ČASOPIS ZA KULTURU I KNJIŽEVNOST
HRVATA BOSANSKE POSAVINE

BERISLAVIĆ

ISSN 3102-419X

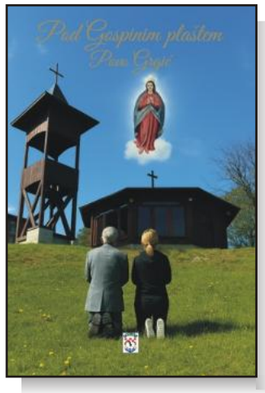
*** GODINA I. * BROJ 2 * proljeće 2026. * 25,00 € ***

**Dražen Vikić-Topić, Željko Goreta, Danica Bartulović, Vlado Domazet,
Slavko Šapina, Sedina Brkić, Damir D. Ocvirk, Zdravko Luburić, Žarko Milenić,
Fikreta Jašić, Branko Tolić, Enver Ljubović, Leo Juko, Mijo Nikić, Vedrana Marković,
Mladen Kujundžić, Josip Kopričević, Tomislav Mesić, Jozo Jelinić, Petar A. Ćosić
Ivan Dolibašić, Ivan Stipić, Irena Oršolić, Zlatko Kozina, Anto Pranjkić**

BIBLIOTEKA P(O)GLEDI

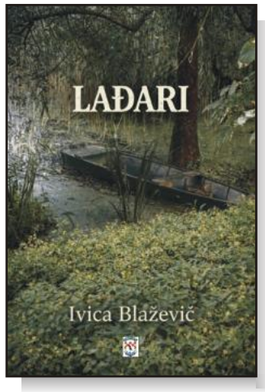
KNJIŽEVNI KLUB BOSANSKE POSAVINE

Tvrdi uvez
Cijena: 18,58 €
ISBN 978-953-46950-4-3

Tvrdi uvez
Cijena: 18,58 €
ISBN 978-953-46950-5-0

Tvrdi uvez
Cijena: 18,58 €
ISBN 978-953-46950-6-7

Tvrdi uvez
Cijena: 15,92 €
ISBN 978-953-46950-7-4

ISSN 3102-419X

ČASOPIS ZA KULTURU I KNJIŽEVNOST HRVATA BOSANSKE POSAVINE
BERISLAVIĆ

OIB: 59633866700 / MBS 21014928

ČASOPIS ZA KULTURU I KNJIŽEVNOST HRVATA BOSANSKE POSAVINE
Izlazi četiri puta godišnje. GODINA I. * BROJ 2 * proljeće * 2026., cijena pojedinačnom broju: 25,00 €

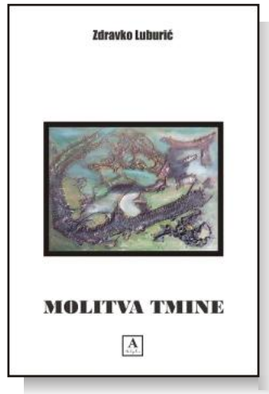
Adresa uredništva: Dobrilovićeva 9, 10 000 Zagreb, HRVATSKA * TEL: + 385 (0)98 771 45 82 * E-mail: anto.pranjkic@gmail.com

Osnivač i nakladnik: Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb. Za nakladnika: Željko Goreta / Urednik: Anto Pranjkić
Uredničko vijeće: Željko Goreta, Ivan Stipić, Marko Kurdija, Antun Fuglinski, Zorica Krajinović-Marinić
Grafički urednik: Ilija Matić, Dizajn: Klara Matić Benčik Lektura: David Starenišić. Korektura: Ivana Pranjkić
Stalni suradnici: Nedjeljko Nedić, Jozo J. Jelinić, Lucija Mamić, Duško Jelaš, Ivan Dolibašić, Martin Lukić, Ivica Blažević, Marko Kurdija, Pejo Pejić, Joso Živković Soja, Zlatko Kozina
Žarko Milenić, Zdravko Luburić, Danica Bartulović, Damir D. Ocwirk, Fikreta Jašić, Sedina Brkić, Enver Ljubović, Vlado Domazet, Slavko Šapina, Branko Tolić, Petar A. Ćosić i Irena Oršolić
Naslovnica: Ružica Kurdija - Opačak/Ivica Blažević - Križ, Novo Selo – Tatar, Bosanska Posavina
Slika i događaj s izradom i posvećenjem križa nastali su 28. listopada 2018. godine.
Križ je postavila gđa Ružica Kurdija - Opačak, rodom iz Novog Sela – Tatar, kao svoj zavjet za svoju djecu i svu djecu svijeta.
Tisak: Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina

Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb
Žiro-račun: HPB - Hrvatska poštanska banka d.d. HR5623900011101619133 SWIFT/BIC: HPBZHR2X ESBCHR
Godišnja pretplata: 100.00 € Godišnja pretplata za Europu 100.00 €, a za ostale kontinente 100,00 USD ili odgovarajuća protuvrijednost u drugoj valuti.

PREPORUKE

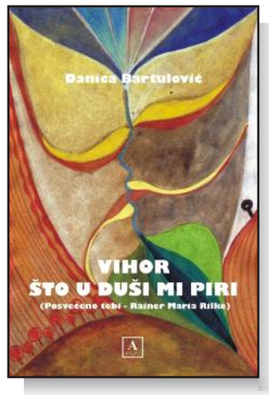
KNJIŽEVNI KLUB BOSANSKE POSAVINE

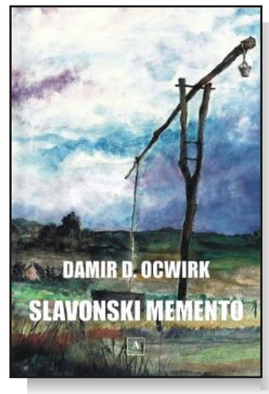
Tvrdi uvez
Cijena: 15,92 €
ISBN 978-953-8527-28-9

Tvrdi uvez
Cijena: 15,92 €
ISBN 978-953-8527-31-9

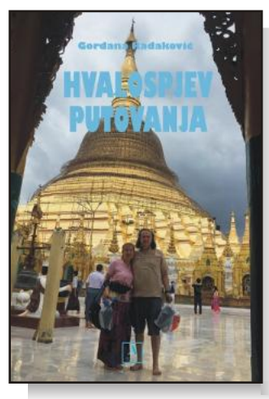
Tvrdi uvez
Cijena: 15,92 €
ISBN 978-953-8527-23-4

Tvrdi uvez
Cijena: 25,70 €
ISBN 978-953-8527-30-2

Tvrdi uvez
Cijena: 18,58 €
ISBN 978-953-8265-64-8

Tvrdi uvez
Cijena: 24,00 €
ISBN 978-953-8527-18-0

KAZALO

BERISLAVIĆ

Ivan STIPIĆ
SRETNI SMO! ... 04

I. DIO: NAŠA STVARNOST

INTERVIEW: DRAŽEN VIKIĆ-TOPIĆ
TREBA PUNO LJUBAVI ZA ONO ŠTO RADIŠ, JER AKO JE NEMA, NEĆE BITI NITI REZULTATA ... 07

REPORTAŽA: OBLJETNICE BRIGADA IZ DOMOVINSKOGA RATA ... 10
REPORTAŽA: PROMOCIJA ČASOPISA „BERISLAVIĆ“ U ZAGREBU ... 13
NAGRADA - IVAN STIPIĆ ... 15
NAGRADA - DANICA BARTULOVIĆ ... 16
STAVOVI, MIŠLJENJA, RAZMIŠLJANJA: ŽELJKO GORETA ... 17

II. DIO: POEZIJA, PROZA, ESEJISTIKA

Danica BARTULOVIĆ
ZIMA ... 21
Vlado DOMAZET
DUŠA OD KRISTALA ... 24
Slavko ŠAPINA
LEPTIROV LET ... 27
Sedina BRKIĆ
EMILY ... 30
Damir D. OCVIRK
SLAVONSKI MEMENTO ... 33
Zdravko LUBURIĆ
DUH KAMENIHH OČIJU ... 38
Žarko MILENIĆ
KRITIČAR ... 41
Fikreta JAŠIĆ
PLAVI SAN ... 43
Branko TOLJ
OD OČAJA DO RADOSTI ... 46
Enver LJUBOVIĆ
TRAMOŠNICA (I) ... 50
Leo JUKO/Mijo NIKIĆ/Vedrana MARKOVIĆ
NARODNI HEROJI ... 53
Anto PRANJKIĆ
ZLATNI ZAVIČAJ ... 55
Mladen KUJUNDŽIĆ
BRČANSKE SHEME I DILEME ... 57
Mladen KUJUNDŽIĆ
OSVRTI I KRITIKE ... 59

III. DIO: IZ POSAVSKE POVIJESTI

Josip KOPRIVČEVIĆ
BERISLAVIĆI GRABARSKI KAO FEUDALNI GOSPODARI BRODA I POSAVINE ... 63
Tomislav MESIĆ
JEDNO BADNJE VEČER S LUKOM JUKIĆEM, BORCEM ZA SLOBODU HRVATSKE ... 70
Jozo JELINIĆ
GRADNJA PROMETNICA KROZ NASELJA GORNJA MOČILA ... 73
Petar A. ĆOSIĆ
POVIJEST DERVENTSKOG ZDRAVSTVA DO DRUGOG SVJETSKOG RATA ... 77
Ivan DOLIBAŠIĆ
NIKOLA DUSPARA - ŽERAVAČKA LJEPOTICA U ROMANTIČKOM STILU ... 84

IV. DIO: USKRSNI KNJIŽEVNI KUTAK

Ivan STIPIĆ
PASIONSKA BAŠTINA U HRVATA I PASIONSKA BAŠTINA BOSANSKE POSAVINE ... 87
Irena ORŠOLIĆ
USKRSNE CRTICE ... 100
Zlatko KOZINA
NEMOĆ ... 103
Fra BONAVENTURA DUDA
O, TI KOJI JESI, BITI MI DAJ ... 106

V. DIO: DODATAK

Anto PRANJKIĆ
PISCI S PODRUČJA BRČKO DISTRIKTA - BIH (I) ... 109

Sretni smo!

Vrlo brzo nakon uspješne promocije prvog broja našeg *Berislavića* i olakšanja što je sve prošlo kako treba urednik časopisa, gospodin Anto Pranjkić već zove, šalje mejlove i požuruje rad na drugom broju. Dobar odjek promocije u Napretkovom kulturnom centru u Zagrebu rezultirao je značajnim povećanjem članstva u udruzi Književni Klub Bosanske Posavine i posljedično većem odzivu na slanje priloga za novi broj časopisa. S obzirom na doživljeno, iako nismo u potpunosti zadovoljni što časopis još nije predstavljen negdje na području bosanske Posavine, sretni smo razvojem događanja.

Zadovoljstvo ne smije generirati statičnost nego bi trebalo biti motor za otvorenost i mogućnost različitih poboljšanja u budućnosti. Iako novi broj časopisa u svojem izgledu gotovo ne dira u, prvim brojem već zadanu, koncepciju, neke promjene neće *proći ispod radara* pažljivom čitatelju.

Nakon uvodnika, prvi blok *Naša stvarnost* sadržajno je određen intervjuom i vijestima vezanim uz život u bosanskoj Posavini, a donosi i priloge o članovima našeg Kluba. Druga, nama posebno draga, cjelina *Poezija, proza, eseistika* na četrdesetak stranica donosi, kao što to i sam naziv govori, žanrovski heterogene priloge trinaest autorica i autora. Neki od otisnutih priloga su i radovi novozastupljenih članova Književnog Kluba Bosanske Posavine što nas posebno raduje. Slijedi je, urednički određen, stalni dio vezan uz stariju i noviju povijest bosanske Posavine *Iz posavske povijesti*. Temat cjeline *Iz posavske povijesti*, nakon uvodnika iz prethodnog broja *Berislavića* koji nam je donio kratki prikaz o plemenu Berislavića, počinje širom studijom Brođanina Josipa Koprivčevića, sarajevskog sudca o Berislavićima iz 1943. godine. I prilog o Luki Jukiću nastavak je u prošlom broju započete priče o povijesno važnijim osobama bosanske Posavine. Tri slijedeća priloga naših članova u ovoj cjelini vezana su uz važnije teme iz starije, ali i novije zavičajne povijesti, povijesti naselja, zdravstva i crkvenog graditeljstva. Četvrta cjelina *Uskrsni književni kutak* posvećena je blagdanu Uskrsa Gospodinovog i obiluje različitim prilozima devetero autora, od poezije, preko književnih novela i crtica do nečega sasma novog u našem časopisu – likovno kritičkog priloga Zlatka Kozine. Peta, koncepcijom časopisa zadana, cjelina *Dodatak* nastavlja započeti biografski, biobibliografski niz kojim bilježimo povjesnicu zavičajne pisane riječi kroz prilog gospodina Ante Pranjkića *Pisci s područja Brčko distrikta (1)*. Ona nam svjedoči o bogatoj pisanoj baštini, ali i aktivnosti suvremene generacije hrvatskih pisaca vezanih uz prostore bosanske Posavine.

Sreća i radost koje su nas obuzele nakon izlaska prvog broja Berislavića u kombinaciji s odjekom njegove pojave u javnosti, novoučlanjeni članovi kao i pristigli prilozi i planovi kako dalje daju nam za pravo da s istim i većim entuzijazmom idemo u nastavak ovog, za Hrvate bosanske Posavine, za njihov glas, važnog projekta. Projekta kojeg uskoro čeka prvo njegovo predstavljanje na samom izvoru, u njegovoj i našoj Bosni i Hercegovini, u bosanskoj Posavini.

Z. V. S. J.

I.
NAŠA STVARNOST

INTERVIEW

Prof. dr. Dražen Vikić-Topić, dopredsjednik Napretkovog kulturnog centra u Zagrebu, član Središnje Uprave HKD Napredak i predsjednik Upravnog odbora Agencije za razvoj civilnog društva Republike Hrvatske

TREBA PUNO LJUBAVI ZA ONO ŠTO RADIŠ, JER AKO JE NEMA, NEĆE BITI NITI REZULTATA

Razgovarao: Anto PRANJKIĆ

„Nažalost, mnogi su kroz povijest napuštali Posavinu, a odlaze i danas. Upravo zato je značaj časopisa poput *Berislavića* iznimno velik – on čuva kulturni identitet ovoga kraja i daje mu poticaj za daljnji razvoj. Od srca vam čestitam na tom vrijednom poduhvatu i ohrabrujem vas da nastavite istim putem. Posebno želim istaknuti koliko je važno da se prekogranična suradnja ovih prostora i dalje njeguje i jača.“

Gospodine Vikić-Topić odakle ljubav prema Bosni, prema Posavini?

– Rodio sam se u Zagrebu, gdje živim već sedam desetljeća, a moja ljubav prema Bosni i Posavini je gotovo endogena, jer cijela moja obitelj potječe iz BiH. Majka mi je rođena u Sarajevu, otac u Kaknju, a oboje su u Zagreb došli na studij prije Drugog svjetskog rata. Zapravo, moja se obitelj u Zagreb doseljavala u „valovima“.

Prvi se doselio moj pradjed Ferdinand Klumer (rođen u Kočevju, polu-Slovenac, polu-Nijemac), koji je s obitelji stigao u Zagreb iz Banje Luke odmah nakon Prvog svjetskog rata. U Banja Luci je radio kao inženjer u duhanskoj industriji, koja je u Austro-Ugarskoj bila državni

monopol. Pradjed je kupio kuću u Grmoščici, iza Černomerca – tada slabo urbaniziranoj periferiji Zagreba, punoj zelenila, voćnjaka, šuma i potoka. Vjerojatno ga je sve to podsjećalo na Bosnu.

Drugo veće preseljenje dogodilo se 1939., kada je u Zagreb došao moj dida Nikola Belančić sa ženom i četvero djece, iz Beograda. Dida Nikola bio je rudarski inženjer i selio se s obitelji zbog posla po cijeloj Austro-Ugarskoj: od Sarajeva, Breze, Kaknja i Kreševa do Kreke. Kasnije su živjeli u Zemunu zbog boljih uvjeta, a potom u Beogradu zbog bolje plaće. U to je vrijeme dida Nikola bio i predsjednik podružnice HKD Napredak u Beogradu.

Moja ljubav prema Posavini povezana je upravo s njim – s didom Nikolom Belančićem, rođenim u Šepku pokraj Bijeljine, koji je u našoj obitelji imao gotovo legendarni status.

Dida Nikola bio je suradnik i prijatelj bana Banovine Hrvatske Ivana Subašića. Zaslužan je za uvođenje kune kao novčane jedinice Banovine, a kao sveučilišni profesor bio je i suosnivač Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta u Zagrebu te osnivač Rudarske srednje škole u Varaždinu, među ostalim. Nažalost, umro je prije mojega rođenja, ali su sjećanja na njega u obitelji i danas živa – tim više što i dalje živimo u njegovoj kući, u koju se doselio 1939. godine. Danas u njoj odrasta već šesta generacija, moji unuci.

– Priznati ste znanstvenik iz kemijskih znanosti. Koliko su kemija i kultura komplementarni?

– Znanost i kultura itekako su povezane, osobito znanost i umjetnost. Svi veliki znanstvenici bili su ujedno i umjetnici, jer se nisu vodili samo razumom, nego i intuicijom. Želja za znanjem prirođena je čovjeku, a znanost počiva na znatiželji, istraživanju novoga i stalnom produbljivanju postojećeg. Znanost ima tri temeljne misije: istraživanje, obrazovanje i doprinos društvu.

Kao kemičar, uz radoznalost i želju za otkrivanjem novoga, uvijek sam preispitivao koliko moj rad doprinosi boljitku društva u kojem živim – koliko je važan lokalno, ali i što znači globalno. Upravo zato se znanstvena istraživanja objavljuju u međunarodnim časopisima s anonimnim recenzijama, kako bi se postigla što veća objektivnost u vrednovanju rezultata. Znanost ne poznaje granice i u tome je njezina veličina: znanstvenici se razumiju kroz znanstvenu metodu i probleme koje istražuju, bez obzira na jezik kojim govore.

Za mene su znanost – u mom slučaju kemija – i kultura komplementarne; nadopunjuju se u rješavanju društvenih problema, svaka na svoj način. Tome bih dodao i važnost humanosti, jer znanost bez humanosti ostaje *šuplja*. Humanost se pritom ne odnosi samo na ljude i međuljudske odnose, nego i na odnos prema biljkama, životinjama, okolišu – zapravo prema cijeloj planeti Zemlji.

Kemija je za mene oduvijek bila prirodna znanost koja se dodiruje i preklapa s umjetnošću, prirodna znanost koja mora imati humani karakter. O toj povezanosti i isprepletenosti napisao sam, zajedno s prof. dr. sc. Olgom Carević, dvije knjige: *Znanost, humanost i ekologija* (2010.) i *Želja za znanjem* (2014.).

– Predsjednik ste Upravnog odbora Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Čime se bavi Zaklada?

– Već treći mandat obnašam dužnost predsjednika Upravnog odbora Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Upravni odbor ima devet članova – pet iz akademske zajednice, tri iz ministarstava i jednog predstavnika lokalne zajednice. Zaklada je osnovana 2003. na inicijativu Vlade Republike Hrvatske, a iste je godine Hrvatski sabor donio i Zakon o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva.

Zaklada je nastala u razdoblju kada se velik broj međunarodnih podupiratelja civilnog društva povlačio iz Hrvatske, pa je njezina temeljna svrha bila osigurati stabilno financiranje projekata i programa organizacija civilnog društva. Uz to, cilj je bio i promicanje razvoja civilnog društva te pružanje stručne i financijske potpore nevladinim udrugama (NGO).

U počecima je Zaklada imala važnu ulogu u demokratizaciji društva. Danas je takva vrsta potpore sve manje potrebna jer Hrvatska ima visoke demokratske standarde. Fokus se stoga sve više usmjerava na programe podrške braniteljima, osobama s invaliditetom, umirovljenicima, ali i na nova područja važna za razvoj suvremenog društva. Tako Zaklada pruža potporu STEM udrugama te organizacijama koje se bave izazovima modernog doba – poput pandemija, ovisnosti i drugih društvenih ugroza. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva i Hrvatska zaklada za znanost (u čijem sam Upravnom odboru također član) dvije su ključne državne zaklade koje imaju značajnu ulogu u razvoju hrvatskog društva.

– Bili ste domaćin predstavljanja časopisa *Berislavić*. U čemu vidite njegovu posebnu vrijednost?

– Kao dopredsjednik HKD Napredak – Napretkovog kulturnog centra u Zagrebu i član Središnje uprave u Sarajevu, imao sam čast i zadovoljstvo biti domaćin predstavljanja prvog broja časopisa za kulturu i književnost *Berislavić* u našim prostorima u Bogovićevoj ulici 1 u Zagrebu. Časopis *Berislavić* je osnovao Književni klub Bosanske Posavine, koji je ujedno i njegov nakladnik.

Predsjednik Kluba, g. Željko

Goreta, i urednik časopisa, g. Anto Pranjkić, zajedno s Uredničkim vijećem u kojem su još i g. Ivan Stipić, g. Marko Kurdija, g. Antun Fuglinski i gđa. Zorica Krajinović-Marinić, napravili su izvanredan posao. Pripremili su bogat sadržaj: članke, intervjue, poeziju, sjećanja na zaslužne Posavljake (Posavce) te druge priloge povezane s ovim krajem, južno i sjeverno od rijeke Save.

Ne smijemo zaboraviti da su ti krajevi nekada činili jedinstven kulturni korpus, s vlastitom specifičnom kulturom i vrlo sličnim običajima, koji su se raspadom bivše države administrativno podijelili. Bosanska Posavina, o kojoj je ovdje riječ, dala je iz relativno malog geografskog prostora nevjerojatno velik broj književnika, slikara, doktora znanosti, profesora i drugih stručnjaka iz različitih područja.

Jedan od njih bio je i moj dida, Nikola Belančić, koji je potekao iz financijski skromnih uvjeta, a kao talentirani mladi Posavljak, studirajući rudarstvo u Leobenu u Austriji, uzdigao se do sveučilišnog profesora i suradnika bana Banovine Hrvatske.

Nažalost, mnogi su kroz povijest odlazili iz Posavine, a odlaze i danas. Upravo zato je značaj jednog ovakvog časopisa, poput *Berislavića*, iznimno velik – on čuva kulturu toga kraja, ali i potiče njezin daljnji razvoj. Od srca čestitam na tom poduhvatu i želim da tako nastavite i dalje.

Posebno bih naglasio da je od velike važnosti da se prekogranična suradnja ovih krajeva nastavi i dodatno jača.

– **HKD Napredak ima uspješne podružnice u Odžaku, Brčkome i Tuzli. Suradnja je neminovna?**

– Podružnice u Odžaku, Tuzli i Brčkom vrlo su aktivne u svojim programima, projektima te Ljetnim školama i kolonijama – poput one u Breškama kod Tuzle. Suradnja između podružnica u BiH, ali i s onima u Republici Hrvatskoj, posebno se potiče. Naravno, ove tri podružnice, koje su geografski blizu, neminovno moraju surađivati – i surađuju.

Naglasio bih da Napretkov kulturni centar iz Zagreba često podržava podružnice u BiH organizirajući im koncerte i umjetničke izložbe renomiranih hrvatskih umjetnika, često onih koji su nekada bili Napretkovi stipendisti. Važno je istaknuti i da je zgrada podružnice HKD Napredak u Brčkom u vlasništvu HKD Napretka, što toj podružnici daje dodatne mogućnosti za kvalitetniji i brži razvoj.

Ne smijemo zaboraviti da je od velike imovine HKD Napredak u BiH, Hrvatskoj i drugim zemljama, do danas vraćen samo dio Planićevog nebodera u Zagrebu, koji je Napredak izgradio i posjedovao prije Drugog svjetskog rata.

Na kraju bih naglasio da aktivnosti svake podružnice uvelike ovise o proaktivnosti njezine upravne strukture. Središnja uprava uvijek će dati svoju podršku, pod uvjetom da su ispunjeni svi administrativni zahtjevi prema zakonima države u kojoj podružnica djeluje, kao i prema Statutu HKD Napredak.

– **Imate vrlo uspješnu obitelj i to generacijski. Postoji li recept?**

– Hvala na komplimentu za obitelj, možda je uspješnost prejaka riječ. Generacijski smo dosta toga napravili, to je točno, ali si nikada u obitelji nismo umišljali da smo zbog toga bolji od drugih. Naprosto to je generacijski bio naš način života, učiti i raditi, pomagati ljude i davati društvu u kojem živimo. Puno se trudilo, učilo i radilo, to je prava istina.

Stariji u obitelji uvijek su nam ponavljali: „Znanje je imanje“ i „Sve svoje znanje nosiš sa sobom“. Dakle, trudi se i uči, s razumijevanjem i kroz praksu, jer to ti nitko i nigdje ne može oduzeti, za razliku od materijalnih stvari.

Teško je reći da postoji neki univerzalni recept, ali postoje primjeri – modeli ljudi od kojih učiš i uzimaš ponešto: od baka i djedova, roditelja, učitelja, profesora. Meni su model bili moj otac i majka, oboje znanstvenici. Mojoj supruzi također njezini roditelji, koji su stalno učili i radili, a njima su, naravno, bili njihovi roditelji. Na nas su utjecali i naši učitelji i profesori u osnovnoj i srednjoj školi, kao i profesori na fakultetima.

Za našu troje djece model smo moja supruga i ja – i sami znanstvenici, koji stalno nešto radimo i učimo, iako smo u mirovini. U šali kažemo: „Mi smo u penziji, ali nismo u mirovini“, jer ne mirujemo, haha. Sve to već sada vide i naši unuci – imamo ih četvero: Petar, Una, Nika i Ilija – pa će i na njih djelovati. Primjer je važan, kroz kontinuirani rad i disciplinu.

Kako se ono kaže: „Rad, red i disciplina“. No treba i puno ljubavi prema onome što radiš. Ako toga nema, onda je teško, onda se rad doživljava samo kao obaveza koju treba odraditi. Naravno, obaveze su važne, ali ih treba obavljati s emocijom kojom ti upravljaš, a ne s emocijama koje u potpunosti upravljaju tobom. Možda je sve to zajedno ipak neki recept, haha.

Na kraju zahvaljujem na intervjuu i želim puno uspjeha u radu Književnog kluba Bosanske Posavine, kao i još mnogo brojeva časopisa za kulturu i književnost *Berislavić*.

REPORTAŽA

OBLJETNICE BRIGADA IZ DOMOVINSKOGA RATA

BOSANSKA POSAVINA U ČAST NA POGINULE BRANITELJE

Tekst i foto: Franjo Blažević

U nazočnosti brojnih razvojačenih pripadnika, obitelji poginulih branitelja i predstavnika društveno-političkog i vjerskog života Bosne i Hercegovine obilježene su 34. obljetnice nastanka HVO brigada Derventa paljenjem svijeća, polaganjem cvijeća i služenjem svetih misa zadušnica na grobljima širom Bosanske Posavine.

Prema riječima posljednjeg zapovjednika 103. HVO brigade Derventa Ivana Ćorluke poginulo je 639 pripadnika jedinice, a 39-ero njih se vode nestalima, dok je ranjeno 1594 vojaka.

– Krenuli smo od gubitka teritorija na Johovcu i kalvariju kakvu smo mi prošli rijetko je tko prošao. No, nismo se obeshrabrili do kraja zadnjeg dana. Ja sam kao zapovjednik brigade razdužio brigadu 1996. godine, čekajući da se nešto promijeni. No, ništa se nije promijenilo, kaže Ćorluka i napominje da su najveći gubitnici Domovinskoga rata oni pripadnici postrojbe koji nisu ranjeni. Oni nemaju nikakva prava, – istaknuo je Ćorluka i napomenuo kako su se za invalide i obitelji poginulih pobrinule institucije Republike Hrvatske.

Prema riječima generala Mate Bilonjića Bombe, bivšeg zapovjednika brigade, 103. brigada je pokrivala veliki teritorij. U ovo vrijeme 1995. godine brigada je držala 155 kilometara bojišnice. Sastojala se od sedam pješačkih bojni i svih pripadajućih službi (tehnika, logistika, topnički divizion...).

– Izginuli smo kao repa braneći Derventu, braneći Bosanski Brod. Na kraju smo se morali povući pod sumnjivim okolnostima. Brigada je imala više od 5 000 vojnika. Mi nismo držali ni jedno srpsko selo, držali smo samo ono što je naše. Previše je ljudi izginulo, a mnogo smo ljepote ostavili ovdje, – kazao nam je general Bilonjić.

Modran – Na derventsko područje, koje je prije rata brojalo najviše stanovnika u odnosu na druge narode, vraćaju se rijetki, a tomu najviše *kumuju* malverzacije i nekorektna politizacija, kao što je nedavno etiketiranje sjećanja na poginule i umrle pripadnike 3. bojne 103. brigade Modran.

Derventa, Modran – Ratni zapivjednici 103. HVO brigade Derventa – Ivan Ćorluka i general Mato Bilonjić Bomba

U mjestu Modranu kod Dervente bez incidenata je obilježena 34. obljetnica utemeljenja Treće bojne 103. brigade Bosanska Posavina, na kojoj se okupilo stotinjak bivših pripadnika te postrojbe – Hrvata

koji žive ili su prognani iz toga mjesta.

Na spomen-obilježju izgrađenom na lokalnom groblju položeni su vijenci i zapaljene svijeće za poginule pripadnike Treće bojne 103. brigade HVO-a, a služena je i misa. Predvodio ju je župnik i gvardijan na Plehanu, fra Ivan Nujić, koji je u propovijedi pozvao na pružanje ruku i izgradnju povjerenja.

Nekoliko policijskih ophodnji nalazilo se u blizini obilježavanja ovoga događaja. Okupilo se i dvadesetak osoba koje su, ogrnute srpskom zastavom, prosvjedovale zbog održavanja ovoga skupa, no ubrzo su se nakon početka ceremonije udaljile.

Napetosti oko obilježavanja ove obljetnice podignute su nakon što su iz srpskih oporbenih krugova zatražili zabranu, a tome su se priključili i predstavnici vladajućeg SNSD-a te organizacije koja okuplja bivše pripadnike Vojske Republike Srpske.

Bosanski Brod – Polaganjem vijenaca kod Središnjeg križa na Gradskom groblju i svetom misom zadušnicom u crkvi sv. Ilije Proroka u Brodu, svečano i dostojanstveno obilježena je 34. obljetnica utemeljenja 101. bosansko-brodske brigade HVO. Od 3. ožujka 1992. godine do kraja rata u ovoj brigadi poginulo je 426 branitelja, a preko 1 400 ih je ranjeno. .

Bosanski Brod – Obilježena obljetnica nastanka 101. HVO brigade Bosanski Brod

Prema riječima predsjednika Udruga proisteklih iz Domovinskoga rata HNŽ i predstavnika branitelja u Hrvatskom narodnom saboru BiH Mladena Begića 1992. godine vlasti u Sarajevu su se raspadale ili nisu smjele ili nisu znale se organizirati, pa su ljudi iz Bosanskog Broda i okolice sami se organizirali, kupovali oružje, vršili obuku i formirali brigadu. 06. listopada iste godine Bosanski Brod je pao u neprijateljske ruke.

– U ovih sedam mjeseci u Hrvatskoj su se vodile teške borbe na brojnim bojištima I kada se uzme ta činjenica onda se zna što je to sve značilo za HV, jedno veliko rasterećenje, – kazao je Begić.

Zanimljivo je spomenuti da je na području Bosanskog broda živjelo oko 10 tisuća Hrvata, od toga ih je oko 5 000 muškaraca, a iz stroja je bilo izbačeno njih oko 2 000.

– Svaki normalan čovjek zna kolika smo stradanja pretrpjeli i danas smo ovdje da se prisjetimo svakog našeg poginulog, preminulog i ranjenog branitelja, kazao je predsjednik Udruga proizašlih iz Domovinskoga rata 101. BBB Ivo Đogaš.

Boderište – Jake snage Vojske Republike Srpske 08. ožujka 1993. godine izvršile su napad na hrvatsko selo Boderište u tadašnjoj općini Brčko. Neprijatelj je želio ovladati strateški najvažnijom kotom s ciljem proširenja najužeg dijela tzv. srpskog koridora kroz Posavinu, koji je na tom dijelu bio širok svega 2 do 3 kilometra zračne linije. Zauzimanjem sela Boderište neprijatelju bi bio olakšan proboj prema Gradačcu i Tuzli.

– U samom napadu koji se tada desio pretrpjeli smo određene gubitke na čitavoj duljini obrane. Međutim, hrabrošću pripadnika crte su vraćene u prvobitno stanje. Nalazili smo se u jednom trenutku kada su neprijateljske snage došle do centra sela. Zahvaljujući elitnim snagama 108. HVO brigade crte obrane su vraćene na početne pozicije i takve su ostale do kraja rata. Tom je prigodom poginulo 8 pripadnika Pete bojne 108. HVO brigade, dvojica su ranjeni, a četiri civila odvedeni u logor, – kaže ratni zapovjednik Druge bojne 108. HVO pješačke brigade Ravne-Brčko Bartol Tunjić.

Prema Tunjićevim riječima tada se svaki branitelj stavio na raspolaganje a ranjeni zapovjednik bojne Blaško Lovrić ostao je na crti obrane, dok se ona nije vratila na početne položaje.

Udruge proistekle iz Domovinskoga rata svake godine organiziraju kolonu sjećanja, a predsjednik Udruge obitelji poginulih i nestalih branitelja 108. HVO pješačke brigade Ivo Anđelović ne skriva oduševljenje organizacijom:

– Raduje me posebno što je kolona sjećanja bila iz Zovika prema Boderištu, gdje je bilo mnogo branitelja i mladih ljudi. To je znak da nismo zaboravljeni i da nisu zaboravljeni naši branitelji koji su nam svojim životima dali slobodu da možemo živjeti mirno i slobodno, za *Glas Hrvatske*, – kazao je predsjednik ove udruge. 108. HVO brigada Ravne-Brčko uspjela je do kraja Domovinskoga rata sačuvati veći dio hrvatskih sela tadašnje općine Brčko distrikta, koja su kasnije Daytonskim mirovnim sporazumom ušla u sastav Brčko distrikta BiH, a u onima koja su tom razdoblju bila okupirana, mirno ali sporo teče povratak prognanih.

Boderište – Sjećanje na „Mali Vukovar“

Orašje – Kod središnjeg Spomen obilježja u Orašju civilna i vojna izaslanstva položila su vijence i upalila svijeće

U općini Domaljevac-Šamac obilježena je 34. obljetnica utemeljenja Hrvatskog vijeća obrane (HVO) i 21. obljetnica utemeljenja 1. pješačke (gardijske) pukovnije Oružanih snaga BiH (OS BiH).

FOTO REPORTAŽA

„BERISLAVIĆ“ POKUPIO SIMPATIJE PUBLIKE

U petak, 20. veljače 2026. godine u Napretkovom kulturnom centru u Zagrebu održana je tribina posvećena novijim književnim postignućima iz Bosanske Posavine te predstavljen prvi broj časopisa „Berislavić“

Tekst i snimke: Mario Milošević

U središtu pozornosti tribine nalazio se prvi broj časopisa „Berislavić“ koji je tiskan u nakladi Književnog kluba Bosanske Posavine, a predstavili su ga Željko Goreta, predsjednik Kluba, Ivan Stipić, kao stručni suradnik te prof. dr. sc. Dražen Vikić-Topić, dopredsjednik Napretkovog kulturnog centra u Zagrebu. Časopis „Berislavić“ na 96 stranica donosi kulturne sadržaje i zanimljivosti iz povijesti Bosanske Posavine, ali i druge različite sadržaje pretežno vezane za kulturu i kulturna događanja Hrvata u Bosni i Hercegovini.

Uz tri knjige Ante Pranjkića predstavljena je i najnovija knjiga fra Luke Markovića „Promišljanja i sjećanja“ koja je svojom tematikom, kao i njegova prethodna izdanja, privukla veliku pozornost publike. O knjizi je govorio Anto Pranjkić, novinar i publicist. U glazbenom dijelu programa nastupio je Slavko Nedić, glazbenik, skladatelj i tekstopisac, dugogodišnji glazbeni urednik na Hrvatskom katoličkom radiju. Tribinu je osmislila i njom moderirala Lejdi Oreb, urednica HRT-a.

Prema riječima predsjednika Kluba, Željka Gorete, časopis je dobio ime po osobi koja objedinjuje hrvatsko područje Dalmacije, Slavonije i Posavine i neizostavna je ličnost hrvatske povijesti, a jedno vrijeme je živio na lokalitetu kojemu je i on u svom romanu „Posljednji Ko(š)tromanić“ dao vrijednu pozornost.

„Zadovoljni smo časopisom, ali on, naravno, uvijek može biti bolji. Kruna našeg rada su četiri objavljene knjige naših članova, kao i ovaj časopis koji smo predstavili. Do kraja godine planiramo izdati još pet do šest naslova naših autora, a također planiramo književne susrete i predstavljanje njihovih djela“, skromno nam je rekao predsjednik Goreta.

„Časopis je koncepcijski zamišljen kao tromjesečnik, u formatu A4, s otprilike 60 do 100 stranica teksta. Strukturno, sadržaj je podijeljen u nekoliko cjelina. Prvi dio donosi vijesti iz Bosanske Posavine te vijesti iz Hrvatske i svijeta, naravno vezane uz kulturu i književnost Bosanske Posavine.

Drugi, vrlo važan blok časopisa, pripada *intervjuu broja*. Taj će intervju uvijek donositi određeno osvježenje, ponovno povezano s književnošću ili kulturom bosanskih Hrvata.

Treći blok čini sama pisana riječ članova Književnog kluba Bosanske Posavine – bilo poezija, bilo proza – u izboru urednika. Naši članovi doista publiciraju mnogo više nego što bi moglo stati u stranice ovoga opsega predviđenog u časopisu.

Četvrti dio, po meni iznimno značajan, posvećen je nakladničkoj i publicističkoj djelatnosti vezanoj uz kulturu i književnost Hrvata Bosanske Posavine prije Domovinskog rata, koju nastojimo ponovno oživjeti. U cjelini, ovaj bi časopis trebao predstavljati identitet ne samo članova Kluba Bosanske Posavine i autora koji će u njemu objavljivati, nego i ljudi koji su živjeli, stvarali i svojim životom, zavičajem i podrijetlom pripadaju prostoru Bosanske Posavine“, kazao nam je stručni suradnik u izradi časopisa prof. Ivan Stipić

„Raduje me ova stvar. Raduju me dijelovi časopisa koji se bave identitetskom prošlošću, osobito u smislu književnih radova i kulture Bosanske Posavine, koja je iznijela na svjetlo dana Luku Jukića i Tomislava Mesića“, kazao nam je stručni suradnik u izradi časopisa prof. Ivan Stipić. Napomenuo je i vezu između Slavonije i Posavine te vrlo važnu Zavičajnu književnu zbirku koju su Slavonci čuvali Posavljacima dok su oni bili u progonstvu.

ZMAJSKA ZAHVALNICA

IVANU STIPIĆU, ZMAJU VIRSKOM OD SV. JURJA DODIJELJENA ZMAJSKA ZAHVALNICA

DRUŽBA
„BRAĆA HRVATSKOGA ZMAJA"

obznanjuje svima kojih se to pristoji da je
u zmajskoj godini 618., dana 20. mjeseca veljače ljeta Gospodnjega 2026.
na temelju članka 74. stavka 4. točke 24. te članaka 101. i 102. Pravila (*Ordo draconicus*)
Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja", Meštarski zbor XVI. saziva na svojem sjelu odlučio
da se dodijeli

ZMAJSKA ZAHVALNICA

dragom zmajskom bratu
Ivanu Stipiću,
Zmaju Virskom od sv. Jurja

zbog zamjetnog doprinosa u organizacijskoj potpori projektima i aktivnostima
Družbe vezanim za 1100. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva.

Dano u sjedištu Družbe u Kuli nad Kamenitim vratima u Zagrebu,
dana 14. mjeseca ožujka ljeta Gospodnjega 2026., a zmajskoga 618.

Pro aris et focis, Deo propitio!

Meštar protonotar
prof. dr. sc. Drago Žagar
Zmaj Otočki III.

Veliki meštar
prof. dr. sc. Mislav Grgić
Zmaj Strossmayerski

Hrvatski sabor je na prijedlog Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" i Matice hrvatske 2025. godinu jednoglasnom odlukom proglasio „Godinom obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva". Naš član, Ivan Stipić, Zmaj Virski od sv. Jurja kao član Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" uložio je veliki osobni trud u organizaciju i vođenje projekata, kao i u javnu prezentaciju rada Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" (predavanja, postavljanje spomen-ploča, izložbe i dr.)povodom obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva na području Brodsko-posavske županije, ali i unutar devastirane hrvatske zajednice u Srbiji gdje je kao ovlašteni osobni izaslanik Velikog meštra prof. dr. sc. Mislava Grgića, Zmaja Strossmayerskog predstavljao Družbu „Braća Hrvatskoga Zmaja" na proslavama 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva, prvi put u Srijemskoj biskupiji, a zatim i u Subotičkoj biskupiji.

Da nije bilo aktivnosti koje je inicirao te proveo u suradnji s općinama, Brodsko-posavskom županijom, Ministarstvom kulture i medija Republike Hrvatske, Turističkom zajednicom Meridiana Slavonica, Državnim arhivom u Slavonskom Brodu, Ogrankom Matice hrvatske u Slavonskom Kobašu, Družbom „Braća Hrvatskoga Zmaja", Zmajskim stolom u Slavonskom Brodu te Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, Srijemskom i Subotičkom biskupijom ova bi nacionalno važna obljetnica bila skromno obilježena te ne bi imala medijsku vidljivost i ne bi se organizirala u mnogim mjestima. Zahvaljujući njegovom angažmanu i vidljivost i prepoznatljivost Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" dobila je novu dimenziju.

Zbog svega navedenog tj. „zbog zamjetnog doprinosa u organizacijskoj potpori projektima i aktivnostima Družbe vezanim za 1100. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva „Meštarski zbor Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" odlučio je 20. veljače 2026. da se, na temelju članka 74. stavka 4. točke 24. te članaka 101. i 102. Pravila Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja" da se dodijeli:

ZMAJSKA ZAHVALNICA
dragom zmajskom bratu Ivanu Stipiću, Zmaju Virskom od sv. Jurja.

Čestitamo našem članu na još jednom u nizu priznanja za njegov rad u kulturi!

ZAVIČAJNA KNJIŽEVNOST

DANICI BARTULOVIĆ U KATEGORIJI ZAVIČAJNE KNJIŽEVNOSTI SVEČANO URUČENA NAGRADA

Završna dodjela nagrada na Trećem festivalu zavičajne književnosti „Hrvatski vladari nekad i danas“ kojega organizira Ogranak Matice hrvatske u Splitu održala se 8. listopada 2025. s početkom u 12 sati. Ovogodišnji Treći festival zavičajne književnosti priređen je u čast i slavu 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva. Pjesnikinja iz Podstrane Danica Bartulović u kategoriji „zavičajne književnosti“ pobijedila je sa zbirkom pjesama pisanoj ikavicom *Vridilo je na svit doći*, a Nikša Krpetić u kategoriji „hrvatski vladari“ sa zbirkom pjesama *Od knezi, Tomislava do Franje*. Tu je zbirku raskošno ilustrirao akademski slikar Josip Botteri Dini (82) za što je nagrađen zahvalnicom.

Nagrade pobjednicima i zahvalnice svim sudionicima književnog natječaja uručili su predsjednica splitske Matice hrvatske Snježana Šetka sa zamjenikom Mirom Radaljem.

Danica Bartulović je prepoznata kao jedna od najistaknutijih hrvatskih pjesnikinja s bogatim opusom od preko trideset samostalnih knjiga poezije i proze, s naglaskom na duhovnu i nacionalnu tematiku. Njezine pjesme i knjige trajno su zadužile hrvatsku književnu scenu, a njezin rad prepoznat je i brojnim međunarodnim nagradama.

Zahvaljujući na nagradi Bartulović je rekla da se ne predajemo. „Mi koji smo domoljubni, naša je nevolja u tome što smo bogoljubni, domoljubni i što se ne predajemo“, naglasila je autorica koja se posvetila zavičaju, jer je „čula unutar duše glasove djedova, baka, očeva i majki, te naše sirotinje.“ Hrvatski puk u Zagori nerijetko se idealizirao, smatra Bartulović, no tamošnje ljude htjela je prikazati u pravom svjetlu: siromašni, nemoćni, ali ustrajni i toliko jaki, da su, prema autoričinim riječima, „bili titani, svi odreda“. Naglasila je da uvijek piše dušom te da se ne pokorava društvenim pomodnostima, istaknuvši također bogatstvo hrvatske riječi. „Što je riječ? Kaže u Otkrivenju sveti Ivan apostol: U početku bijaše riječ i riječ bijaše od Boga i Bog bijaše riječ. Sve je po riječi postalo. Dakle, riječ je temelj, riječ je identitet, riječ sam ja, riječ ste vi“, istaknula je autorica, naglasivši da svoju povijest i svoj jezik moramo njegovati i baštiniti. Prigodno je pročitala svoju pjesmu „Izdurali smo“, što znači „izdržali smo“.

Čestitamo našoj članici na još jednom u nizu priznanja za njezin rad u književnosti!

STAVOVI, MIŠLJENJA, RAZMIŠLJANJA ŽELJKO GORETA

Poštovani članovi Književnog kluba Bosanske Posavine, poštovani čitatelji

Uredništvo časopisa za kulturu i književnost Hrvata Bosanske Posavine „Berislavić“ ukazalo mi je čast da odgovorim na velik broj upita o razlozima i motivima mojeg književnog rada. Mnogi se čitatelji pitaju kako se usuđujem pisati o temama koje obrađujem u svojim djelima, s obzirom na to da sam zaposlenik državne uprave. To se zapitala čak i moja draga prijateljica, doktorica znanosti i ravnateljica jedne gradske knjižnice, udovica hrvatskog branitelja. Moram priznati da me to iznenadilo i pomalo pogodilo.

Kao slobodan čovjek u slobodnoj hrvatskoj državi, moram se pohvaliti da me nitko nikada nije pozvao na odgovornost zbog mojeg pisanja i javnog izjašnjavanja. Istodobno, na temelju vlastitoga iskustva, imam dojam da bi mnogi željeli da je drukčije, da se na našu državu može nekažnjeno bacati blato i širiti narativ o navodnim zabranama, cenzuri i kažnjavanjima. Takve se tvrdnje, nažalost, nerijetko uspješno šire, a posljedica je često samocenzura brojnih autora, što se pažljivim čitanjem može naslutiti i u njihovim djelima. Također ima i popriličan broj autora čija djela ne mogu ući u uži izbor na književnim natječajima jer se ljudi boje...

Prije objavljivanja svojeg prvog povijesnog romana nazvao sam ured glasnogovornika našega ministarstva i upitao smijem li, kao njihov zaposlenik, objavljivati djela takvog sadržaja. Dobio sam nedvosmislen odgovor da mogu pisati i objavljivati bez ikakve cenzure ili kontrole što god želim, što mi je potvrđeno i porukom elektroničke pošte.

Podjele među Hrvatima, bilo koje vrste, duboko me pogađaju. I sam sam bio sudionik Domovinskog rata, jedan od onih koji su, možda i „blesavo“, ali iskreno i bez zadrške, bili spremni položiti život za svoju Domovinu. Znam da to danas nekome može zvučati otrcano... ali je istinito. Uvjeren sam, možda i pomalo utopijski, da među nama ne bi smjelo biti podjela na „mi“ i „oni“, nego da bismo trebali zajednički djelovati za opće dobro svih nas, jer nas je malo. A istina se mora znati, ma koliko ona bila bolna.

Kao i mnogi od nas, proizvod sam političkog sustava bivše države i moje je „znanje“ svakodnevno na kušnji. Ono nad čime se, istražujući povijest, često zgražam, u slobodnom je svijetu već odavno poznato i raspravljeno.

Svoje prvo računalo kupio sam 1998. godine, prvenstveno zbog školovanja svoje djece. Tada to još nije bilo obavezno, ali je bilo vrlo poželjno, osobito zato što smo živjeli u Londonu. Starija je kći jednom dobila zadatak napisati novinski članak o britanskoj pobjedi nad španjolskom Armadom, ali tako da uključi izvješća i izjave sudionika s obje strane te sve grafički oblikuje. Tijekom našega zajedničkog istraživanja otkrio sam da je službena priča o veličanstvenoj pobjedi viceadmirala Francisa Drakea zapravo bila mnogo više stvar Božje volje nego vojničkog umijeća. Tada sam po prvi put postao svjestan i „druge strane medalje“.

Nekoliko godina kasnije to je saznanje rezultiralo mojim prvim povijesnim romanom iz vremena Drugog svjetskog rata, *S druge strane ciljnika*. Kao što i sam naslov govori, riječ je o svjedočanstvu onih koji nisu imali priliku izreći svoju istinu, istinu koju nisu pisali pobjednici. Nakon toga uslijedio je drugi roman, ponajviše posvećen neposrednom poraću i tako redom.

U svojem pisanju ponajviše se oslanjam na kolektivno pamćenje ljudi iz svojega kraja, Slavonije i Bosanske Posavine, jer ga smatram jednim od rijetkih autentičnih svjedočanstava prošlosti. Ta saznanja uvijek nastojim provjeriti i usporediti sa znanstvenim istraživanjima iz više izvora kako bi prikazana istina bila što vjerodostojnija. Pa ipak, i nakon objave djela često se pojavi neka nova verzija istoga događaja.

Sebe ponekad nazivam konzumentom znanstvenih radova, jer njihove sadržaje obrađujem, povezujem i oživljavam u književnoj formi. Najveći je problem u tome što, tražeći jednu informaciju, moram pročitati mnoštvo sadržaja koji mi zapravo nisu potrebni. Znanstvenici, naime, često objašnjavaju događaje godinama prije i godinama poslije onoga o čemu pišu, pa skaču iz razdoblja u razdoblje. U mojim djelima kronologija mora biti strogo i jasno postavljena, a i tada se javljaju pitanja i nedoumice o točnom vremenu pojedinih događaja. Često ni članovi obitelji povijesnih osoba nisu sigurni je li se nešto dogodilo, primjerice, 1946. ili 1947. godine.

Dodatnu poteškoću stvaraju komunistička terminologija i historiografija toga vremena. Mnogi radovi nastali u tom razdoblju ne mogu se smatrati vjerodostojnima jer nisu cjeloviti; brojni „nepodobni“ ili kompromitirajući događaji namjerno su prešućivani.

Zbog toga mi kao izvor nerijetko preostaje jedino kolektivno pamćenje. A ono ima onoliko verzija koliko i pripovjedača, pa se ponekad osjećam poput izbornika među evanđeljima. Ipak, najvažnije je da se događaj doista zbio, da su sudionici poznati i da je poznat njegov ishod; pojedinosti same izvedbe ponekad su manje važne.

Primjerice, cijeloga života prije Domovinskog rata nigdje nisam pročitao ni riječ o smrti svojega djeda, ubijenog u Burića štali, niti o gradačačkom župniku Jakovu Barišiću, kojega su četnici živoga ogulili. Nije presudno je li moj djed, prema jednoj verziji, ubijen maljem ili, prema drugoj, metkom u potiljak. Niti je presudno je li župniku oguljena samo glava i dio lica ili je bio oguljen do pasa.

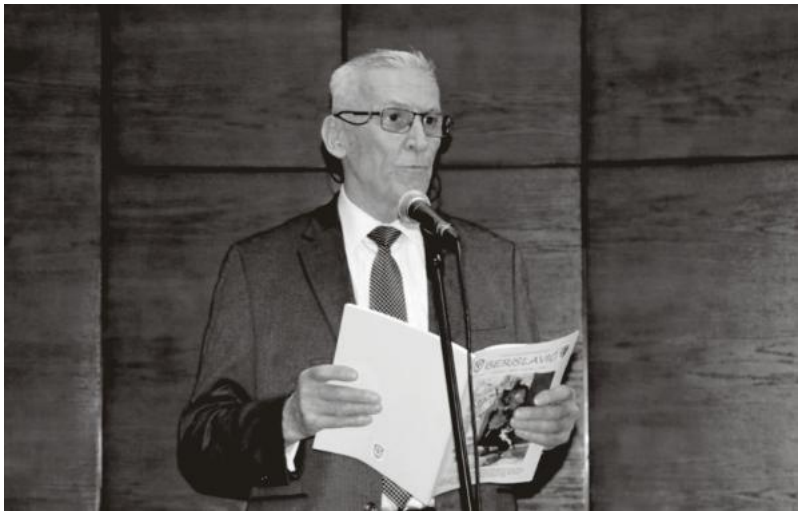
Prešućujući povijest i skrivajući istinu o zločinima i zločincima, komunistički je sustav doveo do apsurda da je četničkom koljaču, srpskom popu Savi Božiću – koji je, među ostalim zločinima, u Skugriću zaklao mojega trinaestogodišnjeg ujaka i četvoricu njegovih rođaka – u selu Tolisi kod Modriče podignuta bista kao „srpskom prosvjetitelju“. Bistu je otkrio načelnik općine Modriča, čovjek koji je u hrvatskim selima toga kraja rado viđen gost.

Treba li nakon svega još išta reći o potrebi pisanja istine i o tome da se zločinci i zločini ne smiju prešućivati – bez obzira na to tko ih je počinio i nad kim su počinjeni?

Sebi sam postavio upravo takvu zadaću. Dokle će me ona voditi – vidjet ćemo.

S poštovanjem,

Željko Goreta

II.
POEZIJA, PROZA, ESEJISTIKA

HAIKU POEZIJA - DANICA BARTULOVIĆ

ZIMA

Podstrana

hranilica s prosom
nekad nisu dovoljna
čak ni krila

Na visoku granu stabla u vrtu objesila sam hranilicu kako mačke ne bi doprle do nje, u kojoj je hrana za ptice. Ispod stabla je ukipljen vrabac koji drhturi. Ako je period hladnoće duži, neke ptice čak uginu. Očito je vrabac iscrpljen kad nije u stanju poletjeti i dići se nekoliko metara uvis. Puno je izazova u životu, nekad ih jednostavno ne možemo savladati.

žare obrazi
čvarci i kobasice
uz crno vino

Kad posjetimo rodbinu ili znance u ovo zimsko doba, svi iznose na stol čvarke i suhe domaće kobasice. Nukaju nas neka probamo, sve su to njihovi domaći proizvodi, kao i crno vino koje prevladava u mom zavičaju. Ta hrana zagrije organizam. Krv brže kola, obrazi se zažare. Domaćin bi se uvrijedio kad ne bismo probali, pa uzmemo, kušamo. Sve je ukusno, hrana i piće su vrlo važni, ali iznad svega toplo i srdačno gostoprimstvo.

na Zavižanu
s jatima pahulja
pleše bura

Na Zavižanu, ispod brda Vučjak na Velebitu, (1.594 m. nadmorske visine) najstraija je meterolška postaja u Hrvatskoj. Tu je i planinarski dom. Zimi su tu vremenski uvjeti ekstremni. Posebno kada pada snijeg i puše ledena velebitska bura. Ali i u tome ima iznimne ljepote. Prizor je pomalo mističan, očaravajući.

uzbuđena
prozorska zavjesa
pobjegla bi

Vani je vjetrivito, no zrak je čist i svjež. Otvorila sam prozor. Vjetar je odmah ugrabio zavjesu, koja leprša razigrana. Vjetar zanesen igrom, trga zavjesu. Htio bi je ponijeti sa sobom, izludirati se i negdje bi zapela. I zavjesa je uzbuđena, zabavlja je igra, htjela bi pobjeći s vjetrom bez obzira što bi igra kratko trajala. Svidjela joj se neobuzdana zaigranost, - a posljedice?

odanost
tračak zimskog Sunca
blagoslivljem

Sunce se zimi spušta nisko, njegove zrake padaju ukoso, manje se osjeća toplina. Kad zahladi, ili kad je oblačno, svaka zraka Sunca, iako blijeda i oslabljena, prava je blagodat. Sjedila sam uz prozor. Sunce, koje je vrlo daleko uspjelo je prosjati kroz oblake, pokazuje da nas voli. Njegov dodir jedinstven je, čini se kako mi vrlo nježno miluje lice. Taj me Sunčev dodir očarao. Zahvalna sam.

hrhka
glavicom kroz snijeg
visibaba

Visibabe su vrlo nježne. Pripadaju porodici sunovrata, cvjetaju vrlo rano, još u zimi. Imaju bijeli, vrlo nježan i lijep cvijet koji je pognut. Ta biljka mora da je jako hrabra, jer nađe se ondje gdje je sve pod snijegom. Od nje se pravi lijek, - Bachove kapi, koje se u narodnoj medicini preporučuju deprimiranima, klonulima, nostalgičnim i potištenim osobama. Priroda je puna čuda.

kristalni vez
na prozorskom staklu
izvezla zima

Prozori su noću nekad zatvoreni da se više topline zadrži u kući. Posebno kod nas u Dalmatinskoj zagori gdje je nekad bilo dosta snijega, noću bi sve okovao mraz. Prozori na kućama bili su maleni. Čim bih ujutro ustala trčala bih k prozoru. Na staklu bi bili prekrasni cvjetovi, poput umjetničkog veza, koji se oblikuju kad je staklo izloženo hladnoći izvana, a toplini iznutra.

brusi zrak
uznemirio more
sjevernjak

Opet je stigao hladni vjetar sa sjevera, zvani - sjevernjk. Dobro nam dođe, brusi zrak koji je čist, zdrav i ugodan za udisati. Zabavlja ga igrati se s morem. No moru je je već pomalo dozlogrdilo, htjelo bi malo odmoriti. More ima svoje cikluse, kao i mi, kad je budno, kad mu je potreban odmor. Sjevernjak mu remeti ritam, uznemirava ga.

reski zvuk pile
pogubljen snažni hrast
jeknu planina

Gdje ima drveća siječe se. Nekad na selu pazili smo da ne posiječemo zdravo, jako drvo, to je bilo kažnjivo. Sjekle bi se suhe grane i starija stabla koja su bila na izdisaju. Danas se sijeku najsnažnija stabla. Posvuda se čuje zujanje motornih pila, udarci sjekire. Drvosječe se često služe dinamitom ako je deblo snažno. Planina tuguje.

ljubavni zov
za tragovima jelena
pseća hajka

Jeleni se pare tijekom zimskog razdoblja. U šumama se nadaleko čuje njihov ljubavni zov. Lovci prate njihovu riku, lovački psi otkrivaju tragove jelena i srna. Populacija divljih životinja u našim šumama ubrzano raste pa je dozvoljeno izlovljavanje većeg broja divljači koja čak ulazi u naselja. Čovjek je od davnina lovac koji se hrani lovinom. Ljubavni zov i pseća hajka u suprotnosti su.

otkucava ponoć
dozivam svoju zvijezdu
čuje li me

Iza Božića slijedi Nova godina. Ljudi slave na različite načine. Meni je najdraže izaći vani i ako je nebo vedro, prije nego počne pucnjava petardi i vatromet, motriti zvijezde. Čini se kako mi se smiješe. Koja li je moja? Gledam u neku koja mi privuče pažnju više nego ostale i komuniciramo mislima. Oči u oči sa zvijezdom. Mislim da se može telepatski komunicirati sa zvijezdama.

dan proštenja
danas su bijeli
svi putevi

Kad idemo na put, idemo s razlogom. Neki nas put vodi u poznato, neki u nepoznato. Put je traženje, traganje, otkrivanje novoga. Danas su svi putovi bijeli, puni neugaženoga snijega tako da su nevidljivi. Ta bjelina u ljudskom biću budi čežnju, asocira na nevino doba prije izlaska iz Edena.

ušuškane
u zelenom lišću
rane ljubičice

Iako se čini prehladno da bi cvijeće moglo rasti i cvasti, ima takvog cvijeća. U dijelu vrta gdje su zaštićene zidom, rastu ljubičice. Kroz obilje lišća koje štiti cvjetove, tek malčice nazire se ljubičasta boja. Kad se priđe bliže, ljubičice izdaje vrlo intenzivan miris.

BARTULOVIĆ Danica (1953.) rođena je u Kreševu Brdu u Dalmatinskoj Zagori. Poznata je hrvatska pjesnikinja. Radovi joj se objavljuju u nizu kulturnih i vjerskih časopisa u domovini i svijetu. Nastupa često u raznim radio emisijama, na televiziji, na smotrama književnog stvaralaštva. Piše pjesme, novele, eseje, osvrte na književna djela... Njen stvaralački opus je svestran i pozamašan. Jedna je od urednica Podstranske revije. Članica je, Odbora za kulturu Splitsko-dalmatinske županije. Uz brojne tekstove u mnogim revijama do sada joj je tiskano četrnaest samostalnih zbirki poezije, Izabrane pjesme, te knjiga proze, *Buđenje duše*, a objavljena je i prva radio drama, *Moja prija s pazara*. Godine 2007. DHK i Pasionska baština proglasili su je pjesnikinjom godine na temu, „Muka Kristova“. Godine 2013. po izboru Roberta Krzystofa, uvrštena je među 100 top haiku pjesnika u Europi. Knjige su tiskane sljedećim redom: *Glasnici zemlje*, „Logos“, Split, 1982.; *Iznad mrakova i tamnica*, „Buvina“, Split, 1989.; *Bijeli leptiri*, „Narodno sveučilište Split“, Split, 1993.; *Na izvorima ljubavi*, „Matica hrvatska“, Split, 1995.; *Križonoše*, „Matica hrvatska“, Split, 1997.; *Kad cvjetam*, „Matica hrvatska“, Imotski, 1998.; *Stablo vremena*, „Laos“, Split, 2000.; *Kad zemlju zemlji slegnem*, „Ziral“, Mostar-Zagreb, 2001.; *To malo duše*, „Glasnik SIM“, Zagreb., 2003.; *Sakriveno blago*, „Matica hrvatska“, Podstrana, 2004.; *Svjetlosti živa*, „Matica hrvatska“, Podstrana, 2005.; To dugujemo Bogu i sebi, „Matica hrvatska“, Podstrana, 2007.; *Peta dimenzija*, „Matica hrvatska“, Split-Zagreb, 2010.; *Izabrane pjesme*, „Matica hrvatska“, Split-Podstrana, 2012.; *Buđenje duše*, „Naklada Bošković“, Split, 2012.; *Kudija i vrteno*, „Imotska krajina“, Imotski, 2014.; *Duhovno bilo*, „UG Hrast, Županja, 2015.; *U babinu bavulu*, „MH Podstrana”, Podstrana, 2016.; *Drhtave latice srca*, „MH Podstrana”, Podstrana, 2017.; *Buđenje duše II*, „Naklada Bošković”, Split, biblioteka Raskrižja 15, urednik Đuro Vidmarović; Split, 2019.; *Ima još proljeća*, „Ogranak MH u Podstrani”, Podstrana, 2019.; *Hodočašće – Milost*, *Hodočašće – Zemljin talog*, *Hodočašće – Djevojčica koja je voljela Zvijezde*, *Hodočašće – Oluje*, *Životna nit* i *Miris moje zemlje Hrvatske*, „Das Wort”, Slavonski Brod, 2023.; *Ptica s jednim krilom*, *Na rubu tišine*, „Antiphon”, Županja, 2024.; *Vihor što u duši mi piri* i *Jesen* „Antiphon”, Županja, 2025.

Sve knjige publicirane su u tisku, na radiju i televiziji te katalogizirane u hrvatskoj nacionalnoj biblioteci u Zagrebu, te u sveučilišnim knjižnicama u Splitu, Dubrovniku, Sarajevu, Mostaru i mnogim drugima... Časopisi u kojima je objavljivala i u kojima objavljuje pjesme, reminiscencije, oglede, eseje, jesu sljedeći: *Vidik* (Split), *Oko* (Zagreb), *Iskra* (Split), *Marulić* (Zagreb), *Forum* (Zagreb), *Vrelo života* (Sarajevo), *Crkva u svijetu* (Split), *Glasnik Srca Isusova i Marijina* (Zagreb), *Marija* (Split), *Naša ognjišta* (Tomislavgrad), *Obzorja* (Split), *Imotska krajina* (Imotski), *Dometi* (Rijeka), *Mi* (Zagreb), *Veritas* (Zagreb), *Hrvatsko slovo* (Zagreb), *Haiku časopis* (Zagreb), haiku časopis *Iris*, (Ivanić Grad), haiku časopis *Ludbreg*, (Ludbreg), *Glas Koncila* (Zagreb), *Radobilja* (Katuni-Kreševo), *Podstranska revija* (Podstrana), zbornik, *Stjepan Kranjčić* (Križevci), *Internatonal poetry antology* (New York), Voices in trouble (New York), Male novine (Buenos Aires), The Sketchbook, (SAD), *Christyamum*, (Japan), *Memurray* (Japan), *Asahi Haikuist Network* (Japan) *Ludbreški haiku zbornik* (Ludbreg), *Diogen procultura*, (BiH), *Mainichi* (Japan), *Oj Delnice pod Petehovcem* (Delnice), *Wancauver haiku*, (Wancauver), *Cattails* (SAD), *Haiku* (Bucharest), te mnogim haiku zbrnicima. Spada među najpoznatije haiku pjesnikinje. Radovi su joj tiskani u raznim prigodnim časopisima i zbornicima. O njenom pjesništvu, pisali su: Jure Kaštelan, Drago Šimundža, Stjepan Puljiz, Jakov Bubalo, Petar Gudelj, Zoran Vukman, Ante Branko Periša, Božidar Prosenjak, Zdravko Kordić, Mladen Vuković, Hrvojka Mihanović Salopek, Nedjeljko Mihanović...

Zastupljena je u mnogim zbornicima i u više antologija hrvatskog pjesništva: *Ruža u hrvatskom pjesništvu od početka do danas*, antologija, priredio Ivan Grljušić, *Krist u hrvatskom pjesništvu od Jurja Šišgorića do danas*, izabrao i priredio Vladimir Lončarević, Nedjeljko Mihanović, *Poljički Parnas II*. Odabrani tekstovi, *Hvaljen budi moj Gospodine*; *Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu*, priredili: Vladimir Lončarević, Božidar Petrač i Nevenka Videk, Antologija hrvatskog haiku pjesništva, *Haiku u Dalmaciji*, priredili: Zlatko Juras i Danica Bartulović, Antologija *100 hrvatskih haiku*, priredila Višnja McMaster, *Zbornik samoborskih haiku susreta*, Samobor 1998., 4 haiku dani – Dubravko Ivančanin, Krapina 2002. Vladimir Devide, *Antologija hrvatskog haiku pjesništva*, 1996., *Naša velečasna maslina*, priredio, Mladen Vuković, 2006. Antologija hrvatskog haiku pjesništva, *Nepokošeno nebo*, urednica Đurđa Vukelić-Rožić, 2007. *Zbornik duhove poezije*, dr. Stjepan Kranjčić, Križevci, Mladen Vuković, *Magare gre u raj*, naklada Bošković, Split, 2013.

Neke su joj pjesme uglazbljene te izvedene na festivalu duhovne glazbe, Cro Patria u Splitu. Neke su nagrađene prvom nagradom na međunarodnim natječajima poezije. Posebno je plodna u duhovnom i domoljubnom pjesništvu. Nedavno je dobila prvu nagradu IV. gardijske brigade, na temu, *Bojni blaženika na nebesima*, 2015. i drugu nagradu na natječaju, *Rasplamsaj oluje u pjesmi i srcu*, također s temom domoljubne poezije, Jesenice, 2015. Članica je DHK u Zagrebu. Članica društva hrvatskih haiku pjesnika. Članica, europskog društva haiku pjesnika. Članica hpeu, (hrvatske panuropske unije). Pjesnikinja živi u Podstrani, (Strožanac), u blizini Splita.

POEZIJA - VLADO DOMAZET

DUŠA OD KRISTALA

Garevac/Poreč

PROŠAO SAM SOKAKOM TVOJIM

Još tumaram kroz tvoj uzani sokak
pognute glave kao da se od nekoga krijem
umoran, jedva pružam drhtavi korak
zbunjen, sa usana posljednje kapi znoja pijem.

Noć, tiha, sablasna, gorda i neumoljiva,
ponegdje odjekne samo zov ptice kreštalice
razmišljam, vrijedi li sve ovo zbilja,
dok u lokvici vode jedva prepoznam svoje lice.

Moju nagriženu dušu neki nemir raskida
iza mene glas, promukao i nešto potiho šapuće,
i sve mi za tren nestaje iz moga vida
samo ona lokva vode, i u zraku duše nestajuće.

Bojim se i pogled svoj natrag uperiti,
a onaj glas, lagano niz sokak nestaje,
znam da ću jednog dana zažaliti
što ti nisam dopustio da ljubav još traje.

A onda stigoh na kraj tvoga sokaka
ni svjestan ne bijah sve ove daljine
moja umorna duša više nije laka
iz mog života nestadoše sve bjeline.

Iz tvoga skromnoga doma pjesma se čuje
i tihi plač djeteta tek rođenoga
tog trena moje srce nešto pođe da truje
kao da će ga odvojiti od tijela mojega.

Produžih dalje, shrvan od bola i jake tuge
a ujedno sretan što sam to čuo iz tvoga doma
znam, preda mnom su noći bolne i noći duge
dok su me u nepoznato pratila neka daleka zvona.

RUŽA U PROLJEĆE

U zapuštenom vrtu ja ugledah najdivniji cvijet
usamljenu ružu purpurno crvenkaste boje
tako ponosna kao da je njezin cijeli svijet
čekala je da je uberu ove drhtave ruke moje.

Latice mirisa opojnoga, na obraze suze mami
bez lišća i trnja na počinak kao da se sprema
pitam se kako je dugo izdržala na toj osami
već dugo znam da je svaka ljepota tiha i nijema.

Poneki dašak vjetra lagano i nježno je zanjiše
dok se zemlji klanja smiješak ne silazi sa njenog lica
a onaj opojni miris još jače uz sjeverac zamiriše
dok dvorištem u zrak poleti i poneka nemirna latica.

Neću te ubrati ružo iz moga proljetnog usnulog raja
želim te darivati razigranim šarenim leptirima
tvojoj začaranoj ljepoti nikada neće biti kraja
ti biti ćeš nova nada njihovim umornim krilima.

MOJI SU STIHOVI O RAVNICAMA

Ne znam zašto,
ne idu meni stihovi
o obalama mora
suncu i raznim kremama
i drugim toplim
vrućim temama,
moji su stihovi puni ravnica
starih baka pored šporeta
i dječjih sretnih lica,
moji stihovi su puni
stopa u snijegu
nepreglednih oranica
gladnih promrzlih ptica
dječaka sa trešanja u bijegu,
moje stihove izbjegavaju valovi
štikle i gospodski šalovi,
sunčanje na pijesku
znakovi skupoće na privjesku,
moji stihovi su puni
ljubavi iz sokaka
početnih dječjih koraka,
suza pred oltarima
starim fotkama u ormarima,
na njivama veselim ratarima,
moji su stihovi ponekad
staze nepregledne duge
puni bola, sumorne tuge
kada žal preuzme sjećanja moja
o prazninama naših domova,
ljubavnih lomova,
moji stihovi hoće i suze
i one tužne i one radosne
i priče zaboravljene, priče ponosne,
i ruku na mjestu gdje duša stoji
mladosti što se starosti ne boji,
moji stihovi pričaju priče
iz rodnih krajeva
tamo gdje su bajke drugačije

jer njene njive ne smiju žedne nikada biti
bajke sa sretnim krajem
bajke raznih ljubavi i radosti
i o tome kada se svakome oprosti,
moji stihovi će takvi ostati
ja ću između mora i ravnice
još dugo lutati,
ako ih pomirim to će
biti moja velika radost,
a ovo, ovo što sam napisao
samo će biti davna prošlost.

SAKUPLJAČ KRIJESNICA

Za vas sam dugo sakupljao krijesnice,
po vrtovima čekao i stare i one nove.
Želim da osvijetle vaše zabrinuto lice,
da vam podare ljepše i mirnije snove.
Kada vam bude teško u ovom životu,
vi ih pustite, neka toplo i žarko zasjaje,
u vašim dušama nek' otkriju onu ljepotu,
vaša dobrota neka drugima nadu daje.
Čuvajte ih u svojim mekanim srcima
za duše koje će put bez povratka poći,
darujte ih s njihovim svijetlim krilcima,
neka vide cestu kojom će u vječnost doći.
Zato uvijek pružite ruke osobi do sebe,
neka osjete radost u vašim sjajnim očima.
Možda baš sada netko treba utjehu od tebe,
a krijesnice budno će ih čuvati noćima.
Sada vas moram potiho nešto zamoliti:
otvorite duše, a krijesnice pustite vani.
Ja ću vas zbog toga još više zavoljeti
i neka za vas ovo budu najsretniji dani.
I samo od mene još jedan maleni stih:
suze skrijte u prošlost, iako će uvijek boljeti.
Ja ću od sada postati nijem i pomalo tih,
ali ću vas zato zauvijek, beskrajno voljeti.

DOMAZET, Vlado rođen 1962. godine u Garevcu, općina Modriča, BiH, državljanin HR i BiH, s prebivalištem u HR, Poreč. Branitelj je HVO-a i HV-a. Nakon ratnih događanja u Bosanskoj Posavini seli se u Istru gdje radi u Policijskoj upravi Pula, zatim u Poreču kao i u PN-u USKOK Rijeka. U svom dosadašnjem pisanju posebnu pažnju pridaje bunjevačkim Hrvatima i Hrvatima Šokcima u Vojvodini, za koje je napisao više pjesama o njihovoj kulturi, običajima i njihovom životu na salašima. Sudjeluje na godišnjim manifestacijama pučkih pjesnika: „Lira naiva", (Vajska, Subotica, Podcrkavlje, Petrovaradink, Tavankut), „Preprekovo proljeće" u Novom Sadu, „Preprekova jesen" u Novom Sadu, „Beč u proljeće" u Beču, festivalu KLD „Rešetari", „Trojica iz Gradišta" u Gradištu, pjesničkom maratonu u Bobarama kod Tešnja, KLD „Rešetari" u Rešetarima, „Memento H Poetika" Split, festivalu „Kultura snova" u Rovinju, Zagrebu, Splitu i Sarajevu, IKA u Danilovgradu Crna Gora kao i drugim raznim pjesničkim i književnim festivalima. Dobitnik je plakete „Meho Puzić" za pjesmu „Pokrijte je ove noći", nagrade na festivalu „Most pjesnika" u Sarajevu. Dobitnik je nagrade „Stanislav Preprek" u Novom Sadu 2024. godine za kratku priču „Biser sa Dunava". Autor je pjesme „Garevo moje" koja je postala svojevrsna himna za mjesto Garevac koja je uglazbljena, a otpjevao ju je pjevač Ivan Martić Ivica. Do sada su njegove pjesme zastupljene u preko osamdeset zbornika u osam europskih zemalja.

Djela: roman *Kad svibanj utihne*, objavljen 2018. godine (stradanje zarobljenih Hrvata na području Bosanske Posavine); roman *Jesen u Garevcu*, objavljen 2022. godine; roman *Tajna odžačkih polja*, objavljen 2023. godine; zbirka pjesama i kratkih priča *Od Garevca do Tavankuta*, objavljena 2024. godine; zbirka pjesama i kratkih priča *Duša od kristala*, objavljena 2025. godine i roman *Dječak s obale rijeke Save*, objavljen 2026. godine.

POEZIJA - SLAVKO ŠAPINA

PJESNIKOV LET

Novo Selo

PJESNIKOV LET

Ne, to nije vjetar u treptaju tihom
što krila širi odmah nakon kiše.
Pjesnik to želi u nebo se vinuti,
udahnuti visine i puno, puno više.

Čarolija sreće prosu riječi, rime
u modrim, plavim nitima visine.
U tragu duge. U osmijehu muze.
U zrakama sunca kad nenadano sine.

Kao ptica se vinu i raširi krila,
dodirnu perom čaroliju u letu.
Rukom trag ostavi, sve crno na bijelo,
i pokloni čaroliju ovozemaljskom svijetu.

PUTUJU DANI

U nama i oko nas
putuju dani.

Prečesto neprimjetni, užurbani!

Jučer
postaje samo iskra u našem danas.
A sutra će, uz iskru od danas,
ona tinjati samo
bljedunjavim tragom u nizu,
i biti još jedno jučer od ovog danas,
i jedno jučer od našeg sutra...

Tek nečije lice,
njegov sjaj i treptaj,
riječ ili osmijeh, makar i običan, blag,
ukrade mjesto u srcu, obasja dan
kao važan, poseban, drag.

Putuju dani...
A dani, vedri, topli
koji plamte nečijim osmijehom obasjani,
u nama,
trajnim svjetlom bivaju zapisani
i dugo se pamte.

MOLITVA

U malenoj sobi
svijeće drhtav plamen
po zidovima baca
prozirne sjene.

U njoj,
prije već je pošla spati,
na sebe stavivši Križa znamen
drhtave ruke sklopi
i na koljena pade
stara, umorna mati.
Šapatom Ocu dragom
zahvaljuje na još jednom danu.

Tiho u noć, pred raspelom
dugo šapat zbori.
Katkad od uzdaha plamen zatreperi.
Zadrhte po zidovima sjene,
a plamen svijeće iskrom oko zlati
i dugo u noć, u oku gori.

LUTKE U IZLOGU

Dajte veće izloge i više glamura,
posvuda nove lutke i još više sjaja.
A tko će sve urediti, kad prestaje smjena
sve je manje važno! Mora se do kraja.

Što su blještavija svjetla važnog cilja
mračnija je tama iza, crnji sjaja mrak.
Užurbani život bešćutno zavlada;
bora mlada čela, oduzima zrak.

Po tuđim se željama svjetla pale-gase.
A tama je strpljiva, iza svjetla čeka na
pokleknule, umorne, slabe i nemoćne.
Tkogod korak ne drži, postaje tek brojka!

Sutra opet dalje, bolje jer ne smije stati.
Više, jače, brže u krug trku prihvaćamo šutke,
ali pred izlozima mi ni svjesni nismo
s koje strane stakla zapravo su lutke.

NE PROLAZIŠ

Grad mijenja boju očiju.
Na osjenjenoj strani ulice,

kao kameleon
utopljen u sivilo zgrada
promatram nepoznata lica
nekada tvog i moga grada.

Prolazi sunca trag
i žure nepoznati ljudi
u prazno pored mene.
Prolaze iz sunčanog dana
u škrtu noć kao blijede sjene.
A ja razapet između onda i sada,
dok sve prolazi, čekam.
Čekanje je kazna!

Prolaze minute i sati.
Prolazi još jedan dan.
Prolaze ljudi.
Prošle su već i godine.
Život prolazi...
Samo ti
u meni još ne prolaziš!

SUZA

Mala i čista suza je jedna
niz obraz kliznuvši na dlan pala.
Od čežnje sva je, zlata vrijedna,
zrake sunca u sebe dozvala.

Zaiskri sunce. Nježno je dirnu.
Zavičaja sjetu u njoj sluti.
Pod svoje uze, nju tako mirnu,
na daleki put se s njom uputi.

Iskrama živim nebu ponese,
nju, u oblake gdje vjetar diše.
Suzu suzama sjete donese
blistave lebde s kapima kiše.

U svitanju blista suza jedna
tuđinom, k'o zvijezde u nizu.
Duša mi žedna zavičaja mog,
što je daleko, a suzom blizu.

ŠAPINA, Slavko, rođen je 8. 6. 1967. godine u Novom Selu kod Bosanskog Šamca u Bosni i Hercegovini. Osnovnu školu pohađao je u Grebnicama, a srednju Elektrotehničku školu u Bosanskom Šamcu. Nakon ratnih zbivanja i izbjeglištva, nastanuje se u Hrvatskoj u Osijeku gdje živi u Livani s obitelji do 2014. kada odlaze u Njemačku te ondje i danas rade.
Pjesme je počeo pisati u svojim dvadesetim godinama. Prvu zbirku pjesama, pod nazivom *Stotinu proljeća*, u kojoj se nalaze i pjesme napisane u srednjoškolskim danima, objavljuje 2021. godine. Knjiga *Tišine od stakla* druga je zbirka pjesama nastalih u razdoblju od 2021. do 2023. godine.

POEZIJA - SEDINA BRKIĆ

EMILY

Olovo/Gradačac

O tebi mit

Lijepo je slutiti ko si
dok se uspinješ dijagonalom
prozirne kocke
s uvježbanim orkestrom u sebi.
Mit o Sizifu je samo mit,
i ako nije,
kamen je samo privid.
Negdje na vrhu,
izlaz u nebo se krije.
Dovoljno je prisluškivanje
minijaturnih glasova
što iz čoškova vise
da otpočne
mukotrpno kotrljanje.
Stranice kocke te poklope
i shvatiš;
nebo je suviše, suviše daleko
za sve što je ljudsko.
Preobraziš se u orla i letiš.
Ti konačno letiš
u sebi spokojno sam.
Sve dok ne udariš
u zidove kugle.

Šutnja u narandžastom

Ni slutnja
ni strah
ni sumnja
ni strast
ne uguruju se
sa mnom
u moju okruglu
šutnju u narandžastom.
Gledam kako
trenutke sitne
ubiru prsti
crnih tačaka sa strane.
Nedozrele i gorke.
A meni samo
nektar ostavljaju
dok stolujem u svom
krugu što raste.

Emily

Samo jednom sam sreo Emily.
Nije imala prezime,
ali nije ga ni trebala
sa onim licem i tijelom
savršenim do bola.
Ne znam zašto baš moje
naočale je privukoše
u velikoj gužvi mišića
i priđe do moga stola.
U strahu da glup ne ispadnem
pored takvoga stvorenja
počeo sam pričati o Budhi,
Periklu atenskom,
slavnome Nerudi,
i skakao s teme na temu.
A ona je mudro šutjela.
Brljao sam nešto o Hegelu,
malo o Bulgakovu,
spomenuo Doručak na travi,
citirao Nietzschea,
odnekud izvukao Kiplinga
dosjetio se Tagore,
Heinea i Arhimeda...
Od punine njenih usana,
poput plijena drhtao
i u sebi krotio zvijer.
Pričao sam joj
o Beethowenovoj gluhoći,
Einstenovim teorijama,
Spilbergovim filmovima,
o Rođenju Venere
i svemu što na pamet padne...
Ona me samo gledala
i u plave dubine očiju
utapala bez milosti.
Kako mi je laknulo
kad me naglo prekinula
negdje kod Pavarottija
ili, ne znam, možda, Cezanna,
i kratko mi rekla:
Ma pusti sve to...
A onda me ljubila,
ah, kako me ljubila
i odvela do svoga stana...
.....

Još uvijek pamtim Emily.
Zaista joj vjerovah da se tako i zove,
ili, pomislih, možda Eden,
tek kad smo se sreli...
Ipak, glup sam ispao,
pojma nisam imao
o botoxu, silikonima,
kontaktnim lećama plavim,
što zvali su se „Emily“.

Uz tihu glazbu šezdesetih

Mali grad u velikoj čaši limunade
odsutno miješam.
Tonem u krugove i koštice što vrište.
Komešaju se datumi,
izranjaju ulice
i nas dvoje u malom baru
uz tihu glazbu šezdesetih.
Vrtložni osmijesi,
riječi u sintagmama
i tvoje oči poniru iz tačke u sredini.
Pomalo mutna
vlada mojom rukom,
dobro zaslađena prošlost
i nagovara limunske koštice
da me prigrabe sebi,
da još koji tren
produžimo trajanje
utapanjem, izviranjem,
okruglom igrom
u magličastoj smjesi.
Možda me ljudi ne pronađu živu.
U čaši limunade živjet ću,
negdje na dnu,
u malom baru, uz tihu glazbu šezdesetih.

Bio si, bila sam

Ma kome više treba pjesma
kad bio si,
kad bila sam...
Sad pucaju na suncu verse
razvodnjene od kiša,
jer bio si,
jer bila sam...
Još tutnje koraci laki,
nogu što snovima žure,
za njih beznačajni
ovi stihovi blijedi
da bio si, da bila sam...

BRKIĆ, Sedina rođena je u Sarajevu 10. maja 1974. godine. Srednju tehničku školu završava u Olovu 1992. godine kada, kao izbjeglica, prelazi u susjednu Republiku Hrvatsku i tamo zasniva obitelj. U Splitu, 2000. godine objavljuje prvu zbirku pjesama *Sanjala sam Bosnu majko*, a nakon dvije godine i drugu zbirku pod naslovom *Između dobra i zla*. Vrativši se u Bosnu i Hercegovinu nastavlja obrazovanje. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Tuzli i odlikovana je Zlatnom plaketom Univerziteta. Po zanimanju je profesor razredne nastave. 2019. godine DAS WORT, Slavonski Brod objavio joj je treću knjigu poezije *Gledanje između kapljica kiše.* 2024. knjigu aforizama, satirični priča i pjesama *Što ti je trebala evolucija, majmune jedan*, je objavila u vlastitoj nakladi. Pokretač je i predsjednik Kulturno umjetničkog društva „Zambak“ iz Gradačca. Piše pjesme, kratke priče i aforizme. Poeziju objavljivala u zbornicima, časopisima kao i portalima širom regiona (Garavi sokak, PitchWise, Pljuskovi, Poeziranje, Ljubav i smisao, Megamaxy gigantica...). Priče i aforizme objavljivala u časopisima MaxMinus i Etna, te na mnogim web portalima regiona. Sudjeluje na međunarodnim festivalima satire. Radi kao učiteljica u Olovu.

DAMIR D. OCWIRK

SLAVONSKI MEMENTO

/Poglavlje X/

Damir D. Ocwirk: *Slavonski memento*, Antiphon, Županja, 2025.

Hodajući krivudavom uličicom domogao se stričeve kuće isključivom uporabom osobne tjelesne snage. Krivudavo se popeo i u svoju sobicu u potkrovlju, tamo uspio isključiti tranzistor s prijenosom hokejaške utakmice, i domogao kreveta. Bio je zadnji trenutak za dodatno ulaganje strica u napredak tehnološkog procesa te osim strojeva za ofset-tisak i televizora u boji treba kupiti njemu, kao vrijednom dostavljaču tiskovina, neki automobil američkog modela. Time bi on izravno negirao antagonističke objede hipija o vozikanju buržuja u skupim vozilima i proletera u jeftinim sredstvima javnog prijevoza. Radi toga će se u svekolikom društvenom djelovanju više založiti za ukidanje vladavine prošlosti nad sadašnjošću te uvođenje vladavine besklasne budućnosti, ali mu on treba najprije kupiti osobno prijevozno sredstvo i strina okrečiti strop u njegovoj sobici.

„Oni koji rade trebaju i stjecati, a ne da stječu oni koji ne rade“, dovršio je poslijepodnevno razmišljanje te mučen žgaravicom i ozeblim ušima navukao crvenu vunenu kapu, uzeo iz ormara knjigu tvrdih i neuglednih korica od Karla Marxa „Kapital - kritika političke ekonomije“ i zaputio se pronaći neko od piva iz zaliha strica Štefa. Nadao se kako će poučno čitanje uz pivo smiriti mu želudac uznemiren pitama gazde Ronia, a kapa darovana od strine Micike zagrijati uši.

Proviđenje bijaše na njegovoj strani pa je u kuhinji pronašao dvije boce piva, a zatim je sjeo za stol na kojemu je ona običavala mijesiti tijesto. Inače, volio je gledati kako strina zabija svoje zgrčene prste i gnječi ga za perece, odnosno razvlači za savijače. U iščekivanju konačnog proizvoda njezinih ruku veselio se i davanju savjeta pri dodavanju soli, ali ne i kritikama strica na njezin račun o presoljenom tijestu. Sad je kuhinja bila prazna, bez njezina oznojena čela i stričevih zanovijetanja, pa je u miru otvorio knjigu tražeći mudrosti koje bi trebala ona sadržavati. Kratko se divio jasnim slovima i riječima posloženim u nerazumljive rečenice, pa svukao kapu jer mu se zagrijaše uši. A dočim je otvorio i drugu bocu, žgaravica je prestala. Konačno se počeo osjećati ugodno u neuobičajeno tihoj kuhinji te je odložio knjigu, podignuo noge na stol i sklopio vjeđe.

U mah se prisjetio četvrtog razreda osnovne škole, ljubopitljive učiteljice i onog dana kad mu je ta knjiga zauvijek ostala u rukama. Naime, tog proljeća prigodno su učili o zavičaju. Učiteljica je istaknula kako se većina stanovništva bavi poljoprivredom, ali je njihov zavičaj bogat i šumama. Zatim je navela kako je oduvijek najveći problem što ljudi sa sela odlaze u grad kako bi tamo glodali golu kost pa dohvatila tanku knjigu mekih korica, i glasno pročitala:

Čovjek skoro da ne bi povjerovao kad pomisli na našu darovitost, na plodnost naše zemlje. A ta će tobožnja nemogućnost potrajati sve dotle, dok one dvije glavnice; čovjek i zemlja, darovitost i plodnost, ne upoznaju svoju vrijednost, dok ih iz nerada i pospanosti ne krene naprijed leteća sila devetnaestoga stoljeća, koja traži živih ne mrtvih kapitala.

I podignula je visoko knjigu, te suznih očiju kazala:

– To sam pročitala iz romana „Mrtvi kapitali“. Znate li, djeco, tko ga je napisao?

– Drug Marx! – Jure je povikao.

– Tko!? – iznenadila se, a on ponovio:

– Tata je rekao mami da je „Mrtve kapitale“ mogao napisati samo drug Marx.

Učiteljica je smeteno pogledala kroz zatvoren prozor na školsko dvorište. – On nije mogao pisati o mrtvim kapitalima jer živio je u Njemačkoj i Engleskoj, pa je napisao samo „Kapital“. O njemu se uči u gimnazijama i na fakultetima, jer tekst je pretežak za škole radničkih za-

nimanja i nije roman.

Zatim je navela kako je roman „Mrtvi kapitali“ napisao slavonski pisac drug Kozarac. On je u njemu pisao o seljacima jer bio je šumar, a drug Marx pisao je o radnicima jer bio je filozof.

– Znate li, djeco, razliku između seljaka i radnika? – upitala je.

– Seljaci dižu bune po selima, a radnici revolucije u gradovima. – kazala je punašna Lidija koja je sjedila u školskoj klupi ispred njega.

– Zato o seljacima pišu šumari, a o radnicima filozofi. – dodao je Jure.

– Tako je! – učiteljica je uskliknula. – A znaš li zašto dižu bune i revolucije?

– Seljaci žele tuđu zemlju, a radnici tuđe tvornice! – sad je i Jure uskliknuo.

– Nije istina! – narogušila se Lidija. – Oni žele da budemo svi bogati, imamo puno za jesti i ne trebamo ništa raditi.

Kad se stišao dječji smijeh, kazala je učiteljica:

– Tako je Jure, zemlja seljacima, tvornice radnicima! A sada neka dignu ruke oni koji su došli iz sela u grad!

Skoro su svi podignuli ruke, osim Lidije i njega.

– Vas dvoje niste sa sela?

– Moj tata je došao poslije rata iz Zagreba, a moja mama se rodila ovdje još prije rata. – rekao je Jure. – Ali moja mama kaže da je jeftinije dovesti neku seljanku kod njih u tvornicu pređe i trikotaže, nego kupiti novi pletači stroj!

– To znači, Jure, da oni dolaze u grad glodati golu kost!

– Bio sam kod mame i vidio da svi jedu grah u menzi, osim direktora!

– Zašto ne jede grah?!

– Moj tata je direktor u pilani te kaže da ne smije jesti grah jer ga on sili prditi u kancelariji, – uskočila je Lidija – a radnici u hali smiju.

A kad se stišao opetovani smijeh, učiteljica je upitala:

– Ni tvoji roditelji nisu sa sela?

– Moji mama i tata su poslije rata došli iz sela, a ja sam se rodila ovdje.

– To je vrlo zanimljivo…

– Moji roditelji su došli iz Like u jedno selo na rijeci Dunavu gdje smo dobili kuću i zemlju. Ovamo smo preselili kada je tata izgubio na kartama rješenje o kolonizaciji, pa smo dobili stan i tata postao direktor pilane Bratstvo i jedinstvo. Tamo od drveća prave grede, daske i piljevinu, a mama je…

– Njezin tata je postao direktor mome tati pa smo mijenjali naš veći stan za njihov manji, – uskočio je Jure – ali moj tata jede grah!

– Vidite, djeco, kako je lijepo kada ima onih što brinu o napuštenim seljačkim imanjima!

– Drugarice učiteljice!

– Što je, Lidija?

– Imanje nije bilo napušteno, već od nekih Švaba!

– Pa tako sam i mislila! I te Švabe su otišle u grad glodati golu kost…

– Moj tata kaže da su nekada doplovile Dunavom, a on im sa svojim drugovima pomogao jedne zime otplivati niz Dunav.

– Lidija, kako otplivati!?

– Radilo se o kulacima i narodnim neprijateljima koje su moj tata i njegovi požrtvovani drugovi učili plivati i zimi.

Učiteljica je drhtavim rukama odložila knjigu na stol, otvorila prozor i glasno kazala:

– Djeco, u našem gradu otvara se nova knjižnica! Tamo će se moći posuditi za čitanje „Mrtve kapitale“ na Pionirskome odjelu i „Kapital“ na Odjelu za odrasle. A njih su napisali?

– Drug Marx, …drug Kozarac! – povikaše djeca.

Kad se opće veselje stišalo, kazala je da se nova knjižnica otvara nakon Prvog maja – praznika rada. Prije toga svi trebaju ići na jutarnju paradu jer tamo će radni ljudi prikazati privredna dostignuća, a kasnije će se nadmetati u raznim sportskim disciplinama.

– Djeco, možda će i vaši roditelji sudjelovati u…

– Moj tata će igrati nogomet! …Moja mama odbojku! …Moj tata s drugaricama omladinkama ići će na prvomajski marš u šumu! – povikala su djeca.

– Moj tata kaže da će se većina nadmetati u bacanju srpa i čekića! – i Jure je povikao.

– Djeco, mislila sam na paradu! – učiteljica je brzo zatvorila prozor. – Jure, ti ćeš se strpiti dok odrasteš pa na Odjelu za odrasle posudiš „Kapital“, a do tada možeš pročitati „Mrtve kapitale“ iz Pionirske knjižnice.

Ali Jure nije imao strpljenja pričekati odrastanje, jer se toga svibanjskog poslijepodneva tiskao narod kotara Vinkovci ispred nemaštovitog objekta na čijem je pročeljublistala ploča s natpisom Narodna knjižnica i čitaonica. Na vrhu stubišta vrpoljili su se drugovi iz Komiteta u očekivanju visokih gostiju, limena glazba ponavljala je treći put iste koračnice, šarene zastave lepršale su na povjetarcu. U dvorištu se vrtjela na ražnju janjad za članove Komiteta i njihove goste te odojci za narod. Pored novog cvjetnjaka šetao je golobradi milicajac Lazo češkajući se pendrekom po leđima, motrio na okupljene, njušio pečenja na dogorijevajućim vatrama te brisao usta o rukave uzorno izglačane odore. Vonj zagorjelog mesa nadmetao se s mirisom procvjetalih jorgovana, dim pekao za oči, a prazni stolovi čekali na gozbu zbog kašnjenja prvomajske parade.

Nestrpljivi Jure ušuljao se kroz sporedni ulaz na Odjel za odrasle i tamo ugledao Lidijina oca, druga Milana. On je u potrazi za dobrim štivom podizao drugaricu učiteljicu spram najviše police, obgrlivši je niže struka. Iznenađena njegovim dolaskom ona je nešto kazala, poravnala suknju i nestala. Drug Milan je podignuo spale hlače, zagladio mu čuperak na glavi, pa i on nestao. A Jure sa strahopoštovanjem odmjerio visoke police i vratio se u dvorište. Tu je susreo oca gdje raspravlja s milicajcem Lazom koji mu je mahao pendrekom ispred nosa. Vidjevši ga, otac je uzmaknuo, on spustio pendrek, i Jure uhvatio oca za ruku te su krenuli u šetnju.

– Što će drug Lazo Pandur na otvorenju knjižnice? – upitao je.

– Još je mlad pa su mu naredili da čuva narod!

– Od koga, tata?

– Od njega samog! – rekao je otac i dodao kako neki smatraju da previše čitanja potiče nekontrolirano gibanje narodnih masa, ali i priznao svoju opčinjenost knjigama. Jure se pak povjerio ocu o strahu učenika prema knjigama i drugu Lazi s nadimkom Pandur koji svakodnevno šeta okolo škole te zaviruje u njihov razred.

– Milicajci spadaju u društvenu avangardu i njihov je zadatak poravnavanje glava, kada nečija previše izviri ponad drugih. – rekao je otac. – Ali nalickane knjige na onim policama samo naivcima izgledaju opasno, a u stvarnosti se predaju prvom čitatelju u ruke. Potrebno se samo protegnuti i dohvatiti onu koja te zanima. No, treba biti oprezan jer ih ima svakakvih. Velikih i malih, debelih i tankih, teških i lakih, očuvanih i istrošenih, ima onih koje šuškaju dok ih listaš i onih koje tiho klize pod prstima, ima onih koje čitaš prije spavanja i onih za kratku zabavu na neuobičajenim mjestima, ima onih koje odmah shvatiš, ali i posve nerazumljivih. Neke su vesele, neke žalosne, neke pristojne, a neke ne. Zato ima onih koje posuđuješ svima i onih koje skrivaš od svih, ima…

– Koju knjigu je tražilo ono dvoje u knjižnici? – Jure ga je prekinuo.

– Dvoje!?

– Tvoj direktor i moja učiteljica!

– Sutra ću vidjeti druga Milana na poslu i to ga pitati, ali mislim da je tražio nešto pripremajući govor u ime privrednih struktura našega kotara. – objasnio je otac. – I znaš, sine, knjiga ima rabljenih i zapostavljenih, jeftinih i skupih, tvrdih i mekanih korica! Ima onih o kojima dugo maštaš, a razočaraš se čim ti dospiju u ruke, ima onih koje ti ostanu u lijepom sjećanju i onih koje nastojiš zaboraviti. Ima i onih koje se čitaju samo pipanjem, ali i onih koje ne treba nikako čitati. Neki vole knjige s puno slika i malo slova, neki pak obrnuto…

– Je'n, dva, tri, …je'n… – zagrmjelo je iz zvučnika – drugar'ce i drugovi, …drugar'ce i drugovi, …drugar'ce, …proba, …proba, …dva, tri!

No, otac je nastavio s pričom. Dakle, Jure nikad neće spoznati kakva je neka dok hrabro ne rastvori korice i prodre u njezin sadržaj. Potom je vrati na policu i prepusti sljedećem či-

tatelju, a on se baci na novu. Ali naročito drage knjige potrebno je čuvati od tuđih ruku, to jest svoje knjige ne valja posuđivati, pa je dobro koristiti se tuđima jer to je jeftinije i s manje obaveza. Neke je pak dobro zamotati u šareni omot jer tada bolje izgledaju, dok su neke izazovnije bez omota.

– A koju je knjigu tražilo ono dvoje? – ponovio je.

– Kojih, …dvoje!? – upitao je on, i još brže nastavio:

– Kako bi ti razumio sve što sada pričam moraš naučiti dobro čitati, a ono se uči jedino čitanjem; najprije slikovnica pa zahtjevnijih knjiga. U mladosti se obično puno čita, a može bez naočala i u polumraku, ali se poslije sve manje čita te se mora služiti pomagalima; čak i pri dobroj rasvjeti. Ali ne treba gubiti nadu jer se koristiti knjigama može od rane mladosti pa sve dok je čovjek živ. U mladosti je pametnije čitati starije i već provjerene, a u starosti novije, te paziti da se na njima ne ostavljaju otisci prstiju ili zabilješke…

– Drug Milan i drugarica učiteljica! – Jure je odgovorio.

– Slušaj Jure! Svaka je novi i tajanstveni svijet, sve dok je ne pročitaš, a bitno ih je birati samostalno i na miru. Uz to treba imati na umu da na svakoga čitatelja one ostavljaju različiti dojam, a i svaki čitatelj misli da je samo on pročitao tu knjigu pa se one tako i ponašaju. Zato moraš uvijek vladati njima i ne dopustiti da one zavladaju tobom jer…

– Drugovi radnici, seljaci i pošteni intelektualci! – na stubištu knjižnice pojavio se drug Milan. – Naš radni kolektiv, Poduzeće za piljenje drveta i izradu građevne stolarije Bratstvo i jedinstvo, nedavno je prešlo na samoupravljanje te smo izabrali Radnički savjet. Time smo ukinuli monopol na odlučivanje uskih rukovodnih grupa, pa o našoj sudbini sada odlučuju neposredni proizvođači. Oni su na moj predlog doneli odluku o izradi polica za ovu biblioteku, …od naše slavonske hrastovine čiju čvrstoću sam lično isprobao.

Zatim je stao pozdravljati predstavnike sindikata pojedinih djelatnosti, pozvao na provjetravanje viših hijerarhijskih struktura, ukidanje birokracije te političkih i materijalnih privilegija otuđenih centara moći. Spazivši dolazak visokih gostiju pozdravio je napor državnih organa i funkcionera viših društveno-političkih organizacija koje danonoćno brinu za privredni boljitak kotara, te zaurlao:

– Jerbo moramo hitno prepoznati bacače klipova pod točkove samoupravljanja te njih…

Jedan od visokih gostiju naglašeno je zapljeskao drugu Milanu, prišao mikrofonu i srdačno pozdravio slobodoljubivu i revolucionarnu tradiciju kotara, te povikao u mikrofon da je nakon čišćenja zemlje od protunarodnih elemenata došlo vrijeme za kulturno uzdizanje širokih narodnih masa, prosvjećenost te oslobađanje čovjeka i njegovog rada. Zatim je tri put poljubio ljepuškastu djevojku u narodnoj nošnji, uzeo od nje škare, okrenuo se prema službenom fotografu i uvježbanom kretnjom presjekao svečanu vrpcu. A nakon što je poljubio djevojku još tri puta vratio je njoj škare, pa vidno uzbuđen izjavio:

– Proglašavam biblioteku otvorenom, pa sada možemo ići da je razgledamo!

Oduševljeni narod s kartonskim tanjurima u rukama pohrlio je za stolove na koje su neposredni proizvođači iz Gradskog poljoprivrednog dobra „Oranica“ stavljali posude s nasjeckanim komadima odojaka, mladi luk i pivo, a visoki gosti na čelu s drugom Milanom uputiše se laganim korakom za stolove s janjetinom, mladim lukom i bijelim vinom poslužene od strane samoupravljača iz Gradskog ugostiteljskog poduzeća „Vinalko“.

– Ha, ha, ha, …stare političke recitacije, parada novih funkcionera i narodna gozba! – nasmijao se otac i pokazao rukom prema vrhu opustjelog stubišta. – Tko prvi knjizi, njegova knjiga, ali pazi da se ne izgubiš jer danas je redukcija struje!

Odjurio je kroz glavni ulaz i hrabro prišao policama s nalickanim knjigama na Odjelu za odrasle. Ali je tamo zatekao kćer druga Milana, rumenu i punašnu Lidiju iz razreda! Imala je crvenu vrpcu u kosi, bijelu bluzu, kratku plavu suknju i bijele čarape. Istezala se prema najvišoj polici, podizala ruke te smicala trbuhom o posložene knjige. Obgrlio je nju niže struka i pokušao podići prema željenoj knjizi, ali koljena mu popustiše te mu glava uletje pod suknju. Ona je stisnula noge, Jure začuo one koračnice duboko u ušima, osjetio vrelinu bedara na obrazima, uhvatio se rukama za policu te se pokušao uspraviti s Lidijom na ramenima. Zavrištala je pa zašutjela, počela se smijati glasno pa sve tiše, i opet zavrištala.

Polica se zaljuljala, knjige se obrušiše na njih. On je pao na pod, ona na njega, uspio se izvući te krenuo uzmicati četveronoške. Ona ga sustigla, uzjahala, dohvatila tvrdu knjigu i počela ga mlatiti po stražnjici. – Je'n, dva, tri, …je'n, dva, …druga'rce i drugovi, …proba, …proba, …

Nekako je uspio zbaciti Lidiju, istrgnuo knjigu iz njezinih ruku, i pobjegao van. Limena glazba usporeno je svirala koračnice, dvorištem je odjekivao smijeh visokih gostiju, narod jeo u tišini, zastave mlitavo visjele na jarbolima. S knjigom skrivenom u njedrima pronašao je pored cvjetnjaka oca koji je i dalje raspravljao s milicajcem Lazom. On je umjesto pendreka držao sad u rukama dio oglodanoga janjećeg buta i smicao jezikom uzduž kosti tražeći ostatke mesa. I dok mu je srce udaralo poput poludjelog bubnjara, odveo je oca u stranu i pokazao mu knjigu.

– Karl Marx, „Kapital - kritika političke ekonomije", svezak prvi? – otac se iznenadio. – Nisam je stigao proučiti, iako je napisana prije osamdesetak godina!

– Rekao si mami da je drug Marx napisao „Mrtve kapitale", a napisao ih drug Kozarac!

– Mora da sam se zabunio jer drug Marx želio je promijeniti postojeći sistem, a drug Kozarac njega samo poboljšati.

– Tata, jesu li uspjeli?

– Kada odrasteš morat ćeš to sam zaključiti.

– Ova ima tvrde korice, sigurno je poučna?

– Itekako! – složio se. – Jedina njezina mana je što je ovladala čitateljima, a ne čitatelji njome. Čim je pročitaš, zavoljet ćeš braću Marx.

– Zar ih ima više?

– Ha, ha, ha, …Karl, Groucho, Chico, Harpo, Zeppo, – opet se nasmijao – sve poznati filmski komedijaši.

– Drugarica učiteljica je kazala da je Karl bio filozof?

– Tako je, Jure! – smijao se on i dalje. – Taj Marx bio je filozofijaš i pisao crne komedije u kojima su mnogi glumili, a neki glume i danas.

I odlučio je ponijeti knjigu doma i spremiti daleko od nezvanih ruku, sve dok cijelu pročita. Ali, ostala je ona nepročitana do današnjeg dana! Pretpostavio je tome razlog što su nauk Karla Marxa proučavali u gimnaziji na Povijesti i Filozofiji te ga nisu podrobnije obradili. Sada pak pohađa minhensku Visoku trgovačku školu gdje ne spominju njegov nauk, iz njemu nepoznatog razloga. Stoga je odlučio da će o tome, kad se vrati, najozbiljnije raspraviti s njemačkim profesorima.

No, prisjećanje na ondašnja događanja nije pomoglo odgonetnuti tajnu dospijeća knjige Karla Marxa „Kapital - kritika političke ekonomije", pod krevet, pa se zaputio natrag u potkrovlje na odmor pred večernji izlazak u neku od pivnica Schwabinga i zanimljive razgovore sa sebi ravnim umjetnicima. Spomenutu knjigu odložio je u ormar pored bilježnice s literarnim uradcima s naumom da, kad postane vlasnik stričeve tiskarske radnje, poradi na obnovljenom izdanju u koje će uključiti slike impresionista i time njezin tekst učinit dostupnijim školama za radnička zanimanja, a poglavito klasno neosviještenoj strini Miciki.

D. OCWIRK, Damir (r. 1954. u Vinkovcima), nakon završetka Ekonomskog fakulteta i znanstvenog magisterija na Osječkom sveučilištu bavi se strukom te piše radove za stručne časopise. U slobodno vrijeme objavljuje prozu/poeziju u tiskanim zbornicima i na elektroničkim portalima, a nastupao je u radijskim i TV emisijama te na festivalima poezije. Posljednjih godina objavljeni su, izvedeni ili nagrađeni njegovi literarni uradci u Zagrebu, Varaždinu, Karlovcu, Loboru, Križevcima, Čazmi, Osijeku, Vukovaru, Vinkovcima, Županji, Slavonskom Brodu, Rovinju, Bujama, Labinu, Puli, Krapini, Rijeci, Delnicama, Fužinama, Krku, Solinu, Splitu, Sarajevu, Bijeloj, Mrkonjić Gradu, Rožajama, Nišu, Beogradu, Novom Sadu, Inđiji, Subotici, Podgorici, Frankfurtu, Bagdadu… Samostalno je objavio poetsko-glazbeni CD *Iza Kruga* (uz violinu Ede Pečarića i klavir Vesne Ivanović Ocwirk), pjesmozbirke: *Žuti mak* i *Zagrizi glinu*, zbirku pripovjedaka *Šarena kruglja* te romane *Birano društvo*, *Uzgoj purana u Zapadnoj regiji* i *Slavonski memento*.

Od strane „Hrvatskog sabora kulture" dobio je 2012. Plaketu za prozno stvaralaštvo „Ivo Kozarčanin", te 2014. Plaketu za poeziju „Mihovil Pavlek Miškina". Član je Pulskog ogranka DHK. Živi u Puli.

ZDRAVKO LUBURIĆ

DUH KAMENIH OČIJU

Remscheid, Njemačka

* * *

Između zvijezda i zvijezda, kamene oči više nisu same. One rastu, razroko gledaju tamo gdje su se meteori iselili. Sve je hladno i duboko oko njih i nema više prostora. Ipak, jedna prozračna ruka bešumno gleda neznatnu prašinu – vječnost koja se ne shvaća – samo miluje po raspucanom, pjeskovitom dnu. Ponekad se dižu između crno-smeđih panjeva i, sa smiješkom drugih usta, optužuju ovaj svijet. Ovdje imaju jedno srce koje se osjeća u svakom glasu, uho što nježno drhti i sluša, i obuhvaća i ono šaputanje koje stoji ispred jedne nijeme slike. Njihova ljubav je njihov svijet, a u njemu nalaze boli i okreću se u nekom svjetlom dnu. Ovo dno, sa svojom odlukom, juri k ljudima koji neprestano pjevaju melodiju rastućeg svjetla. Sva pitanja govora s njima, ovdje u dahu i u gaju u kojem pomicano cvijeće pjeva i onda kad neprijateljske oči mimo prolaze i pokreću za sobom valove vlastite težine. Češće grle došle zlatne dane koji ne znaju da oni kroz stoljeća plaču. Ponekad dižu gore svoje dubine k eteru, s granama osuto cvijećem, i pjevaju sa svakim i s tobom, tiho, tiho, opijene sjajem plava svjetla. Kad večernja zvona zvone, tako uzimaju one oproštaj, kao jad onih bez prebivališta. U noći, u zenitu, čuvaju svoju sreću, uvijek smiješkom što im sklapa kamene oči. Onkraj, uz neku drugu ruku, neki modar poljubac želi isisati, ispiti čim se umore, i široke kao horizont, onda putuju oko onih grudi i spuštaju se ispod cvijeća u vrtu, kao prah plavog zraka u žuta zvona. Ponekad sahranjuju tuđe riječi s tijelom zemlje, ali tamna zemlja pjeva im pjesmu okrenutu k zemlji, i zrak postaje njihova jedina tama iz koje ih vreba neki hroptaj. Uhodi ih nešto, ali danas se, lagano sa sutonom, razblistavaju i punim veseljem slušaju ševin pjev. On dolazi k izmoljavanju svijeta i ono sve prozirno u obojenom vjetru. Tamo podalje cvijeće hropće i blijedi, i cvjetni putovi se skrivaju u nove zelene livade. One se odvraćaju od svećenika tamo gdje kamenje, ukrućeno, pilji ispred sebe, a brežuljci popadaju i ne odgovaraju na sva očna pitanja. Nepostojanim suzama sastaju se na obali, gdje potajno kamenje zove, jer oni očekuju da one pjevaju, da ih tako kamenih više nema. Zato se naginju i ruše se na svoju usku sjenu, gdje se valjaju tmurni i sjenoviti crvi u onom bijelom mesu pokraj umirućeg svjetla.

* * *

Putujuća pjesma mrmlja, gunđa, pougljenjena, koja očima govori svoje sove od bijelih ptica do njih, tražeći sjećanje imena. Mrtvac koji danju ustaje i njegovo srce od zemlje jezivo zavija, onda pjeva ambrenim mirisom idolima i kumirima, onda oplakuje ogoljelog vjetra umiranje. Sve mrtve usne pjevaju s lešinama i ubijaju već usmrćene plave oči koje gledaju samo u riječi koje govore u plavom pogledu, sa srcem koje je samo ljubav. Njihove razgovore sa svjetlom vode leptiri žuti, što na kraju zemlja i pijesak s ilovačom progutava. Kamene oči nitko ne gleda iz svijetle zemlje, samo ono ništavilo što umirući pjeva i gleda s njima u ono ništavno. S time pougljenjeni maslinik, tu on stoji, sahranjen zauvijek, i pilji, ukrućeno pilji pougljenjenim pogledom u raščahurenu, okamenjenu dubinu. Mramorne stube, pune čovječjeg mesa, preko očiju struje, i sve kosti svraćaju odjedanput svoje poglede, i one svete lubanje u nemirnom mnoštvu gomilaju svladanu smrt koja iz plavog mraka počinje govoriti potresenim rukama što tišinu izdubljuju. Sve pjesme ove kamene oči ne pjevaju, samo za svjetla dana koji uskraćuje samo svjetlo. Bubnjevima traži produženje drugog čovjeka što na safirnom vjetru spava, ukrućen studenim smijehom. Suze kamenih očiju gledaju dalje, onda dolje, da ma tko s njima pjeva, i onda sve doziva da se plače s njima. Nježna blistavost, zlatna u vjetru, vatrene grudi čeka i na poljupce, ali ljubavlju koja čeka ovdje, i nitko je nije pratio u zemlju. Ljudi nitko nikome ništa ne rekoše, samo prisluškuju svoju prazninu, a ona ima na svojim rukama šutnju. Oni su pratitelji pjesme; ona ih gleda s one strane divna glasa. Oni joj daju oblik, oblikuje u melodijom nadu onda kad se je pobožno prisluškuje. U kamenim očima su nemoćne snage; one se gube mutne, bez sjaja, od vremena do vremena sreću poklanjaju i očekuju tolike proklete što se muče, okruženi bijelim svjetlom. Šuteći vjetar, strujeći, prisluškuje kako kosti bičuju smrt onda kad rana zora počinje, za stvorenom toplinom, rastopljene hladnoćom onu dušu u agoniji izdisati govorećih usta. One kameno gledaju u nijeme crve zemlje i crvene ambrene boje, koje za noćne, silne oluje zaprašuju njihove nježne grudi. Onda, iznenada, kamene oči izranjaju iz sagnjila hladnoće i, na tmurnim poljima, kao bijedne svjetleće pojave, gube se u svjetlu. Čežnja mirte leži na mrtvačkom pokrovu siromašne djece.

* * *

Oči gledaju u prazne ekstaze, u potonulo kamenje i prema ulici gdje žalosno plače ostavljeno dijete. Između mnogih drugih strana čuje se jedna šutnja, a u njoj šute ptice. One ne mogu znati zašto, baš tu gdje su, više nikoga ne čuju. Kao lepršajuća srebrna vrpca probijaju se pogledima i zatvaraju u vrevu lišća. Žele dotaknuti pjev šume, a tamo, onaj zeleni pojas, želi biti tijelo – tijelo uz tijelo – pored očiju jednog djeteta. Tu pozivaju tolike i onog drugog, a mnogi se vraćaju i idu za šapatom trave, zazibane jednim dodirom, plavim kao ahat cijeloga svijeta, što šumi u čitavoj materiji. Neki mrtvac im nešto mrmlja, uvijek istim glasom. Vodi se naokolo kroz unutrašnjost svjetla, gdje u ljupkom miru kruži njegova duša. Ona se nadima u modrim zvucima i, usred one smradi, promatra svoj odgovor. Došao je iz najdublje dubine i, iz one druge, nestaje mučen vlastitim pokretom sve do pougljenjenog brežuljka. Svojom blistavom tvrdokornošću one tjeraju svjetlo iz zlata, jer pepelni cvatovi, sa svojim sjenama, još uvijek borave negdje drugdje: na onom prvom ili na onom drugom mjestu. Vidi njihove pozdrave, sa svojim promatrajućim kamenim očima njihovih ćudi. Oni su govorili i nisu govorili. Tako isto idu tamo i ovamo, začuđeni, opaženi onom jasnom bijelom što pjeva, i onim cvatom koji se lomi, obojen ljubičicama. Bijeli sjaj izjeda kamene oči i gasi se u bijelom što sja u duši onog sjenovitog i plavog, u snježnom zraku. Kao muklost u jednoj riječi, ili u drugoj, ugroženoj riječi, gotovo u nekoj studeni koleba se. Tamo jedan cvijet, gore i dolje, tumara i, između neba i brežuljaka, valja se sporo u vrevi neznatnih boja. Nešto je željelo umrijeti i uskrsnuti na dvije ruke koje same sjedaju za stol. Njezini sni pripadaju svijetu, a svaka rana ima čist i vječan oblik onih usta što su ostavljena onim koracima koji uzimaju druge pokrete. Zato idu u njima i u sebi, s druge strane od njih kristalno čisti ili drhteći, ne umorni, povrijeđeni od samih sebe. Ne slušaju se, ili su ispunjeni drugim ustima, onako kako se ona obližnja zatvaraju. U času nijemih, gluhih i slijepih, lome se noge nepomičnih. Neznatan pokret iznad zemlje, nepokretno u visini, uzima polet i survava se tmurno po brežuljku. Svjetlo se ljuljajući pokriva bijele tragove preko praznine – prije ili poslije kratkog trajanja.

* * *

Bez osjećaja za njihovu vječnu, kamenu sadašnjost, kamene oči dolaze k onom da ga ispruži u svojoj ličnoj šutnji, da ga osjete i onaj veliki bijeli vjetar koji pada na njega i iskrvavljuje ga. Pogledi idu amo i tamo, kroz zemlju i prah, a iza njih nijemo prate ruke sitne korake jesi li ti to, ili on to nije? Njegove suze razmišljaju što je krivnja, a što smijeh koji dotiče plač podzemna pjeva. Potonula nada došla je iza njih, slijedila ih i pošla s njima u tišinu. Tišina je išla po njih, napojena blagim šapatom; nije mogla plakati bez križa, blagoslovljena zemljinom rupom. Kamene oči su od onih koje zakratko idu u prazninu. Odane mramornoj hladnoći, čuvane limenim brojem i beskrajno dubokim grobljem, dolaze iz nekog plakanja. Onda mole iz nijeme tvrdoće, gledaju u nasilje i smrt. Sve što su vidjele s kamenim očima jest mržnja slijepe okrutnosti. U dimu viču kamene oči, blijede i zlatne, a poslije neke smrti mirišu na hladno milovanje zgaženih imena, ostavljenih bilo gdje – ili sasvim dolje, u plavoći bijelih lubanja. Taj mali biser na nebeskom plavom ogledu utapa se u neka otvorena usta. Povedene uz podzemni potočić, gledaju kako prazno teče tamo, prije nego što potonu u more. Onda se žure za nekim poljupcima, sjećaju se ljiljana i, šutnjom osjećaja, osjećaju sebe dok šute i vide strah u zdrobljenom kamenu. Neki hramljivi strah prati ih ispod zemlje i, od tada, putuju; bijesno jure naokolo i gledaju u mrtve kuće. Nošene užarenim nogama, idu tamo gdje je dvorana puna očnih para, i u njoj gledaju i šutljivo pjevaju svoje pjesme – sve dok se suze i bol ne ujedine u zgažene grudi koje idu ispred i iza njih. Pogled njihove mahnitosti vodi odatle nebrojena imena i one usne koje umotavaju njihove duše, praćene cijelim kantatom: svjetlo plave ćelije pokrivene poljupcima i smiješcima tolikih usta, i krvnika u užasnom znoju zaplakane djece. Djeca su plakala od straha na zajedničkom zboru lešina. Ispred njih stoje grobovi – brežuljci u nedostižnoj daljini, sjajni kao zvijezde pune najdublje hladnoće i beskrajnih duša ražarenih očiju. Tu i tamo vodi ih onaj strahotni stvor pun boli; plavom poplavom boji zeleno i žuri za zaluđenom pojavom. Oda se zaklinju njihove gledane riječi – ponizno i smjerno daju se, ali samo sebi, slobodne od samih sebe. Napolju, izvan sebe, idu besciljno dalje, kidaju svoje okove, lome noge i uzdižu se zvijezdama, pa se mole.

* * *

Žalosne su ove kamene oči, otkada gledaju ovaj svijet, i od tada se pogledavaju i one druge, žute oči, u čvoru njihove nutrine. Njihov duh je odlučio, odvažio se iz mračnog sukoba, pa se zato prate na svom putu gledanja, koji je trag njihovog osobnog puta, i tu ili tamo opet zastanu, i stoje, i opet idu, i kolebaju se, tako pogrbljene i iskrivljene kao šepavac, i pjevaju, pune bojazni, a oni ljudi tamo ne pjevaju. Ona tamo brda uzmiču, povlače se u plavo i gutaju lastavice i slijepe leptire. Neki zov ih sluša i moli ih, ali ne preklinje, kao ni onu istrošenu Garibaldijevu violinu, na vjetru, na onom praznom groblju. One gledaju, kako se raširene, koštane ruke sebi put kroz mračne ulice krče, a onda jezu, u plame-

nom ljiljanu, djeluju kao otrov, zaklinjanjem fantoma, što slušaju svoja vremena, skrštenim rukama. Posvećene svojim pjevanjem, ne mogu se utišati ni utažiti, čeznu samo tamo gdje ljubav stanuje. Onda se njihova srca miču i viču, skanjuju se i, od sebe, bez povratka bježe, od sebe se odvajaju, iščezavaju, vidjevši sve povike, i moraju plakati, oslobođene od sebe i od studeni, što vječno traje u odjeku, koji njihov glas, pun pogleda, čuva u došloj, indigo plavoj ponoći. Onda se odvode k uteklim, bježećim stvarima, koje ih opkoljavaju, koje ih skrivaju, i pretjerano ih miluju rimom vječnosti, drugih očiju primljene i ostavljene zemlji. One zovu, ali nitko ne odgovara, iz plave tame bez sjećanja. Sve je kao okamenjena bol, upravljena nekom srcu prognanika vremena. Kamena šutnja se, naglo šuškajući, premišlja, nešto oklijeva, i ona neizgovorena riječ, koja se pretvara u ljubav i u usne bez usana. Ova ljubav, neizrekavši ni riječi, prijeteći zove ptice, izašle iz proročanskog vala kvarca, koje su dugo govorile sa šafranima i jasminima, a onda pjevale crven krik. Kamene oči imaju vesele suze u svijetu mržnje, ah, i ona plače, i njezino svjetlo ispod zemlje. Vrijeme je otišlo, očišćeno od krvi, rose i leptira bez suza, i neizgovorene riječi, i onaj čovjek tamo stoji, i stoji, i ne stoji, i pjeva onu hladnu istinu, bez tragične epohe, gotovo u purpurnoj tami željezne, noćne tišine. Elegije i ode, i neizmjeran kristal, kao prosjačka vreća puna kostiju, koju je istresla kamena šutnja u izgubljenoj noći, i ona otkriva, malo po malo, i to isto u pjesmama, suzama i plavetnilu, puno užasna krika, što se uzdiže i spušta na tuke onog praznog svetišta.

LUBURIĆ, Zdravko, hrvatski akademik, književnik, pjesnik, esejist i prevoditelj rođen je 1942. godine u Pakracu. Piše na njemačkom francuskom i hrvatskom jeziku. Godine 1946. s roditeljima se preselio u Ivankovo pokraj Vinkovaca. Školovao se u Ivankovu, Zagrebu, Varaždinu, Kölnu i Hagenu. Od 1966. godine živi u Remscheidu u Njemačkoj gdje radi kao službenik u Vijećnici grada Remscheida. Potom je predavao njemački i hrvatski jezik na Visokom pučkom sveučilištu u Hückeswagen. Od 1982. do 1992. godine je izabran u Savjet za strance grada Reimscheida, potom je biran u Savjet za strance Sjeverne Reine-Vestfalije(dva mandata). Od 1992-1999; voditelj je i Remscheider Internationaler Literatur-Abend koje su se održavale svake godine u listopadu u gradu Remscheidu gdje se za svakog susreta objavljivala antologija: *Wiedas Liedes Windes* (*Kao pjesma vjetra*) u kojoj su zastupljeni autori koji su sudjelovali na književnoj večeri. Sudjelovao je 1991., 2000., 2002., i 2008. godine na festivalu Struških večeri poezije u Sjevernoj Makedoniji; 2005. sudjeluje na Zagrebačkim književnim razgovorima. Luburić već od gimnazijskih dana piše i objavljuje pjesme u prozi. Prvim radovima javlja se u dvanaestoj godini u Pioniru. Pjesme su mu zastupljene u mnogim antologijama u Hrvatskoj, Njemačkoj, Sloveniji, Makedoniji, Americi, Australiji i Belgiji na njemačkom, francuskom, hrvatskom jeziku, engleskom, makedonskom, slovenskom i turskom.

U Hrvatskoj objavljene su mu sljedeće knjige: *Riječi koje samo vjetar prisluškuje*; dvojezična zbirka pjesama (hrvatsko-njemački), KLD Berislavić, Slavonski Brod, 1992.; *Requiem*, Area grafika, Zagreb, 1998.; *Liline*, Stajergraf, Zagreb, 2002.; *Molitva tmine*, UG Orion, Rijeka, 2005.; *Teško pobijeđenima* i *Ponižen i uvrijeđen*, UG Sapho, Rijeka, 2005.; *Slavonska simfonija I* i *Slavonska simfonija II*, Kulturni centar Kalliopa, Našice, 2006.; *Sveta mjesta od zemlje i kamena*, *Ivankovo I* i *Ivankovo II*, UG Essegg, Osijek, 2008.; *Ponižen i uvrijeđen*, Nakladnički obrt Judita, Okučani, 2008.; *Rasplinuti tragovi lovorovog vijenca*, *Riječi koje samo vjetar prisluškuje*, *Nečujna zvona*, *Miris pogorjela svjetla –Sudbine u habitima*, *Miris pogorjela svjetla – Strašni prizori mraka*, UG Essegg, Osijek, 2009.; *Kuća daleka i sama*, UG Essegg, Osijek, 2010.; *Iz glasa i daha*, UG Bagrem, Gradište, 2013.; *Bog šuti i gleda*, UG Hrast, Gunja, 2015.; *Gluho prisluškivanje*, UG Essegg, 2015.; *Pakrac na slavonskoj zemlji*, UG Aldo, Slavonski Brod, 2019.; *Tko si ti što si ti*, UG Aldo, Slavonski Brod, 2020.; *Šutnja bdije pred vratima Dolazak u Lennep*, Das Wort; Slavonski Brod, 2020.; *Zemljino vrijeme misli i čeka*, Das Wort, Slavonski Brod, 2021.; *U vječnom pjevanju vremena*, *Samo zemlja slijedi njihov put*, *Bog gleda i šuti nepomičnih usta*, *Nijemi povici otvorenih prozora*, *Besmrtnost se ispovijeda geniju*, *I tišina nije više govorila*, *I zemlja se sjeća*, Das Wort, Slavonski Brod, 2022.; *Oni koji potajno šute*, Das Wort, Slavonski Brod, 2023.; *Samo zure ispred sebe*, *Između križa i ljubavi*, Antiphon, Županja, 2023. *Hannah*, *Molitva tmine* (III, izd.) i *Kamene oči*, Antiphon, Županja, 2025.

Nagrade: 1996. godine dodijeljena mu je Povelja (Urkunde) nakladničke kuće Reinhard Steinmaßl, Langenhorn; 1999. godine nalazi se u Kürschneres Deutscher Literatur Kalender, K.G. Saur, München. Leipzig; 1999. godine nalazi se u Leksikonu članova Društva hrvatskih književnika, Riječ d.o.o. Vinkovci; 2001. godine nalazi se u Kürschneres Deutscher Literatur Kalender, K.G. Saur, München. Leipzig; 2002., 2003., 2005., godine nagrađen je stipendijom Njemačkog Ministarstva vanjskih poslova; 2003. godine nalazi se u Deutsches Schriftsteller Lexikon, BDSe.V. 63128 Dietzenbach; 2003. godine nalazi se u Internet Leksikonu njemačkih književnika; 2005. godine nalazi se i u leksikonu: WHO'S WHO in Germany Intercontinental Book, Montreal, Canada; Singapore; Vienna, Austria; Berlin, Germany; 2004. godine je dobitnik prestižne godišnje nagrade Antun Branko Šimić za zbirku poezije *Molitva tmine*, Bosna i Hercegovina; 2006. godine je dobitnik godišnje književne nagrade SAPHO za najbolju stihozbirku u 2006. godini, a dodijeljena mu je za zbirku *Teško pobijeđenima*; 2007. godine je dobitnike književne nagraea Kočićevo pero za zbirke: *Ponižen i uvrijeđen* i *Erniedrigt und beleidigt*, Hilden, Beograd, Banja Luka.

Priznanja: 2011. godine je član Međunarodne mediterane akademije Sjeverne Makedonije; 2012. godine je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u domovini i dijaspori; 2018. godine dobiva prvu Nagradu za literarni rad, Vicepostulatura postupka mučeništva „Fra Leo Petrović i 65 subraće", Široki Brijeg, BiH. 2005. godine zbirka pjesama *Requiem* je uglazbljena u Requiem Konzert: Requiem et invocatio, Tuba mirum i Luxaeterna. Autor glazbe poznati je njemački skladatelj hrvatskog podrijetla Miro Dobrowolny; 1984. godine pjesme su mu također uglazbljene i u Poeme symphonique (Simfonijska pjesma) od albanskog skladatelja Pellumb Vorpsi, Albanija i dirigirana od njemačkog dirigenta Julusa Karra Bertlia, 1992. godine u Tirani, Albanija.

Zdravko Luburić je član Društva njemačkih književnika, VS; Društva književnika Belgije Jane Tony, Društva hrvatskih književnika, Društva neovisnih njemačkih književnika, FDA: Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne. Zdravko Luburić danas živi u gradiću Remscheid-Lennepu, Njemačka.

ŽARKO MILENIĆ

KRITIČAR

Brčko/Moskva

Bila je to prva zbirka književnih kritika koju sam ikad vidio. U to vrijeme knjige skupljenih kritika bile su rijetkost. Njen autor, Petar Milinović, je završio studij književnosti. Ono što sam ja htio studirati.

Pročitao sam tu knjigu. Sjajno napisano. Nije štedio književne veličine ako su napisali lošu knjigu. Hvalio je nepoznate pisce ako su napisali dobru knjigu. Na takvu kritičarsku objektivnost odavno nisam naišao.

Knjigu od dvije stotine stranica je objavio neki mali izdavač iz Hridi. U malom tiražu, naravno. Tko bi to kupio?

U to vrijeme počeo sam se aktivno baviti književnom kritikom. Bio sam nezaposleni ekonomist. Obični, ne diplomirani. Bio sam razveden. Otac dvoje djece koji su živjela s majkom u dalekom Osionu i za koje sam teškom mukom uspijevao plaćati alimentaciju. Bio sam podstanar. Porijeklom Bosanac. Braća i roditelji rasuti na sve strane. Ratna bosanska priča.

Milinović je moj vršnjak i moja suprotnost. Rođen u Hridi. Završio studij visokim prosjekom. Još neoženjen. Zaposlen kao asistent na predmetu Starija hrvatska književnost na Filozofskom fakultetu u Osionu.

U to vrijeme objavio sam svoj prvi roman nakon zbirke pjesama i zbirke priča koje su objavljene u Bosni prije rata. Nitko za mene kao pisca nije znao u Hrvatskoj.

Kritika je moj roman popljuvala. Troškove tiska platili su moji sponzori. Poduzeća od kojih sam prosjačio novac za objavljivanje knjige. Umjesto honorara dobio sam knjige koje nisam bio u stanju prodavati već sam ih darovao. I kome je trebalo i kome nije.

Htio sam upoznati Milinovića. Kritičara boljeg od mene. Pronicljivog i inteligentnog kritičara. Bio sam uvjeren da bi on o mom romanu pisao pozitivno.

I upoznao sam ga na jednom predstavljanju. Govorio je o knjizi jednog osionskog mladog pisca. Govorio je pozitivno. Govorio je dobro. Bolje no što bih ja govorio.

Rekao sam mu da sam pisac. Da sam pisac romana o kojem su kritičari loše pisali.

Čitao je te kritike. Za jednu, najnegativniju, je rekao da je pisana uvredljivo.

Milinović je želio pročitati moj roman. Darovao sam mu jedan primjerak.

Ljubazno je zahvalio.

Očekivao sam da će objaviti negdje prikaz moga romana. Pratio sam listove i časopise u kojima je surađivao. Prikaz moga romana nije izlazio. Izlazili su njegovi prikazi pisaca koji su pisali romane, priče ili pjesme i bili profesori književnosti kao i on. Njegovi kolege.

Htio sam se zaposliti. Htio sam se zaposliti kao novinar. Natjecao sam se za radno mjesto novinara. Tražili su stalne suradnike u *Osionskom listu*. Na testiranju je trebalo osim opisa jedne fotografije i teksta na zadanu temu pokazati opće znanje. Postavili su samo dva pitanja. Od deset testiranih samo sam ja znao što znači skraćenica SOS i tko je bio tadašnji ministar kulture.

Surađivao sam kao novinar u nekoliko listova i časopisa. Pisao sam u rubrikama za kulturu. Osim književnih prikaza objavljivao sam intervjue s kulturnim djelatnicima. S piscima, slikarima, glazbenicima, glumcima... Nigdje nisam mogao biti stalni suradnik. Samo sam krpio rupe.

Pratio sam u to vrijeme kazališne predstave u Osionu, posebno predstave u osionskom narodnom kazalištu. Htio sam raditi intervju i s jednom mladom glumicom koja me najviše fascinirala. Smatrao sam je najtalentiranijom i najatraktivnijom. S Bernardom.

Glumila je glavnu ulogu u novoj predstavi osionskog kazališta. Upoznao me s njom muž jedne od starijih glumica u tom istom kazalištu koji je vodio svoje malo kazalište i s kojim sam već radio intervju u *Osionskom tjedniku*.

Bio sam uzbuđen dok sam radio intervju s Bernardom. Pričao sam nesuvislo. Njeni odgovori su bili odmjereni i inteligentni.

Intervju je objavljen u *Osionskom tjedniku*. Jedina reakcija o njemu došla je do mene od strane Marjanovića, direktora drame u osionskom kazalištu. Poznavao sam ga. Bio je ljut zbog jednog Bernardina odgovora. Bio je ljut na mene. Kao da sam ja odgovarao a ne ona. Ona je tvrdila da on, direktor drame, kroji dramski repertoar kazališta. On mi sad kaže da to nije istina.

Prvi put sam nakon intervjua sreo Bernardu na promociji zbirke književnih kritika jedne kritičarke. Ona je pisala i o mom romanu. Taj prikaz je bio razumljiv. A razumljivo u njemu je to da je moj roman loš. Iz njega je proizlazilo da bi meni trebalo nadalje zabraniti pisati romane. Zapravo neka ih i pišem,

ali bi mi trebalo zabraniti da ih objavljujem. Kako romane tako i bilo što drugo. U tom je prikazu moja kritičarka pisala o nekoj drugoj knjizi. Pisala je o onome čega u knjizi nema. Bilo mi je jasno da knjigu nije ni pročitala.

Milinović je dobro govorio o lošim kritikama.

Odlomke iz knjige čitala je Bernarda.

Nakon promocije sam joj se nasmiješio.

Pogledala me kao da me prvi put u životu vidi.

Pozdravio sam i kritičara Milinovića.

Izgubio sam nadu da će on ikad napisati prikaz moga romana. On se tada okrenuo Predmetu Starija hrvatska književnost koji je počeo predavati zamijenivši svog profesora, koji mu je bio mentor i koji je otišao u mirovinu. Magistrirao je i spremao doktorat. Pisao je samo opsežne eseje i studije o starijim hrvatskim piscima.

Kad je Bernarda izlazila iz dvorane u kojoj je bilo održano predstavljanje pogledala je Milinovića kao da je bio jedini unutra. Rekla mu na odlasku:

– Navrati u Kazalište.

– Hoću – rekao je on.

Milinoviću je tada bilo 27 godina. Koliko je bilo i meni kad sam se bio oženio. Na fotografiji svoje prve zbirke kritika je izgledao sasvim drugačiji. Mršaviji, s bradom i bez naočala. Dobro je sada izgledao. Bio je poželjan mladoženja.

Te godine sam se odselio u Hrid. U Osion sam rijetko dolazio. Od onog predstavljanja Milinovića nisam sretao.

Milinović se nije oženio. Ali je doktorirao. Upoznao sam jednog njegovog kolegu, profesora s fakulteta na kojem je Milinović predavao. Pitao sam ga:

– Je li se oženio?

– Kakav on! On nije za to!

– Zar je homoseksualac?

– Nije. Ali žene ga nikad nisu zanimale. On je uvijek bio čudak. Samo je znao buljiti u knjige!

– A je li se Bernarda udala?

– Jest. Za jednog slikara.

Pomislio sam. Bernarda je pozivala Milinovića, a ne mene. Onog koji nije došao u Kazalište, a ne mene koji bih došao. Koji je dolazio. Ne samo zato da radi intervju s njom.

Zar se naljutila na mene zato što ju je Direktor drame napao?

Bio sam kriv Marjanoviću zbog Bernardinog intervjua. Zar sam bio kriv Bernardi što ju je Marjanović napao?

MILENIĆ, Žarko, (Brčko, 1961.), bosanskohercegovački je književnik, prevoditelj, novinar te književni i kazališni kritičar hrvatskog podrijetla. Osnovnu i glazbenu školu, te gimnaziju završio je u Brčkom. Kao gimnazijalac 1976. napisao prvu priču. Prvu priču objavljuje 1980. godine u časopisu *Zmaj* iz Beograda. Učlanjuje se 1981. godine u Književnom klubu Pablo Neruda u Brčkom u kome će biti tajnik od 1986. do 1988. Diplomirao je 1987. godine u Višoj ekonomskoj školi u Beogradu. Od 1988. do polovine 1997. godine živio u Bizovcu i Osijeku. Radio kao trgovac, fizički radnik i slobodni novinar. Od polovine 1997. do kraja 1998. godine živio u Brčkom, da bi od početka 1999. do listopada 2006. živio u Rijeci. Radio kao slobodni novinar, prevoditelj i književnik. Bio je izvršni urednik časopisa *Književna Rijeka* pri Društvu hrvatskih književnika – ogranak u Rijeci gdje je radio i kao tajnik i urednik prevedenih knjiga. Godine 2002. osniva Udrugu građana Orion koja se bavi izdavanjem knjiga i gdje djeluje kao urednik i predsjednik. Od listopada 2006. živi u Brčkom. U Književnom klubu Brčko distrikta BiH je isprva tajnik i urednik časopisa *Riječ*, elektronskog SF časopisa *Orion* i njihovih knjiga a potom i predsjednik do 2016. Godine 2017. osniva Književni klub P. N. Brčko distrikt BiH. Sljedeće godine je magistrirao rusku i komparativnu književnosti u Nacionalnom istraživačkom sveučilištu u Moskvi i upisao se iste godine na doktorski studij iz ruske književnosti u istom sveučilištu.

Nagrađivan je za svoj književni i prevodilački rad u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji, Iraku i Kini. Sudjelovao je na književnim, prevodilačkim, kazališnim i znanstvenim manifestacijama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Bugarskoj, Rusiji, Kini, Armeniji i Iraku. Boravio kao pisac u rezidenciji 2012. u Sangaju, a 2013. u Velenju i Splitu te 2016. u Ližnjanu kod Pule.

S engleskog je preveo djela Henryja Jamesa, Olivera Goldsmithaa, J. M. Barrieja. S ruskog je preveo djela Lava Tolstoja, Antona Čehova i Leonida Andrejeva. Prevodi i s makedonskog, bugarskog, slovenskog i ukrajinskog jezika. Glavni je urednik časopisa za kazalište, književnost i kulturu, *Susreti* iz Brčkog, te urednik Biltena festivala Susreta kazališta u Brčkom. Živi u Brčkom i Moskvi i Subotici.

Djela: Romani: *Pojela ih kiša* (Zagreb, 1995.), *Preludij* (Zagreb, 1997, drugo izdanje pod naslovom *Djevojka lanene kose*, Osijek, 2009), *Zaboravljena planeta* (Rijeka, 1999, drugo izdanje pod naslovom *Vidilac s Gale*, Zagreb, 2008), *Adela* (Zagreb, 2001), *Ubojstvo za pisaćim stolom* (Zagreb, 2002), *Udvoje* (Rijeka, 2003; na makedonskom – Skopje, 2007), *Zmija s istoka* (Rijeka, 2004), *Leon, čarobnjakov učenik* (Rijeka, 2004, drugo izdanje – Tuzla, 2006), *Mrtvi kanal* (Rijeka, 2005), *Uljezi* (Zagreb, 2005), *Uskraćeni* (Rijeka, 2007), *Mačka* (Rijeka, 2007), *Premijera* (Zagreb, 2008), *Majka kamena* (Osijek, 2009), *Spomen* (Sarajevo, 2010), *Zaslužni građanin* (Rijeka, 2013), *Antador, Leonov učitelj* (Rijeka, 2015) (Nagrada Društva pisaca BiH - najbolja knjiga za djecu i mlade), *Čuvari mačaka* (Sarajevo, 2017); e-izdanje Novi Sad, 2016., *Moje vjenčanje* (Zagreb, 2019), *Prvi u gradu* (Tešanj, 2019), audio izdanje, Sarajevo, 2021., *Dulcinejina priča* (Sarajevo-Zagreb, 2025). Zbirke priča: *Nezavršene priče* (Sarajevo, 1988; drugo izdanje pod naslovom: *Raskrinkani bogovi*, Rijeka, 2005), *Od škole do kuće* (Rijeka, 2001), *Sve moje udovice* (Zagreb, 2001) i *Igre i ocjene* (Brčko, 2010); Zbirke pjesama: *Vrijeme velikog posta* (Brčko, 1987), *Velika Kola* (Rijeka, 2000), *Ponavljači* (Rijeka, 2007) i *Stara djeca* (Brčko, 2017). Književni prikazi: *Roman našega doba* (Rijeka, 2003) i *Roman našega podneblja* (Rijeka, 2007); Eseji: *Dodiri* (Brčko, 2013). Priredio: *Antologija hrvatske ZF priče* (Rijeka, 2005, na makedonskom – Skopje, 2008) *Ruka na Savi* (zbornik poezije Brčaka, Brčko, 2007) i *Veprinac kroz stoljeća – zbornik radova o Veprincu*, Opatija, 2007.

FIKRETA JAŠIĆ

PLAVI SAN

SREBRENIK, BIH

Bili su četvrti razred osnovne škole. Omar je htio da igraju igru *Nađi me, nađi me*, a Azra je uporno govorila da želi da budno sanja. Jutro je. Školsko zvono još nije oglasilo početak školskog sata. Dugi, široki i osvijetljeni hodnik se ispuni čavrljanjem i skrivenim dječjim nestašlucima i tajnama. Azra i Omar u istom trenutku osjetiše da ih svjetlost s vana obasu i pozva u podnebesku avanturu i tragalaštvo bez kraja.

Na hodniku se pojavi Omer, dežurni nastavnik. „Četvrti C, danas ste slobodni! Vaša učiteljica Amila je morala hitno da otputuje!“ Djevojčice i dječaci pojuriše prema izlaznim vratima.

Omar stoji sam u velikom hodniku. Razgleda uokolo, no ne ugleda Azru. Istrča napolje. I gle čuda! Azra zatvorenih očiju sjedi na klupi ispred škole. Približi joj se. „Što to radiš, Azra?“ – pita je. „Putujem, Omare! Ja putujem! Ne ometaj me!“ „Gdje? Kuda putuješ?“ „Ne pitaj! Sjedi ovdje i doživi čaroliju putovanja kroz budan san!“

A sad, dragi čitaoče, vrli, sjedi, otvori oči, čitaj i putujmo! Putujmo s Omarom i s Azrom kroz njihov budan san!

Na Otoku kaktusa Azra i Omar sjede kao zakovani. Čim pokušaju da se pomjere, kaktusova vojska usmjeri svoje bodljike prema njima i ne da im da ustanu. „Zašto smo među njima? Nisam željela ovakav san“, govori Azra. „Zar si mislila da svaki san treba da bude lijep?“– pita Omar. „Mislila sam. A nije mi jasno zašto smo među bodljikavom vojskom kaktusa.“

„Pitaj kaktuse, oni će ti bolje objasniti. Pogledaj ih! Bodljikavi su i u isto vrijeme imaju lijepe cvjetove. Možda su i dobri.“ „Zar dobrota može biti i bodljikava?“ – pita Azra. Ne dobi odgovor. Okrenu se. Omar je nestao. „Omare! Omare! Gdje si, Omare!“

Umjesto Omara, pred njom se pojavi ogroman, džinovski kaktus, s mnogo bodljika i s mnogo crvenih, lijepih cvjetova. „Što se dereš? Ovo je Otok kaktusa i nemoj da ih uznemiravaš tvojim negodovanjem zbog Omara. Omar je, po mom naređenju, kao loptica prebačen na drugu stranu otoka. I dobro mu je.“ „Ko si ti?“ – pita Azra. „Ja sam vođa kaktusa, ŠI DŽI.“

„Molim te, ŠI DŽI, pokaži mi put do Omara!“ „Kralju kaktusa“, ispravi je ŠI DŽI. „Molim te, kralju kaktusa, pomogni mi da dođem do Omara i da mu pomognem ako je u nevolji. Kriva sam. Nagovorila sam ga da budan sanja!“ „Ha-ha-ha-haaaa!“ – smije se džinovski kaktus. „Zar je to smiješno, kralju ŠI DŽI?“ – pita Azra. „Da budan sanja!? Ha-ha-ha-hahaaaa!“

Azra zašutje. Nije očekivala da će džinovski kaktus pokazati svoju zlu narav. „Tvoji kaktusi su lijepi i bodljikavi. Jesu li dobri?“ „Dobri? Ha-ha-haaaaa!“ – ponovo se glasno nasmija ŠI DŽI.

„Svi smo nekad bili dobri. I ja i moji kaktusi“, govori ŠI DŽI. „Znači li to da sad niste dobri?“ – pita Azra. „Znaš li ti, djevojčice, da dobrota ima mnogo varijanti? Dobrota nije samo dobrota!“ – govori džinovski kaktus. „Ne. Za mene je dobrota uvijek samo dobrota.“ „Ti, djevojčice, ne razmišljaš valjano. Jesi li čula za ŠLBL?“ – pita je ŠI DŽI. „Ne, nisam čula. Što to znači?“ „Prvo slovo znači *šašavi*... Budi pametna pa protumači i ostala!“ – reče ŠI DŽI, te nastavlja: „Davno, davno, na moj otok su došli ljudi koji su se zvali Sjekači snova. Bilo ih je mnogo. Pola Otoka kaktusa su isjekli. Govorili su da smo sanjalice, i suviše dobri i lijepi. A potom su nas uporno, pogrdno i podrugljivo počeli zvati ŠLBL.“

Azra osjeti da joj sunce nesnosno poče peći lice, oči, cijelo tijelo. Učini joj se da će izgorjeti tu, među kaktusima. „Gorim, ja gorim, ŠI DŽI!“ „Sad ti ja ne mogu pomoći.“ „Pored tebe je sjekač snova SVIKI. Ako ti pomognem, isjeći će sve moje kaktuse, jer i oni sanjaju. I oni budni sanjaju!“ Kaktus ŠI DŽI se udalji, a Azra jedva uspje da izgovori: „Vodeee... vodeee...“

Umjesto očekivane vode i pomoći, ču krupan, grub glas iznad sebe: „Što će ti san o suncokretu? Neka izađe!“ Azrino tijelo se od tih riječi trzne. „Što će ti san o vjetru? Neka izađe!“ Azrino tijelo se u bolu trza. „Što će ti san o dječjem osmijehu? Neka izađe!“ Azrino tijelo se u bolu grči. „Što će ti san o bajci?“ Azrino tijelo se u bolu trese. „Što će ti san o priči?“ Azrino tijelo se poče jače trzati, tresti, grčiti, a potom postade mlitavo, klonulo, polumrtvo.

Nevidljivi Sjekač snova pomisli da Azra umire i poče se udaljavati od nje. Nije daleko odletio, a ču glas ogromnih nebeskih PLAVIH RUKU koje slijeću među kaktuse. Dodiruju kapljice vode na kaktusima i stavljaju ih Azri na usta.

Azra nakratko progleda i ponovo zatvori oči. Plave ruke je uhvatiše ispod pazuha i ponesoše u visinu, govoreći: „Ne brini, Azra, mi smo tvoj Plavi San. Nas nikad niko nije uspio razbiti ni srušiti.“

Azra ču glas svog Sna o suncokretu i vjetrenjku, o dječjem osmijehu: „Tu smo, tu smo, Azraaaaaa!“

Djevojčica duboko udahnu. Otvori oči. Omar je pored nje. Sjede na klupi ispred škole. Pogledali su

jedno u drugo i glasno se nasmijali. „Pričaj! Koga si vidio?“ – reče Azra. „ŠI DŽI!“ – reče Omar. „Pričaj ti, Azra!“ „Plavi San!“ – reče Azra i krenuše u školsku biblioteku.

Azra zamoli bibliotekarku da joj da knjigu *ŠI DŽI*. Uzela je knjigu u ruku i pozvala Omara da je čitaju na klupi ispred škole. Otvori pedesetu stranicu, na kojoj je pisalo: PLAVI SAN, i poče glasno da čita priču o Plavom Snu.

„Ja sam Plavi San. Dolazim svim djevojčicama i dječacima koji u mene vjeruju. Oni me ne vide. Ponekad im dozvolim da me čuju. Ali ne uhom, već drukčije. Rodio sam se u priči jedne djevojčice. Jako je željela da ima Plavi San. A sve što jako poželimo, to se i ostvari. Željela je da joj uvijek budem dobar prijatelj i da je nikad ne povrijedim i ne napuštam. Njenu želju zauvijek slijedim. Ona me sasvim dobro upoznala. Kaže da sam plav, postojan i prostran kao nebo, a ja i ne znam da sam takav. Šapuće često da sam neustrašiv, a ja sam samo san. Pojavim se uvijek kad to ona poželi. Jer ona umije da čuva moje trajanje i trag. ‚Ti traješ, ti uvijek i uvijek postojiš, moj Plavi Snu. Ti si sve ono što diše, sve što leti, sve što po nebu stalno najljepša slova i riječi piše...‘“

„Volio bih i ja da mi Plavi San bude prijatelj, pa da napišem priču o njemu i da se s njim dopisujem“, govori Omar...

GRMUŠA

Zvali su je Grmuša. Svakog jutra je izlazila iz obližnjeg grma te let usmjeravala prema prozoru, na čijim je klupicama zaticala zrnevlje pšenice. Razgledala bi uokolo, kao da očekuje nekoga. Da, sićušna Grmuša je navikla da zrnevlje kljuca iz Amiline ruke.

„Grmušo, dobra, mila moja Grmušo! Dođi, dođi!“, govorila je desetogodišnja Amila, približavajući se prozoru. Ispružila je dlan, a Grmuša je bez predomišljanja skoknula na njega i lagano kljucala iskomadano pšenično zrnevlje. Potom ju je Amila nježno milovala po majušnoj ptičjoj glavi, a ona joj se predavala i blago kljucala njen dlan, u znak zahvalnosti i uzvraćanja nježnosti.

Povremeno je dizala glavu i pogled usmjeravala prema Amili. Amila je razumjela njen svjetlucavi pogled i uzvraćala joj: „Volim i ja tebe, Grmušo. Jako, jako. Do neba te volim. Volim te kao što ti voliš svoj let...“ Grmuša je tiho zacvrkutala, savila glavicu na dlan. Amila je znala da Grmuša želi san, poslije jela. Kad je Grmuša zaspala, Amila ju je stavila u njenu malu ljuljašku na balkonu. Grmuša je imala i svoje gnijezdo, svoju ljuljašku u potkrovlju kuće. Tu je svraćala noću, za vrijeme oluje, kiše... No, nije uvijek bila sama. Dolazila joj je u posjetu i na prenoćište golubica Dila, pismonoša.

Jednog dana golubica Dila je pozvala Grmušu da s njom krene u šumu Čaro, u kojoj su stabla umjela da pričaju. Majušna Grmuša, bez mnogo iskustva u letenju, po nagovoru golubice Dile, krenu.

Letjele su iznad njiva, cvijetnih polja. Grmuša je osjećala miris livadskih i brdskih trava i cvjetova. Sunce je nesnosno peklo. Vreli, kosi zraci su gužvali i pekli njeno nježno, sićušno tijelo. Odjednom je osjetila da gubi snagu u krilima. Tihim cvrkutom se oglasila. Dila je pogledala i uznemireno povika: „Grmuša, Grmuša mila, letimo na zemlju, sletimo dole!“ „Vodeeee! Vodeeeee!“, tako je Dila razumjela njenu malaksalost.

Sletjele su na zemlju. Nigdje vode. Livadski cvjetovi su pognuli glavice naniže. Nebo prijeti još većim i jačim sjajem. Zrikavci zriču. Trave mirišu od isparavanja. Preznojavaju se. Kao da zemlja plače.

Kako se Grmuša tog jutra nije pojavila na prozoru, Amila je krenula da je traži. Njene emocije su je vodile prema šumi. Nekoliko njiva je prešla, povremeno zastajkujući, glasno dovikujući: „Grmuša! Grmuša, gdje si?“

Na njivi ispod brda, u travi, leži mala Grmuša. Ni živa, ni mrtva. Povremeno pokrene kljun, dajući znake života. Dila ču Amilin glas i odletje u tom smjeru Približi se Amili. „Dila! Dilice moja! Gdje je Grmuša?“ Dila sletje na granu jednog grma i suza joj kliznu iz očiju. „Dila, zašto plačeš? Šta se dogodilo Grmuši?“ Dila ne reče ni jednu riječ. Poletje u smjeru u kojem je ostala Grmuša.

Amila prati njen let. Dila polagano leti, kako bi je Amila mogla pratiti. Ubrzo stigoše. Amila uzima Grmušu u ruke, mazeći je po glavi. „Grmušo, mila moja Grmušo. Znam da te sunce pržilo i da si jako žedna. Idemo, idemo prema šumi Čaro. Njeno drveće ima moć. Kazat će nam gdje ima voda. Ne brini, Grmušo moja. Spasit ćemo te.“ Grmuša nakratko otvori jedno oko i ponovo zatvori.

Ubrzo su stigle u šumu Čaro. Dila ih, leteći, pratila. I gle čuda! Usred šume su se skupile sve životinje. Igrale su. „Što radite na ovoj vrelini?“, pita Amila medu. „Dozivamo kišu. Već nekoliko dana nemamo vodu za piće. Svi potoci su presušili. Kišni ples će je dozvati. Moramo to činiti. A što je toj ptičici?“, pita medo. „Žedna, žedna je. Sunce je žerilo.“

Amila zaplaka. Medo zaplaka. Krenuše im krupne kapi suza. Amila dodirnu suzu ispod oka te vlažan prst stavi Grmuši na kljun. Medo se primače bliže, kako bi i njegovom suzom ovlažila prst. Amila medinom suzom dodirnu Grmušin kljun. Grmuša otvori oči i proguta medinu suzu. Amila dodirnu medu po glavi, u znak zahvalnosti. Pogleda u nebo.

„Hvala Ti što si nas doveo do dobrog mede.“ Miluje Grmušu po majušnoj glavi, govoreći: „Uskoro će kiša. Šuma Čaro ima moć.“

Iznad šume sijevnu munja. Grmljavina odjeknu kroz šumu. Krupne kapljice kiše počeše se slijevati niz listove, poput nebeske česme. Lice šume zablista sjajem bisernih kapljica, koje se slijevaju niz njene grane i prstaste grančice.

Životinje plešu kišni ples, krećući se prema potoku koji je ubrzo skakutavo zažuborio. Amila, Grmuša i Dila im se pridružiše. Kad su se napile vode, vratiše se u šumu, nastaviše plesati i radovati se Grmuši, koja je pobijedila smrt, ispivši Medinu i Amilinu suzu.

Od dobrote njihovih srca, na nebu su se zagrlila dva oblaka. Radosno su se zaigrali, snažno gromko sudarili i u smijehu zaplakali. Rađala se i lila, lila, cijelu noć i dan. Sretna kiša!

Okupane i osvježene, životinje zaspaše u špilji SAN SAN i usniše ples na suncu, dok Amila ljuljuška Grmušu i Dilu u potkrovlju kuće.

DOBRIVOJEV (STANOJEV) SAN O KRILATOM KONJU

Upoznah Dobrivoja, tog milog dječaka i velikog dobrića, koji živi na vrhu Majevice, na Ravnušama. Rado čekam da se ponovo susretnem s njim, jer mi je počeo pričati lijepu priču o šarenom krilatom konju.

„Gdje si u upoznao tog divnog krilatog konja?“, pitala sam Dobrivoja. „U snu, u snu. Svaku noć se s njim družim. On je veliki. Mnogo je lijep. Šaren je. Dođe noću do mog prozora i tad postane mali konjo. Zanjišti.“ „Mogu li ući u tvoju sobu?“, pita me. „Dođi, dođi, konjo“, govorim i širom otvorim prozor. „Uđe li konjo u sobu?“, pitam Dobrivoja. „Ne, ipak ne uđe.“ „Pa što radi konjo pored tvog prozora?“, pitam ga. „Konjo ništa ne radi. Ali, ispod krila mu izleti slavuj koji pjeva isto kao što je pjevao moj djed Milan. Tad, kad je djed pjevao, lijepo je bilo u kući.“ „Dolazi li konjo svaku noć?“, pitam ga. „Da, svaku noć dolazi. I vodi me. Često me vodi iz moje sobe. Dođe on, raširi svoja velika krila, a ja s prozora skoknem na njih i poletimo. Auuu! Auuu! Konjo je kao zrakoplov, Konjo je kao ona najveća ptica Ororo, o kojoj mi je pričao djed Milan. Vodi me moj konjo u veliki sjajni grad. Ljudi spavaju, a mi letimo iznad grada. Od miline mazim mog konju. On me mnogo voli. Sagnem glavu, pa ga poljubim, Hajde, hajde, moj dobri konjo! Idemo! Letimo! Letimo! Cijelu noć letimo. Kad smo jedno veče letjeli, konjo mi reče: „Sad dobro slušaj, gledaj, budi pažljiv, jer dolazi čarolija!“ „Šta je to čarolija?“, pitam ga. „Budi miran. Budi srce! Budi srce!“, govori konjo. „Ja ne znam postati srce“, govorim konji. „Budi tišina! Budi tišina!“ Ja zatvorim usta, ni jedan glasić ne može da izađe. I, gle čuda! Pred nama se ukaza naša prijateljica, zvjezdica Sanina. „Sanina! Sanina!“, govorim, a ona sletje na konju, zagrli me, poljubi u lice i letimo. Konjo se smješkao. Volim Saninu. Na nebu ima samo jedna Sanina. Cijelu noć letimo. Sanina me zadirkuje, miluje mi lice. Ona je topla. I kad je hladno, Sanina grije. Pred zoru me konjo vraća u moje selo. Stane pored prozora. Sanina me gleda. Suza joj klizne niz lice. Zagrli me. „Idi, sad idi. Sutra ćemo ponovo doći po tebe!“, govori Sanina.

Kad sam se probudio, ispred kuće sam ugledao auto. Iz auta su izlazili lijepa teta i čiko. Istrčao sam iz kuće. Iznosili su iz auta mnogo paketa, paketića, igračaka, balona svakojakih boja. Učini mi se da sam na vašaru slatkiša i igračaka.

Mazili su me po kosi i govorili: „Ovo su pokloni za tebe, Dobrivoje. Šalje ti naša kćerka Sanina. Drugi put će i ona doći. Sad je u školi!“ „Sanina je moja prijateljice! Ona je najljepša zvijezdica! Pozdravite Saninu i recite da dođe. Sanina i ja imamo šarenog krilatog konja!“

Saninini roditelji su odlazili, a Dobrivoje je utrčao u kuću i vikao: „Mama, mama, zvjezdica Sanina me nikad ne zaboravlja. Ponovo će doći!“, govorio je ushićeno i pokazivao majci Saninine poklone.

JAŠIĆ, Fikreta, je rođena 1953. u Srebreniku, Bosna i Hercegovina. Radila je u školi kao nastavnica muzičke kulture, te kao nastavnica srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika i književnosti. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu stekla je zvanje magistra komparativne književnosti i bibliotekarstva, a zvanje bibliotečki savjetnik je stekla u Tuzli, u ministarstvu za kulturu 2017. godine. 1980. godine je započela radni odnos u Narodnoj biblioteci Srebrenik. Od ožujka mjeseca 2018. godine Fikreta Jašić je umirovljenik. Piše prozu i poeziju za djecu, intimnu liriku i eseje.

2000. godine uz finansijsku podršku Općine Srebrenik, objavljena joj je knjiga bajki „Plavo srce“, u IP Selimpeks Srebrenik. Bila i njezina prva knjiga proze za djecu, nastala kao rezultat dugogodišnjeg rada i druženja s najmlađim korisnicima biblioteke.

2010. godine UG BAGREM, Gradište, objavila joj je u Hrvatskoj dopunjeno izdanje knjige „Plavo srce“. 2018. godine nakladnička kuća ZIGMA, Otok, objavila joj u Hrvatskoj drugo izdanje knjige „Plavo srce.“ 2019. godine nakladnička kuća DAS WORT, Slavonski Brod, objavila joj u Hrvatskoj dvije knjige književnih prikaza i eseja „Raskrsnica u nama i oko nas“ i „Pisati ili upravljati vremenom.“ 2023. godine objavljena joj je knjiga „Dama“, prvi roman o psu, namijenjen djeci, a i odraslima. Knjigu je objavila izdavačka kuća PLANJAX KOMERC d.o.o., Tešanj. 2024. godine objavljena joj je knjiga „Vašar cvjetova“, druga je po redu zbirka priča, namijenjena djeci. Knjigu je objavila izdavačka kuća PLANJAX KOMERC d.o.o., Tešanj. 2025. godine objavljena joj je knjiga „Dječji osmijeh“. zbirka priča i pjesama, a ujedno i četvrta knjiga. Knjigu je objavio Institut za dječju književnost BiH i izdavačka kuća PLANJAX KOMERC d.o.o., Tešanj.

BRANKO TOLIĆ

OD OČAJA DO RADOSTI

„Zdravlje nadmašuje sva moguća dobra tako znatno da je zdrav prosjak bogatiji od bolesnog kralja.“

Arthur Schopenhauer.

Svi Oscari svijeta u filmskim ostvarenjima lažnog holivudskog sjaja ništa su za ulogu „roditelj“.

Lijepi i bolni trenuci života obično dolaze iznenada. Za neke smo unaprijed pripremljeni. Rođenje djeteta iščekujemo unaprijed s radošću, a bolne kada nam je neka draga osoba dugo bolesna.

Najteže doživimo iznenada i u stotinki nam mijenjaju živote praktički u potpunosti.

Znam da su milijuni roditelja širom svijeta u odnosu na moju obitelj i mene doživjeli strašnije trenutke. Ali, u svojim osjećajima mogu govoriti samo u svoje ime. U ime drugih ne mogu, ali mislim da su nam osjećaji prema dragom nam biću iz priče isti, makar na različite načine.

Zašto ovo pišem?

U ponedjeljak 22. prosinca prošle godine, deset ujutro, nazvao nas je mlađi sin Vedran. U govoru je zastajkivao, kao da traži malo vremena kako reći što ima.

„Sinoć je Robiju pozlilo pa ga je Zdravka s Hitnom prebacila na KBC Rebro. Imao je moždani udar. Izvan je životne opasnosti. Prije spavanja, kako je rekla Zdravka, je počeo *frfljati* i nije ga se moglo razumjeti što želi reći. Samo je uspio izgovoriti: *Zovi Hitnu, imam moždani udar*. Hitna je stigla za desetak minuta.“

Dok slušam što mi sin govori, sve mi se okrenulo naglavačke. Zahvalio sam se Bogu što je djevojka, nadam se i buduća mi snaha, bila uz njega. Život je previše dragocjen da bi ga bacali uzalud. Vrijeme je neprocjenjivo bogatstvo. Nijedno stvorenje na zemlji nije ga pobijedilo u utrci.

Puno sam puta bio u situaciji da drugima spašavam živote, ali da ga spasim sinu bio sam potpuno nemoćan i jadan. Najradije bih da sam na njegovom mjestu. Sav bih pakao života ponovno prošao za njega. Upao sam, kao i draga mi bića oko mene, u ono stanje kad gubimo tako potrebnu nadu i na njeno mjesto dolazi – očaj.

Ali, i u tako teškom trenutku, pojavi mi se svjetlo na kraju tunela, kao mala, živa, točka... Pojave se preda mnom trenuci koji očaj ponovno pretvore u nadu. Za nju se hvatam, kao utopljenik za slamku u nemirnim valovima oceana. Za nju se hvatam, lijepim slikama prošlosti života i želim da se one u meni neprekidno javljaju.

Za roditelje su djeca uvijek djeca. Za njih se diše. Zbog njih proživljavamo lijepe trenutke i noćne more.

„Rado bih dragi sine bio na tvom krevetu umjesto tebe. Žao mi je, što to ne mogu“, vrte mi se misli, jedna za drugom, kao i ljubavi mog života, Marici, jednako izbezumljenoj jer je bespomoćna, a volje-la bi nekako pomoći sinu.

Imam lijepih sedamdeset godina. Mnogi nemaju privilegiju doživjeti toliko. Imati dvije predivne snahe. Postati djedom dva predivna mala ljudska bića.

Sinu nam je operacija bila zakazana za srijedu, ali je kirurg odustao od nje zbog veličine tromba.

„Šteta bi mogla biti veća od koristi.“

Konzultirao se sa stručnjacima bolnice u Bernu, koja uz stručnjake iz Pariza, glasi kao najjači Europski centar za bolesti aneurizme. Preporučeno je davanje lijeka kako bi mu se pokušao umanjiti bar dio tromba. Lijek se smije dati samo jednom i za otprilike 15 sati gotovo dvostruko je smanjio tromb.

Planirana je nova operacija nakon dva dana, ali je kirurg od nje odustao i dao mu još jedan lijek, da se pokuša još više smanjiti tromb. Dani iščekivanja za sve nas bili su kao iz pakla. Ne dao ih Bog nikome.

Zbog gripe u posjete nije moglo više od jedne osobe pa smo se dogovorili da Robiju svaki dan dolazi Zdravka. On ju je izabrao za ženu života.

Bolno je vidjeti do jučer zdravog sina, kao da mu nije ništa, a ne smiješ ući u sobu i zagrliti ga. Ti trenuci, kada smo mu bili blizu kreveta, a da ga ne smiješ poljubiti ni dodirnuti posebno su duši i srcu bolni.

Gledam mlađeg sina kako s ljepotom bratske ljubavi gleda brata. Sazrio je u ovih nekoliko dana u lidera obitelji. Fascinantno. Često nas zove i prenosi nam sve novo što je saznao od Zdravke. Dok je ona ležala u istoj bolnici, Robi je svaki dan bio uz njen krevet. Bio joj je istovremeno ljubavna moralna i ljudska podrška. Za pohvalu.

U glavi mi se vrte razni osjećaji, ali prevladavala je živa slika kada se Robert rodio u zeničkoj gradskoj bolnici. Po dolasku nisam ga mogao od uzbuđenja primiti u ruke, bojeći se da će mi ispasti iz njih. Vidim mu prvi osmijeh nakon mjesec dana. Čujem ga kako se javlja dragim glasićem. Vidim ga kako puže i radi prve korake. Vidim kako ga djed Stjepan drži za ručice. Čujem ga kako nas zove „mama“ i „tata“ pa razdragano trči u zagrljaj. Vidim ga s trofejima za najboljeg golmana na nogometnim turnirima. Vidim slike njegovog odrastanja, metamorfozu odrastanja od dječaka do zrelog čovjeka. Rado se u tim trenucima sjetim i Zdravkinih riječi: „Da je Bog htio da umre, on bi samo zaspao.“

Shvatio sam iz tih riječi koliko ga voli, a postalo mi je još jasnije kad je Vedranu rekla da nema nikoga osim Robija u životu. On joj je na prvom mjestu. I ona je njemu. Ona je njegov mir.

Vjera u Boga, u majku Božju i Isusa, donosi miduši mir i ima veliku ulogu u mom životu. Svevišnjeg vidim u sjaju sunca, u vodi koju pijem, u hrani koju jedem, u cvrkutu ptica, kiši i morskim valovima. Vidim Ga u osmijehu drage mi obitelji, u prijateljima... Otkako znam za sebe, pomolim se svaki dan, ovaj put za medicinsko osoblje diljem svijeta.

Osjećam nemir, kao i svi mi. Posebno nakon što nam je Vedran rekao da nas Robi želi vidjeti dan prije operacije. Supruga i ja smo plakali zagrljeni. Brišemo si uzajamno suze. Zasuze mi oči i dok se sjetim tih trenutaka. Ali, vratili bismo se u smirenije stanje jer dijete nam je živo, ne smijemo ga oplakivati.

Za dolazak sinu prije operacije, otišao sam doktorici Mariji Budigam Škvorc po neki lijek za smirenje. Da ga nisam dobio, srce bi mi eksplodiralo kao atomska bomba. Van bolničkog odjela uzeli smo klupu u kutu hodnika, udaljeni od sina dva tri metra. Snaha je sjela preko puta Robija. Gledam dijete, kojem naizgled nije ništa. Nema nikakvog tjelesnog ni mentalnog oštećenja. Izvana ostavlja dojam smirenosti, a što mu se u duši, srcu i mislima događalo, zna samo on.

„Pozvao sam vas da dođete jer me sutra čeka operacija. Kirurg Jovanović mi je rekao da mogu otići iz bolnice odmah, ali da se sve ovo može s vremenom vratiti. Zato sam potpisao papire za operaciju. Ne želim da mi svaki novi dan počinje s mišlju da će mi se nešto dogoditi. Možda ću sutra postati biljka i samo vegetirati. Možda ću biti oduzetog tijela i govora“, rekao nam je Robi.

U životu sam čuo stotine bolnih ispovijesti osoba, ali ova mi je bila najbolnija. Rado bih sutra bio na njegovom mjestu. Obitelj je ta koja nas drži na okupu.

? „Sine, ma kako god bilo, uvijek imaš nas. Imaš Zdravku. Svi smo uvijek uz tebe. Vjerujem da ćeš dobiti dosad najtežu utakmicu života.“

Nakon što sam mu to rekao, on nas je presjekao novom informacijom.

„Zdravka i ja smo se vjenčali.“

Na trenutak zavlada tišina, a potom im svi u glas poželjesmo svu sreću ovog svijeta. I dug bračni život. Oni su se riječima i dragim i toplim pogledima punim iskonske ljubavi vjenčali kraj njegovog kreveta dok još nismo došli.

„Kad će uslijediti ono formalno vjenčanje, snimat ću vam svadbu. Bit će od mame i tate velika torta“, rekao mu je brat Vedran.

Smijeh nam se u stanju boli duše vrati na tren na lice. Rado bismo ga poljubili, a ne smijemo. Uz tople poglede i upućene mu poljupce rukom, koje mu nosu vjetar iz naših usta, ostavili smo ga s njegovom ljubavi. Poljupci govore sve jezike svijeta, kao i nježni i topli dodiri ruku. Gledam zaljubljeni par i vidim sebe i ženu iz doba kada smo se zabavljali, i kada smo sanjali svoje drage ljudske snove. Dijete nam je riječima „mi smo se vjenčali“, poručilo nešto znakovito, nešto što se treba čitati između redova. Poručio nam je puno toga, istovremeno obuhvaćajući pogledom svoju ljubav i nas.

Spuštajući se niz stepenice prema izlazu, razmišljam o snazi obitelji u teškim nam trenucima života. Onda se sjetih veličanstvenih riječi velikog i svjetskog glumca iz bivše nam zemlje Ljubiše Samardžića, Crnog Roka iz serije „Kuda idu divlje svinje“, čiji je sin ležao ispod odjela našeg sina prije dvadesetak godina.

„Obitelj je jedino mjesto gdje ne moraš ništa dokazivati. Tamo si voljen i kad pogriješiš, i baš zato ti daje snagu da pred svijet izađeš iskren. Bez tog oslonca, svaka uloga je teža.“

Da bismo bili sretni, prvo nas trebaju dotaknuti neki teški trenuci, koji nam sami od sebe govore što je to prava životna sreća. Govore da nas čeka u malim sitnim radostima života, na koje smo davno zaboravili. Da se nalaze uvijek oko nas. Sreću života, samo trebamo prepoznati u sebi, u osmijehu dragih nam bića.

Vedran nas do stana vozi sasvim mirno. Optimistično govorimo o sutrašnjoj operaciji. Ovih dvadesetak sati iščekivanja djeluju kao vječnost. San nam ne dolazi na oči. U prevrtanju na ležaju uhvati me jedan tužan trenutak, kao neki teški duševni teret stvoren jednim mojim lapsusom tijekom intervjua. Kad sam govorio o zadnjem romanu „Staza sjećanja“, zahvalio sam se sinu Vedranu, ali nisam spomenuo Roberta. Osjećao sam na izrazito bolan način tu pogrešku. Prava roditeljska ljubav ne poznaje razliku među djecom. U jednom trenutku možemo više voljeti ono koje je bolesno, ali sve ih volimo jednako.

U vrijeme operacije, na Staru godinu, kada ljudi obično bezglavo jure kupujući kojekakve poklone, sa ženom izađoh u šetnju da makar na trenutak iz sebe otjeramo teške misli. Operacija je počela oko 8:30 i trajala gotovo do 11:30. Vedran nam je javio vijest koju mu je prenijela Zdravka, da je sve prošlo u redu. Po ovoj vijesti ponovno smo se rodili.

Zdravka je osoblju odijela donijela tortu na kojoj je pisalo „Sretan rođendan“. Neki trenuci života su naši pravi rođendani jer na onaj kada smo se rodili nismo mogli utjecati svojom voljom, na trenutak kad smo na svijet došli iz tople majčine utrobe, uz svoj prvi životni plač. Navečer sam otišao na večernju misu pomolivši se za zdravlje nam sina i za medicinsko osoblje te njihove drage obitelji i drage im osobe.

Oko 21 sat po nas je došao Vedran da za doček Nove 2026. budemo s njim i njegovom obitelji. Tridesetak sekundi prije odlaska stare godine, a dolaska nove, počeo sam sinu pisati poruku, s kojom smo ušli u novo ljeto „Sretan rođendan dragi sine. Sretna Nova godina dragi sine. Neka ti se zlo stare nikada ne dogodi, kao ni Zdravki, Vedranu, njegovoj obitelji i nama. Odmaraj se. Volimo te.“

Dan kasnije prebačen je na sobni odjel. U posjeti mu je bila Zdravka, po kojoj je poručio da mu sutradan dođemo u posjetu. Došli smo ozarenih i radosnih lica, radosnih duša i srca. Sestra uz njega rekla je u šali da Robi u glavi ima vrijednost polovicu najskupljeg Mercedesa na svijetu, aludirajući na 33 stenta koje mu je kirurg ugradio. Sama po sebi ova je brojka nevjerojatna.

U nedjelju 4. siječnja, negdje oko deset sati ujutro zazvoni ženi telefon i ona čuje glas koji joj govo-

ri „Spusti se i uzmi ove posude.“ Vidno je zbunjena. Kako se pribrala upita „Ma tko je to?“ Odmah dobije odgovor. „Sveti Petar, mama ja sam, sa Zdravkom sam u autu i vraća ti tvoje posude.“

Spustismo se do sina i snahe brzinom svjetlosti. Poljubih mu ruku. Čini mi se da toga trenutka nisam bio nikada sretniji u životu. Vidjevši nas sretne Zdravka se smješka. Hvala joj od srca na neizmjernoj podršci koju je pružila Robiju. Želimo im svu radost i dobrotu ovog svijeta. Hvala joj, što nam je u tim trenucima ulila dozu velikog životnog optimizma. Da mi već kosa sva nije sijeda, osijedio bih za ovih najdužih deset dana mi u životu.

Robija nam čekaju redovne kontrole i trošenje potrebnih mu lijekova. Mora se prilagoditi novim situacijama u životu. A ja sam nakon svega život počeo promatrati drugačije. Sinov povratak u život donio nam je trenutak njegove ljepote jer ni sama smrt nije tako teška kao neki trenuci života, poslije kojih treba imati hrabrosti živjeti. Živjeti, onda, kada nam se čini da život u nekim trenucima nema svoga smisla i pored toga što nam je na zemlji dan kao samo jedan ovo prolazni život, koji uvijek ima svoj kraj. Put „gore“ svima nam je zagarantiran.

Sve trenutke koje smo proživjeli ne bih poželio ni najvećim neprijateljima. S djetetom se ništa ne može mjeriti. Ponovno ćemo se kao obitelj, s Božjom pomoći radovati životu i u našem dragom Markanovom potoku, u oazi ljepote, mira i cvrkuta ptica, tamo gdje su nam djeca napravila prve korake u životu. Želim da Novu godinu ili neku drugu s djecom i njihovom obitelji dočekamo zajedno jer je dan njenog dočeka novo rođenje dragog nam Roberta.

Gospodu i medicinskom osoblju smo beskonačno zahvalni što su nam sina vratili u život. Zahvalni smo što mu ponovno na licu vidimo onaj tako dragi nam topli mu osmijeh. Zahvalni što smo od trenutka očaja došli do trenutka radosti. E’ vita la bella.

Priču s ljubavlju i od srca posvećujem dragom medicinskom osoblju KBC Rebro na Klinici za neurologiju. Neka ih, kao i njihove drage obitelji, čuva dobri Bog. Uz veliko ljudsko hvala.

Zagreb, 15. 2. 2026. godine, nedjelja (12:00 sati)

TOLIĆ, Branko rođen je 15. 12. 1956. godine u Zenici, Bosna i Hercegovina. Veći dio svog života proveo je u svom selu Raspotočju, a u njemu, u prekrasnoj pitoresknoj oazi zelenila, mira i spokoja, u zaseoku Markanov potok, za kojeg ga vežu najljepša životna sjećanja. Školovao se u Zenici, Zagrebu i Sarajevu. Oženjen Maricom, s kojom ima dva sina, Roberta i Vedrana.

Autor je zbirki pjesama: *Potok moga djetinjstva*, *Raspotočanka s broja deset*, *Uspomene*, *Čitala je dušu moju, Si me amas* (*Ako me ljubiš*), *Tiho me progoni pjesma*, *Balada o starčevim psima*, *Sve ima svoj sjaj*, *Snovi od uspomena*, *Moj mali dobri anđele*, *Moj mali tihi svijet*, *Oči... te njene oči*, *Fildžan viška za kavu* (*Adio oče, adio*), *Tebi koju ljubio nisam*, *Dolina moje ljubavi*, *Ma što god ti pričali o meni*, *Sve će život sam da sve ti kaže*, *Osmijeh je čarobnim sjajem*, *Proljeće u mojoj duši*, *Kad čujem tvoj glas*, *Ponekad mi vjetar donese miris tebe*, *Dušo moja*, *Mirisala je na želju*, *Tamo gdje nema nas više*, *I sad dok pišem ovo ti pismo*, *Tako bih da te sanjam*, *Kad zalaje naš maleni pas*, *Kad u ponoć misli nam se sretnu* i *Mala slatka grudvica života.*

Napisao je pripovijetke: *Sjećanjem u šetnju*, *Glas koji me nježno zvao*, *Nisu svi anđeli na nebu*, *Ruža za moju majku* i *Ptići su poletjeli i ponešto između leta*.

Autor je zbirki anegdota: *Sve je ovo život napisao* i *Uz veseli stroj.*

Autor je romana: *Val života*, *Staza sjećanja* i *Šejtanovi psi*.

Napisao je biografiju *Biografija obitelji Tolić iz Markanovog potoka* za koju je crpio podatke iz izvora tursko-osmanlijskog i austrougarskog doba.

Stil pisanja mu je osebujan. Mekan. Ponekad težak i tvrd. Satkan od emotivnosti, cinizma i eksplozivnosti. Jedinstven i jednostavan. Intrigantan i provokativan. Dostupan svakom čitatelju. Dojmljiv u svojoj osebujnosti. Djela mu imaju dušu.

ENVER LJUBOVIĆ

TRAMOŠNICA (1)

Posavina – Tramošnica, Antiphon, Županja 2024.

12.1. Tramošnica kroz povijesna zbivanja

Na brdsko-ravničarskom području sjeveroistočne Bosne, omeđenom rječicama Tinje i Tolise, danas se tek nazire sjena nekada velike katoličke župe Tramošnica. U starini su ovdje rasle guste hrastove, grabove i bukove šume, isprepletene žestikama i bagremima, među kojima su se prostirale močvare, bujne livade i plodna polja. Krčenjem šuma povećavala se obradiva površina i stvarali su se pogodni uvjeti za život ljudi. Tragovi ljudskog postojanja u ovom kraju sežu u prapovijest, o čemu svjedoče ljudske i životinjske kosti, ostaci nastambi, plodovi kojima se čovjek hranio te kameno oružje, oruđe i posuđe.

Stanovnici ovih krajeva u mlađem kamenom dobu uzgajali su ovce, koze, goveda i perad, bavili se lovom i ribolovom, obrađivali zemlju i stanovali u zemunicama i kolibama. Njihovo oružje činili su luk i strijela, koplje i sjekira, a oruđe motika i primitivna ralica. Pred kraj prapovijesti ovladali su izradom glinenog posuđa. Slični tragovi pronađeni su i u Donjoj Mahali, Grbači, Matićima i Garevcu, pa se s pravom pretpostavlja da ih ima i u tramošničkom kraju.

U prvom tisućljeću prije Krista na širokom prostoru od Srbije do Slovenije i od Drave do Jadrana živjela su brojna ilirska plemena, među koja se u 4. stoljeću prije Krista doseljavaju Kelti. Zapadno od rijeke Bosne živjeli su Oserijati, a istočno Breuci. Miješano stanovništvo Ilira i Kelta naseljavalo je i Bosansku Posavinu, pa tako i Tramošnicu. O njihovu životu svjedoče iskopani mačevi, koplja, noževi, motike, posude, nakit i grčki novac.

Najbogatije razdoblje ovih krajeva započinje dolaskom Rimljana. Od 1. do 5. stoljeća ovdje se nalazila provincija Panonia Inferior sa sjedištem u Sirmiju. Ilirska i keltska plemena postupno se romaniziraju, prihvaćaju latinski jezik i rimski način života. Rimljani ovamo naseljavaju svoje veterane, koji dodatno ubrzavaju asimilaciju. U to vrijeme širi se i kršćanstvo, koje postaje zajednička duhovna osnova romaniziranih starosjedilaca i doseljenih Rimljana.

Krajem 4. stoljeća počinju snažni udari na Rimsko Carstvo. Vizigoti prelaze Dunav, a 378. poražavaju Rimljane. Slijede ih Ostrogoti, koji krajem 5. stoljeća osvajaju prostore današnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Apeninskog poluotoka. U nastavku seoba u Carstvo prodiru Avari i brojna slavenska plemena. Godine 614. razaraju Salonu, a prijete i Konstantinopolu. Car Heraklije poziva Hrvate iz Bijele Hrvatske da poraze Avare, što oni i čine oko 621. godine, naseljavajući prostor od Drave do Jadrana. U novoj Posavskoj Hrvatskoj nalazili su se i naši krajevi, uključujući župe Usoru i Soli.

Romanizirano stanovništvo povlači se u planine, a kasnije se stapa s Hrvatima, osobito nakon pokrštavanja. Srednji vijek donosi mirniji život, razvoj plemenskih zajednica i sustavno naseljavanje Posavine. Plodna zemlja pogodovala je sjedilačkom načinu života. Bizantski car Konstantin Porfirogenet u djelu *De administrando imperio* spominje „zemljicu Bosnu", koja se širi na sjever i u 12. stoljeću obuhvaća župe Usoru i Soli. Ban Kulin upravlja ovim krajevima kao vazal hrvatsko-ugarskih kraljeva. Na području općine Gradačac evidentirano je više lokaliteta sa stećcima, među njima i u Tramošnici. Posebno se ističe stećak iz Gornje Međeđe s imenom Dragoslava, što svjedoči o razvijenoj lokalnoj zajednici. Tramošnica je pripadala srednjovjekovnoj župi Nenavište, sa sjedištem u današnjem Gradačcu.

Dolazak franjevaca u Bosnu bio je presudan za vjerski život. Oni se bore protiv bogumilstva, koje je imalo snažan utjecaj među bosanskim plemstvom. Ban Stjepan II. Kotromanić srdačno ih prima i pomaže im u osnivanju vikarije 1340., preteče Provincije Bosne Srebrene. Franjevci osnivaju samostane u Modriči i Skakavi, odakle opslužuju i tramošnički kraj. Prema predaji, upravo su oni dali ime Tramošnici – od *Tramontana*, „preko brda". Jedan od najpoznatijih propovjednika bio je fra Jakov Markijski, koji je prema predaji u Tišini utišao žabe, po čemu je mjesto dobilo ime.

Pad Bosne 1463. i osmanska osvajanja donose teška stoljeća. Tramošnička župa bila je u sastavu Srebreničke banovine, ali je stanovništvo zbog upada često bježalo preko Save. U 17. stoljeću župa Tramošnica ponovno se spominje. Godine 1673. imala je 6.301 vjernika, a biskup fra Nikola Olovčić krizmao je 5.412 osoba. Franjevci ostaju uz narod i u najtežim vremenima. Najveće iseljavanje događa se tijekom Bečkog rata (1683-1699), kada tisuće katolika prelaze Savu, a mnoga sela ostaju pusta.

Nakon mira 1739. dio stanovništva vraća se na ognjišta. U opustošene krajeve doseljavaju se katoli-

ci iz središnje Bosne i Hercegovine. Prezimena poput Duvnjak, Leutar, Varešlić, Kuprešak, Glamočak, Cebalo, Bubalović, Bagarić, Čubela i Relota svjedoče o tim migracijama. Begovi Gradašćevići, Ibrahimbegovići i Jahići poticali su naseljavanje katolika radi oživljavanja svojih posjeda.

Dolaskom Austro-Ugarske 1878. uvodi se moderna uprava, školstvo, sudstvo, prometnice i industrija. Uspostavlja se redovita crkvena hijerarhija, a nadbiskup Stadler pokreće snažan crkveni i kulturni razvoj. U Tramošnici se gradi nova crkva (1888.), župni dvor i velika osnovna škola.

Prvi svjetski rat odnosi mnoge živote. Nakon rata seljaci dobivaju agrarnu reformu, ali ostaju ovisni o begovskim posjedima. Politički život oživljava djelovanjem Hrvatske seljačke stranke. Uspostava diktature 1929. doživljena je kao udar na hrvatski identitet.

Banovina Hrvatska 1939. donosi kratkotrajno oduševljenje, ali rat ubrzo zahvaća i ove krajeve. Godine 1942. četnici ubijaju gradačačkog župnika vlč. Jakova Barišića. Godine 1944. u napadu na Tramošnicu ubijeno je 27 mještana, među njima i sjemeništarac Mato Kristić. U završnim borbama 1945. stradavaju stotine mladića iz Posavine. U Garevcu je ubijeno oko 400 zarobljenika, a njihova tijela bačena u jame.

Nova komunistička vlast provodi represiju, montirane procese, mučenja i zatvaranja. Seljaci su kažnjavani zbog „viškova", a svećenici proglašavani neprijateljima države. Osnivaju se seljačke radne zadruge, koje nanose veliku štetu gospodarstvu. Od 1960-ih počinje masovno iseljavanje u zapadne zemlje. Radnici šalju devize, grade kuće, crkve, škole i ceste. Tramošnica postaje sinonim za marljivost i napredak, iako su mnogi iseljenici bili praćeni i šikanirani od UDBE. Procjenjuje se da je više od tisuću ljudi iz Tramošnice radilo u inozemstvu, šaljući kući preko milijun njemačkih maraka godišnje.

Smrt Josipa Broza Tita 1980. godine bila je prvi duboki potres koji je uzdrmao temelje krhke jugoslavenske zajednice. Iza privida bratstva i jedinstva skrivala se država koja je počivala na sili, na policijskom i vojnom aparatu, a ne na istinskom povjerenju među narodima. Kada su se ti temelji počeli urušavati, najprije su se probudile sile koje su željele preoblikovati državu prema vlastitim ambicijama. Srpski politički vrh i ideolozi velike Srbije krenuli su mijenjati odnose snaga, ne mareći za cijenu koju će drugi narodi platiti.

Godine 1991., nakon prvih demokratskih izbora, Slovenija, Hrvatska, BiH i Makedonija odlučuju krenuti svojim putem. Srbija i Crna Gora žele zadržati staru državu, a kako to nije bilo moguće mirnim putem, posežu za JNA – vojskom koja je trebala biti zajednička, a pretvorila se u oružje jedne politike. Tako počinje rat koji će obilježiti živote milijuna.

U noći između 11. i 12. travnja 1992., dok se rađala Cvjetnica, muškarci župe Donja Tramošnica bdjeli su nad svojim selima, nad svojim obiteljima, nad onim što im je bilo sveto. Gledali su prema Pelagićevu, Obudovcu, Donjoj i Gornjoj Slatini, sluteći da se približava nešto teško, nešto što će promijeniti sve. I doista, u noći između Velikog četvrtka i Velikog petka 1992. srpska vojska osvaja Bosanski Šamac i okolna mjesta, uključujući dio župe Donja Tramošnica. Tada počinje val izbjeglica – najprije tih, a onda paničan, bolan, pun suza i neizvjesnosti.

Pokušaji da se sačuva mir među susjedima nisu uspjeli. Dana 15. lipnja 1992. počinje žestok napad na Donju Tramošnicu. Samo šest dana kasnije, 21. lipnja, padaju prve žrtve – dvojica mladića iz Orlova Polja, čiji su životi prekinuti u rovovima, daleko od svojih kuća, ali blizu svojih snova. Ljudi se povlače u improvizirana skloništa, a 24. lipnja prekida se promet prema Gradačcu i Odžaku. Svijet se sužava na nekoliko sela, nekoliko puteljaka, nekoliko trenutaka nade.

Dana 10. srpnja počinje masovno povlačenje civila. Jedni idu prema Špionici, drugi prema Zagrebu, treći prema Slavoniji. U selima ostaju samo branitelji i nekolicina civila. Većina izbjeglica utočište pronalazi u Županji i okolnim selima, gdje ih ljudi primaju otvorena srca. Bili su zahvalni – jer su bili blizu svojih domova, makar su ti domovi bili spaljeni, opljačkani, razoreni.

Ljeto 1992. donosi nova razaranja: zvonik župne crkve izbušen je granatama, krov crkve sv. Ivana Krstitelja raznesen, župna kuća teško oštećena. A onda dolazi 14. kolovoza – dan koji će ostati urezan u pamćenje župe. Srpska vojska osvaja Donju Tramošnicu. Branitelji se povlače uz 13 poginulih i 20 ranjenih. Tijekom rata iz pet sela župe poginulo je 27 osoba – 27 života, 27 obitelji, 27 rana koje nikada neće potpuno zacijeliti.

Nakon Velike Gospe počinje sustavno uništavanje svega što je bilo hrvatsko i katoličko. Ruše se crkve, pale kuće, nestaju tragovi života. Kao da je netko želio izbrisati i samu uspomenu na ljude koji su tu živjeli.

Rat se vodio neravnopravno. JNA je imala oružje, tenkove, nadmoć. Hrvati i Bošnjaci imali su tek volju da prežive. Unatoč razaranjima Vukovara, Dubrovnika, Sarajeva, Tuzle, unatoč Srebrenici i bezbrojnim drugim tragedijama, srpsko-crnogorska vojska na kraju pristaje na mir.

A onda – Dayton. I šok: sva sela župe Donja Tramošnica ostaju u Republici Srpskoj. Pusta. Spaljena. Bez ijednog Hrvata. U nekoliko kuća žive srpske izbjeglice. Crkva je minirana, župna kuća opljačkana, zvonik srušen. Sve što su Tramošnjani gradili desetljećima nestalo je u nekoliko trenutaka mrž-

nje i vatre. Godinama nakon Daytona nitko iz Graba, Orlova Polja, Njivka, Čardaka i Okruglića nije smio ni prići svojim ognjištima. Župljani su morali početi ispočetka – u ljudskom, materijalnom i duhovnom smislu.

Rat 1991. – 1995. bio je jedan od najokrutnijih na kraju 20. stoljeća. Više od dvjesto tisuća ljudi izgubilo je život. Bosanska Posavina, pretežito hrvatska, bila je među najteže stradalim područjima. Oni koji su prolazili tim selima između 1992. i 1995. gledali su pustoš koja je slamala srce. Ljudi iz Tramošnice, Orlova Polja, Turića, Srednje Slatine i drugih sela bili su protjerani i godinama su lutali Hrvatskom i Europom, živeći od humanitarne pomoći i vlastitog rada u tuđini.

Dayton im je dao novu priliku – priliku povratka, priliku da ponovno udahnu zrak svoga kraja.

Iz perspektive 2002. ta se nada polako ostvaruje. Sela se obnavljaju, kuće se dižu iz pepela. U njih se vraćaju uglavnom stariji – oni koji žele umrijeti tamo gdje su se rodili. Mladi ostaju u inozemstvu, ali šalju sredstva da njihovi roditelji mogu ponovno živjeti u svojim domovima. Onima koji su preživjeli ostaje nada. Onima koji su izgubili svoje najmilije ostaje tuga – tuga koja ne prolazi, ali se nosi, iz dana u dan, iz godine u godinu.

LJUBOVIĆ, Enver, povjesničar i klasični filolog, rođen je 2. siječnja 1950. god. u Obrama, Kakanj, Bosna i Hercegovina. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom mjestu. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru. Dugogodišnji je gimnazijski profesor povijesti i latinskog jezika, stalno je bio zaposlen u Srednjoj školi dr. Antuna Barca u Crikvenici, a predavao je latinski jezik i u Srednjoj školi Pavla Rittera Vitezovića u Senju. Danas je umirovljenik, stalno nastanjen u Senju s obitelji. Dugi niz godina bavi se disciplinama kao što su heraldika, onomastika, toponomastika, epigrafika, genealogija i druge. Specijalizirao se osobito za heraldiku i rodoslovlja živućih i izumrlih plemićkih obitelji s područja Like i Hrvatskog primorja. Objavio je više knjiga s tematikom heraldike, a napisao je i niz stručnih članaka u različitim časopisima i Hrvatskoj i inozemstvu. Stalni je suradnik Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ u Zagrebu. Za svoj rad dobio je Povelju Grada Senja za doprinos u prosvjeti, kulturi i znanosti. Član je Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u dijaspori i domovini (HAZUDD) u statusu redovitog hrvatskog akademika.

Sudjelovanje na znanstvenim i stručnim skupovima:

Heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića, Znanstveni skup u povodu 350-godišnjice rođenja Pavla Rittera Vitezovića, Zagreb (HAZU) 7. – 8. studenoga 2002. godine; *Heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića*, Znanstveni skup o životu i djelu Pavla Rittera Vitezovića, Senj, 25. travnja 2003. godine; *Grbovi biskupa Ivana Krstitelja Ježića*, Znanstveni skup: *Značenje Senjskog sjemeništa u našoj Crkvi i narodu*, Senj, 21. travnja 2007. godine; *Ličko plemstvo i njegovo heraldičko znakovlje kao činjenice kulturnoga nasljeđa i identiteta*, Znanstveni skup *Identitet Like: korijeni i razvitak*, Gospić, 26. - 30. rujna 2007. godine; *Granice, stanovništvo i plemeniti rodovi Gacke župe*, Znanstveni skup: *Gacka u srednjem vijeku*, Otočac, 5. – 6. ožujka 2010. godine; *Senjska luka i Jozefinska cesta arterija tranzitne trgovine*, Međunarodni znanstveni skup: *Modruš i Ogulin na povijesnim putovima od Panonije do Jadrana*, Ogulin, 7. – 8. rujna 2011. godine i *Promjene u strukturi stanovništva Krbave nakon protjerivanja Osmanlija, Okrugli stol Krbava i Udbina: baština, istraživanje i perspektive*, Udbina, 15. rujna 2011. godine.

Objavljene knjige i monografije:

Grbovi i natpisi na kamenim spomenicima grada Senja, Senjsko književno ognjište, biblioteka Usponi, Senj, 1997.; G*radski i plemićki grbovi Senja*, vlastita naklada, Senj, 1998.; *Svjedočanstva o rimskoj Seniji*, Senjsko književno ognjište, biblioteka Usponi, Senj, 2001.; *Monografija Lukovo*, Gradski muzej Senj, Senj, 2002. (jedan od grupe autora); *Grbovi plemstva Gacke i Like*, IK Adamić Rijeka, Rijeka, 2001.; *Grbovi plemstva Like*, Gacke i Krbave, Megrad d. o. o., Zagreb, 2003.; *Grbovnik Gacke, Krbave, Like, Senja i Vinodola*, Senjsko književno ognjište i vlastita naklada, Senj, 2007.; *Gradovi i općine Republike Hrvatske* (ur. Slavko Šisler), IK Mato Lovrak, Zagreb, 2008. (jedan od grupe autora); *Mjestopis Krivoga Puta*, Senjsko književno ognjište, biblioteka Koralj, Senj, 2009.; *Znameniti bunjevački i lički rod Rukavina*, Senjsko književno ognjište, biblioteka Koralj, Senj, 2012.; *Krmpote i Klenovica – od doseljenja do danas*, Naklada Kvarner, Rijeka, 2014.; *Znamenita hercegovačka begovska porodica Ljubović*, BZK Preporod Mostar-Gradsko društvo Mostar, Mostar, 2015.; *Zagonjski kraj kroz povijest – od najstarijih vremena do danas*, Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski i Zavičajna Udruga Radinje, Gornji Zagon, Novi Vinodolski, 2017.; *Historijski i kulturološki identitet Cazina i Cazinske do 1918.*, JU Kulturni centar Cazin, Cazin, 2018.; *Cazin i Cazinska krajina od završetka Prvog svjetskog rata 1918. pa sve do danas*, JU Kulturni centar Cazin, Cazin, 2019. *Grad Senj i njegov značaj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda*, vlastita naklada, Senj, 2021.; *Posavina – Tramošnica*, Antiphon, Županja, 2024.; *Grbovi i natpisi na kamenim spomenicima Grada Senja* (II dop. izdanje), suautorica Blaženka Ljubović, Antiphon, Županja, 2024. i *Tradicionalni način tetoviranja žena Hrvatica u BiH*, Antiphon, Županja, 2025.

LEO JUKO / MIJO NIKIĆ / VEDRANA MARKOVIĆ

NARODNI HEROJI

Anto Pranjkić: *Narodni heroji*, Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb, 2026.

Knjiga „Narodni heroji“ je nova knjiga književnika Ante Pranjkića, knjiga koja je iznjedrena iz prethodno njegovih objavljenih knjiga: „Leptir Božo“, „Crveni triler“ i „Vrline i mane“.

Orvelovske priče

„Leptir Božo“ je zbirka kratkih priča, zapravo crtica, koja je podijeljena u dvije tematske jedinice: „Priče drage nam srcu“ i „Snovi“. Prvi niz priča vezan je uz odrastanje i život na selu, i moram priznati kako su me neke od njih svojom živopisnošću (poput „Šećerke djeda Markice“, „Nepravda“) na jedan „proustovski“ način vratile u prošlost. Autor direktno i jasno uranja u ciljanu problematiku, bilo kroz dječje ili „orvelovski“ životinjske oči; a zanimljivo je kako upravo u tim „orvelovskim“ pričama, personificirane životinje mogu nositi više plemenitosti i mudrosti od samih ljudi. U prvom dijelu su glavni simboli ljudske vrline i slabosti odražene u specifičnoj seoskoj okolini. Izborom spomenute tematike ogleda se, usprkos teškim i tragičnim trenucima, njegova simpatija i nostalgija za prohujalim danima djetinjstva.

Druga cjelina, kao kratki dodir iscjeliteljske sile, koja nam svima daje smisao postojanja (rezon ’d’ etre’), ostavlja nam nekoliko crtica s temom ljubavi; onih nedosanjanih, onih na čija se sjećanja možda bolje i ne vraćati, te onih, tako rijetkih – sretnih i ispunjenih.

U pričama autor uspješno daje plastičnost svojim likovima, tim ljudima prečesto uhvaćenim u nepravednu svakodnevnicu,

koji ne hlepe za moći, koji ne pokušavaju zasjesti na različita prijestolja; već tek s poštenim radom i čvrstom vjerom u Boga voditi kvalitetan život.

Priče su snažno emocionalno obojane, njihova forma ne dopušta preveliku količinu informacija i razgrananost; ali Anto, uspješno baratajući jezikom uspijeva im podariti životnost koja nam omogućuje uživljavanje u njihove sudbine.

Zbirku možemo promatrati kao niz samostalnih jedinica, ulomaka vremena, no i kao veći povijesni presjek, cjelinu koja puni smisao dobiva tek prožimanjem svih priča. Cijela zbir ka i sama simbolizira tešku (ne) promjenjivost ljudske prirode, bilo dobre ili loše – vremena se mijenjaju, šuljaju pokraj nas, ali čovjek ostaje isti.

Volio bih da pročitate ovu knjigu, jer ove priče kriju poruku i pouku, te se u ovoj naizgled maloj zbirci krije puno emocija i kvalitetnog sadržaja. *Leo Juko*

***Crveni triler* – Let u povijest jednog naroda**

Svaki pisac nakon svoje posljednje knjige ostavlja izlaz u nove vidike, u nove svjetove. Često su to otvorena vrata i kroz njih se dobro vidi cilj. I tako pisac probija mala okanca i brižno ih kiti: ne želi više putovati. Preuređuje svoju „zgradu“, jer s njom nikada nije zadovoljan i u tom poslu provede cijeli svoj vijek. Čak štoviše, zašto ne bi moglo jedno književno biće, dobivši svoj lik opisom svoje sudbine, sudjelovati u sudbini drugog bića, pa čak ponekad i ravnati tom sudbinom. Pisci se iz svojih djela spašavaju na razne načine radi nove metamorfoze, nove preobrazbe, novog lika, novog života...

Kako se moglo i predvidjeti nakon posljednje zbirke priča „Leptir Božo“ Anto se ponovno vraća na svoje polazište, u svoj zavičaj, ali s većim iskustvom i s većom promišljenošću, s većim savršenstvom. Dok u prvoj knjizi priča o događajima iz djetinjstva, u ovoj novoj obrađuje socijalne, društvene i životne teme u jednom periodu ljudskog življenja u kojemu njegov kraj i nije baš imao sreće. To je komunistički period života u bivšoj Jugoslaviji. Glavna su tema njegovih priča muke (*Kiseli kupus*), odricanja (*Narodni heroji*), duševna žudnja (*Bogu Božje, partiji partijsko*), potpuno nepotrebna stradanja (*Bijeg*, *Belegijaši*), moć bez granica (*Rogojevići*) ali i onog ljudskog u nevolji (*Metak u zraku*). Sve to u Antinim djelima djeluje kao mala vratolomija, salto mortale; kao uzaludan napor kemičara da u atanori

stvori zlato, kamen mudraca, životni eliksir, a pritom uživa samo u svjetlucanju kemikalija, epruveta i raznobojnih plamičaka kojima se služi.

Knjiga kratkih priča „Crveni triler“ autora Ante Pranjkića to potvrđuje. Kada ju pročitamo u tom naslovu otkrivamo ne samo bit Pranjkićeva promatranja već taj naslov karakterizira u cijeloj svojoj konstrukciji njegov stil, način izražavanja, gotovo sadržaj njegove umjetnosti i smisao koji joj on nastoji dati.

Anto to sve obrađuje naširoko, a da nigdje nema brbljivosti, razlivenosti, suvišnosti, sve je stegnuto i zbijeno.

U životu velikih pisaca ima trenutaka kada s jedne strane ujedno nastaje zlurada šutnja, a s druge strahovita buka. To je čas kada umjetnik postaje najsmioniji, najslobodniji, najneovisniji i najljudskiji. U Pranjkićevu opusu upravo to znači ova zbirka kratkih priča.

Tu je posve slobodna njegova moralna smionost i „reagira onako kako bi po čistom i jednostavnom nagonu trebalo reagirati: ljudski, kršćanski, domovinski“.

On ne napada nikoga. Samo iznosi činjenice, ali ipak emotivno.

U djelu „Crveni triler“ nalazimo na jednom mjestu skupljena tolika doživljena iskustva, ali što je najvažnije, ta su iskustva iznesena bjesomučnom, misaonom, zapanjenom iskrenošću koja ruši sve obzire, predrasude i ograde. Orkanska sila pobune nije u Pranjkića nikada zauzimala tako veliku snagu i tako širok prostor, slobodan i neograđen.

I možda je zato njegova eksplozija još i jača, jer je kondenzirana u relativnoj mirnoj, zbijenoj rečenici koju su instrumentalizirali duhovno oštar, ironičan intelekt i duboko ljudska genijalna umjetnička intuicija. Silina se Antina talenta više ne ogleda u masi riječi, bujici misli, gromoglasnosti uzvika. U njemu sada nema više grmljavine, ali je zato tu mnogo više prodornih, blještavih svjetlica što ih, evo, godinama, uspješno baca na papir. Ranije kao novinar, danas kao književnik koji obećava.

Uvijek je među Hrvatima bilo ljudi što su iz tamnih oblaka narodnih masa tutnjili i blistali kao munje i svojom kreativnom riječju doprinosili da ljudska patnja ugleda svjetlo dana te da to svjetlo jako zasja kako ga novi mrak ne bi pojeo.

Zbirka kratkih priča „Crveni triler , koji baca reflektorske mlazove u europsku suvremenu umjetnost, u brčanskom, posavskom, pa i u hrvatskom okružju, u književnom smislu stavlja im Pranjkića na čelo. *Mijo Nikić*

Vrline i mane

Svaki zreo čovjek odgovoran je za svoju mladost, za mlade naraštaje koji dolaze. U ovom vremenu u kojem su se potpuno izgubile osnovne ljudske vrijednosti sve je manje i manje sadržaja, koji će djeci, na njima prihvatljiv način, pokazati što je dobro, a što nije. Djeca danas, a sjećam se da je tako bilo i kad sam ja bila mala, vole životinje i kroz njihove likove najlakše im je primijetiti ono što im je zanimljivo, a što će oni kasnije prihvatiti i nositi kroz život. Ljudski govor u riječima životinja djeci je blizak, jer životinje su često u animiranim filmovima, one su tu pored njih i djeca ih doživljavaju pozitivno.

Književnik Anto Pranjkić je već duži niz u književnim vodama, a djelo „Leptir Božo“ rado je čitano kako kod dječje populacije tako i kod starijih. Ne sumnjamo da će basne sabrane u zbirku basni „Vrline i mane“ pokupiti sve simpatije hrvatske čitalačke populacije, pogotovo one najmlađe kojoj je i namijenjeno.

Cilj autora je da djeca još u najmlađoj dobi kroz basne spoznaje što je dobro a što loše. Kako bi se u budućnosti na što lakši način izgrađivali u dobre i poštene ljude. *Vedrana Marković*

ANTO PRANJKIĆ

ZLATNI ZAVIČAJ

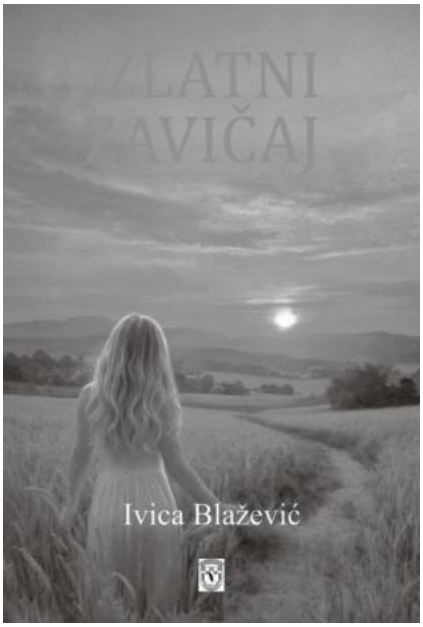
Ivica Blažević: *Zlatni zavičaj*, Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb, 2026.

Pogovor

Stvarnost svakodnevice nešto je što je lako zaboraviti da postoji, čemu je lako ne posvetiti dovoljno pažnje, a njezina je magija sadržana upravo u jednostavnosti svih naših uvriježenih radnji o kojima ne mislimo, koje su odavno automatika, bez kojih se i nevidljiva životna struktura može sasvim lako izmaknuti i učiniti onaj dobro poznati poremećaj u ravnoteži, koji zbunjuje i potkrada normalnost uobičajenog. Promatrajući mehanizme kojima se životnost i njezino postojanje zrcale u umjetnosti, primjerice književnosti, poezija tako na sebi svojstven, sažet, a snažan način ima moć da transkribira ono elementarno što proza i druge književne vrste katkad čine mnogo opširnije. Snažna poezija, ipak, nije samo ona koja obiluje motivima i pred čitatelja postavlja razgranate pjesničke slike; snažna poezija može jednako tako biti i ona koja pruža književno utočište u sasvim malo biranih, odmjerenih, lakih, a značenjski obogaćenih stihova:

Biser sam,
zarobljen u školjci,
osluškujem žamor galebova.
Čekam svoga mornara,
da me oslobodi,
znam – za mnom traga.

Nova zbirka poezije *Zlatni zavičaj* izdana je nakon što je autor usvojio kako se treba ponašati i kako životom ići nakon brojnih teških iskustava, događaja, na koje ni jedan čovjek na svijetu ne može biti ravnodušan: gubitak doma, gubitak zdravlja,

gubitak bliske osobe.

Između nešto više od četrdeset pjesama pisanih slobodnim stihom, pronalazi se minimalistička, a jezgrovita poezija koja se bavi jednako toliko stvarnošću i životom, koliko i samim autorom, njegovim potomstvom, ali i vlastitom metatekstualnošću, pjesnikovim pisanjem i promišljanjem samog tog čina. Pjesnički glas u Blaževićevoj je poeziji jednostavan, direktan i progovara – ili bolje reći piše – bez uvijanja, a ipak je između kratkih stihova lako naslutiti čitatelju prisnu atmosferu i blagi sentiment. Redukcija samog pjesničkog jezika, rekao bih, ovakvom je tipu poezije sasvim potrebna, a također i uspješno cjelovita te oslobađa višestruka značenja upisana u malo riječi.

Koja je svrha postojanja,
žrtvovanja,
kad se tamo negdje daleko,
u tuđem gradu,
odvija se salonska trgovina?

Kao što i sami naslov sugerira, *Zlatni zavičaj*, predstavlja također upravo to što jest – zlatni, s jedne strane, a s druge strane – zavičaj. Popis motiva, popis misli, popis emocija i popis samog lirskog subjekta, poetski reduciranog na sebe i svijet oko sebe. Zbirka obiluje prilično jednostavnim motivima iz svakodnevnog života koji su u svojoj, na prvi pogled, banalnosti, zapravo ključni poetski čimbenici koji se sintaktički, kao i značenjski, odlično uklapaju u minimalizam Blaževićevih stihova.

Iako pisana u formi slobodnog stiha protkanog rimom Ivičina poezija ipak se rubno pridržava tradicije u mjestimičnom korištenju stilskih figura: najčešće nabrajanjem, ali i anafora ma i pokojom eliptičnom pjesmom, kakvih u zbirci nema mnogo, ali su dovoljno upečatljive da se mogu lako istaknuti prilikom čitanja. Jedna od takvih pjesama jest „zadaća“.

Lirski subjekt u Blaževićevim pjesmama promišlja sebe samoga koncizno i analitički, s istovremenim poetskim sentimentom i nježnom sugestivnošću, gdje je najsnažnija misao često sadržana upravo u prostoru između redaka, neizgovorena, a čitanjem naslućena. Nerijetko se taj isti lirski subjekt i preispituje, obigravajući oko vlastitog sebstva i njegove stvarne okoline, kao i oko filozofskih pitanja postojanja života i smrti. Opisujući ustaljenost učestalih radnji i prenoseći poetski fokus na promišljanje istih, Blažević čitatelju otvara novu pjesničku vizuru na ono sasvim uobičajeno, što se nerijetko zaboravlja i previdi.

Koliko je našeg vlastitog sadržano u tim lakim radnjama poput koraka, poput pogleda, otvaranja, zatvaranja, razmještanja?

Topla ljeta snjegove sanjaju,
ribica zlatna poželjela želju,
morska kapljica stijenu
razbila, magarac sa lulom
sjeo za katedru.

Blažević u poeziju upliće i osobno, posvećuje stihove vlastitoj djeci. Zavodljivost minimalističke i svjesno reducirane poezije poput ove, sadržane u zaista malo pomno probranih riječi koje nigdje nisu višak niti nedostatak, rekao bih, leži u odjeku koji one za sobom ostavljaju. Čak i na papiru koji se pred čitateljem većinski bijeli, jer su slova i stihovi na njemu rasuti tek u tragovima, poezija Ivice Blaževića posjeduje duboku i zrelu misaonu moć bez stilskog pretjerivanja i gomilanja bespotrebnih motiva koji katkad, poeziju nekog drugog tipa, zaguše u silnoj kićenosti. *Zlatni zavičaj* u svojoj tekstualnoj materiji nosi sadržanu svu lakoću vlastitog postojanja, vlastitog pjesničkog glasa i svih njegovih stvarnosti u kojima obitava.

Pijem kavu,
mirisnu, jutarnju,
i kroz zamagljeni prozor
gledam kako prolazi vrijeme,

Savom se vuče jesenja
magla,
u toj magli
vidim lice kanibala –
ne čovjeka,
nego dana
koji jede sam sebe.

Jedino što ovoj pjesničkoj zbirci zaista nedostaje jest još pjesama, još popisa, još stvarnosti, još svakodnevnih stvari i još podsjetnika da je književnost utoliko sadržana u životu, koliko je i on sadržan u njoj.

Osvrt autora

Postoji mnogo načina i putova kojima se može promicati kultura, te čuvati sjećanja na duboke korijene i povijest naše hrvatske domovine. Poezija je jedan od tih putova tih, ali postojan, osoban, ali univerzalan.

Ove pjesme nastale su kao plod sjećanja. Ponekad sam bio sudionik, ponekad tek promatrač opisanih događaja, a ponekad sam se prepustio mašti i slobodi stvaranja. No u svima njima prisutna je potreba da se zabilježi osjećaj vremena, prostora i čovjeka.

Umjetnici, glazbenici i pisci, ka vo, ali i odgovornost ukazivati na ljepotu, kao i na one manje lijepe pojave sredina iz kojih su poniknuli. Često je ta zadaća teška i nezahvalna, osobito onda kada je cijena istine narušena duhovnost ili materijalna sigurnost. No upravo tada umjetnost postiže svoj cilj.

Mladost sam proveo u zdra voj seoskoj idili šarenih livada Bosanske Posavine. Taj prostor, njegovi ljudi i običaji duboko su utkali svoje tragove u moj do življaj svijeta. Razmišljajući o životu, shvatio sam da svijet možda nije ni stvaran ni imagi naran; on je onakav kakvim ga umjetnik osjeća, doživljava i proživljava.

Umjetnik kritiku ne smije prihvaćati ponizno, nego hrabro, uzdignute glave, čak i onda kada je neshvaćen ili ismijan u svome vremenu.

Vjera u vlastite snove može otvoriti vrata budućim poetama onima koji će oživjeti i sačuvati sjećanja na naša ognjišta te nastaviti hodati utabanim stazama naših predaka. Ako ove pjesme uspiju barem dijelom sačuvati taj trag sjećanja, njihova je svrha ispunjena.

MLADEN KUJUNDŽIĆ

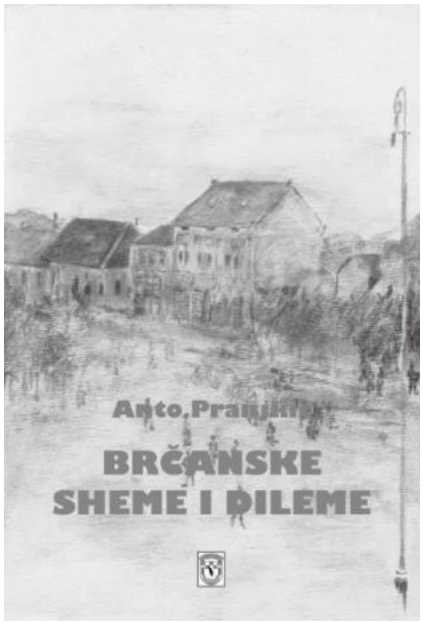
BRČANSKE SHEME I DILEME

Anto Pranjkić: *Brčanske sheme i dileme*, Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb, 2026.

Brčanske sheme i dileme

Poznati hrvatski politolog Vjeran Katunarić je, pišući predgovor velikom djelu Maxa Webera „Vlast i politika“ u izdanju Hrvatskog sociološkog društva ustvrdio da je politika sporna stvar i za one koji u njoj djeluju ali i za one koji je motre izvana. Taj problem, bio je u središtu zanimanja i drugih politologa, sociologa, pa i znanstvenika uopće. Mnogi od njih teoretski su ga sjajno opisali. No, ono što javnost posebno zanima u ovom smislu jeste kako takvo stanje opisati kroz praktične primjere i kako ih zapravo približiti javnosti. Najvažniji razlog koji opravdava takvu težnju jeste ono što kao sjena prati najčešće obećavani proizvod suvremenoga političkog razvitka. To je zapravo sumnja u domet političke demokracije. Riječ „demokracija“ danas je ključni pojam u ustavima zemalja svijeta. Zato znanstvena ali uopće i javna sumnja ne dovodi u pitanje demokraciju kao načelo, već stvarne političke oblike moći vlasti koja se poziva na demokraciju. I u Weberovo vrijeme, kaže Katunarić, demokracija je bila nepraktična, „tehnički i praktično neizvediva“, da se redovito rastvara u diktaturu moćnih manjina, ali je držao da je demokracija cilj kojemu valja težiti, ako ni zbog čega drugoga, a ono zbog javne vanjske kontrole vlasti.

Autor ovoga publicističkoga djela, Anto Pranjkić, predstavnik je srednje generacije Brčaka, koja je, u najtežim trenutcima, društvenih demokratskih promjena na prostorima bivše Jugoslavije, uvjetno rečeno, najgore

prošla. Zbog ratnih djelovanja, životne dobi u kojoj su se nalazili (18-30 godina života) izgubili su najljepše doba, ono mladalačko, kada su neometano trebali stvarati životne uvjete (završavati škole, zapošljavati se, ostvarivati ljubavne veze, itd...), a u političkom smislu bili su zapostavljani zbog stava starijih kolega „da su mladi i neiskusni“. No, u Brčkom je već 1997. godine došlo do pojave skupine mladih ljudi koja je strpljivo i uporno gradila put tolerancije i razvijanja u moderne društvene djelatnike. Ta je skupina okupljena oko brčanskog Ureda OSCE-a najprije osnovala Omladinski parlament, a potom i Koordinaciju nevladinih organizacija i podmladaka političkih stranaka, koji su imali za cilj educirati i polako implementirati težnje mladih ljudi. Bilo je to vrijeme kada su mladi u Brčkom imali skupštinsko Povjerenstvo za pitanja mladih, kada su uspjeli izlobirati sredstva za izgradnju Omladinskog centra, u izvršnoj vlasti ugraditi radno mjesto stručnog suradnika za pitanja mladih i NVO, proračunsku stavku za aktivnosti nevladinih omladinskih organizacija, itd...

Kao predstavnik nevladinoga omladinskoga sektora Anto Pranjkić je imenovan za neovisnog zastupnika u Skupštini Brčko distrikta BiH. Brčaci su ga zapamtili kao mladog političara britkoga jezika bez „figa“ u džepovima a predstavnici hrvatskoga naroda u njemu su vidjeli čovjeka koji se zalaže za javno dobro te je na prvim demokratskim izborima u Brčkom kao neovisan kandidat osvojio sjajan rezultat, ali zbog manipulacije stavkama i duplog tumačenja Izbornog zakona Brčko distrikta BiH, nije prošao u Skupštinu Brčko distrikta BiH. Zbog političkoga revanšizma bio je žrtva raznih intriga, pa i ozbiljnih optužbi. Zbog jedne je doživio i politički linč. S razlogom. Kada je napustio prostore Brčko distrikta BiH „linčovanje“ je, zanimljivo, prestalo.

Duži niz godina bavi se novinarstvom i publicistikom, pa je djelo „Brčanske sheme i dileme“ zapravo djelo pisano pogledom čovjeka koji je upućen u zbivanja ali i čovjeka koji je uspješan u spisateljstvu. Zanemarimo brojne nagrade i priznanja koja je dobio svih ovih godina za svoj novinarski i književni rad. Čini mi se da mu nije cilj kritizirati, nego svojom kritikom potaknuti nositelje vlasti na drugačiji pogled i ponašanje kada je demokracija u pitanju. Također, nisam osjetio da današnje političare u Brčkom gle-

da na negativan način, nego na način ukazivanja na njihove propuste i slabosti, kojih, objektivno, doista ima, ali također postoje i pozitivne pojave, kretnje i događaji, pa i ljudi. Anto to iznosi u svom djelu. No, ono po čemu će ovo djelo dobiti najviše pozitivnih kritika jeste to što Pranjkić analitički tvrdi da se može bolje i kvalitetnije i da to mogu sadašnji ljudi, iako su, čast rijetkim izuzetcima, oni na vlasti od početka uspostave distrikta i da u određenoj mjeri objektivno postoji „zamor materijala“. Pranjkić ne živi u Brčkom i nema ambicija baviti se politikom, zato je u predizbornoj kampanji 2004. godine izjavio da se više neće kandidirati na izborima. Dosljedan je i posvetio se novinarstvu. Često je govorio da za njega nije problem. On se novinarstvom bavio i prije politike, ali problem je za one koji su cijeli život u politici, jer jednom mora doći novo vrijeme za nove ljude. Priroda je priroda.

Knjiga je podijeljena na tri dijela. Prvi je najzanimljiviji, jer Anto u njemu komentira aktualne trenutke. Njih analizira jer su mu na to ukazali građani koji žive u distriktu. To je istina i zasnovano je na nizu internetskih informacija objavljivanih na mnogobrojnim Interent portalima, koji objavljuju informacije iz brčanskoga kraja. U drugom dijelu kroz objavljene razgovore s javnim osobama u distriktu prisjeća se onoga što su oni nekada govorili, kao da želi da analiziramo ono što su tada rekli i što danas govore. Često to nije u skladu.

Najljepši dio ove knjige jeste dodatak u kojem Anto iznosi jedan dio svojih tekstova objavljenih u medijima, a koji govore o Brčacima, najčešće Hrvatima, čiji je život Anto Pranjkić godinama, kao novinar, pratio i time stekao pravo i mogućnost pisati svojevrsne kronike. Taj dio knjige upravo govori o malim ljudima, koje u Brčkom političari često ne uvažavaju, a Anto Pranjkić s pravom zaključuje da od njih mogu mnogo naučiti.

Djelo „Brčanske seme i dileme“ pisano je analitički i zapravo daje čitateljima mogućnost drugačijeg pogleda na Brčko distrikt BiH. Pogled je to čovjeka koji je najljepše godine svojega života ugradio u razvitak ovoga područja radeći kao novinar, političar, društveni i kulturni djelatnik i time sebi priskrbio trajno mjesto u svjetlijoj povijesti ovoga područja.

No, ovo je prvenstveno djelo koje živi nadom i optimizmom u bolju i ljepšu budućnost i nije mu cilj isticati pojedinca nego životnu sredinu, ljude i događaje u cjelini.

Sl. 1. Sarajevo 10. 6. 2013. Promocija knjiga književnika Ante Pranjkića – novinar Goran Milić, Nadbiskup Vinko Puljić, dr. sc. Željko Grubišić

MLADEN KUJUNDŽIĆ

OSVRTI I KRITIKE

Anto Pranjkić: *Osvrti i kritike*, Književni Klub Bosanske Posavine, Zagreb, 2026.

Osvrti i kritike

Knjiga književnih prikaza *Osvrti i kritike* Ante Pranjkića jedna je od onih knjiga koje svome autoru osiguravaju trajnije ime u svijetu književne kritike i esejistike. U njoj je gotovo u cijelosti izražena Antina književna ličnost: zrela, puna, složena i sigurna. To je ujedno i jedna od onih knjiga pred kojima stojimo potpuno začuđeni pitajući se što uopće može nakon svega novoga reći autor, a da ne izobliči svoj način, da ne zataji svoju osobu ali i da ne izda svoje gledanje. To prvenstveno mislim iz razloga što je ova knjiga kritika sastavljena od prikaza djela mladih autora, gdje samo malo jača i negativnija kritika može „ubiti“ volju i želju za pisanjem, a poznato je da je Pranjkić religiozna osoba s posebnom dozom suosjećanja.
S druge strane, tisuće njegovih tekstova te stotine književnih prikaza u kojima je pokazao dosljednost realnosti ne dozvoljavaju mu da se zanese te da ne napravi granicu između istine i želje za promoviranjem mladalačkog književnog opusa. Čini mi se da je kvalitetno uspio spojiti nespojivo. Tu je sve tako dobro određeno da bi autor u traženju novoga morao razbiti svoj stroj i izmisliti neku novu spravu, pod prijetnjom da mu koja poluga ili kotačić, vijak ili osovina ne pristanu na nju i ostanu na putu, vrijedni, a beskorisni, osiromašivši i sredstvo i cilj.

Svojim umjetničkim izrazom i u ovoj knjizi autor je dokazao da je ušao u psihu mladih poeta i poetesa možda najdublje od svih kritičara koji su imali pri-

godu pisati o njima. On je doista prodro pod kožu, u nutrinu, toliko da se katkad čitatelju doima neugodno, da škodi kompoziciji, čitkosti i jednostavnosti. U njegovom pisanju pak ima nešto promišljeno i naivno, okrutno i na poseban način toplo, uza smiješak kao da želi reći: piši, piši, samo piši. Vrijedno je! Kao da želi poručiti, kao što je to nekada činio Ivo Andrić, kazavši da je važno pisati, a djela će već netko prepoznati i objaviti. Pranjkić svojim osvrtima nasmijava da opomene, a da se to u prvi mah tako ne čini. On neke stvari iznosi komično kako bi uozbiljio stvarnost. Imate dojam da je htio sve kazati, baš sve, uhvatiti sve niti, niti svih 14 autora, svih 13 djela. Ući u sve njihove pore. A onda osjetite da ste i sami ulovljeni u tom spletu, pogledate se i divite svakoj pojedinosti, bez kretanja, samo očima i ušima. Dušom.

Iz Antinog pisanja se vidi prilično vladanje temom i velika načitanost. Korištenje izjava, mišljenja, citata drugih ljudi govore u prilog činjenici da u životu koristi onu narodnu: „Više ljudi više zna!“ On tu istinu velikodušno koristi i kvalitetno primjenjuje.

Kad bismo historijski slijedili sudbinu pjesničkih uresa našli bismo snažnu afirmaciju ove misli. Veliki pjesnici odbacuju kićenost, koja nije emocionalna nego intelektualna i teže neposrednošću, jednostavnošću. Čim ukras u poeziji biva vlasništvom svijesti, on postaje svrhom, a ne sredstvom. U taj čas su njemu podložne ljudske tuge, radosti, boli, nesreće, gnjevi, zanosi i rađa se pjesničko gizdanje, a u najgorem slučaju kad genij poetizira veličanstvena zgrada koja nas zadivljuje svojim fasadama i reljefima, stupovima i kupolama; koja poražava mozak, smućuje udivljenjem svaku misao, ali ne grči srce, ne lomi kosti, ne potresa živce, ne uzbuđuje krv. Zato mislim da mladi pjesnici o kojima Pranjkić piše u ovom svom djelu trebaju biti jako sretni što su dobili tu „čast“ da im prikaze za djela piše upravo Pranjkić, jer on svoj cjelokupni književni i spisateljski opus uopće, gradi na osnovi obrane ljudskog dostojanstva. To je dovoljno da mladim pjesnicima dade krila, da ih raširi i polete u susret novim pobjedama. Knjiga književnih eseja *Osvrti i kritike* zasigurno zavređuje pozornost kao djelo koje u sebi sadrži struku, ali ne izostavlja niti moralne vrijednosti, ali prije svega obiluje umjetničkim iskazima samoga autora, čime se on izjednačava s onima o kojima piše, spušta se na njihovu razi-

nu, što je, priznat ćemo izuzetno teško postići. Pranjkićeva esejistika se ne može usporediti s njegovim pjesmama (uspoređuju ga s Kranjčevićem i Šopom) ili kratkim pričama u kojima se već afirmirao, ali je vrlo interesantna kao pokušaj jednog izrazitog lirika, da uđe u kritiku suvremene pjesničke riječi.

Ako je suditi po prvom iskoraku, Pranjkić će koračati još dugo tim putom, a možda kroz vrijeme izgraditi i sasvim novu stazu. Ima i znanje i vrijeme za takve poduhvate. Onda, zašto ne?

Elementarni osjećaj za ukus

Osnovna odrednica pisanja književnih kritika autora ovoga djela, Ante Pranjkića, proizlazi iz njegove profesionalne ali i ljudske filozofije: on zapravo zna da elitni književni kritičari gledaju na književnja ostvarenja *malenih*, s visoka, izbjegavajući prečesto recenziranje njihovih djela, prešućuju ih kada se njihova djela objave, a kad se odluče o njima ipak pisati onda se odluče za što kraću formu bez oduševljenja pogledom veličine, karakterizirajući ih kako im to odgovara. Suzdrživo i površno. Antina misao vodilja u književnosti govori o tome da je svaka književnost dovoljno dobra i da ono što dolazi iz ljudske duše, se pretvori u nešto konkretno te bjelinu papira pretvori u umotvorinu, samo po sebi ne može biti loše. Stoga se i odlučuje da brani dostojanstvo svakoga književnika kroz kritički pristup djelima na način da ne traži isključivo manjkavosti u tim djelima nego da ih prikazuje kako ona zapravo i zaslužuju kao spoj dobroga i manje dobroga. Zato u njegovim kritikama i prikazima nećete naći ništa što bi kompromitiralo određenoga pjesnika, ali ćete istovremeno naći pregršt komplimenata i pozitivnih primjera. Pitao sam ga jednom prilikom zašto o svima piše ono najbolje? Odgovorio mi je na jednostavan način: – Znate profesore, ja u ljudima tražim ono što je dobro, a to ga je uvijek više nego onoga lošega, jer nas je Bog stvorio na svoju sliku i priliku.

Anto doista pokušava biti religiozan i zato se često odlučuje pisati o književnicima koji su mu slični, ali ne bježi niti od onih s manje religioznosti ali s velikom dozom moralnoga i ljudskoga.

Čitajući djela književnika koje je izabrao za ovu zbirku književnih prikaza, Anto je osjetio da u nekim slučajevima nije dovoljno dorastao za povjereni mu posao i to u pojedinim prikazima bez dvojbe i prikazuje. Nije grijeh biti slabiji.

Grijeh je to ne priznati i ne težiti boljemu i savršenijemu. Čini mi se da tu pomalo i pretjeruje, pa kao najveći kritičar sebi samomu često umanji svoju vrijednost. No, u konačnici to mu donosi samo dobro. Za razliku od mnogobrojnih kritičara koji nikada neće priznati da su pogriješili zanat, Anto mudro zna reći: da ako nešto moraš reći i uraditi, a nisi zato sposoban, onda potraži boljega i savjetuj se. Zato u kritikama i recenzijama u ovoj zbirci pljušte narodne izreke, citati učenih i poznatih, te mnogobrojni primjeri iz svakodnevnoga života.

Kakvi god da jesu, ovi su tekstovi zapravo, zapisi o jednom vremenu i jednom tipu čitanja književnih djela. Književno pero koje se, evo, i književnom kritikom, počelo ozbiljno baviti naišlo je pred probleme pred kojima zastaje, jer u ideološki benignom vremenu i književna kritika postaje benignom. Društveni okvir u kojemu Pranjkić djeluje ni po čemu se ne razlikuje od drugih književnih kritičara ovoga vremena. Jedino što on kao rijedak slučaj vodi računa o dostojanstvu svakoga čovjeka i maestralno pronalazi granicu kada treba izreći negativnu opasku o određenom djelu. On to čini nenametljivo.

Filološka skrupuloznost, krnjava ljudskost i moralna unakaženost ljudi, vremena i prostora u čvrstom zagrljaju medijsko-političkih klanova čini da se mnoštvo besramno nepismenih pjesmotvora, te proznih tekstova svakodnevno promoviraju i dižu na pijedestal kao vrijednosti od kulturno-povijesnog značenja, na uštrb istinski vrijednih umjetničkih ostvarenja koja se u poplavi trivijalnosti dave i ostaju medijski nezamijećena, a malo poslije i na rubnicu odbačena.

Kao književnik i književni kritičar Pranjkić je naučio živjeti s filozofijom egzistencije u težnji da autorima sugerira i upućuje ih na odgovarajući kontekst iz kojega će zračiti estetička svježina i uvjerljivost. On je čovjek sa stavom i s profinjeno izbrušenom ljudskošću koji iz tih korijena oštrim perom i bez dlake na jeziku upozorava i danas nadobudne i ine na nesrazmjer između njihovih ambicija s jedne i skromnih stvaralačkih mogućnosti s druge strane, na odsustvo „elementarnog osjećaja za ukus“, na šund i slično. Očito mu je vrijeme dalo za pravo, jer njegove svojevremene procjene sposobnosti pojedinih autora pokazale su se točnima u velikom prosjeku.

Zasigurno će riječi iz pera i duše Ante Pranjkića potencijalnim čitateljima približiti djela već renomiranih književnika tipa Zdravka Luburića, Nikole J. Ivanovića, Ilije Ilića, Rasima i Hakije Karića, Danijela Špelića, Gordane Radaković, Davorke Stojaković i drugih autora čija su djela ovdje kritički prikazana te da će knjiga prikaza „Bez muke nema uskrsnuća“ biti neizostavno štivo književnih kritičara ovoga vremena. Ono to, u svakom slučaju, i zaslužuje biti.

III.
IZ POSAVSKE POVIJESTI

JOSIP KOPRIVČEVIĆ

BERISLAVIĆI GRABARSKI KAO FEUDALNI GOSPODARI BRODA I POSAVINE[1]

Priredio: Ivan Stipić

XII.-XIII. VIEKA

Berislavići su se kao potomci bana Borića u Posavlju u 12. stoljeću tako razgranali, da nije bilo mjesta u prostranoj brodskoj okolici, u kojemu nije bio po koji potomak bana Borića, odnosno njegova unuka Beriše. Bilo ih je u Dubočcu i Slatniku, u Gromačniku, Kaniži, Vrhovini, Korduševcima, Duboviku, Ruševu, Grabarju i konačno u Brodu.[2]) Prvi koji je proučavao pleme Berislavića, bio je u 16. stoljeću bosanski biskup iz Đakova Ivan Tomko Mrnavić. Njega su oduševila velika djela tadanjeg hrvatsko bana i biskupa Petra Berislavića (1513. do 1516.).

Mrnavić je podielio pleme Berislavića u dvie grupe. U prvu: Berislavići Grabarski ili Doborski, u drugu: Berislavići Vrhriečki ili Malomlački. Oni prvi potječu po Mrnaviću od praoca bana Trpimira iz 9. vieka, kojemu je bosanski ban Jurić za zasluge poklonio grad Dobor na rieci Bosni pod planinom Vučjak. Ban Jurić je naime protiv kralja Kolomana potjerao ovog iz Bosne, a pri tom ga je uvelike pomogao ban Trpimir u Posavini. Potomci Trpimira dobiše kasnije od ugarskih vladara posjede, koje su i prije dobili na poklon od bana Jurića, a ti posjedi bijahu na Savi, oko rieke Ukrine i Bosne, te na lievoj obali Save na proplancima gore Dilj, pa se ti Berislavići nastanište u Grabarju kod Broda, od kojega mjesta dobiše pridjevak Grabarski.

Druga loza Berislavića za vrieme borbi u Ugarskoj u 14. stoljeću između pristaša austrijske stranke Albrehta Austrijskog, kasnije kralja ugarskog i zeta kralja Sigismunda, te stranke Hunjadija u Ugarskoj, pristala je uz austrijsku stranku, te prognana od svojih protivnika hunjadovaca u Slavoniji, ostavila svoj zavičaj u srednjoj Slavoniji, te se nastanila u okolici Klisa, a kasnije u Trogiru. Od te loze potekao je biskup Petar Berislavić.

Odakle je crpio Mrnavić ove historijske podatke nije poznato, samo se njima poslužio naš povjestničar Mesić u svojoj studiji o plemenu Berislavića. I Kukuljević je također pisao o plemenu Berislavića i tvrdio, da oni potječu od bana Borića, koji je na kraju 9. i početkom 10. stoljeća vladao u srednjoj Slavoniji, jer u jednoj listini godine 1163., kad su se označivali međaši posjeda među bosanskim biskupom Benediktom iz Đakova i Katarinom iz Levanjske varoši, kćeri Nikole Trentula, spominje se, da međaši prolaze kraj Jalsevika (Ješevik), koji da priprada Grabarskim plemićima, unucima bana Borića. U Grabarju su tada osim Berislavića imali svoje posjede i grad na jednom proplanku Dilja i plemići Vrbovski (De Orbova).[3])

Svi ovi Berislavići na posjedima oko Broda, navedeni u pisanim spomenicima tog vieka, smatraju se svaki kao samostalni rod, ali svi iztiču svoje podrietlo od bana Borića. Sve ove Berislaviće nije moguće nikako dovesti u jednu cjelinu kao zajedničku porodicu, jer mnogobrojni od njih imaju ista imena. Sin kao otac, unuk kao djed, tu ničU razni i mnogobrojni Stjepani, Nikole, Vidi, Ivani, pa Benedikti Berislavići. Istom u polovini 15. st. može se uzpostaviti jasno njihovo rodoslovlje. Tada nastupa u javnom životu Slavonije te Broda i njegove okolice Benedikt Berislavić Grabarski, koji stanuje u Brodu u svojoj kuli, gdje mu je godine 1450. Ladislav, sin Petra Čeha od Levanjske varoši razvalio kuća, a material bacio u Savu radi neke obiteljske svađe oko imetka, jer su obojici bili u rodbinskoj ili tastinskoj vezi.

Benedikt je Berislavić u to doba stanovao u Brodu, a i u svojim gradovima na proplancima Dilja, odnosno zadržavao se naizmjence u svom gradu kod Glogovice, gdje je također imao svoj tvrdi grad, a kadkad i u Brodu, što dokazuje da je Brod u to vrieme već bio dobro napućen, dok je njegov feudalni gospodar imao tu kulu i kuću kraj Save.

Izgleda, da su Berislavići Brod poslije prve turske provale u Slavoniju godine 1404. podigli na jednu točku na maloj uzvisini s lieve strane Save, gdje je danas tvrđava, koje je mjesto bilo sigurno od poplave, a lako za odbranu, i tako od velikog raštrkanog sela Brodd nastalo je malo zbito naselje, ograđeno zemljanim nasipom, utvrđeno hrastovim stupovima te se to naselje prozvalo po latinski oppidum Brod, za razliku od sela, koje se u latinskim spomenicima zvalo vill Brod.

[1] Objavljeno u: Prilozi za upoznavanje Broda i okolice I. Slavonski Brod: Hrvatsko kulturno družtvo „Berislavić“, 1943., str. 12-21.
[2] Codex Diplomticus Jug. Akademije od II.-IX.
[3] M. Mesić: Pleme Berislavića. Rad Jug. Akademije VIII., str. 30 i dalje.

Benedikt Berislavić umro je oko godine 1464. i ostavio tri sina: Nikolu Deša, Ivana Berislava i Martina. Ova braća svoj, za tada dosta maleni imetak, naslieđen od oca, uvećali su ovako.

Katarina, kći Nikole Trentula od Nevne, kraljevskog dvorjanika i požežkog župana, a sestra bosanskog biskupa Petra, udala se poslije god 1430. za Petra Čeha od Levanjske varoši, koji je tada bio ban Mačve, a prije toga bio je vojvoda Erdeljski. Karatina preda svoje imanje u Nevnoj (u Vukovskoj županiji, negdje blizu Borova) i Oriovčić (Orjava) u požežkoj županiji, u planini Dilj, svome sinu Petru i svom pastorku Ladislavu Čehu. Ovaj Ladislav vodio je radi baštine Trentul parnicu sa Benediktom Berislavićem pred požežkim i pečujskim kaptolom i na kraljevskom dvoru, pa je valjda, izgubiv parnicu, iz osvete razrušio Benediktu Berislaviću kuću u Brosu, a material pobacao u Savu. Ladislav Čeh založi Nevnu i Oriovčić zajedno sa selima Ruščicom i Tomicom Ivanu od Koroga (De Korogj) za 10.000 zlatnih forinti. Kako je po tom ovo imanje trebalo prieći na Pavla, vojvodu Sekuškog, nastojanjem same Katarine Trentul, preokrene se ovaj posao tako, da je Korog putem zalog sva primljena dobra Trentula prenio na sinove Benedikta Berislavića odmha iz njegove smrti godine 1464.

Nikola, Ivan i Martin Berislavić dadoše se uvesti u posjede tih dobara po postojećim zakonima i njihov zalog na tim imanjima pretvori se u vlasničtvo, nakon što su platili porodici Korog izcjwarnu aumu novaca. Tako dođoše Berislavići u posjed i vlastnost svih sela u brodskoj okolici: Tomice, Bukovja, Vrbe, Koprice, Vranovaca, Šušnjeva, Ruščice, Migalovaca, Slatinika, Ruševa, Zavrače, Ribnjaka i još nekih sela.

Godine 1472. sklopiše isti Berislavići nasljedni ugovor sa Gjurom Bekeš iz Velike, s kojom su bili u rodbinskoj ili tastbinskoj vezi, te iza smrti ovog, pored Velike i tamošnjih okolnih sela, dobiše još u brodskoj okolici Ciglenik, Glogovicu i Vrhovinu. Tako postadoše oni najbogatiji plemići u Slavoniji, jer su držali u svome posjedu sela i gradove s desne strane Save od planine Motajice, pa sav Vučjak, sve do ušća rieke Bosne u Savu, gdje je ležao njihov grad Dobor, a povrh toga pripadala im je sva lieva strane rieke Save s Brodom i mnogobrojnim selima.

Svoje bogatstvo umnožiše oni mnogobrojnim selima i imućnim podanicima, koji su im plaćali u naravi sve, što rodi i što se plodi. U takvim imućstvenim prilikama mogli su držati veliku vojsku, okružiti se brojnim dvorjanstvom manjih i siromašnih plemića i u svojim domovima razviti sjaj, kao na dvorovima plemića u Italiji i Njemačkoj. Po običaju tadanjih feudalnih gospodara vječito su u sporovima sa svojim susjedima plemićima, mnogo se parniče sa Jobom Gorjanskim od Gorjana (De Gara). Često u družtvu svojih podanika napaaju posjede svojih protivnika i čine razna nasilja, navlatiti u otimanju stoke od tuđih podanika, jer je takav bio običaj u srednjem vieku.Susjedi Berislavića toga vremena oko njihovih posjeda u brodskoj okolici jesu ovi: Marko od Djedove rieke (Markus de Didyna ryka), Dimitrija ban od Zdenci (Demetrius banus de Zdencz), Petar Podvinjski (Petrus de Podwynnya), Mirko Tjeravuk (Emericus Therewk de Grabarya), Stjepan Giletić od Stupnika(Stephanus Gylethffy de Zthupnok). Ovaj je bio vlastnik današnjeg Kobaša, koji se u tadanje doba zvao Giletić, a kasnije, kad su u njemu Berislavići podigli brodogradilište, prozva se Kobaš, od sredovječnog naziva lađe (Korablja ili Koba). Potomak obog Stjepana Giletića bio je kasnije abn u Jajcu godine 1528. Konačno se spominju još kao susjedi Berislavića: Petar od Grede (Petrus de Gerenda) i Nikola Glason od Vratne.)

Brod postade u to vrieme važno mjesto u Slavoniji, ana razkršću puta, koje je vodio u Bosnu u usorsku oblast i prema Solima (Tuzla). U Brodu su Berislavići sakupili svu upravu prostranih posjeda. Njihovi podanici iz najudaljenijih sela dolaze u Brod, noseći tamo svoja podavanja, primajući tamo naloge i upute, a od kastelana tražeći pravdu. U Brodu su razni plemićki službenici na dvoru Berislavića, koji jedini kroz cielu godinu održavaju veze između svojih gospodara i seljaka podložnika, jer u ta vremena nije bilo dostojno niti uobičajeno, da plemić izravno obći sa svojim podložnikom. Pod takvim prilikama Brod se podizao sve više i više, dobivajući izgled sredovječnoga grada. Dvor feudalnog gospodara Berislavića je središte grada, a oko dvora podižu njegovi službenici manje kuće, a iza njih podižu Brođani male kućice, ogradivši ih visokim koljem (Spiesbürger).

U Brodu je u ime feudalnih gospodara Berislavića vršio kadkad sudsku, upravnu i vojničku vlas kastelan, a na selima mali sitni nadglednici i pobirači prihoda, osobito s jeseni, kad je narod brao ljetinu. Za Benedikta Berislavića vršio je on svu sudsku vlast nad svojim podanicima, te je imao pravo mača (ius gladii), jer je mogao svoje podanike kažnjavati smrću, dok nije utvrđeno, da su nalazili zaštite kod službenika sboga gospodara, te su morali činiti sve, što im je bilo zapoviedano, a žaliti se nisu nikome mogli. Jedino u crkvi su našli bar duđevnu utjehu i zadovoljstvo.

Za visoke i male plemiće brodske okolice vrhovna vlast bio je županijski sud u Požegi, rjeđe u Pečuhu, kamo je znao često dolaziti kraljevski sudac iz Budima, jer su slavonski plemići često tražili intervenciju kraljevskog sudca. Sredovječni slavonski plemići uviek su se parničili najviše radi svojih imovinskih odnošaja, a onda radi podanika, jer je jedan plemić znao drugome otimati podanike, jer su se u srednjem vieku podanici smatrali blagom kao i stoka. Što je koji plemić imao više podanika, to je

[4] Codex Diplomaticus i nekoje izprave M. Mesića o Radu Jug. Akademije.

bio ugledniji i bogatiji. Iza godine 1464. spomenuta tri brata Berislavića, u družtvu sa svojim rođakom Bartolom Berislavićem, priorom vranskim, baš iz gornjih razloga učinili su veliko nasilje svojim susjedima Gorjanskim i Gerebima, koji bijahu gospodari od Garčina do Ivankova, i baš radi toga nasilja vodila se protiv Berilsavić parnica pred Kaptolom u Pečuhu, no kako se ta parnica svršila, i jesu li bili Berislavići osuđeni, vrela nisu ništa zabilježila.

Godne 1453. pade Carigrad u ruke Turcima, a već 1456. Turci po drugi puta obsjedaju Beograd. Godine 1463. sultan Mehmed eil Fatih osvoji konačno Bosnu i od sad su Turci u neposrednom susjedstvu srednje Europe.[5])

Sreća je tada bila za Ugarsku i Hrvate, kao i za cielo kršćanstvo, da su ugarski staleži izabrali gdoine 1458. Matiju Korvina, sina slavnog Ivana Hunjadija, sebi za kralja.

U jesen 1463. bijaše kralj Matija dobro oboružan, te se na čeku za onda velike vojske, od kojih 10.000-15.000 vojnika, uputi u Bosnu. U listopadu boravi on u taboru kod Broda i tu negdje na savskoj plitčini prešao je na desnu obalu Save i uputio se prema Jajcu. Iz toga tabora javlaj u Rim pap Piu II. (Enej Silvije Piccolomini), da se nalazi na putu u Bosnu sa svojom vojskom kod sela malina blizu Broda (in descensu nostri exercitus in vadis Saue prope villam Malino.[6])

Gore spomenuta vojna Matije Korvina u Bosni uglavnom se svršila bez većeg vojnog uspjeha, premda se kralj Matija pohvalio proglasom na svoje podanike i na strane vladare, da je po Božjoj volji i milosti izvršio sve za oslobođenje Bosne.

Koncem 1464. pokušao je Matija Korvin opet da provali u Bosnu, jer se nalazio sa vojskom u Slavoniji, gdje u Brodu na dan Svih Svetih izdaje na hrvatskom jeziku, a glagoljicom pisanu povelju, kojom dariva neke posjede u Hercegovini svom vjernom poslaniku Fra Aleksandru Dubrovčaninu. Klaić tvrdi, da je to bilo u Brodu na Gradišćih, dok Germendžin tvrdi, da je to bilo u Berislavićevom Brodu na Savi.[7])

Godine 1490. umro je kralj Matija Korvin, oplakivan ne samo od svojih naroda nego i od cielog kršćanstva. I Turci poštivahu Matiju Korvina, te su ga se i bojali više nego kojeg drugog europskog vladara. Na njegovo mjesto izabraše ugarsko-hrvatski staleži sebi za kralja Vladislava II. od roda Jagelovića. Berislavići iz početka bijahu oduševljeni pristaše Korvinove stranke, koja je bila protivna izboru stranca za ugarsko-hrvatskog kralja i nastojali su sa jednim dielom plemstva da ugarskim kraljem bude izabran hrvatski ban Ivan Korvin, sin Matije Korvina. Ban Korvin imao je ne samo u Hrvatskoj i zapadnoj Bosni velikih posjeda, nego je u Slavoniji držao gotovo sav Sriem, i bio je tako susjed Berislavićeih posjeda u Slavoniji. Ivan Berislavić sa sinom Franjom poricao je valjanost izbora kralja Vladislava ističući, da je po ugovoru među kraljem Matijom i Fridrihom Habsburgovcem krunu sv. Stjepana trebao dobiti sin Fridrihov Maksimilijan. Kako su ostali slavonski velikaši bili pristaše kralja Vladislava, zametne se među njima u Slavoniji pravi građanski rat.

I Berislavići počiniše velikih nasilja prema protivnicima na njihovim posjedima u Slavoniji. Grad sv. Vladislava u Ivankovu, pa Osiek poharaše Berislavićevi vojnici, a i u drugim krajevima Slavonije bilo je paleža i neprijateljskih nasrtaja radi ove politike. Konačno u borbi kralja Vladislava II. i Fridriha III. Habsburgovca bude sklopljen mir u Požunu u studenom 1491., po kojem bude Habsburgovcima priznato pravo na ugarsko priestolje po izumrjeću Vladislavovih nasljednika. To je onaj kobni ugovor, koji je poslije ostavio težkih posljedica cielom hrvatskom narodu i od kojeg je ugovora stradala kasnije i sva Ugarska. Taj ugovor doveo je Turke, da su se upleli u poslove Ugarske. Zanimljivo je, da je taj ugovor od malobrojnih slavonskih velikaša osobno podpisao Franjo Berislavić Grabarski, sin Ivana Berislavića, dakle potomak onog Berislavića, koji se iz početka tako žestoko borio protiv kralja Vladislava II. Budući da je taj ugovor i podpis Franje Berislavića to je značajniji, što se vidi, kako su vodeći ljudi Ugarske držali do porodice Berislavića, što znači, da je ona u to doba bila moćna i bogatstvom i vojničkim položajem, zato su je smatrali braničem Ugarske krune na jugu države.[8])

Berislavići tako najednom postadoše pristaše kralja Vladislava, staviše mu na razpolaganje svoju vojnu silu na kopnu i na vodi, jer su osim mnogobrojne vojske konjanika imali na Savi i svoju flotilu, tako zvane šajke ili nasade (male drvene lađe), koje su uviek plovile uz Savu i niz Savu, čuvajući stražu na Savi od navale Turaka. Radi takvog položaja i prijateljskog držanja, potvrdi kralj Vladislac poveljom 6. prosinca 1489. sve njihove posjede, koje su dosad držali u Slavoniji i Posavini. Iz te povelje saznaje se, da su svi Berislavići od Grabarja imali zajednicu dobara u cieloj Posavini, jer se u toj povelji spominje zajednički Franjo i njegovi stričevići Ivan i Nikola, sinovi njegovog brata Martina.[9]) Nije dakle nikakovo čudo, da je kralj Vladislav II. ovakvim osobama povjerio u to doba tako važnu službu u bosanskim banovinama. Franjo Berislavić postade banom u Jajcu, a njegov stričević Ivan ili Ivaniš ba-

[5] Nekoje izprave iz doba Vladislava II. Rad Akademije VIII.
[6] Klaić: Poviest Hrvata III. Dio, str. 145 i dalje.
[7] Fermendjin: Acta Bosnae, str. 226.
[8] Klaić: Poviest Hrvata, III. Ovdje.
[9] Fermendjin: Acta Bosnae, str. 226.

nom u Srebreniku. Za ta mjesta pored bogatstva trebalo je imati dosta vojničkog iskustva, a toga kod Berislavića nije manjkalo. U zakonskom članku 22. ugarskog sabora iz god. 1498. među brojnim plemićima spominju se i ta dva Brođanina Franjo i Ivaniš Berislavić i to među prvim velikašima Ugarske, te koliko imaju držati oružane vojske prema broju svojih podanika. U to doba Franjo Berislavić, ostavši kao mlad čovjek udovcem, oženio je Barbaru Frankopanovu, kžer Sigismunda Frankopana, a udovicu raškog despota Vuka Brankovića, te je dobio s njom velike posjede u Hrvatskoj i stupio tako u tastbinsku vezu sa glasovitom tada porodicom Frankopana. Barbara je bila kulturna žena onoga doba, klasički naobražena, a ponosna na svoje bogatstvo. Imala je svoj vlastitog tajnika, popa glagoljaša Filipa Dubravića, svećenika ninske biskupije, koji joj je pisao izprave i listove na hrvatskom jeziku glagoljskim pismom, a osim toga i na latinskom jeziku, kojemu su Barbara kao i njezin muž Franjo prema tadanjem običaju bili vrlo vješti. Ovaj brak i banovanje u Jajcu odbilo je Franju Berislavića donekle iz Broda i njegovih posjeda u Slavoniji, i on se sa puno oduševljenja posvetio upravi jajačke banovine. U tvrdom gradu Jajcu, na negdašnjem dvoru slavnog bosanskog i splitskog vojvode Vukčića Hrvatinića, razvila je Barbara Frankopanka takav sjaj, kakav se samo mogao vidjeti na dvorovima u talijanskim gradovima toga doba.

Franjo i Barbara obkoliše se brojnom pratnjom, sjajnim konjaničkim četama, pišući i primajući pisma i glasnike iz Budima, Venecije i Dubrovnika. Iz nepoznatih razloga padoše iznenada oboje u nemilost na budimskom dvoru, pa se uputiše oboje onamo sa brojnom pratnjom i svojim dvorjanicima na opravdanje. U Budimu stekoše ubrzo prijateljsku naklonost dvorskih krugova, a navlastito samo kralja Vladislava II., jer su kao bogataši svakoga udobrovoljili bogatim poklonima, a na dvoru u Budimu vladalo je krajnje siromaštvo. Svatko na dvoru divio se banu Franji i njegovoj umnoj ženi, koje su smatrali braničem kršćanstva u Bosni. Tom zgodom potvrdi kralj Vladislav po drugi put Franju Berislavića jajačkim banom.

Godine 1499. nalazio se Franjo Berislavić ponovo u Jajcu, i kako je Venecija trebala s Ugarskom ponovo sklopiti savez protiv Turaka, pisao je Franjo Berislavić o Ilinju te godine mletačkom providuru u Split pismo na hrvatskom jeziku i izvješćuje ga o kretanju i namjerama Turaka u Bosni. U pismu se hvali, kako imade dosta vojske, hrane i ratnih sprava, te se uzda u Boga, da će obraniti svoju domovinu od Turaka, te se vlastoručno podpisuje svojim imenom i podpunim naslovom: Ferenc Berisalii, ban bosanski i gospodar Posavine. Marino Sanudo, glasoviti mletački ljetopisac toga vremena, ustanovio je začuđen, da je ovaj list prevalio daleki put iz Jajca u Split za 48 sati, što bi danas dulje trajalo, pa se iz toga mora zaključiti, kako je dobru obavještajnu službu i pouzdane sluge imao ban Franjo Berislavić.

Uprava jajačke banovine do god. 1503. stajala je golemih novaca Franju Berislavića, i državna blagajna ostala je dužna 10.184 zlatnih forinta, te se kralj Vladislav II. posebnom poveljom obvezao Berislaviću taj dug izplatiti što prije, iztaknuvši nestašicu u državnoj blagajni. Ban Franjo u svojoj velikodušnosti odpustio je potraživanje od 6.000 forinti i zatražio, da mu ostatak 4.184 forinta osigura naplatom zaostalih poreza požežke županije. Izgleda, da državna blagajna nije mogla plaćati Franji Berislaviću njegovo potraživanje, a on je veliki dio svog imetka potrošio oko uprave te banovine, pa je bio prisiljen zahvaliti se na toj časti i odmah iza toga stupio je u službu bana hrvatskog Ivana Korvina. Ovaj mu pokloni svoj grad Lobor u Hrv. Zagorju sa pripadajućim selima, a po svojoj ženi Barbario dobio je još Franjo Berislavić posjede Gradišku i Bielu Stienu, te je tim načinom raširio svoj posjed ne samo u Slavoniji nego i u Hrvatskoj, te je kao silno bogat čovjek po običaju ono vremena za pokoj svoje i duša svojih pređa sazidao samostan franjevaca u gradu Dvorišću.[10])

Godine 1508. umre Franji Berislaviću žena Barbara Frankopanka i tako on postade vlastnik i ostalog njezinog imetka u Hrvatskoj, te se po treći put oženi kao muž u godinama sa Margitom Sekeljskom. Za vrieme borbe između Venecije i cara Maksimilijana htjede stupiti u službu Maksimilijana, ali radi spora oko imanja svoje bivše supruge Barbare zavadi se sa Tomom Bakačem Erdedijem i odustane da ide u službu u tuđinu. Kad je kasnije postao hrvatskim banom, biskup Petar Berislavić sudjeluje s njime sa svojim slavonskim podanicima u glasovitoj bitci kod Dubice god. 1513., gdje su Turci bili poraženi. Ova pobjeda odbije Turke, da su prestali navaljivati na Jajce, pa kad je godine 1516. ban Bačani htio sklapati mir s Turcima, zaklinje Franjo Berislavić u jednom pismu bana Bačana, da nikako s Turcima mir ne sklapa, jer će se tim mirom baš Turci koristiti, jer će se za vrieme mira dobro oboružati i pripremiti, jer su na granici jajačke banovine stalno podizali nove utvrde, a Franjo je kao praktičan vojnik predlagao, da se samo navali na Turke, da im se dade što odlučniji poraz, jer je Franjo najbolje poznavao prilike u Bosni i mnogo mu je bilo stalo, da se jajačka banovina spasi od najezde Turaka, pa se za nju brinuo isto toliko kao i onda, kad je bio njezin ban.[11])

Godine 1517. boravi Franjo Berislavić na svojim posjedima u Brodu i Posavini, te obavješćuje bana Petra Berislavića i Nikolu Zrinskog Sigetskog, da budno čuva stražu na Savi na obranu svoje domo-

[10] M. Mesić: Pleme Berislavići. Rad Jug. Akademije VIII., str. 52.
[11] Mesić: Ovdje

vine. Poslije toga više mu se u javnosti ime ne spominje, jer je te godine umro.[12])

Njegovi sinovi Ivan i Stjepan , po svoj prilici djeca iz prvog njegovog braka, nisu uz svoga ova igrali nikakovu ulogu, važniju i političku, oni su kroz sve vrieme njegovog javnog života živjeli na sovjim posjedima u Posavini, upravljajući golemim imetkom Berislavića i od tih prihoda podupirali svoga oca i strica Ivaniša moralno i materijalno, dok im je otac taj imetak koristno trošio ne samo za svoj probitak, nego i u dobrobitsvoje otačbine i cieloga kršćanstva. Franjo Berislavić kao velikaš srednjega vieka bio je visoko naobražen, bio je veliki katolik, izkreni rodobljub, koji je ozbiljno mislio, da spasi sebe, svoj kraj i svoj narod od invazije Turaka, i što nije u tome uspio, najveći je razlog bio taj, da ga kraljevski dvor u Budimu nije podupirao onako, kako je trebao. Banovanje Franje Berislavića u Bosni sa vojničkog gledišta imalo je znatnog uzpjeha, i on je u mnogobrojnim okršajima s Turcima sudjelovao s uzpjehom, i tako pridonio da je jajačka banovina za neko vrieme produžila život. Sav kršćanski sviet toga vremena visoko je cienio zasluge Franje Berislavića u obrani jajačke banovine protiv Turaka i zato mu je kralj Vladislav II. darovao titulu vječnog kneza od Dobora (perpetuus comes de Dobor) i poklonio mu je sve zemlje oko ušća Bosne u Savu s jedne i s druge strane.[13])

Franjo Berislavić od Grabarja, kako u svom rodnom kraju, tako i u Bosni u jajačkoj banovini, radio je mnogo na kulturnom polju, dizao crkve i samostane, a osobito je volio franjevce, koje je upotrebljavao za svoje razne akcije, osobito kao izvidnike u turskim krajevima, jer su se franjevci tada mogli slobodno kretati u turskoj državi. Na svojim dvorovima držao je Franjo Berislavić uza se po kojeg Dubrovčanina, jer su mu oni bili saveznici u diplomatskim i trgovačkim poslovima. Preko njih je trgovao s Dubrovnikom, obskrbljujući svoje posjede u Bosni i Posavini sa soli i ostalom robom, koju su Dubrovčani dovozili u svoj grad, a odavde se na kolima razvozila po cielom balkanskom poluotoku. Banovanje Franje Berislavića kroz više od 10 godina utoliko je karakteristično, što je svoje podanike iz Broda i njegove okolice uzko vezao sa Jajcem i srednjom Bosnom. Njegovo banovanje, koje je bilo u ugodnoj uspomeni njegovim suvremenicima, ostalo je u uspomeni i njegovih brodskih podanika i poslije dugo godina poslije njegove smrti, kad je već sva Slavonija bila pod turskim jarmom. Stotinu godina poslije njegove smrti ponoslili su se Brođani njime i pokazivali riedkim putnicima kršćanima, koji su pod turskom upravom na početku novoga vieka putovali Slavonijom, ruševine velike palače na zapadu Broda, udaljenu jedan puškomet od grada, u kojoj su palači nekada stanovali bosanski banovi, kad bi dolazili na svoje posjede u Brod, i da je od te palače do grada Jajca jedan dan puta na konju.[14])

Izgleda, da je Franjo Berislavić za vrieme svoga banovanja u Bosni dao sagraditi cestu od Broda do Jajca, koja je išla preko Kobaša i negdje kod ušća Vrbasa u Savu prelazila na drugu njenu stranu, te išla dalje dolinom Vrbasa preko Vrbaskog grada (Banja Luka) sve do Jajca. Na tome putu našla se kasnije na komenom sporemniku glagoljicom napisana ploča: „Va vrime uzmožnog kneza Ferenca Berislavića.“[15])

I u Brodu i u Jajcu danas nakon toliko godina od vladanja bana Franje Berislavića ima porodica sa istim prezimenima, istih običaja i govora, što očito dokazuje, da svi ovi potječu od istih zajedničkih pređa i da su se oni naselili u Jajcu iz Broda ili obratno za vrieme vladavine Franje Berislavića, gdje su mu služili bilo kao vojnici, bilo kao obrtnici i tamo se trajno sa svojim potomstvom uzčuvali poslije njegove smrti do naših dana.

Gotovo u isto vrieme, kad je Franjo Berislavić uzpješno vladao u jajačkoj banovini, postao je njegov stričević Ivaniš Berislavić, sin Martinov, banom u srebreničkoj banovini, i tako godine 1494. nalazila se sva bosanska krajina, koja je bila na udarcu Turcima u rukama Berislavića Grabarskih. Ivaniš Berislavić dobio je upravu srebreničke banovine jedino zauzimanjem svoga stričevića Franje, ne iz raz loga, da povećaju moć svoga roda, nego jedino zato, jer je Ivaniš odrastao na bojištu s Turcima i imao dosta vojničkog izkustva u turskom načinu ratovanja, a banu Franji bilo je mnogo stalo, da mu rođak dobije srebreničku banovinu, jer je držao, da će se njih dvojica lakše odupirati Turcima u Bosni, kad su i u Slavoniji imali zajedničku imovinu.

Ivaniš Berislavić brzo je stekao veliki ugled na kraljevskom dvoru u Budimu, a valjda je imao i uzpjeha u ratu s Turcima, dok je odmah iza god. 1494. imenovan banom u Mačvi.[16])

Ivaniš Berislavić kao ban Mačve, u stalnom je dodiru sa Srbima, koji su bježeći, poslije pada Smedereva, u Sriem i Ugarsku postali podanici ugarske krune. Pod takvim prilikama ban Ivaniš Berislavić došao je u prijateljsku vezu sa svojim susjedima, uvaženom porodicom smedrevskih despota Brankovića, koji su u Sriemu imali svoje posjede i stanovali u gradu Kupinovu kraj Save. Kad je umro despot Ivan Branković, oženi se ban Ivaniš njegovom udovicom Jelenom, od roda Jakšića. S njom je dobio sve posjede Brankovića u Sriemu i tvrd grad Kupinovo. Radi veze sa porodicom Brankovića, podie-

[12] Truhelka: Grad Jajce, str. 31 i dalje.
[13] M. Mesić: Pleme Berislavića. Ovdje.
[14] Truhelka: Grad Jajce, str. 76 i dalje.
[15] Starine Jug. Akademije XVII., str. 116.
[16] Mesić: Pleme Berislavića. Ovdje.

lio je kralj Vladislav II. banu Ivanišu i naslov despota, jer je mislio preko njega zavladati u Srbiji, ako jednom Truci budu odande protjerani. Nakon ženidbe ban Ivaniš stalno boravi u Kupinovu, jer mu je odanle bliže upravljati Mačvom i Srebreničkom banovinom. Upravu njegovog imanja u Posavini i Brodu vrše ostali članovi roda Berislavića, a u Srebreničkoj banovini upravljaju njegovi kastelani, od kojih se spominju vojvoda Butko, a kasnije slavonski plemić Ris, dok se ban Ivaniš sasvim prepustio upravi mačvanske banovine i kao despot Raše poslovima Ugarske. Na glasovitom rakoškom saboru god. 1505. kod Budima, gdje je bilo zaključeno, da stranci ne mogu biti birani na ugarsko priestolje, bio je prisutan ban Ivaniš i tamo dao svoj pristanak, a godine 1508. kad je kralj Vladislav II. krunio svog sina i priestolonasljednika Ljudevita, da mu unapried osigura kruju sv. Stjepana, uzprkos zaključka iz godine 1505., bio je na tim svečanostima ban i despot Ivaniš i kao zastavnik kraljevine Ugarske nosio je državnu zastavu i prvi je jašio pred kraljem i njegovim sinom.

Kad su ugovarali kralj Vladislav i car Maksimilian o pravu nasljedstva, među prvima podpisnicima toga ugovora ističe se ime bana Ivana Berislavića od Grabarja.

Godine 1509. izgledalo je, da će se kralj Vladilav zaratiti s Venecijom radi Dalmacije, jer je među hrvatskim plemstvom bila jaka struja, da se Dalmacija otme od Mlečana i oda opet dođe pod vlast ugarske krune. Prvi, koji je oduševljeno pozdravio tu misao bio je ban Ivan Berislavić, koji je javio kralju Vladislavu II., da će sa svojom vojskom provaliti iz Bosne u Dalmaciju, a 12. travnja 1509. piše iz Kupinova hrvatskom banu Kanižaju, da će sa svojom vojskom kod Đakova ili Broda boraviti i čekati njegove zapoviedi, te konačno moli bana Kanižaja, da ne počne rat prije Đurđeva, dok trava ne naraste, jer će mu tada biti lakše hraniti mnogobrojne konje. Kad je vidio, da se ta vojna odugovlači, moli ponovo bana, da ga ne izvrgava nepotrebnim izdatcima, a u svibnju iste godine nalazi se Brodu, gdje su se njegovi konjanici nastanili u okolnim selima. Iza toga uputi se iz Broda u Jajce, da ondje odredi sve, što je potrebno rati ratovanja u Dalmaciji i da se dogovori sa tadanjim jajačkim banom Đurom Stražemanskim (de Zthresemley), koji je tamo vladao iza bana Franje Berislavića. Na poziv bana Kanižaja vratio se Ivan Berislavić iz Bosne svojoj vojsci u Brod, gdje je proveo cielo ljeto i odatle se dopisivao sa drugim hrvatskim velikašima i stavljao im svoje priedloge, kako bi trebalo povesti rat za Dalmaciju. No vojna na Dalmaciju imala je slab izgled, jer je bivši ban Andrija Bot bio plaćenik Venecije i radi toga se pobunio protiv kralja Vladislava, a jedan dio plemstva pobunio se opet protiv Andrije Bota, i tako je vladao u Hrvatskoj građanski rat. I Ivaniš Berislavić, kao vjerni podanik kralja Vladislava pođe iz Broda sa svojom vojskom u Zagreb, i tu je nastojao svim silama, da hrvatsko plemstvo među Savom, Kupom i Dravom nagovori na rat protiv Venecije. Kako su plemići oko Kupe i Primorja, navlastito Frankopani Blagajski, pa Zrinjski, više naginjali na mletačku stranu, a zagrebači biskup Bakač je također bio izraziti pristaša Venecije, uvidio je Ivaniš Berislavić. Da se nalazi u nezgodnoj sredini i da od rata za Dalmciju ne će biti ništa, pa se razočaran vratio na svoj posjed u Posavinu.

Čuvanje granice na Savi, pa uprava srebreničke i mačvanske banovine, bila je skopčana sa velikim izdatcima, pa kako ban Ivaniš nije dobiva nikakovu plaću od države, premda mu je bila obećana, trošio je svoj privatni imetak za uzdržavanje pograničnih mjesta i svojih četa, pa kako je ta služba bila za njega naporna, a bio je izvrgnut opasnosti za svoj život, a vjerojatno je tada već poboljevao, zamoli Ivaniš Berislavić početkom godine 1513. kralja Vladislava, da ga rieši dužnosti bana srebreničkog, jer da ne može više za nju odgovarati. Međutim stanje u srebreničkoj banovini bilo je očajno, jer su Turci već 1512. osvojili grad Srebrenik, koji se nalazio na jednoj strmoj litici ogranka planine Majevice i činio se neosvojivim. Čijom je krivicom pao Srebrenik nije utvrđeno, no vrlo je vjerojatno da se mora predati uslied gladi, jer ga je mali dio vojske mogao lako braniti, a ban Ivaniš imao je i dovoljno vojnika, pa su Turci sigurno grad obkoliki i tako prekinuli svaku vezu sa pozadinom i grad se morao predati obkoljen od Turaka, premda je imao dobru vezu preko grada Dobora sa središtem Berislavića, sa Brodom. Sada su Turci, imajući u rukama ovako jaku bazu, a dobro vezani sa južnom Bosnom, mogli neprestano prodirati na Berislavićeve posjede. Sve je to natjeralo Ivaniša Berislavića, da se morao zahvaliti načasti bana srebreničkog, jer je vidio, da se protiv Turaka u Bosni ne može više ništa postići i da svu svoju obranbenu snagu mora baciti uzdzuž Save da brani Brod, svu Posavinu i cielu Slavoniju od navale Turaka, a da u Bosni i Mačvi ne može ništa više raditi. U svibnju 1513. Riešio je kralj Vladislav Ivaniša Berislavića časti bosanskog bana i ostavio mu samo naslov despota. Ovo je ujedno posljednji spomen o banu Ivanišu Berislaviću. Te godine sigurno je i umro, jer početkom 1514., u latinskim spomenicima budimskog dvora ne spominje se više njegovo ime, nego ime njegove žene Jelene, kao gospodarice despostskih četa u Slavoniji, jer su njegova djeca Stjepan i Nikola bili vrlo maleni.

Smrću Ivaniša Berislavića nestalo je zauvijek i mačvanske i srebreničke banovine, koje su se izgubile u sklopu velike turske carevine.

Despot i ban Ivaniš Berislavić umro je razmjerno mlad, mogao je imati oko 50 doina, te ostavio iza sebe udovicu Jelenu, dvie kćeri i sinove Stjepa i Nikolu. I ako katolik po rođenju i odgoju, uslied ženidbe postao je raškim despotom i nasljednikom Brankovića. U to se vrieme nije opažala nikakova raz-

lika između pripadnika zapadne i iztočne crkve, jer je u obim crkvama bio jedinstveni julijanski kalendar isto kao i u državnoj upravi, slavensko bogoslužje bilo je u katoličkoj crkvi isto kao i u pravoslavnoj, sklapali su se mještoviti brakovi među plemstvom bez ikakove potežkoće, no uzprkos toga Ivaniš Berislavić nije bio ljubezno susretan u toj novoj sredini, jer su ga podanici njegove žene smatrali strancem (inoplemenitim).[17])

Ivaniš Berislavić iz Broda obskrbljivao je srebreničku banovinu raznim potrebama, dobavljajući preko grada Dobora i iz Posavine hranu, municiju i vojnike, a iznosio je iz te banovine gvožđe i olovo, jer tih ruda nije bilo u Slavoniji, a željezna ruda bila i tada glavni predmet svagdašnje potrebe. Baš radi toga rudnog bogatstva srebreničke banovine, pa radi njenog strtežkog položaja Ivaniš Berislavić je svoje podanike oko Broda naselio u srebreničkoj banovini, a tome je najbolji dokaz taj, da i danas kod Olova u Bosni postoji veliko muslimansko selo Berisalići, i u njemu žive brojni begovi s istim prezimenom, koji su izvan svake dvojbe potomci jednog Berislavića. Cieli taj brdovito-šumski kraj naseljen je samo muslimanima, te njihova imena sjećaju na krajeve oko Broda kao: Kobaši, Posavci, Grabarci, Kanižići, jer im pređi potječu bilo iz Kobaša, iz Grabarja ili Kaniže. Svi su ovi negdašnji potomci Berislavića ikavci, sa istim narječjem i naglaskom i običajima sličnim oko Broda, i sve te slavonske karakteristike zadržaše do naših vremena uzprkos utjecaju islama i Turaka.

Grad Brod sa svojom okolicom u ta davna vremena ima zahvaliti svoju važnost i porast banovima Franji i Ivanišu Berislaviću. Kako su u Slavoniji kroz više od pola stoljeća prolazile razne vojske iz Ugarske u Bosnu i obratno, za vojskom je išla po običaju brojna pratnja: trgovci, obrtnici, sluge, prosjaci, te razni ljudi željni pustovina i pljačke. Tako se naselio mali broj obrtnika većinom madžarske narodnosti oko Berislavićevog grada u Brodu, jer su ih Berislavići trebali u prvom redu za pravljenje oružja. Ti Berislavićevi novi podanici u Brodu ili su kovači, kopljari, streljari, majstori oklopa i kaciga, pa onda čizmari i krojači. Uslied velikog saobraćaja nastala je velika potražnja za životnim namirnicama pa su žitelji Broda i okolice lako prodavali svoje zemaljske proizvode, jer vojska kud prolazi prosiplje novac, a tadanja vojska bila je plaćenička. Ove vojske, koje su krstarile kroz Brod u Bosnu i natrag, zvale su se križari, pa su tako i vojnici na svome odielu nosili znak križa, jer su polazili u rat protiv Turaka, a išli su u rat puni oduševljenja za rat i vjeru, poticani od raznih redovnika, koju su ih na putu pratili. U tom vječitom kretanju i selenju zastao je u Brodu i po koji bolestni vojnik te se trajno nastanio i tako su nicale oko Berislavićevog grada u Brodu sve više i više male kućice potleušice, pokrite slamom i trskom, jer prosti čovjek pučanin niti je mislio, niti mogao graditi bolju kuću. Takovih je kućica bilo u vremenu banova Berislavića u Brodu oko stotinu, razasutih ne po ulicama i putevima, nego svaka podignuta ondje, gdje ju je njezin posjednik mogao sazidati, dobivši predhodnu dozvolu zemsljkog gospodara Berislavića ili njegovog kastelana u Brodu.

Iz jedne latinske izprave toga doba dielio se tada Brod u gornje i donje podgrađe (superior et inferior suburbio Brodii). Berislavići su za vremena vojnih operacija kralja Matije u Bosni sazidali tvrdi grad od kamena kraj Save i prozvaše ga Vukovac. Gdje je ležao taj Berislavićev grad Vukovac, koji je tada bio u Brodu gradski centrum, a gdje je bilo gornje i donje podgrađe Broda?

Po putopisu Atanasija Grgičevića iz god. 1626., Berislavićev grad stajao je od Broda prema zapadu puškomet daleko. Kako je utvrđeno u Brlićevim „Uspomenama“, stari Brod stajao je tamo, gdje danas leži austrijska tvrđa i oko današnjeg toka Mrsunje u Savu jer je Grgičević tuda putovao za Kobaš.

Berislavićev grad bio je dakle u središtu Broda, a gornje podgrađe morala je biti današnji brodski Varoš, za kojeg Brlić tvrdi, da je godine 1787. bio sastavni dio grada Broda, a donje podgrađe bili su krajevi oko Jelačićevog trga, dakle istočni dio Broda. Ili je moglo biti obratno, da je zapadni dio donje podgrađe, a iztočni gornje podgrađe Broda.

Banovi Ivaniš i Franjo Berislavić kao zemaljski gospodari Broda i Posavine proveli su organizaciju jajačke i srebreničke banovine po vojničkom sistemu kao i obranbenu liniju na Savi od Kostajnice do Hrvatske Mitrovice, što je jako koristilo obćem napredku ciele srednje Slavonije bar neko vrieme, a prema tome podiglo vriednost i znamenitost njihove priestolnice, grada Broda.

Ova dvojica banova kao i ostali Berilsavići Grabarski bijahu uvažene osobe u tadanjem životu Hrvata. Bijahu znameniti muževi Evrope i čestiti rodoljubi u smislu hrvatskog sredovječnog poimanja. Mađarski povjestničari novih vremena načinište ih mađarskim vitezovima, a beogradski povjestničari htjedoše od njih načiniti Srbe, radi toga što su nosili naslov raških despota. No oni bijahu naše gore lišće, bijahu pravi brodski sinovi, ikavci „Slovinci“, dakle Hrvati kako to proizlazi iz njihovih vlastitih izprava. Oni sami nazivahu se „Berisalići“, po imenu svoga pradjeda Beriše ili Berše. Novi hrvatski povjestničari kao Kukuljević, Smičiklas, preveli su njihovo latinsko prezime „Beriszlo“ u Berislavić, očito pogrješno.

Berislavići svi bijahu dobri kršćani, pripadnici „prave vire rimske“, jer kao državni velikaši nisu mogli drugo ni biti. Oni su udarili temelje kasnijoj veličini i slavi svog brodskog kraja.

[17] Dr. Ivić: Historija Srba u Ugarskoj, str. 52 i dalje.

Ovaj tekst Tomislava Mesića objavljen u Božićnom prilogu Nove Hrvatske 1943. nastavak je prikaza javnog djelovanja Luke Jukića, atentatora i pjesnika koji je započet u prošlom broju tekstom Marijana Alkovića o Jukiću i njegovim sarajevskim danima
Priredio: Ivan Stipić

JEDNO BADNJE VEČE S LUKOM JUKIĆEM, BORCEM ZA SLOBODU HRVATSKE[1]

Tragična 1928. godina noseći još svježu uspomenu na krvave dogadjaje u beogradskom parlamentu bližila se kraju.[2] Slike hrvatskih mučenika još su bile ovite crnim velima, sve je stajalo pod mučnim utiskom tek minulih dogadjaja i čekalo što će donijeti budući dani...[3]

Mjesec prosinac bio je tmuran, magle su se nadvijale nad posavske ravnice, a Sava prietila, da će u crno zaviti one koji su od nje vječito strahovali. Dani su odmicali lieno jedan za drugim i bližio se Božić. Premda je vrieme davalo pečat sumornosti, ljudi su osjećali neku jaču snagu i potrebu da jasnije izpolje svoje osjećaje, noseći spoznaju da je izmedju Zagreba i Beograda nastao jaz koji je nepremostiv.

Bosanski Brod kojem dadoše naziv „Vrata Bosne“ nosio je uviek živu hrvatsku sviest, a poseban izražaj davali su seljaci njegove okolice koji su se uviek isticali radikalnim hrvatstvom. Dolazili su u to vrieme u grad nekako mrki i mučavilji, kupovali novine da doznaju šta se zbiva, razgovarali i odlazili natrag u sela, da se večerom sastanu i pretresu sva zbivanja.

Hrvatski družtveni život u gradu je dolazio do posebnog izražaja. Pod dojmom minulih dogadjaja ljudi su osjetili potrebu jačeg zbijanja i sastajanja. Zgrada, u kojoj su se nalazile prostorije hrvatskih družtava, te koja je bila u neku ruku Hrvatski Dom, bila je uviek puna. Ljudi su naročito rado zalazili u Hrvatsku Čitaonicu.

Družtvenom životu dao je jačeg zamaha Luka Jukić poznati hrvatski revolucinarac i atentator na ban Cuvaja. Jukić je te godine došao u Bosanski Brod gdje ga je hrvatsko gradjanstvo primilo otvorena srdca. Do prostorija Hrvatske Čitaonice dobio je posebnu sobu u kojoj je otvorio knjigovežnicu. Jukić je naime za vrieme tamnovanja u Lepoglavi izučio knjigovezački zanat.

Nešto po njegovu dolasku osnovasmo na njegov poticaj družtvo u koje se okupi omladina, a nosilo je naziv Hrvatsko Kulturno Družtvo „Ivan Fran Jukić“. Većinom su to bili đaci brodske gimnazije. Izabrasmo to ime, iako Luki ne bi baš pravo, kao uspomenu na velikog bosanskog fratra. Reče nam da će biti prigovora da je on dao to ime, ali ono ostade, a samog Luku izabrasmo za predsjednika. Odmah smo počeli učiti neke igrokaze, zanesosmo se u mladenačkom idealizmu u rad, skovasmo i neka pravila koja odoše vlastima na odobrenje ali se nikad ne vratiše, a još manje odobriše.

Tako smo radili. Dok bi stariji vodili žučljive razgovore mi bi mladji, gotovo još djeca bili oko Lu-

[1] JUKIĆ, Luka, atentator (Donji Svilaj kraj Odžaka, 23. II. 1887 Slavonski Brod, 24. VI. 1929). Gimnaziju polazio u Travniku, Tuzli i završio u Sarajevu 1907. U Zagrebu 1907-09. studirao pravo. Pripadao skupini frankovačke mladeži oko časopisa *Grabancijaš*, a 1912. priklonio se jugoslavenskomu nacionalističkomu pokretu. Zbog uvođenja povjereništva u Banskoj Hrvatskoj u veljači te godine sudjelovao u organizaciji prosvjeda u Sarajevu, a od veljače do travnja u Zagrebu organizirao demonstracije mladeži i štrajk srednjoškolaca. Atentat na kraljevskoga povjerenika S. Cuvaja pripremao je sa skupinom mladih iz Zagreba (A. Cesarec, Đ. Cvijić, K. Horvatin i dr.), te 8. VI. 1912. u Mesničkoj ul. pucao iz revolvera na povjerenikov automobil. Promašivši Cuvaja, usmrtio je banskoga savjetnika Ivu Hervoića, a u neuspješnom bijegu ubio gradskoga stražara i ranio dvoje ljudi. (…) Suđenje Jukiću i jedanaesterici pomagača izazvalo je veliku pozornost javnosti, a on je u jugoslavenskim nacionalističkim krugovima postao simbolom borca za nacionalno oslobođenje. God. 1912. osuđen je na smrt; kazna mu je pod pritiskom javnosti te godine preinačena u doživotni zatvor, koji je izdržavao u Lepoglavi. Nakon što je potkraj 1918. amnestiran, povukao se iz javnoga života na darovano imanje kraj Dervente. (…) J. je napisao dio uvoda u brošuri Cesarca i učeničkoga štrajkačkoga odbora *Đački pokret* (Zagreb, 1912). Pjesme su mu objavljivane u periodicima *Crvena Hrvatska* (1912), *Karlovac* (1912), *Narodna obrana* (1912), *Obzor* (1912), *Pijemont* (Beograd, 1912, 1915), *Preporod* (Beograd, 1912), *Slobodna riječ* (1912), *Srbobran* (1912), *Srpska zastava* (Beograd 1912), *Zora* (Beč-Prag, 1912), *Savremenik* (1919), *Hercegovački slobodni dom* (1923-24), *Brodsko novo doba* (1931) i *Narodne novine* (1932). Njegov atentat tematiziran je u romanima Cesarca *Careva kraljevina* (Koprivnica, 1925) i D. Bublića *Atentat* (Zagreb, 1926), a susreti s njim i atentat opisivani su u memoarskoj literaturi i publicistici (A. G. Matoš, Cesarec, S. Radić, T. Ujević, odvjetnik A. Pavelić, J. Kljaković, K. Kovačić, I. Andrić, O. Tartaglia). (…) Marica Karakaš i Dino Mujadžević (2005). Vidi: JUKIĆ, Luka. *Hrvatski biografski leksikon (19832024), mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025. Pristupljeno 9. 3. 2025. https://hbl.lzmk.hr/clanak/jukic-luka

[2] Tekst objavljujemo u izvornom obliku bez pravopisne intervencije [Napomena I. S.].

[3] 20. lipnja 1928. u dvorani beogradske Narodne skupštine ubijena su dva hrvatska zastupnika, jedan je smrtno ranjen, a još dvojica su teško ranjena, ali su preživjela. Atentator je bio srpski radikalski zastupnik Puniša Račić. Predmetni atentat predstavlja kulminaciju zaoštrenih odnosa između vladajućih radikala i oporbe i prekratnicu u budućim hrvatsko - srpskim odnosima. Više na: Janjatović, Bosiljka. „Stjepan Radić: progoni, suđenja i ubojstvo 1919.-1928. godine.“ *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 29, br. 1 (1996): 217-236. https://hrcak.srce.hr/50151

ke, pažljivo slušali njegova razlaganja i njemu je naše družtvo bilo najdraže. Znao je da je mladost puna idealizma, a njega idealizam ni nakon Kalvarije njegova života nije napuštao, premda je ona na njemu ostavila svoje tragove.

Luka Jukić bio je idealista. Ostao je uviek jednak. Ona ljubav za Hrvatsku koja ga je kao sveučilištarca dovela do odluke da uzme oružje u ruke i puca na protivnika svog naroda, ta ga je ljubav pratila do časa kad je u brodskoj bolnici izpustio svoju plemenitu i mučeničku dušu.

Imao je nešto privlačivo. Oči su mu bile mile i blage pune toplog izražaja, ali znale su primiti energičan izraz kad bi branio nešto u što je bio uvjeren da je pravo. Nama je dakako bilo najdraže kad bi nam pričao o borbi hrvatskog naroda u vrieme prije prvog svjetskog rata kada je naročito djelovala borbena hrvatska sveučilišna mladost kojoj je i on pripadao. Luka je bio skroman. Kad bi pričao uviek bi izostavljao sebe. Ipak smo doznali mnogo toga, naročito iz doba njegova tamnovanja.

Knjigovezačkim zanatom Luka se slabo bavio. Vječno nemiran i pun stvaralačke snage on je radio druge stvari tako da su knjige koje su mu slali gradjani na uvezivanje znale dugo vremena ležati po policama da ih vlastnik uzme nazad kakve su i bile.

U to vrieme Luka je pisao. Dovršavao je svoju komediju koja bi u neku ruku bila konkurencija Titu Brezovačkom jer je nosila naslov „Djak Grabancijaš“. Prva dva čina su bila gotova i mi smo ih već učili dok je treći čin Luka pisao ali ga je smrt prekinula. Iako smo nastojali pronaći nakon Lukine smrti rukopis nije nam uzpjelo. Koliko znam Lukić se radi te komedije dopisivao sa svojim prijateljem pokojnim intendantom zagrebačkog kazališta Jozom Ivakićem i jednoć mi je pokazao Jozin list gdje ga ovaj goni da što prije svrši komediju i da mu je pošalje. Žali Bože od svega nije bilo ništa.

Došao je Badnjak... U Jukićevoj sobi punoj razbacanih knjiga, šarenih papira, lonaca s tutkalom našlo nas se nekoliko mladjih. Sjećam se da je bio i Franjo Homar, urednik esperantskog časopisa „La Suda Stello“ koji je nakon par godina na tragičan način završio svoj život. Peć je strašno dimila. Svaki čas bi otvarali vrata jer nam je dim pekao oči, a Jukić se bunio da se soba hladi, a dim da nije škodljiv, nego da čak dezinficira. Vrata su se ipak otvarala, a na hodnik bi prokuljali oblaci dima. Nije nas to smetalo jer nam je Jukić u nekom čudnom raspoloženju pričao povjest svog života. Nismo ga trebali mnogo moliti da govori. Pričao je dugo i obširno. Izpred naših očiju redale su se slike narodne borbe: Hrvatska sabornica, djelovanje hrvatske sveučilišne mladosti, atentat na bana Cuvaja, Jukićev odlazak na robiju, sve se je to redalo u živim slikama. Mi smo to proživljavali i osjećali.

Jukić nije bio Radićev pristaša. Sam je govorio da ga smeta Radićev „pacifizam“ ali je osjećao svu težinu udesa koji je te godine zadesio hrvatski narod događajima u beogradskom parlamentu. Ne mogu napisati točne Jukićeverieči, ali dobro se sjećam misli koje je iznosio kad je govorio o odnosu Hrvata i Srba. S miroljubivom politikom se sa Srbima neće ništa postići. Preblizu su bili Bizanta pa su naučili varati.

Ako se bude našao netko tko će protiv njih povesti drugu borbu koja će se razlikovati od dosadašnje onda će hrvatski narod moći očekivati da će se rješiti Beograda.

Srbi su lukavi. Oni će naći načina da prevare sve koji bi s njima nastavljali politiku za zelenim stolom. Ono što su dobili 1918. godine oni neće lahko pustiti.

Jukić se te večeri naročito oborio na srbske pisce koji su se služili njegovim imenom kad su dovodili hrvatstvo u vezu sa jugoslavenstvom. On je i tada kao i uviek tvrdio da je bio borac za Hrvatsku te da se nikada nije dao kupiti od Beograda.

Mi smo šutili... Govorio nam je o predvečerju pred atentat. Obuzelo ga je neko čudno čuvstvo. Osjećali smo da zaboravlja da ga slušamo i da govori sam sebi. Govorio je o osjećajima koji su mu prožimali srdce i dušu pred taj čin, govorio je o vjeri koja je bila čvrsta i nepokolebiva da će Hrvatska konačno biti sretna. A onda atentat...

Zagledao se u pod i nakon nekoliko časaka trgao se kao da mu je bilo neugodno, jer je preveć izpoljio svoje osjećaje, nasmješio i pitao, – jeli nam dosadno. Ne znam da li mu je tko odgovorio, jer je pitanje svakako bilo ćudno. Prošlo je dulje vremena dok smo počeli govoriti.

Netko se sjetio da povede razgovor o badnjoj noći. Jukića nije trebalo moliti. Opet su se pred našim očima redale slike robijaških badnjih noći, čežnja za domom i božićnom slamom, gledanje u vedri zvjezdani svod, maštanje o sreći koju je prekinula kruta stvarnost uobličena u crnini tamničkih rešetki. Zaboravljali smo da je sveta badnja veče i da bi trebalo krenuti kući. Jukićeve rieči imale su magičnu moć.

Franjo Homar ga je već kad smo se digli na odlazak, – toga se dobro sjećam, – pitao zna li da mu ime nije unešeno u Jugoslavensku enciklopediju.

– Znam – rekao je Jukić, nisu me unijeli, da ime jednog Hrvata ne umanji slavu njihovih „heroja“

Jer bi svakome bilo jasno, da su hitci na zagrebačkoj ulici bili usmjereni na korist Hrvatske, i da Hrvati kad im uztreba znaju uzeti oružje u ruke.

Razgovor se nastavio stojeći. Nije nam se dalo otići premda je peć dušmanski dimila.

– Kažem Vam – rekao je Jukić, – možemo mi Hrvati doživjeti još mnogo lipanjskih tragedija, ako ne počnemo drugu borbu. Samo to treba netko povesti...

Raztali smo se. Vani je već bio pao mrak, a magla oila ulicu. Išli smo šuteći. Još su nam u ušima zvonile rieči – ...ako ne počnemo drugu borbu...

*

Iduće godine otišao je Jukić u bolnicu. Jaka prehlada nije ga ostavljala dugo vremena, a od nje se razviše druge bolesti. Slabio je iz dana u dan. Kraj njegova kreveta bilo je uviek dosta ljudi. Posebnu je brigu o njemu vodio prof. Josip Janjić. Bolest je bivala sve gora i konačno jednog tmurnog dana Luka Jukić je zaklopio oči. Posljednja želja mu je bila da ga se iz Slav. Broda preveze u Bosnu. Želja mu je izpunjena. Pokopan je na svečan način u Bosanskom Brodu, premda mu je sprovod bio u živoj suprotnosti sa životom koji se odlikovao skromnošću i siromaštvom.

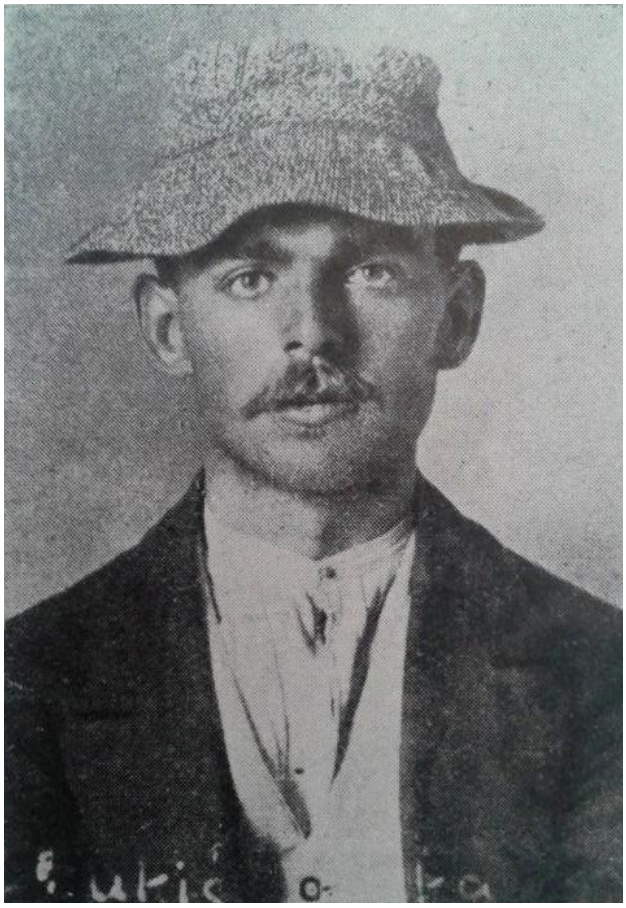
Hrvatsko pjevačko družtvo „Martić“ uredilo mu je kasnije grob i stavilo na nj nadgrobnu ploču.

Od one badnje večeri prošlo je petnaest godina. Prošle su godine koje su hrvatskom narodu donijele mnogo težkoća, suza, žrtava i krvi. I nakon petnaest godina sjetih se one večeri i tvojih rieči Luka Jukiću!

Sjetih se rieči koje su bile proročanske. Rekao si da nam treba početi drugu borbu, samo si se opet boljažljivo pitao hoće li se naći netko da ju povede.

Našao se! Završeno je ono, za čim su čeznuli milijuni. Našao se onaj koji je smjelo počeo borbu i izašao pobjednikom.

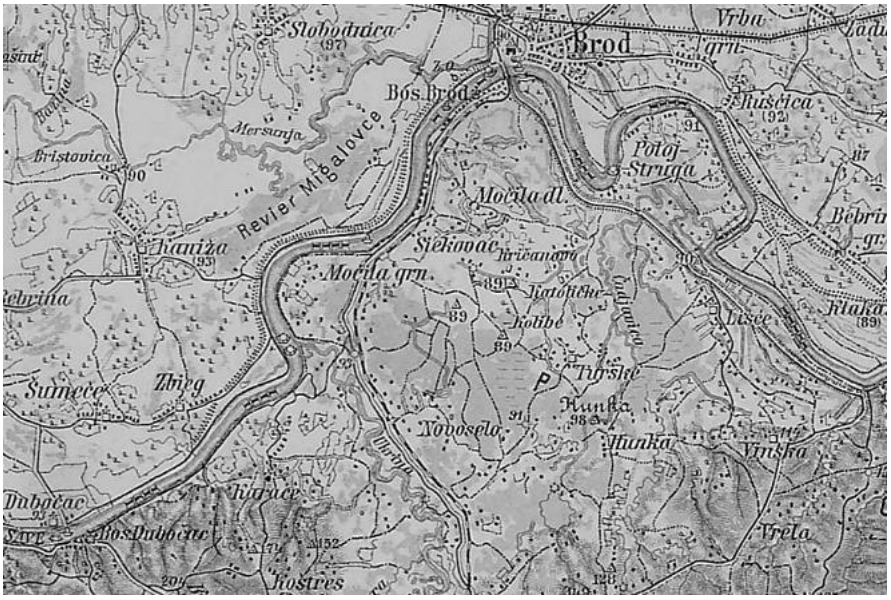
Ti si bio odveć čedan, pa oprosti što ovo napisah o tebi, ali moradoh jer mi je još živa uzpomena one naše badnje večeri ljeta Gospodnja 1928.

JOZO JELINIĆ

GRADNJA PROMETNICA KROZ NASELJE GORNJA MOČILA

Gradnja željezničke i cestovne prometnice Slavonski Brod - Bosanski Brod (Sijekovac/Gornja Močila) - Sarajevo

Sl. 1. Dio pruge uskog kolosijeka Bosanski Brod-Doboj-Zenica-Sarajevo (Izvor: Internet https://archive.ph/p6GTs)

Na Ivanjskom polju, što se smjestilo uz desnu obalu Save, koje je omeđeno planinama Motajicom i Vučjakom, nalazi se prostor Gornjih Močila. Naselje Gornja Močila nalazi se u srednjem dijelu Bosanske Posavine, a taj središnji dio Bosanske Posavine prostire se uz Savu od šumovite Motajice (652 m), preko uzvisine Markovac (297 m) do 367 m visoke planine Vučjak na istoku i obronaka Kadra (205 m) na sjeveroistoku. Naselje Gornja Močila udaljeno je 5 km od Bosanskog Broda, a kroz njega prolazi prometnica Bosanski Brod – Derventa – Sarajevo. Naselje Gornja Močila se 1718. nazivalo Andrijevci, a od 1837. Močila. Sadašnji naziv naselja Gornja Močila je od 1885.[1]

Prometnica koja je izgrađena 1864. kao glavna prometnica između Bos. Broda, Dervente i Sarajeva nazivala se Carska džada.[2] Vodila je uz obalu Save pa pored Ukrine, a izgrađenu džadu narušavale su vode Save i Ukrine.

Svi putovi od te džade/ceste išli su okomito prema unutrašnjosti, što se može vidjeti na primjeru starih i današnjih putova prema rijeci Savi.

Raznim građevinskim radovima dolaskom Austro – Ugarske navedena cesta se odmicala od obale Save, prema unutrašnjosti. Izgradnjom postrojenja Rafinerije, cesta se po treći put odmakla od obale Save. Tada se i dio uskotračne pruge Bosanski Brod – Sijekovac – premjestio zajedno sa cestom, prema unutrašnjosti. Novoizgrađena cestaje dio asfaltirane prometnice Bosanski Brod – Derventa.

Na Berlinskom kongresu 1878. donesena je odluka da Austro-Ugarska preuzme upravu u BiH. Dolazak Austro-Ugarske značio je modernizaciju BiH, izgradnju željezničke i cestovne mreže, razvoj školstva, razvoj sudstva itd. Od tog vremena naselja su kategorizirana, sela i zaseoci obilježeni su odgovarajućim nazivima, a kuće kućnim brojevima.

Četrdeset dana nakon okupacije BiH započela je **izgradnja ceste i pruge** Bosanski Brod – Derventa Doboj – Zenica – Sarajevo zbog naglašenih vojnih potreba. Do kraja iste godine kroz plehanski kraj postavljene su tračnice, tako da je taj dio pruge odmah počeo funkcionirati. Naselje Gornja Močila tom pugom i cestom podijeljeno je na dva dijela: kada se ide iz Broda prema Derventi, desni dio je prostor

[1] Jelinić, Jozo. *Gornja Močila kod Bosanskog Broda*. Gornja Močila: Župa sv. Ante Padovanskog Gornja Močila – Sijekovac: Zaklada Frateternitas, 2018., str. 32.

[2] džáda (tur. cadde < arap ǧaddä) ž – cesta, put, drum Vidi: Berbić Kolar, Emina; Jelinić, Jozo. Rječnik mjesnoga govora Gornjih Močila kod Bosanskog Broda. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2025., str. 33.

Luščana, a lijevi dio prostor Zarčani.

Uskotračna pruga kroz naselje Gornja Močila bila je s lijeve strane prometnice Bosanski Brod – Derventa (fotografija 1.). Od tog vremena nastale su i rampe, i to **rampa Soldana i rampa Jelinića**. To su ujedno bila i dva glavna ulaza u naselje, a s obzirom da se s ceste skretalo i prelazilo prugu, odatle su ostali nazivi i do danas.[3] Željeznička postaja za nas iz Gornjih Močila, bila je u susjednom naselju Sijekovac. Gradnjom uskotračne željezničke pruge i ceste građen je i **nasip** kao obrana od poplave Ukrine i Save, a mnogi su močvarni dijelovi tako i presušeni. Prva lokomotiva uskotračne pruge 760 mm, prometovala je između Bosanskog Broda i Sarajeva od 1878. do 1882. godine, brzinom 15 km/h. Proizvedena je davne 1874. godine.

Detalji gradnje uskotračne pruge Bosanski Brod Derventa Doboj Zenica - Sarajevo

Prva željeznička prometnica u Bosni i Hercegovini, uskotračnog kolosijeka, građena je etapno od 1878. godine do 1882. godine.[4]

Sl. 2. Vlak Ćiro (Izvor – pismohrana J. Jelinić)

Krajem 1878. godine pruga je izgrađena do Dervente, a 12. veljače 1879. godine došao je prvi vlaku Doboj. Do Žepča pruga je otvorena 22. aprila 1879. godine, a 5. lipnja 1879. godine prvi vlak je stigao u Zenicu. Pruga normalne širine, spojnapruga između Slavonskog i Bosanskog Broda u duljini od 3,484 km završena je 5. srpnja 1879. godine i tako se ova prva uskotračna bosanskohercegovačka pruga povezala sa prugama Austro-Ugarske monarhije. Prvi vlak, u narodu zvan Ćiro, u Sarajevo stigao je 5. listopada 1882. Putnički vlakovi su polazili iz Slavonskog Broda, brzom putničkom vlaku trebalo je nešto manje od devet sati da stigne do Sarajeva.[5] Danas Ćiro više ne vozi, ali mi koje je Ćiro vozio tom uskotračnom prugom i danas dio uz tu prometnicu nazivamo prugom, a pruga je bila lijevo ili desno bliže ili dalje od prometnice.[6]

Šumske i rudničke pruge - Austrougarska monarhija sagradila je i mnoge šumske i rudničke pruge u privatnom vlasništvu koje su služile za eksploataciju rudnog i šumskog bogatstva, kao i za putnički promet. U početku se nije moglo pristupiti eksploataciji šuma u većim razmjerima zbog nedostatka potrebnih komunikacija. Da bi se to postiglo, bile su potrebne velike investicije za izgradnju šumskih komunikacija, odnosno šumskih željezničkih kolosijeka. Proizvodi drvne industrije postali su najvažniji eksportni proizvod bosanske privrede. Izvozilo se uglavnom poluprerađeno drvo, dok se namještaj uvozio. Pred kraj austrougarske uprave, krajem 1916. godine u Bosni i Hercegovini bilo je oko 1220 km šumskih i rudničkih pruga.

Riječni pretovar nalazio se od 1878. u Sijekovcu, a 1905. je premješten u Bosanski Brod. Sjeko-

[3] râmpa (njem Rampe < fr. rampe) *ž* – obično kao prijelaz preko pruge. Izgradnjom pruge 1878. u naselju Gornja Močila nastale su *Jèlinića râmpa* i *Sòldanova râmpa*. Vidi: Berbić Kolar, Emina; Jelinić, Jozo. Rječnik mjesnoga govora Gornjih Močila kod Bosanskog Broda., str. 78.

[4] Basler, Đuro. *Grad pored rijeke*. Bosanski Brod: Alkion, 1990., str. 114.

[5] *Usp.*Forum ljubitelja železnica, 30. III. 2012. http://zeleznice.in.rs/forum/viewtopic.php?t=14 (Pristupljeno 3. III. 2026.)

[6] Jelinić, Jozo. *Gornja Močila kod Bosanskog Broda*., str. 41.

vačka luka korištena je sve do 1924. kada je propala poznata tvornica za preradbu šljiva Bosna. Zbog toga je taj dio Sijekovca, poznat je pod nazivom Pekmezara. Zapamtio sam visoki dimnjak te tvornice, a srušen je 70 – tih godina prošloga stoljeća. Bosanskobrodska luka utemeljena je 1878., ali je značajniju ulogu dobila tek nakon 1905., kada je bagerima produbljeno dno i uređena obala.

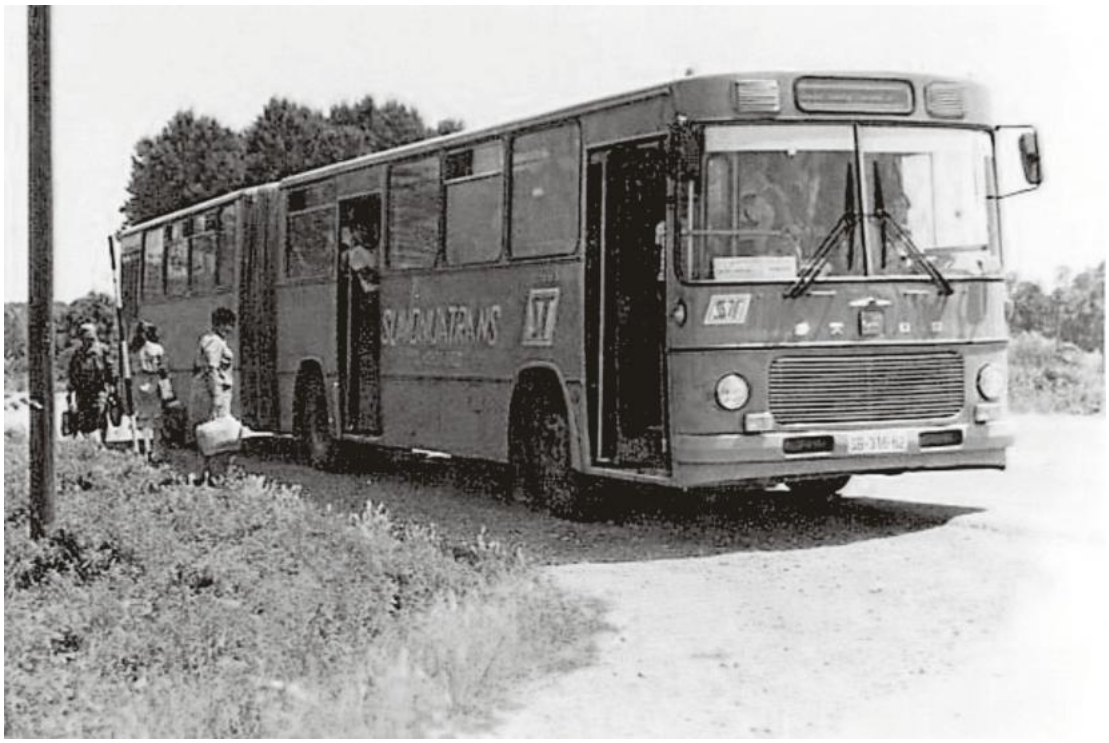
U području željezničke postaje i riječne luke u Sijekovcu, izgrađen je i **hotel**. U hotelu je boravio i austrougarski prestolonasljednik princ Rudolf kada je 1882. službeno boravio u BiH. Danas je ta zgrada u ruševnom stanju s desne strane prometnice Bosanski Brod Dervente. Neke od **izvornih pjesama** koje navodim, a nastale su u vrijeme gradnje pruge i kasnije, pjevane su na različite načine:

- *Željeznico i ta tvoja pruga, vozi mene ali nemoj dugo*
- *Ja na prugu, a mala s pruge, sudar bio nevolje i tuge*
- *Ćiro svira, ide iz Doboja, gdje si sada ej ljubavi moja*
- *Oj, mašino (lokomotiva vlaka) pusti dima dosta, da ne vidim gdje mi selo osta*

Navedenim radovima izgradnje stanovnici okolnih naselja dobili su posao, na željeznici, tvornici, pretovaru robe i sl. Radovi su doveli do porasta broja stanovnika, doseljavanja iz raznih krajeva BiH i država, a ovaj kraj se počeo gospodarski uzdizati. U Sijekovcu je izgrađena i željeznička postaja, a s te postaje moglo se vlakom putovati u bilo koji dio Europe. I u Bosanskom Brodu je 1896. izgrađena velika i poznata željeznička postaja i od tada se Bosanski Brod neslužbeno nazivao **Vrata Bosne**. Sve ovo dovelo je do izgrađenosti ovoga područja, a naročito nakon asfaltiranja prometnice Bosanski Brod-Derventa kada su pored nje izgrađene i postaje za autobus. Zbog blizine Bosanskog i Slavonskog Broda, prometnice i pruge koje su prolazile kroz naselje Gornja Močila, mnogi stanovnici ovoga naselja radili su u poduzećima spomenutih gradova (željeznica, željeznički pretovar u Bos. Brodu, Rafinerija nafte, Metal-emajl, Đuro Đaković, Slavonija DI itd.). U naselju Gornja Močila praktički nije bilo obitelji koje su živjele samo od poljoprivrede. Muškarci su uglavnom bili zaposleni, a naše vrijedne majke i supruge vodile su računa o obitelji i raznim poljoprivrednim poslovima. Uglavnom su sve obitelji radile i obrađivale zemlju, imale nešto stoke pa se uz posao u poduzeću moglo lijepo živjeti i izgrađivati.

Posljednji vlak na relaciji Derventa-Bosanski Brod, prošao je 31. 5. 1969. Rušenje pruge započelo je u kolovozu 1969. Dakle, 90 godina nakon prvog prolaska vlaka **„Ćiro“** je otišao zauvijek. Željeznička pruga inače je ukinuta voljom „moćnika“ iako je nekada bilo govora da će sve od industrijske zone u Slavonskom Brodu (Bjeliš), biti uspostavljena redovita „brza“ linija do Sijekovca. .

Izgradnju pruge i željezniceopćenito svojim stihovima u pjesmi „Pjesma o naselju Gornja Močila“ opisao je i Anto, sin Marka Bubala, koji je rođen 1937. u Poljarima kod Dervente:

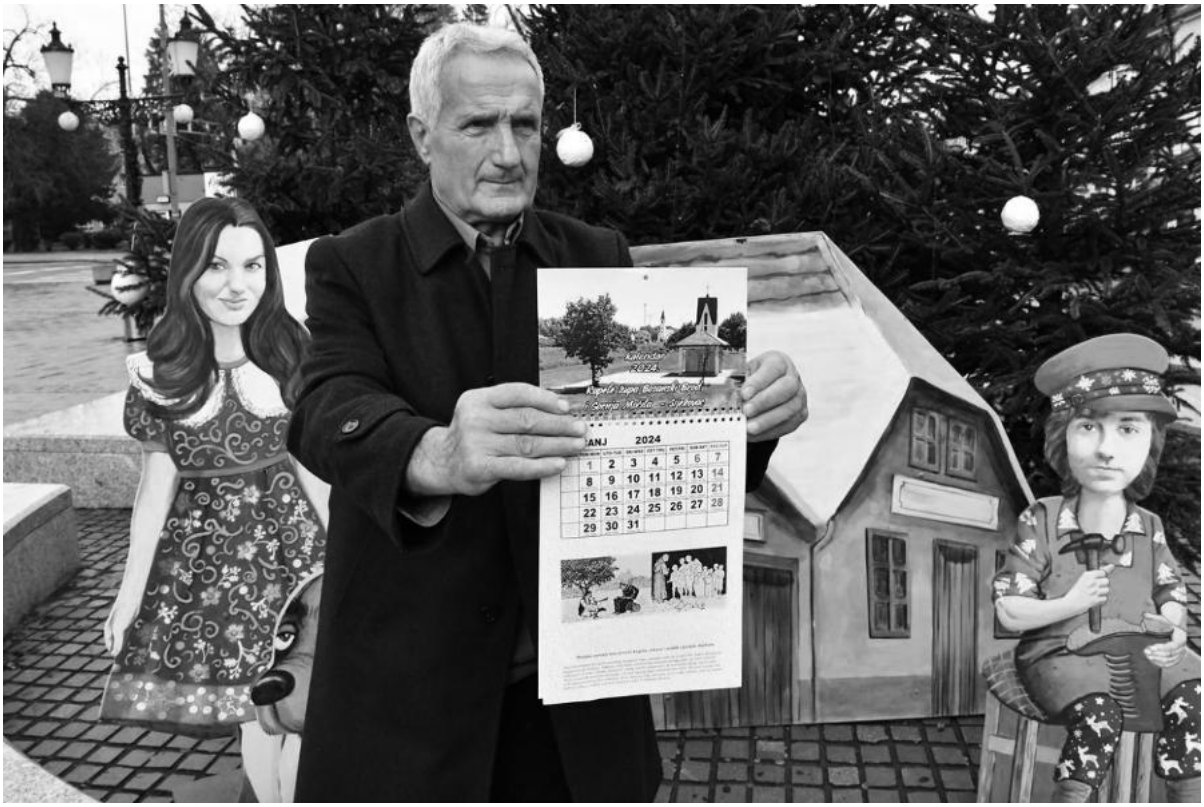

Sl. 3. Autobus na Jelinić – rampi (Izvor – pismohrana J. Jelinić)

„Monarhija kad je ovdje došla, odmah prugu izgrađivat pošla.
Našim krajem izgradila prugu, stotinama kilometar dugu.
Bog joj dao počinak u miru, ona nam je poklonila «Ćiru».
Popularni «Ćiro» su ga zvali, sa cijelim se svijetom povezali.
Dok je «Ćiro» kroz Močile sviro, stanovnike u srce je diro.
Kako pruga u tom kraju posta, radnika je zaposlila dosta.
Stanovništvo imalo je sreću, dobilo je Brod-postaju najveću.
Željeznički tko dobio je poso, na brzinu on je posto goso“.[7]

Stihove koje sam navodio nadareni ljudi su zaista lijepo znali uglazbiti, te ih je uz zvuke šargije, šargije i violine i dobre pjevače, zaista lijepo bilo slušati.

Autobusi poduzeća „Slavonijatrans“ iz Slavonskog Broda počeli su voziti putnike na relaciji Slavonski Brod – Novo Selo otprilike u vrijeme prestanka vožnje našeg, još uvijek rado spominjanog Ćire. U Slavonskom Brodu mogla se kupiti autobusna karta do „Jelinića rampe“, a postaje su bile lijevo i desno od prometnice. Autobus koji je vozio na toj relaciji narod je popularno zvao „Ilija i Marko“ (Fotografija 3.). Naziv ovakvih autobusa je nastao zbog najpoznatijih pjevača izvornih pjesama iz Bosanske Posavine braće Begić.[8]

Sl. 1. Autor teksta s kalendarom s motivima župe Svetog Antuna Pustinjaka u Gornjim Močilima

[7] Jelinić, Jozo. *Gornja Močila kod Bosanskog Broda*., str. 117.
[8] Jelinić, Jozo. *Gornja Močila kod Bosanskog Broda*., str. 45.

PETAR A. ĆOSIĆ

POVIJEST DERVENTSKOG ZDRAVSTVA DO DRUGOG SVJETSKOG RATA

U čovjeku je od iskona bila prisutna težnja za opstankom i zaštitom zdravlja i života. U ostvarivanja toga cilja on je, i u derventskom kraju, poduzimao pojedine mjere na zaštiti zdravlja i života koje su u određenim povijesnim prilikama poprimale i organizacijska obilježja.

Međutim, samostalna bosanska država, po svom geografskom položaju bila je dugo u sferi interesa Rima i Bizanta, pa se vječito borila za samoodržanje. Njezine vjekovne borbe imale su za posljedicu slabljenje vlastitog razvoja, što se značajno odražavalo i kroz zdravstveno stanje stanovništva.

Narodni liječnici i „ljekaruše"

Do dolaska Turaka 1463. godine, u Derventi, osim narodne medicine kojom su se služile široke narodne mase, dominirala je medicina koju su donosili franjevci sa Zapada. Uz to, kroz snažan utjecaj islamske kulture, u narodu se mijenjaju higijenske navike i donose odgovarajući propisi. U to vrijeme, kako bilježe kroničari, bila je zapažena veza s dubrovačkim liječnicima i ljekarnicama koji su uglavnom pružali medicinsku pomoć turskim dostojanstvenicima, plemstvu i bogatim građanima.

Niska kulturno-zdravstvena razina, bijeda i neimaština, u odsustvu organiziranih preventivnih mjera zdravstvene zaštite, omogućavali su da zarazne bolesti, često u nezadrživim epidemijskim valovima, „pokose" stanovništvo, te tako mnoga naselja u derventskom kraju opuste. Do početka 20. stoljeća, derventskim krajem harala je kuga.

I dok kuga „bjesni", fra Nikola Lašvanin kaže: „Kad nasta godište 1732. otrova se sva Bosna"[1].

U maticama je, u nedostatku službenih podataka, zabilježeno da je 1815. godine u župi Plehan vladala kuga, a od tog vremena se spominju „kužna groblja" u Živinicama i Lupljanici. Od ove bolesti je u zimu 1815/16. godine u Pjevalovcu i Lužanima za tri mjeseca umrlo 14 osoba.

Pored kuge, i kolera je u 19. stoljeću ostavljala velike posljedice, o čemu fra Ivan Franjo Jukić iz Travnika 12. kolovoza 1849. godine piše: „Kolera na vas mah u Gradiškoj mori, u Derventi je umrlo 200. Osobito Turke tare" [2]

Sl. 1. Ljekaruša fra Luke Šimića, župnika iz Foče

Narod je u nedostatku liječnika i ljekarnika bio upućen na samopomoć i tako je razvijao svoju narodnu medicinu, što se vidjelo kroz pojavu rukopisnih zbornika lijekova, popularno nazvanim „ljekarušama"[3]. Među mnogim, tada napisanim ljekarušama, bila je i poznata *Šimićeva ljekaruša*, koja je bez

[1] Jeremić R.: *Zdravstvene prilike jugoslovenskih zemalja do kraja XIX vijeka*, ŠNZ, Zagreb, 1935., str. 23 – 53.
[2] Arhiv Franjevačkog samostana Plehan, *Liber mortuorum parochie de Večlika, Capellaniain Coratje ab anno Domini 1784.-1840.* (rukopis nepaginiran)
[3] Đuričić A. i Elazar S.: *Pregled istorije farmacije BiH*, Sarajevo, 1958., str. 152, 275. i 291.

sumnje najstariji sačuvani pisani dokument o liječenju koji je korišten u derventskom kraju.[4] U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nalazi se rukopis pisan bosanskom ćirilicom pod naslovom „DOMAĆE LIKARIE STARIH BOŠNJAKAH“. U predgovoru ovog rukopisa O. Brlić piše: „Na mom kratkom putovanju po Bosni, dobio sam ja ovaj rukopis od 31 domaćih likova od fra Luke Šimića, paroka u Foči“.

U popisu župnika župe Foča (kotar Derventa) stoji da je fra L. Šimić ovdje bio župnik od 1847. do 1851. godine. Sudeći prema ovome i pojedinim riječima iz rukopisa, postoji indicija da je ljekaruša dalmatinskog podrijetla i da ona potječe iz 18. ili prve polovice 19. stoljeća.[5]

Manje poznate su tzv. *Plehanske ljekaruše*,[6] koje su novije zbirke lijekova, zapisane od naroda ili od franjevaca iz okolice Plehana. One potječu iz 19. ili početkom 20. stoljeća, a autor kao i mjesto njihova nastanka još nisu utvrđeni. U knjižnici Franjevačkog samostana na Plehanu čuva se osam takvih ljekaruša, dok cijela zbirka sadrži 56 recepata za liječenje bolesti kod ljudi i tri recepta za liječenje domaćih životinja.[7]

Javno zdravstvo u doba osmanske vladavine

Javnu zdravstvenu djelatnost u BiH za vrijeme Turske su predstavljale: Vakufska (od 1866) s nešto kasnije izgrađenom Vojnom bolnicom u Sarajevu.[8]

Vojska je imala svoje ambulante u kojima su radili vojni *hećimi*, a kod pojave većih epidemija među vojnicima zakupljivane su privatne zgrade i hanovi za potrebe njihovog liječenja. Iz tog vremena se spominje da je u Derventi, u neposrednoj blizini nekadašnjeg „Staklenika“, bila turska vojna bolnica (hasta-hana), o čijem postojanju do sada nismo mogli pronaći pisane dokumente.

Austrougarska okupacija je našla Derventu bez liječnika i bolnice, iako su zarazne bolesti sve više ugrožavale stanovništvo. I tada je ona, uglavnom zbog svojih interesa, otpočela organiziranu zdravstvenu djelatnost na tada suvremenim principima. Zdravstvo je tada po koncepciji bilo zemaljsko, organizacijski jedinstveno, rukovođeno i financirano od Zemaljske vlade. Donose se propisi po kojima se dopušta rad kvalificiranim osobama u zdravstvu i priznaju se samo diplome stečene na austrougarskim sveučilištima. Zemaljska vlada već 1879. godine donosi naredbu da u svim okruzima i kotarima mora biti postavljen po jedan liječnik. Potom se donose propisi koje obvezuju lokalne vlasti da grade lokalne zdravstvene ustanove, da skrbe o liječenju siromašnih građana te da pristupe izgradnji vodovodne i kanalizacijske mreže u gradovima. Također, osnivaju se općinske sanitarne komisije,[9] koje brinu o higijensko-epidemiološkom stanju, te se uvodi obvezno cijepljenje protiv velikih boginja.

Nastanak derventske bolnice

Već 1880. godine Zemaljska vlada ustanovljuje liječničko mjesto u Derventi, a potom pri kotarskoj upravi osniva Sanitarnu komisiju od tri člana (kotarski liječnik, policijski referent i općinski vijećnik) kojoj je spadao u dužnost sanitarni nadzor u kotaru kome su pripadala područja Bosanskog Broda i Odžaka.

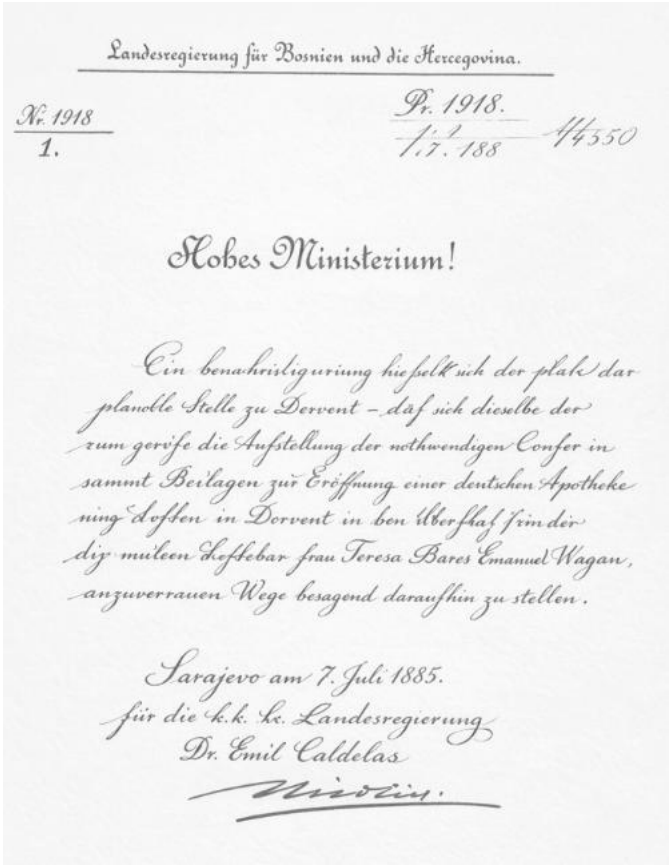
Kako je zdravstveno stanje stanovništva u kotaru bilo veoma teško, dr. Albin Luschin od nadležnih organa Austro-Ugarske monarhije 1884. godine traži da se u Derventu pošalje jedan liječnik. Zbog takvih zdravstvenih prilika Zemaljska vlada 28. ožujka 1884. godine imenuje dr. Aleksandra Grünhuta za kotarskog liječnika u Derventi, koji je došao iz Mađarske, a u siječnju 1885. godine otvara prvu Općinsku bolnicu u Derventi.[10] Ova bolnica je bila smještena u iznajmljenoj zgradi Jusuf-bega Begovića (u blizini nekadašnje Prkos kuće), koja je raspolagala sa oko 150 m^2 korisnog (radnog) prostora i bolničkim krugom od 600 m^2. U početku je bolnica imala 6 bolesničkih soba, izolacionu sobu, čekaonicu, kancelariju, kuhinju i mrtvačnicu. Kapacitet bolnice u normalnim uvjetima je bio 20, a u nužnim prilikama i do 25 postelja. Spominje se da je u njoj radio dr. Ivan Pavlikov, koji je bio veoma omiljen među stanovništvom. Pored njega tu je radio i jedan priučeni bolničar.

[4] Ćosić P. A.: *Ljekaruše u derventskom kraju*, Zdravstveni radnik, Sarajevo, 1985., str. 3145-3147.
[5] Ćosić P. A.: *100 godina zdravstva u Derventi 1885.-1985.*, Derventa, 1996., str. 8.
[6] Fabijanić R.: *Narodna medicina stanovništva Dervente s okolinom*, Glasnik Zemaljskog muzeja, sv. XXX/XXXI, Sarajevo, 1978. str. 89-104.
[7] Jeremić R.: *Zdravstvene prilike jugoslovenskih zemalja do kraja XIX vijeka*, ŠNZ, Zagreb, 1935., str. 23 53.
[8] Ćosić P. A.: *Prva bolnica i apoteka u Derventi*, Zdravstveni radnik, Sarajevo, 1985., str. 3147-3149.
[9] *Das Sanitäts wesenin Bosnien und der Hercegovina 1878.-1901*., Sarajevo, 1903., str. 247-256.
[10] Prof. dr. Biserka Belicza, Odsjek za povijest medicinski znanosti JAZU Zagreb: „Faktografski dokumenti koje autor navodi u radu potječu iz literature i izvora koje je autor prikupio i proučio. Budući da do sada razvoj zdravstvenih djelatnosti u kontinuitetu od 100 godina nije bio predmet sustavnih istraživanja, stručnih ili znanstvenih analiza, to možemo smatrati da je ovo prvi cjeloviti, iako sažeti, prikaz povijesti zdravstva u Derventi. Pisan jednostavno i razumljivo, svojim sadržajem odgovara širem krugu čitalaca, a to je i bila osnovna zamisao ove publikacije u povodu obilježavanja stogodišnjice zdravstva u Derventi.“
Ćosić P. A.: *100 godina zdravstva u Derventi 1885.-1985.*, Derventa, 1996., str.1.

stanovništvom. Pored njega tu je radio i jedan priučeni bolničar.[11]

U derventskom kotaru radila su dva kotarska liječnika; od toga jedan u Derventi (dr. A. Grünhut), a drugi u Bosanskom Brodu. U cilju osiguranja dostupnije zdravstvene zaštite, nešto kasnije se u kotarskim ispostavama Bosanski Brod i Odžak osnivaju ambulatoriji u kojima je redovito ukazivana liječnička pomoć.

Općinski liječnik ujedno je vršio i dužnost upravitelja bolnice. U 1885. godini u bolnici je liječeno 38 bolesnika, od kojih su čak 32 bila izliječena i oporavljena. Osim liječnika, koji su uglavnom bili Austrijanci, Mađari, Česi i Poljaci, nije bilo školovanog medicinskog osoblja koje bi se moglo efikasnije uključiti u aktivnosti na suzbijanju kolere, malarije, ospica, pelagre i drugih bolesti, koje su za Derventu u tom vremenu predstavljali globalni zdravstveni problem. Iz bojazni od pojave kolere poduzimane su preventivne mjere, posebno za hodočasnike koji su putovali u istočne zemlje, gdje su harale epidemije kuge i kolere. Tako je na području kotara, točnije u Bosanskom Brodu, uvedena karantena i izgrađena dezinfekcijska stanica, gdje se uz odštetu spaljivala prtljaga, što je značajno doprinijelo suzbijanju epidemija na ovom području.

Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina.

Nr. 1918 / 1.

Pr. 1918. / 17. 188 / 14350

Hohes Ministerium!

Ein benachrichtigung hiefelt sich der plate dar planolle Stelle zu Derrent – daf sich dieselbe der zum gerife die Aufstellung der nothwendigen Confer in sammt Beilagen zur Eröffnung einer deutschen Apotheke ning dofton in Dorvent in ben Uberfhaf frin der diz muleen Hoffebar frau Teresa Bares Emanuel Wagan, anzuverrauen Wege besagend daraufhin zu stellen.

Sarajevo am 7. Juli 1885.
für die k.k. kz. Landesregierung
Dr. Emil Caldelas

Sl. 2. Osnivački dokument prve ljekarne u Derventi, 1885.

I mada, kao većina drugih bolnica u BiH, u početku nije bila priznata kao javna bolnica, derventska bolnica je imala veliko područje koje je pokrivala i bila je jedina zdravstvena institucija u tom dijelu srednje bosanske Posavine. Najbliže bolnice tada su bile one u Prnjavoru, Brčkom i u Tuzli. Prema propisima Austro-Ugarske, od ukupno 17 bolnica u BiH samo tri su u pogledu sanitarno-higijenskih uvjeta u potpunosti ispunjavale sve zahtjeve. Tako je derventska bolnica tek 1894. godine priznata kao javna zdravstvena ustanova.

Obzirom da postojeća zgrada bolnice uskoro postaje tijesna da bi zadovoljila sve potrebe kotara, 1901. godine je u općini Derventa zaključeno da se nova bolnica što prije gradi od vlastitih sredstava. Tako je nova bolnica (čiji su troškovi izgradnje iznosili oko 113.300 kruna) otvorena 1. studenog 1904. godine.[13] Građena je prema svim tadašnjim higijensko-sanitarnim i građevinskim zahtjevima i imala je 10 bolesničkih soba s 31 posteljom. Pored ostalih prostorija, u bolnici je bila suvremeno opremljena operacijska sala i ambulanta. Uz zgradu bolnice je bila izgrađena i posebna zgrada s mrtvačnicom,

[11] Ibidem, str. 9.
[12] *Das Sanitäts wesenin Bosnioen und der Hercegovina 1878.-1901*., Sarajevo, 1903., str. 247-256.
[13] Zgrada bolnice se stalno namjenski koristila i u potpunosti je po svim kriterijima udovoljavala zahtjevima vremena. Zadnji put je, 1986. godine prema austrougarskim projektima renovirana, u okviru obilježavanja 100 godina zdravstva u Derventi. Danas je u zapuštenom stanju i ne služi prvorazrednoj svrsi.

kupaonicom za infektivne bolesnike i dezinfekciju, ćelijom za izolaciju bolesnika i vešerajem. Bolnica je imala kompletnu vodovodnu i kanalizacijsku mrežu, osvjetljenje je bilo osigurano pomoću acetilenskih lampi, a zagrijavanje kalijevim pećima. Osoblje bolnice sastojalo se od: upravitelja, tri radnika na održavanju, kuharice, radnice u vešeraju i kućnog majstora. Upravitelj bolnice je tada bio dr. Ernst Fürt, mladi liječnik koji je došao odmah nakon diplomiranja na bečkom Medicinskom fakultetu. Njemu su, prilikom većih operativnih zahvata, pomagali dr. Elias Mayer iz Dervente i kotarski liječnik iz Bosanskog Broda.[14]

No, i pored poduzetih mjera u području zdravstvene zaštite, u Derventi i dalje haraju epidemije od kojih su najznačajnije kolera: 1893., 1913., 1916.. i španjolska groznica 1918. godine. Zbog sve većeg broja oboljelih i umrlih od kolere, Gradski odbor je 1913. godine odlučio da se gradi Kolera-bolnica. Ova bolnica je u početku bila smještena u Derventskom Lugu, a kasnije je od Zemaljske vlade, za te potrebe dobivena zgrada Voćarsko-vinogradarske stanice. Kolera-bolnica je služila za vojne i civilne svrhe, a prema nekim podacima mogla je primiti do 200 bolesnika.[15]

Za vrijeme I. svjetskog rata u Derventi je postojao i vojni stacionar u kome su liječeni ranjeni i oboljeli vojnici austrougarske vojske. Prema dostupnim podacima vojnici su u derventski kotar unijeli mnoge bolesti pa je od 1914. do 1916. godine na ovom području zabilježen veliki broj oboljelih od pjegavog tifusa, dizenterije, boginja i tuberkuloze. Austrougarska uprava poduzela je sve mjere da sifilis stavi pod kontrolu i do početka I. svjetskog rata u tome se, uglavnom i uspjelo. Međutim, odmah po izbijanju rata, zabilježen je veliki broj oboljelih od sifilisa u derventskom kotaru. U 1916. godini, također, bilježi se veći broj oboljelih od pelagre, zbog loše prehrane, posebno zbog loše kvalitete kukuruza.

Ali, nagomilani zdravstveni problemi se nisu mogli riješiti samo djelovanjem zdravstvenih ustanova, već poduzimanjem aktivnosti na mnogo širem planu, prije svega komunalnih. Tako je Derventa među prvim gradovima BiH (poslije Mostara, Sarajeva i Travnika) 1896/97. imala izgrađen vodovod za oko 4.000 stanovnika.[16]

Počeci ljekarništva

Pored organizirane bolničke zdravstvene zaštite, u Derventi se relativno rano počinje razvijati i ljekarnička djelatnost tako da već 1885. godine Josef Oltvany, ljekarnik iz Mađarske, dobiva koncesiju za otvaranje ljekarne u Derventi. Međutim, već nakon par godina, Josef Oltvany (prema nekim izvorima zbog bolesti) 1894. godine napušta Derventu, a rad u ljekarni nastavlja Marija Oltvany.[17]

Sl. 3. Obiteljska kuća Aleksandra Sussmana u kojoj je bila ljekarna, 1900.

[14] Ćosić P. A.: *100 godina zdravstva u Derventi 1885.-1985.*, Derventa, 1996., str. 10.
[15] Arhiv Medicinskog centra Derventa.
[16] Arhiv BiH, Sarajevo.
[17] Državni arhiv BiH, fond zajedničkog ministarstva, Prijedlog za davanje koncesije br. 8910, Beč, 14. svibnja 1885.

Za razvoj ljekarničke djelatnosti u Derventi posebne zasluge pripadaju ljekarniku Aleksandru Sussmanu[18] koji se doseljava iz Beča i sa svoja dva sina Severinom i Fritzom, dugo zadržava u Derventi. On je 1900. godine na Harmanu izgradio veću obiteljsku zgradu u kojoj je bila ljekarna, a poslije II svjetskog rata u njoj se razvijala preventivna zdravstvena djelatnost.

Prve derventske primalje i liječnici

Pored liječnika i ljekarnika, značajno mjesto u razvoju zdravstvene zaštite na ovom području imale su i primalje. Zanimljive su zamolbe za probni rad u Sarajevu Marije Halbuch, primalje školovane u Pragu, te Magdalene Kujundžić i Ljubice Topalović, za pohađanje primaljskog tečaja. No, bilo je i primalja, poput Marije Stević, bez tečaja.[19] Ona je 1902. godine obavljala dužnost općinske primalje.

U vrijeme austrougarske okupacije prilike su zahtijevale da liječnici u Derventi ulažu maksimum stručnog znanja kako bi se zdravstveno stanje stanovništva poboljšalo. Pored ostalih u Derventi su radili vrsni i priznati liječnici: dr. Jaroslav Wertheimer, dr. Fridrich Trammer, dr. Arnold Lederer i dr. Josef Grünberg, koji se najviše zadržao u Derventi i za koga stariji Dervenćani kažu da je sirotinju besplatno liječio.[20]

Sl. 4. Dr. Josef Grünberg

Na temelju posebnih zasluga, Općinsko vijeće u Derventi je 1918. godine proglasilo dr. Eliasa Mayera počasnim građaninom grada Dervente, a dr. I. Pavlikov i dr. E. Fürt nakon službovanja u Derventi dobili su kao priznanje za doprinos razvoju zdravstvene zaštite na ovom području visoke položaje u Sarajevu: dr. I. Pavlikov je bio glavni liječnik Državne željeznice BiH, a dr E. Fürt oblasni liječnik za Sarajevo.

[18] „Nova ljekarna je u potpunosti odgovarala zahtjevima vremena. U njenom sastavu pored prostora za izradu lijekova nalazila se i prostorija za odmor u kojoj bi se Sussman družio sa svojim prijateljima i prijateljima svojih sinova Severina i Fritza. Fritz je bio farmaceut i radio je zajedno s ocem u ljekarni, dok je Severin studirao kemiju u Zagrebu. I on bi povremeno, za vrijeme boravka u Derventi, pomagao ocu. Savremenici pamte da je ljekarnik Sussman bio pasionirani igrač preferansa, pa bi često, svoje slobodno vrijeme provodio u Gradskoj čitaonici igrajući karte sa svojim partnerima." – Alagić N.: *Židovi u Derventi* (*Jevreji u Derventi*, 1996.)

[19] Ćosić P. A.: *100 godina zdravstva u Derventi 1885.-1985.*, Derventa, 1996., str.11.

[20] „Dr. Jozef Grünberg bio je iz stare židovske trgovačke obitelji porijeklom iz Poznanja u Poljskoj. U Derventu je došao s majkom Hanom. Nikad se nije ženio. Njegova se ordinacija nalazila u centru grada, pored naknadno izgrađene zgrade *Kola srpskih sestara*, preko puta obiteljske zgrade Osman bega – Osmana Begovića, a prvi susjed mu je bio gazda Aleksandar Gvozdarević. Dr. Grünberg je bio niskog rasta, prema vremenskim prilikama nosio je prikladna, besprijekorno opeglana odijela, prsluki u njemu zlatni sat s lancem, na glavi obavezni šešir. Glavu je redovno brijao kod brijača Asima Karabegovića. Sa sobom je uvijek nosio torbu, valjkasta oblika u kojoj su se nalazili lijekovi, slušalice i ostali potreban pribor za pregled bolesnika. Od ekonomski propale mahalske sirotinje i radnika nikad nije naplaćivao preglede. Svi su ga cijenili i poštovali. Drugovao je s ljekarnikom Aleksandrom Sussmanom. Došao je i rat i 1941. godina – godina najtežeg iskušenja za Židove. U zemlji je vladala opća nesigurnost i kaos, nedostatak osnovnih prehrambenih proizvoda, Dr. Grünberg je svojim prijateljima i građanima Dervente govorio da se sprema pogrom nad Židovima i da razmišlja kako da svojoj staroj majci da injekciju te joj na taj način prikrati muke. Naravno, ljekarska etika mu je to branila kao i njegova duboka religiozna osjećanja. Uskoro je odveden u Jasenovac gdje je i umoren." – Alagić N.: *Židovi u Derventi* (*Jevreji u Derventi*, 1996.)

Prema dostupnim izvorima i sjećanjima građana u tom vremenu brojni Židovi, liječnici i ljekarnici, svojom odgovornošću, entuzijazmom i ljubavlju prema čovjeku i svojoj profesiji, uz velike napore dali su golemi doprinos razvoju zdravstva u Derventi.[21]

Derventsko zdravstvo za prve Jugoslavije

Derventa je u vrijeme prve Jugoslavije, imala razvijen cestovni i željeznički promet i kroz nju je, nakon I. svjetskog rata prošlo mnogo vojnika i civila, što je u mnogome povećavalo mogućnost pojave i širenja zaraznih bolesti. U razdoblju između dva rata (1918-1941), uz opću neprosvijećenost, nepismenost stanovništva od preko 60% i nepovoljne socijalno-ekonomske uvjete, i dalje se javljaju mnoge bolesti, od kojih se posebno ističu: tuberkuloza, endemski sifilis, malarija i trahom. Odlaskom Austro-Ugarske, iz BiH odlaze i strani liječnici i ljekarnici, ali u Derventi i dalje ostaje dr. J. Grünberg i ljekarnik A. Sussman sa svoja dva sina, njemu se pridružuje i ljekarnik Viktor Guisti koji je otvorio ljekarnu u zgradi bivšeg hotela „Rajčević". Građani Derventa se dobro sjećaju da je jedna od ove dvije ljekarne dežurala i noću.

U ovom razdoblju, u Derventi je veoma uspješno djelovala Banovinska bolnica, koja 1923. godine, u muškom i ženskom odjelu, ima 35 postelja, u kojoj radi jedan liječnik, jedan ekonom, dva bolničara i tri ostala radnika.

Sl. 5. Banovska bolnica, 1926.

U 1923. godini su u ovoj bolnici izvršena 163 operativna zahvata i 2.035 ambulantnih pregleda u vrlo skromnim uvjetima, bez rendgen-aparata i sanitetskog vozila. Već 1935. godine bolnica povećava svoj posteljni kapacitet na 46 postelja. Njezin upravitelj je kotarski liječnik dr. Vid Antica, a povremeno tu radi i dr. J. Grünberg. Do 1941. godine u derventskoj bolnici je radio i dr. Andrija Müller, a izvjesno vrijeme i dr. Novak Lojović.[22]

Težnja za zaštitom zdravlja i preventivno-higijenskim sprječavanjem bolesti već od 1923. godine kroz ideje dr. Andrije Štampara, počinje da se konkretizira i u jugoslavenskim prostorima. Između ostalog, propagira se napredna socijalna medicina koja, prije svega, treba da služi narodu. Po njegovim zamislima počinje izgradnja nove koncepcije zdravstvene djelatnosti, u kojoj je preventiva preuzimala osnovnu funkciju zdravstvene politike.

Tako već 1930. godine Gradska općina Derventa, na temelju Zakona o zdravstvenim općinama, osniva prvu Samostalnu zdravstvenu općinu, kroz čije djelovanje se potpunije sagledavaju problemi javnog zdravlja. U 1934. godini se takva zdravstvena općina osniva u Bosanskom Brodu, a zdravstvena zaštita se proširuje i na sela preko udruženih zdravstvenih općina u Bosanskom Dubočcu i Kotorskom

[21] „13. 3. 1938. godine Njemačka je okupirala Austriju. Istoga je dana Austrija pripojena Njemačkoj, a to je bilo potvrđeno plebiscitom u kojem je 97% glasova bilo za Anschluss. Nakon Anschlussa više židovski obitelji iz Beča i Graca doselile su se, bježeći pred nacističkim terorom, u Derventu. To su bile mahom obitelji poznatih stručnjaka – ljekara kao što su bili: dr. Hercog – specijalista za unutrašnje bolesti, dr. Stjepan – Pišta Policer – infektolog, dr. Adelbert Sendri – ljekar opće prakse i drugi. Godine 1939. i, 1940. u Derventu su s obiteljima došli dr. Adalbert Sendri, koji je bio ljekar u školskoj poliklinici i dr. Stjepan – Pišta Policer koji je bio šef Dispanzera za higijenu." – Alagić N.: *Židovi u Derventi* (*Jevreji u Derventi*, 1996.)

[22] Ćosić P. A.: *Razvoj i organizacija zdravstvene zaštite u Derventi s projekcijama do 2000. godine*, Derventa, 1988., str. 38-41.

(za Veliku Sočanicu, Kotorsko i Majevac).

U to vrijeme je dr. Branko Juzbašić postavljen na mjesto liječnika Samostalne zdravstvene općine u Derventi i imao je u svom vlasništvu rendgen-aparat, a jedno vrijeme bio je i upravitelj Banovinske bolnice. Nešto kasnije, po nalogu bana Vrbaske banovine (kojoj pripada kotar Derventa), dr. V. Antica ordinira u seoskim ambulantama Podnovlje i Kotorsko. Ovdje treba istaći veliku materijalnu i stručnu pomoć Higijenskog zavoda Banja Luka na izgradnji higijenskih bunara u Podnovlju i Bosanskom Dubočcu, zdravstvenom prosvjećivanju i drugim preventivnim aktivnostima na području kotara. Pred početak II. svjetskog rata u Derventi su bila tri liječnika i jedna primalja, što je bilo nedovoljno s obzirom na teške zdravstvene prilike.

.. U tom vremenu poduzimaju se organizirane aktivnosti većih razmjera protiv zaraznih bolesti, cijepljenje, izgradnja vodoopskrbnih objekata, javnih kupaonica i sl., jer još uvijek na širem području haraju epidemije te postoje brojna endemska žarišta.

Banovinska bolnica od 50 postelja i 15 zaposlenih je pred II. svjetski rat dovedena u vrlo kritično stanje, jer su joj namještaj i oprema bili dotrajali, a pitanje njezinog financiranja nije bilo najadekvatnije riješeno. Zdravstvena zaštita se financirala iz državnog proračuna za zdravstvenu službu, čija su sredstva u sve zaoštrenijim ekonomskim i socijalnim prilikama bila sve manja. Sredstva za zdravstvenu zaštitu su se sukcesivno smanjivala, a troškovi života stalno povećavali, što se odrazilo i na zdravlje stanovništva. Uvedene su norme racionalnog propisivanja lijekova, a naplate liječenja socijalnih bolesti i onih čije je troškove snosila Gradska općina i Banska uprava, bolnici je pričinjavala znatne poteškoće.

Prvi derventski zubari

Zubo-zdravstvena zaštita u Derventi dugo nije bila organizirana, i ona se, uglavnom svodila na vađenje zuba pomoću nesteriliziranih kovanih kliješta, što su obavljale osobe bez medicinskog obrazovanja. U razdoblju između dva rata u Derventi je radio zubar Todorović, a nakon njega Edhem Porobić, koji se zadržao u Derventi i poslije II. svjetskog rata.[23]

Prema nekim izvorima,[24] u Derventi je i Haim Buhalter imao svoju zubnu ordinaciju koja je bila u zgradi Hadži Hamidage Hadžiomerovića, no nema podataka o njegovom radu i poslije rata.

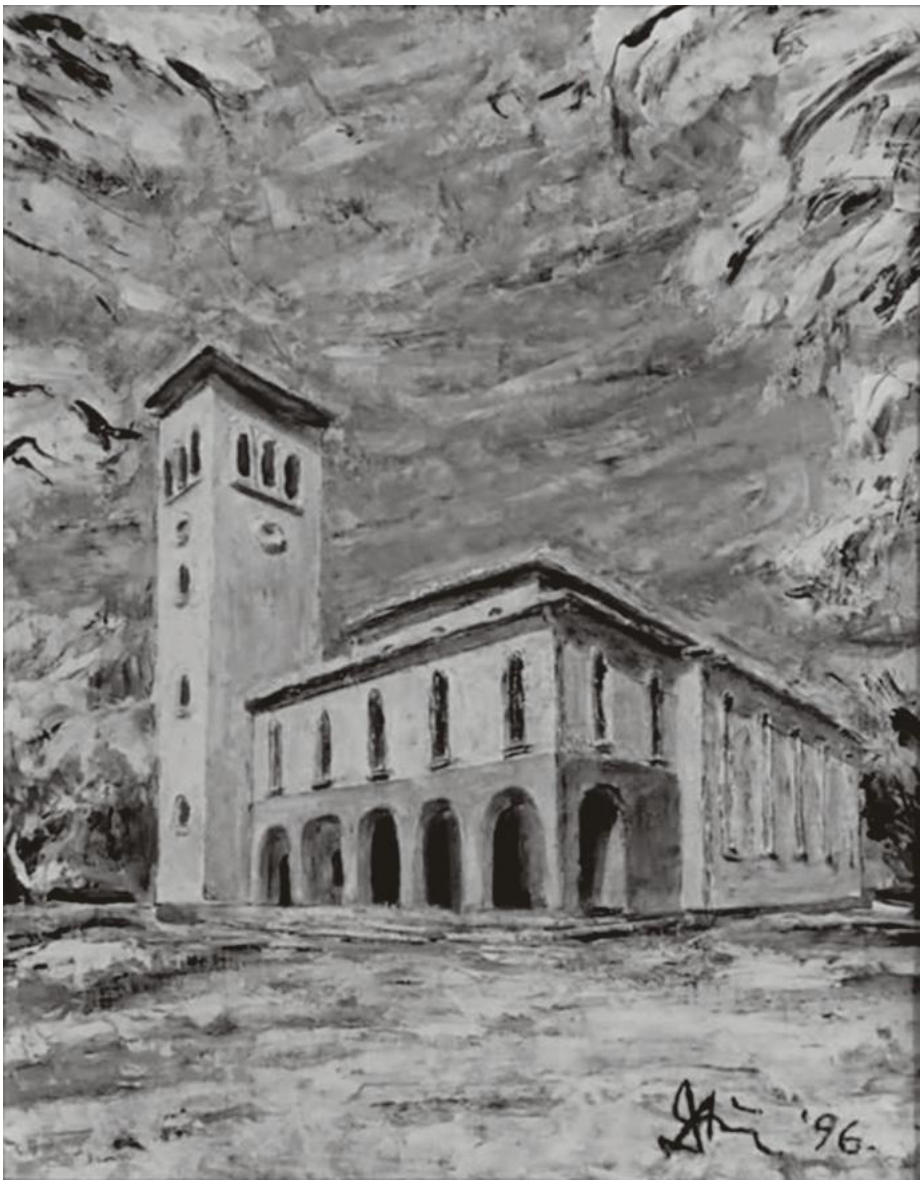
A. ĆOSIĆ, Petar, rođen je 31. kolovoza 1952. godine u Gradini, Derventa. Osnovnu školu pohađao u rodnom mjestu i Modranu a Medicinsku školu je završio u Doboju. Studirao je u Sarajevu na Višoj medicinskoj školi, te na Visokoj školi za organizaciju zdravstvene djelatnosti u Ljubljani, gdje je diplomirao 1983. godine. Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je javno zdravstvo i epidemiologiju (planiranje i upravljanje u zdravstvu), a 1987. godine promoviran je u magistra medicinskih znanosti. Dobitnik je Povelje općine Derventa, Povelje Saveza zdravstvenih radnika BiH i Povelje Medicinskog centra Derventa. Nagrađivan je nagradom za najbolju priču koju dodjeljuju sarajevske *Male novine*. Živi u Petrinji. Djela: *Svitanje u zavičaju* (pjesme, 1970), *Posavska raskršća* (pjesme, 1975), *Sjenka za nejaku pticu* (pjesme, 1985), 100 *godina zdravstva u Derventi, 1885-1985.* (1986), *Razvoj i organizacija zdravstvene zaštite u Derventi s projekcijama do 2000. godine* (1988.), *Doktor vuk* (bajka za djecu, 1989), *Zvjezdana ptica* (bajka za djecu, 1991), *Doktor vuk* (priče za djecu, 2002) i *Priče šuma i vjetrova* (priče i pjesme za djecu, 2023). Hrvatski književnik.

[23] Ćosić P. A.: *100 godina zdravstva u Derventi 1885. -1985*., Derventa, 1996, str.14.
[24] Alagić N.: *Židovi u Derventi* (*Jevreji u Derventi*, 1996.)

IVAN DOLIBAŠIĆ

NIKOLA DUSPARA - ŽERAVAČKA LJEPOTICA U ROMANTIČKOM STILU

Istinsko je to i veliko djelo neimara, za primjer siromašnog franjevca koji je sa svojim, još oskudnije siromašnim pukom župljana, bez donacija, dotacija, sponzorstva sagradio monumentalni spomenik. U razgovoru o biranju stila, učestvovao sam i ja, posebno u izboru, kad se svodila konačna definicija kako izabrati između gotičkog, kao što je bila prošla stara ili novi stil koji će se uklopiti u okoliš i kojeg će svesrdno prihvatiti puk. Odabran je romantički. I arhitekt ga je vjerodostojno primijenio i tako je novim stilom postala *Žeravačka ljepotica* pod patronom sv. Franje Asiškog. U trajna sjećanja svoga kraja, zavičaja i župe, revni slikar Nikola, pored mnogih drugih objekata i vrijednih, a oku dragih, ovjekovječio je ovu sliku. Kombinacijom boja koje ilustriraju domaće pečenu ciglu, mukotrpne žuljevite ruke radnika i seljaka, zločinačko rušenje zlokobne neprijateljske ruke samo jednim. – Pali!

IV.
USKRSNI KNJIŽEVNI KUTAK

PASIONSKA BAŠTINA U HRVATA I PASIONSKA BAŠTINA BOSANSKE POSAVINE

Prvi broj časopisa Berislavić je prigodno objavio dvije pjesme o bl. Alojziju Stepincu, a za ovaj drugi „Uskrsni broj“ povodom najvećeg kršćanskog blagdana objavljujemo prigodne pjesme poznatih hrvatskih autora nadahnute Isusovim uskrsnućem i porukama Uskrsa. Uz to, u nastavku donosimo jednu pjesmu i četiri teksta o Uskrsu bosanskobrodskog novinara i pisca Tomislava Mesića objavljene u emigraciji te Uskrsne crtice Irene Oršolić iz Matića kod Orašja.
Pripremio: Ivan Stipić

Rajmund Kupareo[1]

USKRSNA ZVONA

Nemirno su uzdrhtala srca naših zvona
Što su bila zastala od velikoga straha:
Ponovno im oklopljene nadimlju se grudi
Što su za tri dana bile ostale bez daha.
Jer zvona su stara, starija od naših baka.
Pobožna i osjetljiva za svačiju bijedu
I nikakvo čudo da su, kad je Isus umro,
Zamrla od bola i spustila glavu sijedu.
Ali kad je Isus zavoj razvezao tijela
I ustao nepobjediv iz pećine one,
Uskrsnuše stara zvona i od silne sreće
Skoro poludješe: samo zvone, zvone...

Joso Živković[2]

ISPRED KRIŽA

Isuse, kad sam bio mali
molio sam se Tebi
da narastem.
I narastao sam.
Danas, kad se ti nadaš od mene
da budem blag s malenima
ja šutim.
Ispred križa.

Tuga Tarle[3]

RUBAC SUĆUTNOSTI

VI. Postaja

Ne, ne mogoh gledat Tvoje krvavo lice,

[1] KUPAREO, Rajmund (Kuparić; Raimundo, Raymond, Luka), znanstvenik, pjesnik, prozaik, estetičar i glazbenik (Vrboska, 16. XI. 1914. Zagreb, 6. VI. 1996). Vidi više u: KUPAREO, Rajmund. *Hrvatski biografski leksikon (1983 – 2025), mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2026. Pristupljeno 3.3.2026. Https://hbl.lzmk.hr/clanak/kupareo-rajmund
[2] Joso Živković Soja
[3] Tuga Tarle (Zagreb, 17. veljače 1947.) književnica i diplomatkinja, znanstvenica i promotorica hrvatske kulture. Vidi više u:https://hr.wikipedia.org/wiki/Tuga_Tarle (Pristupljeno: 3. III. 2026.)

Ni rane što žare kao grimizno cvijeće,
Ni ponizno predanje dok si padao nice
Pod teretom križa. Tvoja patnja me peče!
Peče me, grize, ranjava moje grudi
I s naporom kročim s majkom Ti za križem
Uz rug i psovke dok Ti svjetina sudi,
A Ti posrćeš slomljen, prebijan i ponižen.
Ja ništa nemam da Ti boli ublažim
Osim tog rupca da otareš znoj sa čela,
I suza da njima nesretnu zemlju ovlažim
Na kojoj će rulja raspet svog Spasitelja.

August Šenoa[4]

O USKRSU

O Uskrsu bilo, još pamtim i sad,
Jutarce zlatno nam sjalo;
Poletih vam živ, poletih vam mlad
U seoce mileno malo.
Dva jablana vita stajala tuj,
Dva vjerna kući stražara,
Za ogradom lavež kudronje čuj,
A crkvica kraj kuće stara.
U dvorištu drvena suša i hlijev,
Sred dvorišta drveni zdenac,
Čuj goluba guk i kokota gnjev,
Na prozoru ljubica vijenac.
Za kućicom vrta kitnjasti prug,
Tu klinčac cvate i ruža,
A dalje onamo u zeleni lug
Svud stazica bijela se pruža.
O Uskrsu bilo, kad ustade Spas,
Od zlata dršće ravnina,
Kroz uzduh lijeva zvona se glas
U slavu božjega sina.
Svud naokô sveti pokoj i mir;
Sad gle iz pitomih sela
Na puteve vrvi šir u šir
Hrvaticâ povorka bijela;
Na puteve vrvi hrvatski puk,
Sve radosno obraz mu blista,
Zvonova seoskih slijedeći zvuk
Pobrzala svjetina čista.
O Uskrsu bilo, u vrtu bjeh ja,
Nad menom nebo plavetno,
Uz mene draga ah Bog to zna,
Kol' srce mi kucalo sretno!
Na grudi spustila zlaćeni pram,
U pramu modar joj cvijetak,
Zorolik na licu joj anđela sram,
Života u oku joj svetak.
Na usnah joj ljubak lebdio smijeh;

[4] Šenoa, August, hrvatski književnik, kritičar, prevoditelj i političar (Zagreb, 14. XI. 1838 – Zagreb, 13. XII. 1881). Vidi više u: Šenoa, August. *Hrvatska enciklopedija*, *mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2026. Pristupljeno 3. 3. 2026. https://www.enciklopedija.hr/clanak/senoa-august

Tad planu cjelov nam prvi,
U miru se stopile duše dvije,
A srca nam zavrela krvi.
Sve splinulo tad: i zvona glas
I nebo, zelenilo gaja,
Dva anđela bjesmo u taj čas
Sred božjega grleć se raja!
O Uskrsu bilo; o Bože moj,
Za krasni taj hvala ti danak!
O Bože daj, o sreći toj
Bar katkad da snivam sanak!

Aleksa Kokić[5]

USKRSNO JUTRO

Iz malog hrama sred zelenih njiva
što se tamo sjaji
sav bijel i čist
jutros je rano
izašao Krist.
I pošao tiho po njivama rosnim,
pomilovao rukom
makov cvijet i klas,
govorio nježno s listom stare vrbe,
topline pun
bio mu je glas.
Ranjenog kosa sa zemlje je digo,
u krvi
bio je sav,
nježna mu srca namjestio krila
i kos je sretan
odletio zdrav.
Kad su s tornja zazvonila zvona
blagoslovio je čitav kraj,
lice mu je pri tom
obasjalo blijedo
divan neki sjaj.
Vratio se zatim u hram što se vidi
nasred rosnih njiva
sav bijel i čist.
Njive i šume sjale su od sreće,
što ih je jutros rano
pohodio Krist.

[5] KOKIĆ, Aleksa (Aleksandar), pjesnik (Subotica, 14. X. 1913 Cetinje, 17. VIII. 1940). Vidi više u: KOKIĆ, Aleksa. *Hrvatski biografski leksikon (1983–2025), mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2026. Pristupljeno 3. 3. 2026. https://hbl.lzmk.hr/clanak/kokic-aleksa

Tomislav Mesić[6]

MOLITVA IZ TUĐINE
Uzkrs 1946.[7]

I, ovdje je proljeće došlo,
rosne mirišu trave,
na razcvale grane je pao
bijelih leptira roj,
i ovdje zvone zvona
i dane velike slave,
a poljem, šumom i lugom
ptica odjekuje poj.

I ovdje ljudi slave
Uzkrs Razpetog Krista,
uz drhtaje plamena svieća
tamjan pale sveti,
i ovdje mole duše,
pobožnošću oko blista,
i ovdje molitva topla
visoko Razpetom leti.

Ovdje u tuđoj zemlji
hrvatske duše mole,
daleko od rodnog doma,
gdje ne grije ognjišta plam,
ovdje daleko od svojih,
gdje sjećanja peku i bole,
pod tuđim nebom, gdje čovjek osjeća
bezkrajno da je sam.

Mole razpetog Krista
u dane velikog slavlja
za grudu zemlje svoje,
što svetom se natopi krvlju,
za množtvo mrtvih junaka,
što srdca silna i lavlja,
nikad ne prignuše glave,
već bijahu uviek prvi.

Mole za Hrvatsku svoju,
njima svetu i dragu,
da skoro prestanu boli
i težke golgotske muke,
mole za množtvo onih,
što osta na rodnome pragu,
za djecu što nevina pate
i male sklapaju ruke.

U danima ovim svetim
kad uzkrsna zvone zvona,
smiluj se uzkrsli Kriste

[6] MESIĆ, Tomislav (Čajnič, 29. IX. 1912. – Chicago, 24. XI. 1995.) Više vidi u: Stipić, Ivan. Brodski novinar Tomislav Mesić – prilog biografiji // Prilozi za povijest Broda i okolice, knjiga 6 / Milec, Ivan (ur.). Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2023., str. 45-92. Dostupno i na: https://repozitorij.unisb.hr/object/unisb: 1819

[7] Mesić, Tomislav. Molitva iz tuđine. Knjiga bezimenih. Zagreb: Školska knjiga, 1990., str. 29-30. [pretisak: Knjiga bezimenih. Negdje u Austriji…, 1947.]

I daruj blagoslov svoj,
poslušaj rieči naše
iz vapaja miliona:
»Sa čela hrvatske majke,
otari krvavi znoj!«

A ZVONO JE ZVONILO…[8]

(Uskrsna priča)

Sunce je tonulo za brda, a sjena jablana pod kojim je sjedio starac Markan Jazvić sa psom Šarovom bivala sve dulja. Vjerni Šarov naslonio se sjedeći uz Markanovo koljeno i povremeno okretao glavu te žmirkajući pogledao starca kao da se ćudi njegovoj mučaljivosti. Markan bi mu naime uvijek nešto govorio, osobito posljednjih godina kada je ostao sam u kući na brijegu. No danas je šutljiv i zamišljen pa ne primjećuje pogleda vjernog prijatelja.

Njegove oči počivaju na selu pod brijegom. Voćke su se rascvale i zrak pun mirisa struji na brijeg. Dah proljeća probudio je zemlju.

Nikada u životu – nijednog proljeća nije Markanu bilo tako teško pri duši kao ovoga. Nikada nije bio tako utučen kao sada u Velikom tjednu, prije Uskrsa. Obuzeo ga je čudan osjećaj i koliko god se trsi da ga se otrese, on ga sve jače zaokuplja, sapinje srce i uznemiruje dušu.

Već je treća godina kako se svršio veliki rat. Sina su mu od kuće jedne noći odveli ljudi, koji rekoše da su došli osloboditi narod i nikada se više ne povrati… Dva unuka, dva vitka jablana, njegova nada i ponos nestadoše kao vojnici u tminama slovenskih šuma. Mati im svisnula od bola, a u kući ostao sam Markan sa Šarovom.

Danas je Veliki Petak, treći po redu kako on sam, čitajući muku Spasiteljevu, proživljuje u mislima svoju Kalvariju. Ovo je treća godina kako u crkvi nema obreda i kako se ne javlja zvono.

Od kada starca župnika ubiše u potoku, jer je navodno pokušao bježati, kada ga povedoše na istragu, nema u crkvi mise, a zabraniše i zvoniti, jer da zvonjava nepotrebno uzbuđuje narod. Tako je umuknulo zvono, za kojega je još prije prvog rata sakupljao novac, kome je kumovao i kojega je skoro glave stajalo.

Kao danas, sjeća se one olujne noći u početku prvog rata, kada mu je župnik sav prokisao zalupao na prozor i saopćio drhćućim glasom, da se zvono mora skinuti i predati vlastima, „jer mjed treba za topove...“

Zaprepašten tada je gledao blijedo župnikovo lice i istoga časa stvorio odluku. U jutro više nije bilo zvona na tornju, no Markana oružnici otjeraše na kotar. Ondje su mu prijetili najgorim kaznama, ako ne prizna i otkrije zvono. Htjeli ga metnuti čak i pred ratni sud i strijeljati. Oružnici ga svezana vodili po selu, tukli i prijetili tražeći zvono, no ono je zahvaljujući Markanovoj upornosti dočekalo svršetak rata.

Tek kada na općini prikovaše novi grb, otkopa s trojicom vjernih pomagača iz one olujne noći zvono sa stare krečane. Provezoše ga svečano kroz selo, gdje ga župnik ponovo blagoslovi. A kada ga digoše na toranj, on prvi povuče za uže. Nakon četiri godine prosuše se zvuci zvona pozdravljajući šume i bregove.

I zvono je zvonilo... Kroz godine je objavljivalo radost i žalost, pozivalo na molitvu i glasilo se na slavu Svevišnjega. Došao je i drugi svjetski rat. Zvono je često zvonilo „na mrtvačku“, najviše za one koji su ginuli na ratištu. A onda dođoše ljudi koji rekoše, da su „narodna vlast“. Mnogu kuću zaviše u crno, župnika ubiše, crkvu zatvoriše, a ne dozvoliše zvoniti ni za ukop. Selo u strahu zašutjelo, no Markan se diže: „Zvono je – veli – narod kupio i sačuvao. Kakva je to ’narodna vlast‘, koja narodu ne da što je njegovo.“ Oni od „vlasti“ ga odbili, no on nije popuštao. Upustio se u svađu i dokazivanje, pa se vratio nakon tri mjeseca iz grada izmučen glađu i zatvorom.

I danas gleda Markan selo pod sobom. Sjeća se prošlih dana. Sutra je Velika Subota – Uskrsnuće! Duboko uzdahnu i suze mu se zacakliše u očima. Kroz njih kao u slici gleda, kako se reda seoska mladež u procesiju. Ondje kod Nikine birtije stoje vatrogasci sa zastavom, pa bratovštine, općinari s načelnikom, muževi i žene. I gleda Markan kako pod „nebom“ praćen malim ministrantima ide župnik s Presvetim, dok na čelu Matija Pejanov nosi kip uskrslog Spasitelja. Iza crkve prašte topovi... Onda zvuk zvona: Uskrsnuće!

Markanove oči klize dugom seoskom ulicom, kao da prate procesiju, koja polagano miče... Onda

[8] MESIĆ, Tomislav, A zvono je zvonilo..., *Danica* (Chicago), god. 40, br. 16, 13. IV. 1960., str. 5.

mu se pogled prikova za crkveni toranj. Zagleda mu se u prozor pod krovom, kao da kroza nj želi prodrijeti tminu i vidjeti drago zvono. Već tri godine nije njegov bat udario u mjedenu stijenu da izmami zvuk. Da mu je barem još jednom čuti glas. No zvono će ostati nijemo i zarobljeno na starom crkvenom tornju. Doći će Uskrsnuće, a ono ga neće oglasiti...

Usne Markana Jazvića su skupljene, a prsa mu se nadimlju. Žilice mu iskočile na sljepočnicama, a znoj orosio čelo. Prste desne ruke zari u zemlju, a lijevom pritisnu uza se Šarka. Nešto snažno i burno kovitla mu dušom i tijelo poče drhtati.

Sunce je već zašlo za brda i pao mrak. Dolje u selu već su davno upaljena svijetla, a pod jablanom na brijegu sjedi Markan sa Šarovom i gleda na crkveni toranj, čiji se obrisi još jedva naziru u tami.

* * *

Osvanuo je krasan dan. Nebo je bilo bez oblačka, a dah vedrog proljetnog jutra napunjao je dušu miljem. Markan je već rano zaključao kuću i sa zavežnjem pod rukom, praćen Šarovom, spuštao se niz brijeg u selo. Pošao je svom vjenčanom kumu, kovaču Mijatu, s kojim je uvijek dijelio dobro i zlo. On mu je bio vjeran pomagač i one noći, kad su skidali zvono i s općine uklonili tuđu zastavu.

Ondje se zadržao preko podneva, obnavljajući s Mijatom stare uspomene, a onda lagano pošao kroz selo. Konačno je došao do crkve. Vrata su bila poluotvorena. Nekoliko starijih žena klečalo je pred oltarom. Na mjestu, gdje je nekada stajao Spasiteljev grob, bilo je par stručaka poljskog cvijeća. Otišao je pred Spasiteljev kip, gdje bi i inače najviše molio. Drag mu je bio taj kip, jer je Spasitelj pokazivao na svoje ranjeno srce, iz kojega je kapala krv.

Izmolio je nekoliko Očenaša i Zdravomarija, a onda se zagledao u Njega. A i On gleda Markana blagim pogledom i kao da mu govori: „Gledaj, Markane, i meni su proboli srce, pa ipak ono po mom Uskrsnuću kuca u životu vječnom. I tebi su ranili srce, no ti znaš, da su sretni oni koji vjeruju. Evo još malo pa će doći čas uspomene moga Uskrsnuća, a tko će ga oglasiti? Mnogi za njeg ne će ni znati...“

„Ne, ne, Gospodine, znat će, znat će – zadahtano izgovara Markan riječi, koje mu same naviru – znat će, kao što su i prije znali, zvono je moje, nego i Ti si Gospodine naš, pa budi mi na pomoći... sada i u vijeke vijekova. Amen!“

Završujući riječi, ruka mu je načinila znak križa, a onda se opipa po džepu prsluka izvadivši sat. Još je samo nekoliko časaka do Uskrsnuća.

Mirno je ustao ispod kipa i pošao prema ulazu na toranj. Otvorio je lagano vrata i počeo se penjati stepenicama, koje su užasno škripale. Žene se u crkvi začuđeno okrenuše i zagledaše.

Došavši do prostora, gdje se nalazi uže od zvona, zatvori za sobom vrata i bravu sveza žicom o čavao zabit u dovratak. Skide kaput i baci ga na pod. Pogleda kroz prozor. Na ulici nije bilo nikoga. Vidio je zapravo samo njen manji dio, jer mu je pogled bio zastrt krošnjama rascvalih voćaka. Na prozorskom oknu zujala je osa. Pogleda na brijeg. U bjelini rascvalih jabuka crvenio se dio krova njegove kuće. S desne strane je groblje s kapelom, uz koju leže svi njegovi, osim sina i dvojice unuka.

„Već je vrijeme“ – prošapta sam za sebe, prekriži se i prihvati uže. Snažno povuče, a visoko nad njim oglasi se zvono...

U prvim zvucima kao da osjeti glas prekora, što ga je tako dugo ostavio sama, a onda povuče jače, da zatomi to čuvstvo...

Snažni i jasni zvuci prosuše se preko krovova i rascvalih voćnjaka, napuniše seoske ulice, kuće i dvorišta, uđoše svuda da po prvi puta nakon tri godine najave radosnu vijest.

Ljudi i žene počeše izlaziti na ulicu, a na licima im osmjesi radosti i sreće. Djeca bučno trče i viču: „Zvoni! Čujte, zvoni!“ – i pokazuju na toranj.

Sa zvucima zvona zaokupio je iznenađa ljudska srca osjećaj milja i blagosti. Iskrsnuše slike prošlih dana i događaja. Već pomalo zaboravljeni zvuk dragog zvona probudio je zaspalu nadu u nove dane, u spoznaju prolaznosti svega ljudskog – i vjeru u Uskrsnuće.

Kao veličanstvena himna Bogu brujali su zvuci, dizali se u visinu navješćujući čas Onoga, koji je za sebe rekao: „Ja sam put, istina i život!“

Na crkvenom tornju je Markan pun ushita vukao uže. Svaki zvuk zvona upijao mu se u dušu te unosio blago čuvstvo smirenosti i sreće. Niz čelo mu već počeše curiti kapi znoja, a žile iskočile na vratu i rukama, no on marljivo zvoni proživljavajući radost, koju zvuci zvona izazivaju u selu. Vukući uže razgovarao je sa svojim zvonom… Pričao mu je, da ga nikako nije mogao zaboraviti i ispričavao se, da to nije prije načinio. A zvono je odgovaralo. Njegove metalne riječi Markan je razumio bolje nego itko, a one su se razlijevale preko sela, daleko u beskraj...

Kroz kratko vrijeme začuli su se brzi koraci uz stepenice tornja. Markan ih je čuo kroz zvonjavu, no nije se obazirao. Udarac o vrata, koja je prije svezao žicom, bio je dovoljan znak, da se između njega i zvona umiješao netko treći, te da želi spriječiti ovaj sklad i prekinuti vezu ljudskog srca za oživjelom mjedi.

Markan je zvonio... Udarci i psovka pred vratima bili su sve jači. Kroz zvuk zvona čuo je, da se miješa više ljudskih glasova. Netko je strčao niz stepenice. .

Kroz malo vremena ponovo se začuše koraci i udarci sjekire odjeknuše uskim prostorom. Markan se ne obazre. Konačno treskom padoše vrata, a trojica milicionera bijesna izgleda baciše se uz psovke na nj, trgajući ga od užeta. No Markanove ruke bile su slite. Zvono je za čas prestalo zvoniti, da onda zabruji jače nego ikada. Bat mu je udarao brzo i snažno kao da zove u pomoć, da opet zamukne i odjekne s nekoliko udaraca, vjerno pričajući na taj način o neravnoj borbi, koja se odvija visoko na tornju. Ljudi su razumjeli ovu zvonjavu. Svima je već na početku mozgom prostrujala jedinstvena misao: to je Markan Jazvić!

Konačno se zvono još nekoliko puta oglasilo kratkim cilikom, da potpuno umukne. Svega okrvavljena, razderane košulje, vukli su milicioneri Markana niz stepenice. Izvukavši ga pred crkvu počeše ga uz psovke i tuču vezati. Iznenada stvori se i četvrti milicioner. Jedan mu između njih viknu: „Prihvati ga i ti Bogdane!“ Novodošli se zatrča i udari starca šakom u lice, no u istom času odjeknu krik. Šarko, koji je sjedio pred crkvom, čekajući gospodara, u skoku mu je zario oštre zube u grkljan i srušio poda se. Ovo inače mirno pseto pretvorilo se u razbješnjelu životinju i ono je osjećajem obrane gospodara izvršilo svoje.

Puščani hitac milicionera dokrajčio je ovu borbu. Šarko se prostrijeljen lagano spustio kraj čovjeka, koji se je svijao okrvavljen.

Malo kasnije jurila su cestom kola u grad vozeći unesrećenog milicionera, koji je hroptao, a u općini su svezana tukli Markana. On nije osjećao ništa. U njegovim ušima još su odjekivali zvuci zvona. Bio je svijestan, da je to jedan od najvećih dana njegova života, jer je svojim rukama oglasio Uskrsnuće Onoga, koji ga ne će napustiti. Nekada su i Njega tukli svezana kao što i njega tuku. Neka tuku! To im je sve što mogu naćiniti, no oni ne osjećaju, što on osjeća. Njihove su duše pune bijesa, mržnje i gorčine, a njegova pobjedne radosti i sreće. Zvono je zvonilo! On se po njemu otkupio Onome, koji je i za njega trpio, otkupio se zvonu, koje nije zaboravio, a žrtvuje se i za svoje selo, koje isto trpi. Neka znadu, da nisu mogli ubiti dušu naroda. Doći će Uskrsnuće... Ispunio je ono što je obećao Spasitelju, koji pokazuje svoje ranjeno srce. Pokazao se kao čovjek riječi, jer Markan Jazvić, kao ni njegovi, nikada nije krenuo vjerom. Ne, ne, mogu činiti šta hoće, ali ono što je odlučio sinoć pod jablanom – to je izvršio i za to se ne kaje.

Te se jasne i odlučne misli prepliću Markanovim mozgom, ohrabruju dušu i srce pune ponosom. Dok ga tuku, on se smješka nekim sažalnim smiješkom gledajući bez straha svoje mučitelje.

Nešto kasnije dali su mu vode, da se opere, a onda ga svezana povedoše u grad. Išao je uzdignute glave gledajući po prozorima kuća, osjećajući, da ga iza njih gledaju suseljani žaleći njegov udes. No on ne žali ništa.

Prođoše kroz selo. Markan osjeća, da je ovo zadnji put što ga vidi, no on je smiren i spokojan. Kad se popeše na brijeg, pogleda još jedanput crkveni toranj, kuću i groblje, a onda selo koje ostade u cvatu rascvalih voćaka.

Udarci koraka na cesti pretvoriše se u ritam. U ušima mu se to stopi u brujanje zvona. Njegove svezane ruke počeše se micati kao da povlače uže – a zvono radosnije nego ikada bruji i zvuci mu se slažu u velebnu pjesmu Uskrsnuća.

KRIŽANOVO USKRSNUĆE[9]

Počelo je baš onog ranog proljetnog jutra, kad žene po prvi put izađoše na baru, da peru rublje. Zrak je bio još prohladan, no sunce, što je svojim zrakama kupalo široku posavsku ravnicu, obećavalo je da će otploviti i ubrzo procvjetati grane na kojima su već izbili pupovi.

Na bari je tog jutra bilo bučno. Uz pljusak vode i lupu „prakljača“ čula se pjesma i veselo nadvikivanje žena, radosnih, što mogu uz obilje vode bolje obavljati ovaj teški ženski posao.

Sunce je već prilično odskočilo. Zrak je bio proziran i čist, tako, da su se jasno ocrtavali grebeni na Motajici, a preko Save se dobro vidjele uvale i padine Dilj-gore.

Dok su žene marljivo prale, skrenuo je, s ceste, onamo, Križan Kljajić. U ruci je nosio štap; drvo, vjerojatno izvučeno iz koje seoske ograde.

„Kuda, Križo, ovamo?“ upita ga nekoliko ženskih glasova. „Da nam to ne ćeš pomoći?“

Križan ne odgovori. Došavši tek na par metara do vode, poče nekako ispitivački gledati po ženama. Pod očima mu neki veliki plavi kolobari, a pogled tup i bezizražajan. Smrknuta čela i poluotvorenih usta, koja su pomodrila, gleda u skupljenu seosku čeljad.

[9] MESIĆ, Tomislav, *Križanovo uskrsnuće*, Hrvatski kalendar za prostu 1989., 46 (1989.), Chicago: Croatian Franciscanpublications; Croatian Ethnic Institute, str. 150-155.

Za čas nasta tišina. Žene obustaviše pranje i gledaju u došljaka. Znaju, da se nikad ne opija kao drugi pa ne razumiju tu promjenu. No prije nego dospješe progovoriti, podiže Križan obrve, oči mu planuše i on zagrmi:

„Mir! U red! U liniju! Veće naprijed, manje nazad, marš, marš!“

Žene otvorenih usta stoje i gledaju Križana. Po krutom izrazu njegova lica i glasu, osjećaju da nije po srijedi šala, no ne miču se.

„U red! Šta stojite?!“ zaurla Križan i podiže prijeteći štap. Nekoliko žena zavriska i poče bježati.

„Halt! Stoj! Pucam!“ viče bjesomučno Križan, držeći štap kao pušku, spremnu na pucanje. Stiže u par koraka žene i odmjeri ih štapom nekoliko puta po leđima. One, blijede od straha, potrčaše u hrpi, k ostalima.

„Redaj se...! Veće naprijed manje nazad! Tako! Ne muvaj se, stoko! Rujk!“ Žene, vidjevši da nema šale, poredale se u red i drhćući gledaju u obezumljeno Križanovo lice.

„Kume, po Bogu brate, što radiš to s nas?“ usudi se reći Kaja Soldanova.

„Šut’! Na raport!“ izdere se kum i podiže prijeteći štap.

Žene zanijemile. Zazivlju, u sebi, sve nebeske zaštitnike i mole, da ih oslobode ove napasti. Tješe se nadom, da će netko iz sela vidjeti ovu neobičnu „muštru“ i dozvati ljude da ih spasu.

Dotle pred njima stoji Križan. Skupljenih peta, isprsitih grudiju, štap naslonio kao sablju o desno rame, glavom samo vrti desno i lijevo, baš kao pravi časnik pred četom.

„Slušaj komandu!“ nastavlja Križan. „Kad kažem – rehc onda je to – desno, a kad kažem (ne okreći glavu onamo, jer ćeš u špange), kad kažem – links – onda je to lijevo –, a kad kažem – nider – onda je to lezi – ! Je li jasno, ferfluhtebosniše bagaže?“

Žene šute kao zalivene.

„Je li jasno?“ dere se Križan i vitla štapom.

„Jest“ prošapta nekoliko glasova.

„Pasauf! Pazi... Rehc!“ pada nova zapovijed.

Žene se uzmuvale; jedne se vrte desno, druge lijevo. Razjaren neuspjehom svoje zapovijedi opet se lati štapa. Nasta cika i vika i „četa“ nagne u bijeg. Jedino pred Križanom kleči Mara Šimićeva, koju je uhvatio za rubinu pa joj uporno tumači: „Rehc – desno! Links – lijevo!“

U selu nasta uzbuna. Ljudi se skupili i potrčali do bare, gdje Križan još sveudilj „muštra“ Maru. Bez opiranja ga odvedoše do kuće, a po selu puče glas: „Poludio Križa Kljajić!“

* * *

U kući kuknjava i plač. Na postelji, blijedih i upalih obraza, leži Križan. Nad njim se nadvila žena mu Stana i cvili, sirotica, da čovjeku srce puca. Troje male dječice poleglo preko nogu, ridajući, iako zapravo nisu svjesna što je na stvari. Djeca znaju, da se plače kad je mrtvac u kući, no ćako je živ, ali ne privija ih sebi i ne ljubi, kao prije. Gleda ih tupo, kao da ih ne pozna i ne odazivlje se na njihove riječi.

Oko podne dovezao se liječnik. Pregledavao i ispitivao Križana, međutim on zanijemio kao kamen.

– Morat će na žalost u ludnicu – rekao je. – To su posljedice rata i ratnih teškoća. Bolest može proći, jer nije nasljedno ludilo, no uklonuti ga moramo, jer tko zna što može počiniti.

Na te riječi Stana zajauče i složi se u kut, kao mrtva. Ljudi tužno zaklimali glavama. Nekoliko je njih, iz sela, bilo s Križanom na fronti. Obašli su Soču i Pijavu, gonili se s Rusima po Galiciji i tukli se kod „Dobre noći“. Bilo ih je koji su i ostavili kosti na onim bojištima, a oni se Bogu hvala vratili.

Svi znaju, kakav je Križan bio vojnik. I danas mu za slikom svetoj Jurjav stoji kutija s ratnim kolajnama. Iza „prevrata“, nova vlast tražila, da se predaju, no on ih ne bi dao pod nikoju cijenu.

A volio je vojsku. Još prije rata, dok je djelatno služio Be-Ha 3, u Beču, želio je ostati. Nagovarao ga njegov kapetan jer mu je bio najbolji vojni i obećavao lijep napredak. On pristao. Bio mu pred očima uvijek lik onog majora Šimića iz njegova sela, čiji grob, s velikim kamenim spomenikom, još i danas stoji pod hrastom, u starom groblju. Bio je to jedan od prvih hrvatskih časnika iz Bosne, nakon austrijske okupacije, 1878. godine za kojeg se tvrdilo, da mu je kao najboljem đaku u vojničkoj akademiji, car Franjo Josip darovao „zlatnu sablju“. Uspomena mu ostala još i danas u narodu. U seoskom kolu momci često pripjevaju:

„Gonjala me žandarska patrola,
Oko dvora Šimića majora“.

Pisao Križan sad pokojnom ocu, da želi ostati u vojsci, a ovaj mu zabranio i izgrdio ga u pismu, zaključivši, da je svakako biti bolje svoj gazda, – nego „supar“.

A kad se 1914. godine zarati, a po selu se začu plač i kuknjava, Križanu nekako zaigra srce. Kad ga otac ne pusti milom, sada evo car zove, pa reci da ne ćeš.

Ubrzo se u selu pročulo, da je Križan „cugsfirer“. Slava mu porasla pogotovo kad na vojnički do-

pust dođe Blažan Stanić i, na prelima, bezbroj puta ponovi istu priču:

„Vidio sam kad mu general Borojević svojom rukom na prsa „priši“ – veliku srebrnu! – Otišao Križan noću sam na talijanske „štelunge“, i ondje zarobio mašingeveru s tri Talijana. Jednog čak natjerao da iz – forkihe – poljske kuhinje, ponese kotlić s makarunima. A kažem vam, ljudi, časti mi i poštenja, još se pušili!“

I dugo se još iza rata pričalo o Križanovim junaštvima, a sada eto....

* * *

Uz kuknjavu i plač popeli Križana na kola. Do ludnice će ga pratiti stric mu Lovro i dva oružnika. On, siromah, samo gleda preda se. Podigli mu i djecu na oproštaj, no on ni da trene. Žene, što ih je još pred malo vremena „muštrao“, na bari, plaču skupa sa Stanom i duboko s njom suosjećaju. Kola polagano krenula cestom i nestala iza šume.

Stana na kućnom pragu, jeca:

„Živ, a mrtav, živ, a mrtav“.

Ljudi tronuto stoje na cesti, gužvaju prstima fesove i po koji dlanom otare suzu što je kanula niz lice. Teško je rastati se od čovjeka s kojim si prijatelj iz djetinjstva.

– Bolje bi bilo da je mrtav, – reče ko za sebe Pero Zirdum – ovako baš ko što Stana kaže: Živ, a mrtav!

– Ništa ti ne znaš što je bolje; to je Božja stvar, – reče Pejo Kljajić, izvadi iz đepa „Očenaše“ i pođe moleći niz cestu...

* * *

Tri puta je Stana s djecom bila u ludnici kod Križana i tri puta se vratila tužna i žalosna. Kad ga prvi put dovedoše na razgovor, a Stanu i djecu obliše suze, vidjevši ga onako žuta i propala, on se okrenu i ode nazad bez riječi. Druga dva puta gledao je samo tupo preda se. Tek je, na jedan čas, zadržao pogled na najmanjem Marijanu, podigao ruku kao da će ga pogladiti po kosi, ali ju je odmah povukao i gledao opet tupo i bezizražajno.

Liječnici su davali neodređene odgovore i Stana se neutješna, s djecom, vratila kući.

Jedne noći usnula Stana, kako je Križan kupio lijep kip, a na njem Gospa s Djetetom Isusom. Kip joj se toliko svidio, da ga je sutradan nabavila. Dale joj ga časne sestre, kojih školu polaze njezina djeca.

Zamolila je istog dana susjeda i on joj načinio drveno postolje u dvorištu s nadkrovom, gdje je stavila nabavljeni kip. Okitila ga cvijećem i svake večeri, kad bi se iz grada začula zvona na pozdrav Gospi, pred kipom se je našla Stana sa svojom djecom, moleći krunicu. U molitvi su bili uporni. Ni loše vrijeme, kiša ni snijeg, nisu ih mogli smesti. Pokrivali bi se gunjem po glavama, no krunica se je uvijek domolila. Počeo je dolaziti i drugi svijet, posebno u svibnju i listopadu, no najupornija je bila Stana s djecom.

* * *

I prošle su tri duge i teške godine.

Proljetni cvjetovi su opet ukrasili vrtove, cvjetnjake i voćnjake. Svršavao se je Veliki Tjedan i ljudi su, puni ushita, očekivali Uskrs.

Noću, između Velikog Petka i Subote, izašao je Križan iz vlaka. Na zemlji je još bila tama, no osjećalo se da će uskoro zora. Nad Vučjak-planinom počela se je hvatati rumen.

Drago je Križanu da je mrak, pa da ga nitko ne vidi. Izašao je, stoga, s druge strane i preko tračnica pošao na cestu, a onda se odmah sklonio između kuća i polja i uputio se prema selu. Počelo je svitati.

Voćnjaci, okićeni beharom, opojno mirišu. Bara se ovaj put dobro razlila. Voda je bistra, a po njoj se njišu žuti i bijeli vodeni cvjetovi i povlače zelene vlati.

Ide Križan stazom preko polja. Radostan što se vraća kući, no nekako mu je nelagodno oko srca. Prošao je, eto, jedan manji odsjek njegova života kojeg se prisjeća samo kao kroz san. Kao da mu se je ispred očiju uzdigla magluština, koja ga je pritiskivala, sve je oko njega bilo u tami, bez tračka svjetla, dok nije prije mjesec dana, jednog poslijepodneva osjetio, kao da je nanovo rođen. Riješio se je nečeg nevidljivog i strašnog što mu je sputavalo misli i osjećaje, a liječnici, koji ga kroz punih mjesec dana držahu pod prismotrom, zadovoljno rekoše, da se je riješio bolesti, iako su i sami ranije slabo vjerovali u njegovo ozdravljenje.

Nelagodno je Križanu, kako će ga selo dočekati? Hoće li djeca za njim uzvikivati rugalice kao za Ivicom „Japanom“, ili će ga se ljudi klonuti? Dođe mu teško. Sjede na jedno oboreno drvo i glavu podboči rukama. Suze mu ovlaže oči. Zašto je sve to moralo biti? Zašto baš da njega sustigne ta nesreća? No, trže se. Pomisao na one strahote, koje je vidio u ludnici, na obezumljena lica neizlječivih bolesnika, na luđačke košulje, na patnje i nevolje onih, koji su ostali iza njega i nikada ne će izaći, postidi ga. Nije li se, ipak, nad njim izlila milost Božja, jer je, eto, sada kao i svaki drugi. Zna, da mu je obitelj ži-

va i zdrava pa – u ruke Božje...

Radosno zakorača stazom, koja ga iz šume dovede do ravnice, preko koje ugleda svoj gaj i rodnu kuću. Zastade za čas, lice mu se nasmiješi, a usne počeše same od sebe moliti.

Preko polja, kraj rascvalih žbunova približio se je polagano kući. Iza koša je ugledao dvorište. Pogled mu odmah zape za stup i kip na njem. Uz njegai svježe cvijeće.

Križan je to shvatio. To je djelo Stane i djece. Lagano se približi i kleče na zemlju. Na tom mjestu nema trave; nestala je pod koljenima molitelja. Pun duboke zahvalnosti nastavi molitvu. Nikada u životu nije osjećao kako mu je molitva bliska i draga, kao sada, ovdje, kod rodne kuće. Uzdiže se zahvala, kao na krilima, i penje se visoko do prijestolja Onoga, kome će danas zvona navijestiti Uskrsnuće. Pa evo, sada i Križan doživljuje svoje Uskrsnuće: iz tame i mraka i njega je obasjalo svjetlo milosti Božje. Diže se i, pun radosti, pođe u kuću.

* * *

U Križanovu dvorištu podignut je, iste godine, četverokutni stup od crvene cigle s ranije nabavljenim kipom, koji stoji na izbočini, pod malim krovom.

Svake godine, na Veliku Subotu, kip je sav u cvijeću, a svi oni koji ne mogu u grad, na svečanost Uskrsnuća, doći će pred ovaj spomenik. Tog dana moli pred njim najviše Križanova obitelj, jer je to dan njegova Uskrsnuća.

NA VJEČNOJ CESTI[10]

Proljetno sunce i rascvali voćnjaci izmamili su cestara Andriju iz kuće. Iznuren dugom bolešću jedva je starac prešao preko dvorišta i dovukao se do ograde. Punim plućima udiše zrak i osjeća, da mu krv jače kola, no u glavi mu je još uvijek težina. Vrućina, koja ga drži već duže vremena, slabo popušta.

Naslonjen na ogradu gleda u dolinu. Nad selom se još uvijek vuku pramenovi jutarnje magle, a crvenilo krovova kao utkano u zeleni ćilim prošaran rascvalim voćkama žari u proljetnom suncu.

Cesta usječena u brijeg vijuga i nestaje iza šuma. Tamo na zavoju stoji cestarska kuća, u kojoj je Andrija proživio svoj vijek. U njoj se rodio, jer mu je i otac bio cestar, a kad ga pokopaše na glavici brijega, preuze očevu dužnost. Ondje se gore kopaju svi iz te cestarske kuće. Uz roditelje ondje leži troje braće, koji pomriješe mladi, a uz njih mu žena i prvo dijete. Svi oni čekaju na Andriju, koji predosjeća, da ne će dugo, no još ga drži nada, da prije smrti vidi Juru i Mladena, dvojicu sinova od kojih se rastade pred sedam godina.

Kad je sahranio ženu, ostala mu ta dva dječaka još malena. Sam ih je na noge pridigao i odgojio. Izrasli su kao dva vita bora i njima se ponosio.

Jednog dana rekoše: „Moramo braniti, što je naše...“ i odoše niz cestu. Dugo ih je pratio, gledao za njima i mahao, a oni nestajali u daljini, u žaru sunca, koje se spuštalo za brijeg, preko kojega vodi cesta.

Od tada ih više nema. Jedno se vrijeme javljali s ratišta, no kasnije o njima ni glasa.

Andrija je poslije njihova odlaska dalje radio na svojoj cesti. Ona mu je, kad je ostao sam u cestarskoj kući bez ikoga svoga, bila kao jedina ostavština dragih uspomena. Kad njom prolazi, svaki ga korak na nešto podsjeća.

Ondje kraj izvora ostavljala bi mu pokojna Marija užinu, a on njoj stručak poljskog cvijeća. Kraj kamenog mostića igrali su se dječaci, a kod jasena ih je dočekivao kad bi se vraćali iz škole. Kod zovina grmlja urezivao bi im svirale, a kod kamene klupe ubili su jednog dana poskoka.

Proživljavao je tako cestar Andrija na svojoj cesti draga zbivanja, a oči mu se nehotice vraćale brijegu, preko kojega očekuje njihov povratak. Vidio je uvijek u duhu kako zagrljeni, okićeni cvijećem i pjevajući koracaju niz cestu, a kad ga opaze kod jasena trkom se spuštaju niz brijeg i padaju mu u zagrljaj...

Onda bi opet svrnuo pogled cesti. Razgovarao bi s njom, jadao joj se, ili bi sjeo na njen rub, gladio je prstima bacajući s nje kamenčiće, ne opažajući ni putnika, ni kola.

I noću bi izlazio sam na cestu. Plašila ga je jeziva praznina cestarske kuće oko koje bi se noću glasio ćuk i štektale lisice. Pošao bi tada sam po mjesečini ili po olujnoj noći niz cestu, stajao kraj gomila naveženog kamena, gledao u dolinu gdje bi titralo još koje svijetlo, ili bi se poput sablasnog noćnika penjao na glavicu do grobova i tu moleći dočekivao zoru.

Andrija je od djetinjstva pobožan. U cestarskoj kući ustajalo se i lijegalo s molitvom, a veliko Ra. spelo usadjeno uz stazu koja vodi s ceste kući, bilo je mjesto česte molitve. No raspela više nema, a dr-

[10] MESIĆ, Tomislav, Na vječnoj cesti, Hrvatski kalendar za prostu godinu 1958., 15 (1958.), Chicago: Croatian Franciscanpublications; Croatian Ethnic Institute, str. 135-139.

vo križa leži oboreno za grmljem.

Jednoga dana prošle su cestom vojničke kolone. Požurio se, da ih vidi, ne bi li ugledao svoje dječake, no nije ih bilo. Dok je gledao mladiće opaljene suncem i zaprašene, predosjećao je nešto teško i strašno. Stajao je uz cestu i pitao ih, kuda idu, a oni mu odvraćali: „vratit ćemo se...“

Sutradan je vidio drugu vojsku. Sklonuo se u kuću, no vojnici su dolazili i odnosili, što su htjeli. Iz jedne njihove kolone izdvojila se jaka žena, digla pušku i pucala na raspelo. Komadi Spasiteljeva tijela ležali su na tlu, samo je desna ruka ostala viseći o čavlu.

Starac se zgrozio stojeći na vratima upiljivši pogled na ženu, a ona je lagano okretala pušku na njega. U času, kad se ugnuo, tane se zabilo u dovratak. Nije se uplašio. Osjećao je čudnu ravnodušnost i mir.

Te iste noći čuo je jauk kraj kuće. Bjesnila je oluja, i u bljesku munje vidio je vojnika uprskana krvlju, kako puže. Unio ga je u kuću i previo. On mu je hropčući rekao, da su ga uhvatili, kad je izostao od drugih i strijeljali kraj ceste. Kasnije se teško ranjen onesvijestio.

A bio je taj mladić sličan njegovu Mladenu. Držeći ga u naručju osjećao je, kao da drži svoje dijete. Želio ga spasiti, no mladić je pred zoru izdahnuo. Odnio ga je u bašču iza kuće, a onda dočekavši noć prenio na glavicu brijega i ondje zakopao.

Andrija nije više izlazio na cestu. Osjećao je, da su je obesčastili nevinom krvi.

Nakon mjesec dana dovezao se na kolima čovjek sa ženom i rekao, da je od nove vlasti poslan za cestara. Bio je kozičava lica i krvava pogleda, a žena mu slična onoj, što je pucala na Spasitelja. Naredіše mu, da odmah iseli. Otišao je nešto podalje u brijeg, gdje je ranije kupio malo zemlje i gojio pčele. Imao je ondje drvenu kućicu za košnice, koju preuredi i nastani se. Iz cestarske kuće došljaci mu ne dadoše iznijeti ništa njegovo.

Od toga vremena počeo je cestar Andrija živjeti drugim životom. Brine se za ono par voćaka, malo bašče i pčela, a pomažu ga nešto i ljudi iz sela. Najteže mu je, što su došljaci kraj cestarske kuće posjekli i srušili drveni križ, kraj kojega je molio.

I evo jutros, dok dah proljeća kupa dolinu i bregove, osjeća nešto čudno i neobično. Već godinu dana leži logom u toj drvenoj kućici, oko nje su zimus zavijali vukovi i snijeg je gotovo sasma zatrpao. Rijetko se tada koji znanac iz sela uspio probiti, da mu donese hrane i pripravi ogrjeva. Sada je evo po prvi puta izašao na sunce. Osjeća Andrija, kako je u njem pregorjela žalost, kako se prekinulo nešto, što ga je sapinjalo jakim vezom za ovo zemaljsko. Sluti, da je blizu nečeg nepoznatog, ali dragog, što još nije osjetio ni proživio.

Uskrs je pred vratima. Sutra je Veliki petak, dan muke našega Gospodina, koju će Andrija sam moliti. I on proživljava svoju muku, no ne tuži se. Nekako mu je i draga. Neka je! I naš je Gospodin trpio za nas grješnike, pa je reda da i mi trpimo. Po njoj smo Mu bliži... Tako razmišlja Andrija i stoji uz ogradu. Gleda svoju cestu, zaustavlja pogled na dragim mjestima, no suze mu ovaj puta ne vlaže očiju. Osjećajući slabost, pođe u kuću i leže u postelju.

Sutradan se iz doline ne oglasiše zvona.

Ležeći u postelji Andrija je molio muku našeg Spasitelja. Pred veče se pokuša dići, no glava mu klonu na uzglavlje. Vrućina mu se prelila čitavim tijelom, no on je uporno molio za sve, pa i za novog cestara, jer se i Spasitelj molio za one, koji su Ga razapeli.

Cvrčak se oglasio u kutu, a kroz otvoreni prozorčić ulijetale su noćne mušice i igrale na zrakama mjesečine...

* * *

Lagan i čil osjeća se cestar Andrija. Bosim nogama kao da ne staje na kamenu stazu, koja od njegove kuće vodi cesti. Podje do grma, iza kojega leži srušen križ. Podiže ga na rame. Prodje kraj cestarske kuće, u kojoj vlada mrtva tišina, i spusti se na cestu.

Već dugo nije na njoj bio, pa čim zakoraći osjeti, kako joj bije srce. Da, da, ta cesta ima srce, koje drugi ne čuju, nego samo on, jer je s njom srastao i godine proveo. Njoj je rane vidao i milovao je. A kad su na njoj krv prolili, patila je s njim.

I dok ide po sipkoj bijeloj prašini, osjeća toplinu, koja izbija iz njene kamene podloge. A topot njegovih nogu govori s dragom cestom. Ona mu priča svoje jade i nevolje, tuži se na novog cestara, koji se ne brine.

Ide cestar Andrija i nosi križ, no cesta je nekako čudna. Jest, to su njeni brijegovi, no nižu se u beskraj, a ona zalazi tamo negdje daleko, daleko, za onim brijegom, koji se visoko uzdigao u oblake.

Cesta postaje sve strmija i cestar Andrija osjeća, da je ipak težak križ, koji nosi, no Spasiteljeva ruka, što visi o čavlu, miluje ga po kosi i kao da ga bodri. Znoj mu je orosio čelo, a žile iskočile.

„Ništa, ništa – govori sam sebi – i Spasitelj je trpio noseći svoj križ, a kad je iznemogao došao je Simon.“

Kod kamene klupe, gdje su dječaci ubili poskoka, osjeti, da je iznemogao. Opazi kraj sebe ljudsku sjenu. Ogleda se i vidje mladića, koji je one olujne noći ranjen umro u njegovu naručju, kako pruža ruke, da preuzme križ.

„Samo mi malo pomozi – govori cestar Andrija – pomozi mi s druge strane, pa ćemo zajednički, samo malo, malo, tako...“ i mladić prihvaća za križ ondje, gdje ga je novi cestar isjekao.

Idu dalje cestom, koja se pruža u beskraj. Iz doline dopiru zvuci zvona...

„Čuješ li – radosno viče cestar Andrija – čuješ li zvoni Uskrsnuće!“, a mladić okrvavljena čela blago se smiješi.

U tom času teški križ posta lagan, kao da je od trske, a nad brijegom se zažari crvenilo. Zrake sunca obasjaše i ono se veliko i zlatno poče pomaljati iza brijega.

Na cesti, koja vodi iz daljine pokazaše se dvije crne točke. Puštaju se niz strminu i dolaze bliže.

Cestar Andrija opet osjeća lagodnost; ogleda se za svojim pratiocem, ali njega nema.

„Hej, gdje si?“ No mjesto odgovora jeka mu odvrati upit.

Oblaci diraju rubove ceste, a sunčev sjaj blješti. Zvuci bezbrojnih zvona bruje modrinom neba, a dolina je dole duboko utonula u maglu i više se ne vidi. One dvije točke pretvorile su se već u spodobe. Hrle niz brijeg, šire ruke i grle ga. Oči im sjaje, ali ne govore...

„Oni su, moji dječaci! Nakon sedam godina, sedam godina...“

Uze ih cestar Andrija za ruke, pa da će ih povesti niz cestu, no oni ga blago vraćaju i pokazuju na brijeg. Onamo je poći!

Zagrljen s njima penje se uz brijeg, no ondje ne svršava cesta nego vodi dalje visoko, visoko u oblake, gdje joj se ne vidi kraja...

* * *

Te noći sablasno se glasio ćuk na cestarskoj kući. U rano uskrsno jutro našli su kraj gomile kamena ukočena i ledena cestara Andriju. U teškoj vrućici sišao je s brijega na svoju cestu, koja mu posta smrtna postelja. Sahranili su ga na glavici brijega uz njegove najbliže. Ljudi su se čudili, kako mu je lice bilo vedro i na usnama lebdio neobičan smiješak. On je krio tajnu čovjeka, koji je na vječnoj cesti doživio svoje Uskrsnuće.

VAPAJI ZA USKRSNUĆEM

BLAGDAN Uskrsnuća najviše se doima onih, koji ga dočekuju u sponama zemaljskog ropstva, u koje padoše, jer ne htjedoše zatajiti Onoga, koji mrtav skinut s golgotskog križa sam treći dan uskrsnu. „Nikada i nigdje nisam spoznao uzvišenost blagdana Uskrsnuća – piše jedan litvanski bjegunac iz Sovjetske Rusije – kao u vrijeme robovanja u uralskim rudnicima. Pričest, koju nam je kriomice donio svećenik-robijaš u tamni rudnički rov, i par riječi izgovorenih o Uskrsnuću Kristovu, napunilo mi je dušu takvom vjerom, da sam svladao najveće teškoće, spasao se s ruba smrti i konačno se preko poljske granice domogao slobode. Kod jedne stare kapele na njemačkoj strani doživio sam i ja svoje uskrsnuće...“

Uskrs se u kršćanskom svijetu sigurno nigdje ne slavi s toliko osjećaja i pobožnosti kao baš u zemljama iza „Željeznog zastora“, pa tako i u našoj zarobljenoj Hrvatskoj. Nju je, istina, službena svjetska politika postavila ispred toga „zastora“, izazvavši trpki smijeh kod svih, koji znadu, da crvena komunistička zvijezda ima u Hrvatskoj isto pet krakova kao i ona u Moskvi, te da je ideolog Marx, po čijim se načelima danas vlada u Hrvatskoj, identičan s Marxom po kojem se vlada u Rusiji i zemljama njenih satelita.

Crveno bezvjerje, koje komunistički „rukovodioci“ nakalemljuju na dušu hrvatskog naroda, a posebno njegove mladosti, nije pustilo mladica. Ono je preslabo da prione i uguši ono što se stoljećima čeličilo u vatri iskušenja, suprotstavljalo se sili i nasilju te crpilo svoju snagu iz vjere, koja propovijeda uskrsnuće...

Pojam uskrsnuća ne primjenjujemo samo na naš zagrobni život; čovjek preporođen svojom vjerom, oslobođen zla, doživljuje svoje uskrsnuće u Bogu i Njegovoj nauci, on prestaje biti rob svojih navika i zabluda, postaje slobodnjak i grije se na suncu istine, dušu puni optimizmom i uskrsava u svijetu novih ideala.

Moderno doba narinulo je čovječanstvu ropstvo raznih oblika. Poklonici liberalnih strujanja upadaju u vrzino kolo, sukobljuju se i razilaze, umuju i traže, no ne nalaze uporišta s kojega bi gledali život, njegovu svrhu i cilj. Jedinstveni su jedino u mržnji na Boga, a po tome i na one koji Ga priznavaju.

Međunarodni komunizam čedo je liberalizma i on vrši svoje krvave eksperimente nad narodima, a rezultati njegovih nastojanja jesu piramide ljudskih lubanja, koje je složio od dalekog Žutog mora, pre-

ko Sibirije, Katyana, španjolskih kazamata, slovenskih šuma i borskih rudnika. I komunizam je upro sve sile da uguši u čovjeku osjećaj, koji ga uzdiže iznad običnog broja, bića, koje je samo bezimeni djelić mase, a koje smije i mora vjerovati u izmišljeno evanđelje novih mesija, koji za uvjet svoje pobjede – svjetske revolucije – proklamiraše nasilje, pokolj i koncentracione logore, a vrh svega mržnju na sve one, koji ih ne žele slijediti.

„Kako ću mrziti svoje neprijatelje?“ – jedan je od katekizama komunističkih vojnika i kandidata partije. To je knjiga koju svaki od njih mora pročitati i njenog se nauka držati. Mržnja je dakle sredstvo kojim komunizam želi provesti „bratstvo i jednakost“ među ljudima, mržnja je uvjet, da se njome po crvenoj nauci postane „koristan član“ socijalističkog društva.

Tom mržnjom dovedeni su danas u ropstvo milijuni ljudi u čijim srcima preko Kristove nauke živi i caruje ljubav. No sila i mržnja nikada nisu bili dugovjeki gospodari. Zato je pojam Uskrsnuća među onima koji trpe tiraniju uvijek bio snažnije shvaćan i tretiran, zato je njihova vjera u uskrslog Boga bila protkana odlučnošću i hrabrošću pred najvećim opasnostima. Takve sredine uvijek rađaju ljude velikih odluka, koji svijetle primjerima svog junaštva i mučeništva.

I u našoj zarobljenoj Hrvatskoj velik je broj onih, koji pred istražiteljima-mučiteljima ili pred crvenim sucima ne zatajiše svoja uvjerenja. To su zaista ljudi velikih odluka, a u prenesenom smislu i čitav narod, iz kojeg su potekli, nosilac je istih svojstava.

Po svojoj odanosti Bogu, koji je svoju zemaljsku smrt pobijedio Uskrsnućem, i hrvatski narod živi u čvrstoj vjeri, da će doživjeti pobjedu nad bezvjerjem te da će opet okupljen oko svojih crkava kao nekada prije pjevati slavu Gospodinu. To je vjera Uskrsnuća, koja se obnavlja svake godine, kad puk nakon korizme u kojoj duhom slijedi Gospodinov put na Kalvariju, preko Velikog Petka doživljuje Uskrsnuće.

I hrvatski narod, jer je ostao vjeran Kristu i idealima slobode, ide putem svoje Kalvarije. I njega okruniše krunom mučeništva i razapeše na križu udesa. Na tom putu trpljenja i mučeništva ne nađe se nažalost do sada nitko, da mu u ulozi Simona Cirenca olakša nositi križ, ili da mu milošću Veronike otare krvavi znoj. Jedino je starac sa Tibera digao svoj očinski glas...

Skupa s hrvatskim narodom čeznu za uskrsnućem milijuni zarobljenih i porobljenih. I oni u duhu kršćanske tradicije čekaju veliki dan svijetla i radosti. Tu pobjedu će donijeti vjera u uskrslog Boga, koja nije ugasnula. Ta vjera u jednakoj mjeri živi danas, kao što je živjela iza krvavih zbivanja prvoga svjetskog rata, na koncu kojega je došlo do ostvarenja carstva mržnje, iza ruske listopadske revolucije, u kojoj je životom platilo nekoliko milijuna ljudi. Iz prvih godina sovjetske države ostala je slijedeća zgoda, kojoj je i danas živa uspomena.

Komunistički prvak Buharin zakazao je u Moskvi veliko javno predavanje na sam Uskrs 1920. godine. Želio je ismijati blagdan Kristova Uskrsnuća. Ogromna dvorana bila je prepuna svijeta nad kojim su pomno bdjele oči zloglasne ČEKE.

Buharin je dugo govorio nastojeći vatreno uvjeriti slušatelje o kršćanskoj zabludi. Služio se već otrcanim i jeftinim bezvjerskim „dokazima“, kako je Kristovo tijelo bilo ukradeno, da su ga rimski vojnici prodali i t. d. Posebno se bio oborio i na misterij Uzašašća. Publika je pljeskala. Kad Buharin govori, mora se pljeskati!

Zadovoljan svojim uspjehom, rekao je na koncu da otvara diskusiju. Pozvao je na pozornicu svakoga, tko želi nešto reći o sadržaju. Slušatelji su šutjeli. On je po treći put ponovio ponudu i tada se javi iz publike visok, suhonjav i mlad čovjek, neobično blagih očiju. Kad se podigao, po odjeći se vidjelo, da je svećenik.

Buharin se smrknuo, no da ostane pri riječi, rekao mu je neka dođe na pozornicu. Svećenik reče da želi prozboriti nekoliko riječi. I dok je svijet napregnutom pažnjom čekao, on je blagim pogledom obuhvatio dvoranu, raširio ruke i snažno rekao: „Braćo i sestre, Hristosvoskrese!“ (Krist je uskrsnuo!). Na ove riječi ruske uskrsne čestitke, sva je dvorana skočila na noge, a zrakom su se prolomile riječi mnoštva: „Voistinuvoskrese!“ (Uistinu je uskrsnuo!).

Mladi svećenik je mirno prošao kroz zadivljeno mnoštvo iz dvorane, da ga na izlazu ščepaju ruke ČEKE, te da zauvijek iščezne. No bezbožnik Buharin bio je pobijeđen. Obična rečenica s riječima slave Uskrsnuća nadjačala je sve njegove „dokaze“, a vjera ruskog čovjeka rekla je svoje.

I mi danas, u dubokoj vjeri, koju gojimo prema uskrslom Spasitelju, a suosjećajući s milijunima poniženih i povrijeđenih, koji trpe nasilje i ropstvo, stapamo svoje molitve, osjećaje, misli i želje u jedinstveni vapaj: USKRSLI KRISTE, DARUJ NAPAĆENOM ČOVJEČANSTVU USKRSNUĆE!

IRENA ORŠOLIĆ

Uskrsne crtice

Veliki petak

Običaj je da se na Veliki petak kuha meso za „svetenje“ koje nosimo subotom ujutro na blagoslov. Kao dijete sam se uvijek pitala otkud baš kad postimo cijela kuća miriše na meso. Naravno, nisam razumjela sve, a vjerojatno je i taj miris bio još intenzivniji baš zato što se posti. Nismo smjeli ni blizu tom mesu!

Navečer, nakon obreda Velikoga petka, uzimala bi se pletena korpa koja je namijenjena samo za tu prigodu i pažljivo bi se meso pakiralo u foliju i razne posudice. Kruh, sir, jaja i sol nisu se smjeli zaboraviti. Kad se sve to upakira, korpa se prekrije najljepšom krpom (tko je imao nešto original šlingano ili heklano prekrivao je tim) i ostavi u hladnoj prostoriji da ujutro bude spremna za obred.

Kako sam ja kao djevojčica voljela taj zadatak subotnjeg jutra! Osjećaš se korisnim i ponosnim što sudjeluješ u nečemu tako velikom. Nije bio problem ni ustati se rano. Mama bi mi predala korpu i ispratila me na kapiji. Nosila sam korpu od koje me već na pola puta do kapele ruka zaboli, pa mijenjam ruke, kao bit će mi lakše tako. Kad dođem u kapelu, a ona puna žena pa ne znam gdje bih stala, kao da nikad toliko svijeta ne bude u njoj.

Puno nepoznatih, ali i poznatih lica. Tako poseban događaj. Kapela je mirisala na hranu. Hranu koju smo mi kao djeca jedva čekali doručkovati na Uskrs. I onda krene obred blagoslova, a ja ne znam kad trebam maknuti krpu, skloniti foliju... Trebam li uopće to raditi? Onda zbunjeno gledam kako to žene rade i kopiram ih. Bojala sam se da nešto krivo ne uradim pa da „meso ne bude blagoslovljeno“ i da mama galami. Sad znam da se tu ništa krivo ne može uraditi, ali tada to nisam znala i pozorno sam pratila što drugi rade. Kad sve završi idem ponosna kući s korpom jer nešto sam, u mojim očima, veliko učinila za nadolazeći Uskrs. Mama me dočeka na kapiji i preuzme korpu te obiđe tri puta oko kuće s njom moleći vjerovanje, a ja...

Pa, ja odem ponovno u krevet.

Posavske kraljice

Do neke svoje desete godine sam mislila da čim se udam (ako se udam), morat ću nositi suknju, pocalicu i krpu - našu narodnu seljačku nošnju. Tada je puno više žena nosilo seljačku nošnju, a tek je poneka „gospođa“ bila u selu.

Naravno, nisam nosila suknju, osim u prilikama namijenjenim za to, a i frizerki se moralo ići da stavi pocalicu. No, naše mame i bake su to svakodnevno radile same. Kao i mnogima, zanimljivo je bilo imati priliku u kući pratiti taj proces ujutro: od pletenja pletenica, preko stavljanja pocalice pa stavljanja krpe - nečega što su naše mame i bake tako spretno, čak i bez ogledala, radile. I uvijek je ispalo savršeno, kao ispod kalupa. Koliku su samo kosu imale! Pa kad ju puste, a kosa kao u vile: duga, svilena, zdrava, bez ikakvih kemijskih dodataka koje mi danas koristimo.

Žena u suknji i krpi je sve manje, ostalo ih je tek nekoliko u selu koje običaj i naviku nisu željele promijeniti. Mnoge su odlučile da ne žele skinuti nošnju i pokoriti se novim trendovima ili, gledajući na druge te mišljenja „šta bi svit rek'o“, jednostavno nisu mogle izdati ono čemu su učene.

To izaziva poštovanje. Ona stara baka u nošnji, suknji, izaziva ogromno poštovanje jer vjerno nosi svoju nošnju, kojom nama, ali i drugima iz raznih krajeva kaže: „Ja sam iz Posavine!“. Moje su ruke „izradite“ na njivama Posavine, moje su se pjesme tim njivama orile, moje su suknje na njivama rađale, moje su suknje u krilu vaše očeve i majke odgajale. Moje su suknje brašnom zaprašene jer kruh su domaći pekle, moje su suknje suzama i bolju natopljene, moje su suknje po mjesečini s praćakom u ruci na valovcu promrzle. Ali, moje su suknje i za radost znale!

Nošnje nam kažu da su te stare majke, bake, propatile i naradile se, lomile se od teškog rada u toj istoj nošnji na njivi i u kući... Suknja im je bila i kisna i misna. Naše stare majke, bake, većinom u crnini, u seljačkoj suknji i krpi su doslovno žene, majke i kraljice. Ne umanjujem vrijednost žene u „modernoj“ odjeći, već veličam nošnju koja kaže: „Ja sam iz Posavine.“

Pečene jabuke

Danas mi na um pade kako dugo nisam pojela pečenu jabuku iz rerne... Pekla nam ih je mama ponekad u šporetu smederevcu, ne znam kakvim povodom, ne sjećam se da je bilo često, ali se peklo nekad. Rijetko, a dovoljno da se ureže u sjećanje; rijetko, a dovoljno da se miris pečene jabuke kroz cijelu kuću širio. Toliko jednostavan, a snažan miris, da, dok ovo pišem, mislim da se upravo jabuka peče. Posebno mirisno sjećanje, posebni trenuci nastali od jedne obične rumene jabuke. Jabuke koja se morala jesti vrela jer nisi imao strpljenja čekati da se malo ohladi.

Danas, iako imamo neopisiv broj slastica na raspolaganju, neke okuse iz djetinjstva ipak ne možemo zaboraviti, neke ne može zamijeniti ništa. Bila to jabuka, bio to neki kolač, mnoga nas sjećanja vežu uz mirise ili okuse koji u nama bude lijepe uspomene.

Svatko svoje uspomene ima, svatko svoje sjećanje, svatko svoje „mirisne okuse prošlosti“ čuva u sebi, u posebnoj ladici s ključićem. Čuvamo ih kako ih vrijeme ne bi obrisalo.

Pa ponekad otvorimo tu ladicu, pregledamo sjećanja, nasmijemo se na njih, na neke uzdahnemo, na neke pak možda i suzu pustimo i zatvorimo ladicu.

Neka sjećanja u nama...

Smederevac

Stari smederevac u kuhinji, istrošen od neprekidnog kuhanja i grijanja, služio je skoro svaku domaćicu, svaku kuću na općini. Služio ju je je stari smederevac bez prigovora.

Na njemu su naše bake i majke kuhale najljepšu puru, najukusniju bijelu kavu il’ supu pravile; u njemu su najbolje pogače i pite pekle. Na njemu su grijani crijepovi da nam zimi noge ugriju. Uvijek je na njemu, uz kraj, bila neka šerpa i nešto se krčkalo. Koliko su mu se puta pokvarila vratašca od rerne, pa ih je domaćin popravljao i, nerijetko, tijekom popravka nešto zabrljao, pa se za zatvaranje morala žica koristiti ili drvce uz kraj, da rernu drži zatvorenu dok se nešto peče. Znao je smederevac i za terete domaćica, slušao je on njihove brige dok su, tužne, jelo nad njim kuhale. Slušao je on terete koje one nose na duši, jer on im je bio najodaniji prijatelj.

S njim - za njim - su provodile većinu svog dana jer morala se nahraniti obitelj. Obiteljska zajednica s mnogo ukućana je trebala veliku količinu hrane. Mogao je smederevac osjetiti koliku brigu domaćica ima kuhajući veliku količinu hrane, a nije joj mogao drugačije pomoći osim da se potrudi da vatra bude primjerena, kako hrana ne bi zagorjela, kako bi bila ukusnija. Jedino je to mogao stari smederevac za svoju umornu domaćicu učiniti i činio je.

Jedino je stari smederevac slušao naše umorne majke, iz dana u dan...

Obitelj u jednoj sobi

A znate onaj osjećaj koji imate kad se sjetite kako ste nekad s ukućanima boravili u sobi, navečer, dok vatra u šporetu gori. Otac gleda vijesti, a mama nešto oko sudopera radi. Braća i sestre u sobi.

Bilo se u dnevnom boravku, jer samo se u njemu ložilo. Mobitela nije bilo, čitale su se knjige, pisale zadaće ili se jednostavno bilo tu. Učilo se i naučilo u prostoriji s ostalima. Smijalo se, gurkalo, svađalo i došaptavalo s braćom i sestrama, jer nisu roditelji ni smjeli čuti sve.

Osjećaj koji tada nije značio ništa, a sada na spomen takvih trenutaka, tog mira i tišine koja zna nastati tokom večeri je neprocjenjiv. Sada su ti trenutci u sjećanju poput nekog filma koji volimo gledati.-

Osjećaj je istančan, izbrušen do savršenstva, jer to i jest savršenstvo. Udubimo li se u takve trenutke prošlosti, možemo čak i osjetiti miris voljenog jela, miris pečenog kruha iz rerne ili pite koja se pekla... Udubimo li se, možemo čuti glasove i smijeh voljenih, pa čak i onih osoba koje nisu više uz nas. Udubimo li se...

Čarobna su sjećanja na lijepe trenutke. Čarobna, naša, i svi ih imamo. Sad stvaramo nove trenutke sa svojim ukućanima, sad stvaramo moderna sjećanja koja će se našoj djeci jednom činiti čarobna. A takvih običnih trenutaka, koji vremenom postanu savršeni, ima svaki dan.

Majčin dan

Može li se išta napisati o majkama što već nije napisano? Može li se išta reći o majkama što već nije rečeno? Ima li tih riječi?

Ima ih, ima neizrečenih riječi, jer svatko za svoju majku ima i može reći posebne riječi, ispričati posebne doživljaje, posebna sjećanja. Pogotovo ako te majke nisu uz njih, osjećaji i riječi su još intenzivniji.

Svaka je majka posebna. Jedinstvena. I svakoj majci treba reći hvala! Hvala, majko, na žrtvi. Hvala na trudu. Hvala na svakoj neprospavanoj noći zbog naših bolesti, zbog naših izlazaka i brige oko nas. Hvala na svakom doručku koji si pripremala rano, dok mi još spavamo, da nas dočeka na stolu. Hvala, majko, na onom zalogaju, koji si od svojih usta otkidala, da bi djeca imala. Hvala za čisto rublje, čistu kuću, odgoj, učenje i uvođenje u život. Hvala ti, majko, za podršku kroz život. Hvala za muku koju si zbog nas trpjela. Hvala, majko, za svaki tvoj zagrljaj koji je liječio. Hvala za osmijeh, za poljubac, pjesmu i radost u kući. Hvala što nas voliš. Hvala ti, majko!

Svakoj majci trebamo reći i oprosti! Oprosti, majko, jer nismo uvijek poslušni bili. Oprosti, majko, što nismo vidjeli da si preumorna od obaveza, od kuhanja, čišćenja, od rada i truda oko nas, od rada u vrtu, dvorištu, njivi, veštetu... Oprosti, majko, što nismo vidjeli da si umorna, preumorna od života ili možda muke u braku, muke životne! Oprosti, majko, što si uvijek zbog nas ustajala rano. Oprosti što nismo mi češće tebi doručak pripremali. Oprosti što nismo dovoljno marili. Oprosti što ti nismo posve-

tili više vremena. Oprosti, majko, što više posla nismo umjesto tebe uradili. Oprosti, majko, na grubim riječima ako ih je bilo. Oprosti, majko, što tvoje suze nismo znali obrisati. Oprosti, ako su bile zbog nas. Oprosti, majko, ako smo ti bol zadavali. Oprosti što te nismo više grlili. Oprosti što više osmijeha, poljubaca i radosti nismo ti pružali. Oprosti što ti češće nismo rekli da te volimo. Oprosti, majko, oprosti! Hvala ti, majko, za sve i oprosti, majko, za sve.

Iz uloge majke bih na ovakve riječi rekla: „Ne ispričavaj se, dijete, jer majčino srce ne zamjera svojoj djeci ništa! Majka djetetu zamjeriti ne može!“

Iz uloge majke bih na ovakve riječi rekla: „Ne zahvaljuj se, jer ništa majci za njezino dijete teško nije!“

Ništa majci, unatoč muci, nije teško za njeno dijete, koliko god to dijete bilo, malo ili odraslo. Svaka bi majka to djetetu rekla. Samo da je dijete zdravo i zadovoljno, a muke... Muke su prolazne! Hvala ti, majko, na životu! Hvala ti, majko, za sve!

Irena Oršolić nakon promocije svog „prvijenca“ **Foto: Asmir Šadić**

ORŠOLIĆ, Irena, rođena 16. studenoga 1981. godine u Matićima, općina Orašje. Školovala se u rodnom mjestu i Njemačkoj. S obitelji živi i radi u Orašju. Do sada je objavljivala na društvenim mrežama i nastupala na zajedničkim književnim susretima. „'Oće l' to“ prva je njezina samostalna knjiga.

ZLATKO KOZINA[1]

NEMOĆ

„If an aeronautical engineer makes a mistake, the airplane will correct him by crashing. But if an anthropologist makes a mistake about the arboreal habitat of his ancestors, he cannot see his arboreal ancestor falling off the tree." (G. K. Chesterton)

Špiljska umjetnost kao polje interdisciplinarnosti

Sl. 1. Francuska, Grotte de Niaux: Bizon (Izvor: Internet)

Crteži životinja u spilji u Niauxu. Nastali prije nekih desetak tisuća godina, a vjerojatno i ranije. Nekolicina nacrtanih životinja iz kojih strše koplja navode nas na pomisao o lovu. Paleoantropološke teze o razlozima „likovnog djelovanja" tadašnjih ljudi kao načinima učenja anatomije i kretanja određene životinje kako bi ju se bolje upoznalo te lakše svladalo nisu bile u potpunosti uvjerljive. Te se zaključke prešutno uzimalo kao nekakva privremena rješenja koja ako ništa drugo, u svojoj benignosti barem nisu bila štetna. Zadnjih nekoliko desetljeća „slučaj"je počela preuzimati neuroznanost fokusirajući se ponajviše na elektrokemijske reakcije u ljudskom mozgu. Istraživanja pokazuju da su se ljudima paleolitika u uvjetima maksimalne senzorne deprivacije mogli priviđati fosfeni (točke, cik-cak linije, mreže, spirale), a nakon dužeg boravka u mračnom prostoru i slike ključnih životinja s kojima je u svojim ekstatičnim zanosima doživio „susret". No, tu je i pitanje koje se samo nameće: može li se taj novi pogled na staru temu manifestirati kao „openness to moreness", kao nova grana u stablu znanja ili će se jednostavno osamostaliti te nestati u uobičajenu oblaku redukcionizma? I dok iščekujemo odgovor valja biti svjestan kako se niz kontingentnih uvjetovanih uzroka ne može protezati u beskonačnost jer bi cioranovski rečeno, u tom slučaju svako čovjekovo privlačenje pozornosti na sebe bilo apsolutno besmisleno.[2] Stoga nam ništa drugo ne preostaje, nego i dalje ponovljati pitanje: koji su to impulsi tjerali ondašnjeg „umjetnika" da s vremena na vrijeme odlazi na svoja tjeskobna hodočašća kroz tijesne

[1] Profesor likovne kulture, izv. prof. art. Zlatko Kozina rođen je 1968. godine u Slavonskom Brodu. Diplomirao je Filozofskom fakultetu u Rijeci na Odsjeku za likovnu umjetnost 2000 godine. Iste godine počinje raditi u slavonskobrodskim gimnazijama (Matije Mesića i Fra Marijana Lanosovića).Godine 2015.kao započinje raditi na Umjetničkoj akademiji u Osijeku (danas Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku) kao predavač. Godine 2017. Postaje docent umjetnosti u polju likovne pedagogije. Od 2019. godine obnaša dužnost pročelnika Odsjeka za vizualnu i medijsku umjetnost. Godine 2023. postaje izvanredni profesor (Umjetničko područje, likovna pedagogija, slikarstvo). U svom radu problematizira paradokse teorijskih i praktičnih implikacija svijeta umjetnosti u cjelovitom prostorno-vremenskom kontinuitetu. Autor je dviju knjiga: *Odgajanje pogleda*, Slavonski Brod: Posavska Hrvatska, 2013. i *Tijelo kontinuiteta: umjetnost – usađenost u okolinu*, Zagreb: Meandarmedia, 2020. i više desetaka priloga, stručnih radova, predgovora i dr. Do sada je svoje radove izlagao na petnaestak samostalnih i dvadesetak skupnih izložaba. Živi i radi na potezu Slavonski Brod – Osijek.

[2] *How Art Made the World*, YouTube video, https://www.youtube.com/watch?v=Mg4hOSMLz9Q. Svođenjem ljudske tjelesnosti isključivo na procesulanost atomiziranog svijeta materije, pitanje etike, ali i same umjetnosti postaje suvišno.

prolaze u mrak nepoznatoga prostora? Iako premrežen svim mogućim kontekstima, a možda baš zato, čini se kako bi čovjek današnjice lakše no ikad mogao revalorizirati drevne religijske i filozofske paradigme o „nastanku stvarnosti" pa tako i nastanku „umjetnosti" ne bi li mu postale iznova „iskoristive". Zašto ne. Usporedbe radi, sjetimo se samo kako je svojevremeno i sama genetika redefinirala pojam „DNK smeće" u nezaobilazni element razumijevanja bioloških procesa.[3] Tako će primjerice, za M. Crvenku upravo onaj trenutak u kojem se čovjek prvi put obraća [slikom] Bogu sa „Ti" prešavši tim činom „Rubikon" čovjek opostajanja i moći biti ključan; trenutak koji niti jedna arheološka [analitička] lopata jednostavno nikad neće moći iskopati.[4] Na neki način tim svojim prvim [vizualnim] obraćanjem višem biću, čovjeku je omogućeno zrcaljenje egzistencijalnih uzoraka kao perpetuirajućih analogija. Dakle, prikazana snažna životinja mu je mogla biti „više biće" jer mu je isti taj životinjski habitus bio uvjerljiva stabilna dispozicija; izvor pouzdanja voljan pomoći njemu koji je puno slabiji nuđenjem nelogične snage nemoći. I neće li upravo stoga biti moguće intuitivno razumjeti kako je ponuditi sebe kao zalog jedini mogući obrazac življenja. Upravo je zato slikanje i crtanje moglo imati ulogu „sakramentalnog" čina, kojim je krhka zajednica postajala dionikom svetog prostora. Biće koje je moglo integrirati umiranje kao nemoć koja oživljava produžujući se u nepoznati smisao na čijim se ulaznim vratima čovjek oslobodio vlastite samodostatnosti moralo je u njegovoj svijesti izgledati kao nužnost. Za razliku od tumačenja sociološkog razvoja društva oslikano vjerovanje u neposredno samodarivanje snažnog bića izvan prostora i vremena našeg je pretka na supraracionalnoj razini moglo uputiti u važnost svakodnevnog žrtvovanje za one s kojima se grijao oko zajedničke vatre. Poistovjećen s porazom božanske životinje, mogao je tako ući u prostor slobode o kojem izreći nije mogao ništa osim nacrtati ga. U najmrklijem mraku tjeskoba je postala „jarka svjetlost", ona koju će Kierkegaard nazvati oslobiteljicom od svih ograničenja koja ljudsko biće transcendira u sigurnost neograničenog.[5] Takvu sigurnost mogu osjećati samo djeca koja vjeruju onima koji se za njih brinu. A pradavni je crtač bio upravo to, dijete koje je cijelo vrijeme i ostalo djetetom (pozovemo li se na Picassa, reći ćemo da je ostao i umjetnikom). Ono što bi definirali kao kompoziciju u tradicionalnom smislu te riječi, u paleolitskim sliko-crtežima jednostavno ne postoji. Nacrtana životinja nije bila raspoređena u odnosu s drugim nacrtanim životinjama. Bio je to konglomerat samodostatnih cjelina kao vizijâ i „ufanja" tisućama godina sakupljanih na jednom mjestu. Ravnoteža i osjećaj cjelovitosti proizlazili su iz krajnjeg pouzdanja u konturom zatvoren oblik životinje (čiji je prikaz bio stvarniji od one na koju su mogli naići u svojim lutanjima beskrajnom prirodom), a ne iz promišljenog slaganja kompozicijskih elemenata.[6] Zato rođenje altruizma nije u svijet moglo ući postupno i bezlično budući da je samo po sebi paroksističko. Pa gdje onda ponuditi tu svoju krhkost ako ne u mrklom mraku špilje, prostoru doslovne introspekcije. I nisu li počivajući u nekoj vrsti ispravnog materijalizma upravo stijene na kojima su izvedeni svi ti crteži i slike mogle postajati mjesta „praeuharistije", paleolitski „tabernakuli"? Ruke koje su izvlačile obrisne linije bizona na stijeni kao da su najavljivale ono što će puno kasnije doći: svećenička polaganja ruku na žrtvenu životinju prije njenog klanja kako bi na sebe primila njegov i čitave zajednice teret. Ne možemo znati kakve su sve misli prolazile glavama dok su crtežom i slikom uvijek iznova kreirali istu životinju, ali štogod da je to bilo, sigurno nije bilo banalno. Ponavljanje te vrste većini naših suvremenika vjerojatno bi bilo mučno, ali ne i našem drevnom pretku.[7] G. K. Chesterton kaže kako dijete u svojim prvim godinama života voli ponavljanje pa uvijek traži od odrasle osobe da ponovi neku radnju koja ga uvijek iznova razveseljuje. Zato je analogija zanimljiva stvar jer može otići u različitim smjerovima pa i najneočekivanijim. Jer kako bi inače bilo moguće povezati kršćansku predaju o rođenju Isusa Krista (također u špilji), u Judeji u rimskoj provinciji i kojega je u njegovoj trideset i trećoj godini života na križu također probolo koplje? A evo i kako: po navedenoj predaji, prije nešto više od dvije tisuće godina u Kristovu ljudskom tijelu istovremeno i nepomiješano se sastala ljudska tjelesnost i onaj isti besmrtni *Logos* po kojem sve postoji, nespoznatljivo i spoznatljivo (prostor, vrijeme, materija, energija, život), sve zamislivo i nezamislivo. Poslužimo li se konceptom komplementarnosti kao idejom, pripovijest o osobnom božanskom trajnom reflektiranju najmoćnije savršene nemoći u svim prostorno-vremenskim geometrijama koja nije tek ontološki scenografski princip zadobiva sas-

[3] O pradavnoj *umjetnosti* ne može se govoriti kao o apstraktnom konceptu koji se naknadno, bez dovoljno uporišta, označava kao *kreativna eksplozija*.

[4] Mario Crvenka, *Prirodne znanosti i religija* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2010), 100–101. Premda autor prvo čovjekovo „obraćanje Bogu" opisuje kao „mucajuće" ne dovodeći ga ni u kakvu vezu s likovnim ostvarenjima, čini se kako bi upravo likovni znak mogao biti onaj koji je „zabilježio" ulazak duha u prirodu.

[5] Marijan Jurčević, *Čovjek – biće budućnosti: promišljanje o čovjeku u teološkoj perspektivi* (Zagreb: Dominikanska naklada Istina, 2005), 132.

[6] Nada Grgurić i Marijan Jakubin, *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik* (Zagreb: Educa, 1996), 39–41. Između treće i četvrte godine života crtajući ljudske figure djeca „okruglinama" pokazuju kompaktnost čvrstog „predmeta" kao najvažniju spoznaju koja ga u potpunosti zadovoljava.

[7] Premda su radikalno „ponavljanje" kao umjetničku strategiju neki od umjetnika (O. Kawara, J. Knifer, R. Opalka i dr.) u potpunosti integrirali u svoj rad, ta su ponavljanja esencijalno drugačija u odnosu na ponavljanja koja su opčinjavala paleolitskog slikara.

vim novu perspektivu.[8] Ista nam na valu te iste analogije omogućuje vidjeti crtež probodenog bizona kao pralika kasnijih prikaza Kristovog raspeća, kao svagdašnju utjehu i oduvijek prisutnu nadu? Može li istovremeno opstojati isti fenomen i kao simbol i kao „božansko tijelo“? Usporedbe radi, promatrajući slike i reljefe koje su tisućama godina kasnije iznjedrile umjetnosti velikih drevnih civilizacija, uočavamo kako je razlika ogromna – kompozicijska ravnoteža se nametnula kao temeljno načelo. Zadani raspored te odnos dijelova cjeline unutar okvira evidentan je u svakom prikazu. No, sam raspored više nije rezultat ekstaze nego hijerarhijskog reda i promišljanja o vlastitu mjestu u determiniranoj kozmogenezi. Neposredno pouzdanje u više biće koje je krasilo špiljskog čovjeka bilo je trajno izgubljeno pa je nekako bilo nužno taj grč i tjeskobu pokušati umiriti opsesivnim slaganjem likovnih elemenata. Kompozicija je jednostavno bila surogat „pouzdavanju“ pa je iščekivanje osjećaja cjelovitosti postao imperativ budući da je ta ista cjelovitost bila kao stvorena utjeloviti i integrirati fizičke i mentalne strukture u promatraču dajući njegovu doživljaju života veće jedinstvo i značenje.[9] Drevne priče u starim carstvima i kraljevstvima su se ciklički ponavljale kao neka vrsta prihvatljive igre između regresije i sublimacije. U svemu tome „ponavljanja“ špiljskih crteža ipak nisu bila „vječito vraćanje istog“, nego neposredni susret sa snažnim bićem iz kojeg je izlazio ohrabren za novo i neistraženo. U tom smislu ta je poruka oduvijek bila sui generis, neusporediva s bilo kojom drugom storijom; ohrabrivanje čovjeka koje nije proizašlo iz indiferentne „tablice množenja“ nego iz osobnog obraćanja.[10]

Nepoznati kontinuitet suvremene umjetnosti

Danas, u vremenu tako različitom od onog našeg pradavnog prethodnika u kojem se umjesto istinskih susreta suočavamo s grafikonima učinkovitosti, što bi to nama sve to uopće moglo značiti? Nama koji se nećemo provlačiti kroz uske špiljske prolaze, nego ćemo na primjer, na široka vrata ući u neki od hramova suvremene umjetnosti i promatrati konzervirane životinjske lešine Damiena Hirsta. Da je između špiljskog umjetnika i „mladog britanskog umjetnika“ veliki ponor, svima je jasno jer Hirst o smrti govori kao racionalni promatrač. Za naslov svog najpoznatijeg rada *Fizička nemogućnost smrti u svijesti žive osobe* iz 1991. koristi se (vrlo vjerojatno) citatom G. K. Chestertona ukazujući kako ljudski um doista ne može do kraja prihvatiti stvarnost smrti. Unatoč činjenici kako se radi o mrtvoj životinji, konkretnije, mrtvom morskom psu, iracionalni strah od nepoznatog nikad ne nestaje u potpunosti. Ono što Hirsta izdvaja kao istinskog umjetnika nije samo smrt kao najuniverzalnija moguća tema, nego je to i realizacija same ideje koja se nije zadržala u konceptualnoj suhoći. Štoviše, njegova ideja je toliko „utjelovljena“ da bi stvarnost iste mogli proglasiti postmetafizičkom inačicom naslikana paleolitskog bizona. I premda nitko nikad nije, a niti će ikad konzumirati meso umjetnikovih fetišiziranih objekata ne bi li se „produžio“ ili osmislio stvarnost vlastite egzistencije, ta umjetnička istalacija ipak ukazuje na tjelesnost, organsku i anorgansku materičnost kao nužnost posredovanja zajedništva među ljudskim bićima kao „tjelesnim duhovima“ ili „duhovnim tijelima“.[11] U odnosu na pradavni crtež bizona kao izvor rijeke koja će kasnije postati velika voda, Hirstov spremnik s konzerviranom kravom tek je voda u čaši kojom je umjetnik zagrabio iz te iste rijeke. Pa ipak štogod tko o „relikvijama“ britanskog umjetnika mislio, one će i dalje će opčinjavati publiku čak i kad im je potencijal posredništva naizgled odsutan. Naizgled, jer nakon što su nam praroditelji „protjerani iz raja“ (čitaj: prešli iz paleolitika u neolitik) i premda je umjetnost od tada pa na ovamo uglavnom u stanju arbitrarnog *standbya*, ona će uvijek imati potencijal otvoriti nam se i drugačije.

[8] Sličnost s konceptom komplementarnosti kojim kvantna fizika odgovara na pitanje: sastoji li se svjetlo iz valova ili čestica?
[9] Juhani Pallasmaa, *Oči kože: arhitektura osjetila*, Europski glasnik 14 (2009), 617.
[10] „Budući da je *vječito vraćanje istog* slika zatvorene cjelovitosti bez tenzija koja ne omogućuje proboj neočekivanosti, može se tvrditi da razvoj znanstvenog pristupa stvarnosti kakav danas poznajemo nije bio vjerojatan unutar panteističkih ili politeističkih religijskih sustava bez uvođenja judeo-kršćanskog poimanja povijesti kao linearnog i smislenog procesa.“
[11] Upravo je nerazmrsiva isprepletenost duha i tjelesnosti ključni razlog zbog kojeg će umjetna inteligencija ljudske atribute moći zauvijek preuzimati isključivo na izvanjski način.

FRA BONAVENTURA DUDA

O, TI KOJI JESI, BITI MI DAJ

Oduvijek sam volio mjesečinu
u njoj sve stvari se čine
u isto vrijeme kao da jesu
i kao da nisu.

I sebi sam tako izgledam
da jesam, i kao da nisam.
I kad mislim da jesam
skoro želim da nisam.
Jer ja koji jesam,
više sam onaj koji nisam.

I moglo bi biti da k Bogu dođem
kao da jesam,
a On će mi reći da nisam.
A tad bolje bi bilo da nije me bilo.

I kad mislim da nisam
bude mi žao
jer želim da jesam.

O kako je dobro biti
to možda i ne znam pravo
već samo slutim
kako je dobro biti.

Jer ono malo što jesam dok nisam,
kako je lijepo biti.
O, Ti koji jesi i nikada nisi
O daj mi biti, biti mi daj.
Da jesam i samo jesam vječno
i zauvijek, jesam u tebi
O, Ti koji jesi, biti mi daj.

Ivan Lacković Croata *Isus na križu*, 1990.

V.
DODATAK

ANTO PRANJKIĆ

PISCI S PODRUČJA BRČKO DISTRIKTA - BIH (1)

MIROSLAV MIĆANOVIĆ

Rođen 1960. u Brčkom. Živio u Gunji. Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Objavljuje poeziju, prozu, eseje i kritike na radiju, u dnevnim novinama i časopisima. Tekstovi su mu nagrađivani i uvrštavani u različite antologije, izbore, preglede i prevođeni na druge jezike. Sastavio s B. Čegecom pregled hrvatskoga pjesništva osamdesetih i devedesetih *Strast razlike, tamni zvuk praznine* (Quorum, 1995). Autor antologije suvremenoga hrvatskog pjesništva *Utjeha kaosa* (2006), prevedene na engleski (*The Consolation of Chaos, Relations, HDP,* 2007), mađarski (*A káosz vigasza. Kortárs horvát költők antológiája, Jelenkor,* 2009) i slovački jezik (*Útecha chaosu*, *antológia súčasnej chorvátskej poézie*, Občianske združenie Vlna / Drewo a srd, Bratislava, 2022) i kao e-izdanje Zagrebačke slavističke škole. Sudionik hrvatskih i europskih književnih festivala, voditelj radionica poezije i kratke priče. Dugogodišnji je urednik časopisa Quorum, biblioteka u Nakladi MD i autorskih knjiga kod različitih hrvatskih izdavača (Meandarmedia, CeKaPe, Fidipid...). Dobitnik Plakete sv. Kvirina za ukupan prinos hrvatskome pjesništvu (2017) i nagrade Goranov vijenac (2020) koja se dodjeljuje za cjelokupan pjesnički opus. Radi u Agenciji za odgoj i obrazovanje. Živi u Zagrebu.

Objavio: *Grad dobrih ljudi* (poezija, 1984, 2005); J. Matanović, V. Bogišić, K. Bagić, M. Mićanović, *Četiri dimenzije sumnje* (knjiga kritičkih tekstova, 1988); *Zid i fotografije kraja* (poezija, 1989, 2008); *More i prašina* (grafičko-pjesnička mapa s V. Zelenko, 1991); *Job / Hiob* (zaseban grafički list, u prijevodu D. Karamana na njemački i s grafikom M. Vejzovića, 1991); *Zib* (poezija, 1998, 2001); B. Čegec, I. Prtenjača, M. Mićanović, *Nitko ne govori hrvatski* / *Personne ne parle croate* (izbor iz poezije, 2002, 2003); *Trajekt* (proza, 2004); *Prom* (*Trajekt*) (Katowice, 2011); B. Čegec, S. Karuza, M. Mićanović, *Tri krokodila* (proza, 2005); *Zapadni kolodvor* (proza, 2006); *Jednosmjerna ulica* (proza, 2010); *Tisoč majhnih sonc na razbitem steklu* (izbor iz poezije, Ljubljana, 2011); *Dani* (poetsko-prozni tekstovi, 2011); *Divji pes* (izbor priča, Ljubljana, 2011); *Vrt s 1001 žaruljom* (proza, 2012); *Jedini posao* (poezija, 2013); *Soba Jacka Nicholsona* (proza, 2016); *Sobata na Džek Nikolson* (Skoplje, 2019); *Virgule d'ete* (izbor iz poezije, prijevod na francuski, Rustrel, 2016); *Obrt za pranje perja* (poetsko-prozni zapisi, 2017), B. Čegec, M. Mićanović, *Nesvrstana pisma* (2009-2019), *Ronjenje na dah: eseji i kritike* (2021); *52 dana: Interkontinental.* (zajedno s Brankom Čegecom; poezija, 2023); *Godina smrdljivog Martina* (poetsko-prozni tekstovi, 2023).

KREŠIMIR MIĆANOVIĆ

Krešimir Mićanović je rođen 1968. u Brčkom. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio studij kroatistike i južnoslavenskih filologija. Na istome je fakultetu obranio magistarski (Posvojnost u hrvatskome standardnom jeziku, 1999) i doktorski rad (Standardni jezik i problem komunikacijske kompetencije, 2004). Od srpnja 2024. redoviti je profesor u trajnom izboru na Katedri za hrvatski standardni jezik na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sudjelovao u nizu znanstvenih i stručnih skupova u zemlji i inozemstvu. Objavljuje u domaćim i stranim publikacijama. Vodio je Zagrebačku slavističku školu od 2009. do 2012. Voditelj doktorskog studija Hrvatska filologija u interkulturnom kontekstu od 2017. do 2021. Predstojnik Katedre za hrvatski standardni jezik od listopada 2012. do rujna 2018, pročelnik Odsjeka za kroatistiku od listopada 2018. do rujna 2020. Član Komisije za standardne jezike pri Međunarodnom slavističkom komitetu.

Ključni istraživački interes
- standardologija
- jezična politika
- povijest hrvatskoga jezičnog standarda
- hrvatski pravopis

Članstva u profesionalnim udruženjima, stručnim i građanskim udrugama i javnim tijelima.

- Komisija za slavenske standardne jezike Međunarodnog slavističkog komiteta (redovni član)

• Matica hrvatska

Članstva u organizacijskim odborima skupova

• 2021. Standardization as Language Management. 7th International Language Management Symposium, *Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb* (međunarodni, znanstveni)
• 2019. Hrvatski jezik 1950-ih, *Katedra za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* (međunarodni, znanstveni)
• 2018. Riječki filološki dani, *Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (međunarodni, znanstveni)
• 2017. Svečani kolokvij u čast 70. rođendana profesora Ive Pranjkovića, *Katedra za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* (međunarodni, znanstveni)
• 2015. Zaboravljeni počeci. Nacionalna filologija u interdisciplinarnoj humanistici, *Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* (međunarodni, znanstveni)
• 2006. Četvrti hrvatski slavistički kongres, *Hrvatski slavistički odbor Hrvatskoga filološkog društva* (međunarodni, znanstveni)

Uredništva u časopisima

• Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, *Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb (gost urednik br. 62)

Nagrade i priznanja

• 2021. Nagrada Grada Zagreba (jedan od autora/članova radne skupine i projektnog tima znanstveno-istraživačkog i izdavačkog projekta Povijest hrvatskoga jezika od srednjeg vijeka do 21. st.)
• 2018. Povelja za jezikoznanstveni rad - Nagrada Josip i Ivan Kozarac (24. Dani Josipa i Ivana Kozarca, Vinkovci)

ZLATKO JAKUBOVIĆ

Zlatko Jakobović je rođen u Brčkom, 1946. godine, a umro u Gunji kod Županje, 2005. godine. Nakon završene gimnazije u Brčkom i Medicinskoga fakulteta u Rijeci radio je dugo kao liječnik u Brčkom, Gunji kod Županje i Seonjacima kod Brčkog, a pored liječničkoga posla nalazio je vremena i za povijest, filateliju, sport, glazbu, likovnu umjetnost, fotografiju... Objavio je više stotina članaka iz filatelije i povijesti te knjige *Vodič kroz filateliju* (Brčko, 1984.,2 1997.,3 Vinkovci, 2001.) i *Kroz brčansku Posavinu* (Brčko, 1995.) te postumno *Brčko hrvatski povijesni grad* (Brčko, 2007.). Njegova komedija „Snaha“ postavljena je 2003. godine na sceni Dramske sekcije „Talija“ pri Domu kulture u Brčkom. Jakobović je sam režirao tu predstavu. Bio je član Hrvatskog centra ITI iz Zagreba i aktivan član HKD Napredak iz Brčkog. Osim drama Jakobović je pisao i priče za djecu koje je objavljivao u časopisima. Objavljena djela: *Ploča u glavi – Untrofor*, komedije, Orašje, 1997., *Luciferi* (komedije i druge drame, Zagreb – Orašje, 1999., *Nevjesta – kanistar*, komedije, Brčko, 2002. *Faraoni*, drame, Brčko, 2003. *Brčko – hrvatski povijesni grad*, Brčko, 2007.

FRA PETAR ANĐELOVIĆ

Fra Petar Anđelović (Boću kod Brčko, 9. prosinca 1937. – Sarajevo, 14. siječnja 2009.) bio je ugledni bosanski franjevac, publicist, provincijal Franjevačke provincije Bosne Srebrene za vrijeme zadnjeg rata u Bosni i Hercegovini. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu (1945. – 1949.), Gimnaziju u Visokom (1949. – 1955., 1956. – 1958.), novicijat u Kraljevoj Sutjesci, filozofsko-teološki studij u Sarajevu (1960. – 1964.) i Fuldi (1964. – 1966.) te studij publicistike u Münsteru (1972. 1975.). Za svećenika je zaređen 1964. Bio je kapelan u Essenu (1966. – 1972.). U Bosnu se vratio krajem 1975. te službovao kao tajnik Provincije Bosne Srebrene (1976. – 1982.), župnik u Zenici (1982. – 1985.) i gvardijan u samostanu sv. Ante u Sarajevu (1985. – 1991.; 2000. – 2003.). Biran je za definitora Provincije (1973. – 1976.) i provincijala (1991. – 2000.). Od 2003. do smrti vršio je službu provincijskog asistenta Franjevačkog svjetovnog reda. Bio je član Glavnog odbora Helsinškog komiteta za ljudska prava BiH.

Obolivši od ciroze jetre, preminuo je 14. siječnja 2009. u samostanu na Bistriku.

Kao gimnazijalac i student isticao se nastupima literarnog sadržaja na sjednicama *Serafske imakulate* i zbora *Jukić*. Studij publicistike usmjerio ga je da se bavi pitanjima i problemima korištenja suvremenih sredstava komuniciranja u naviještanju evanđelja. U vrijeme boravka u Njemačkoj surađivao je u essenskom listu *Ruhrwort* i još nekim drugim periodičkim publikacijama, a od tuzemnih u *Dobrom Pastiru* (1966), *Bosni Srebrenoj* (1969, 1971, 1973, 1976, 1981, 1984, 1987), *Jukiću* (1972, 1980), reviji *Nova et vetera* (1980, 1982, 1986), *Kani* i *Svjetlu riječi* od 1983. Bio je urednik provincijskog glasila *Bosna Srebrena* (1976 – 1982).

- Objavio je i nekoliko knjiga od kojih svakako treba spomenuti:

- *Mi ostajemo* (Zagreb, 1995)
- *Vjerni Bogu vjerni Bosni* (Sarajevo, 2000)
- *Bosanski franjevci na pragu trećega tisućljeća* (Sarajevo, 2003)
- *Stvarnost(i) okom vjernika* (Sarajevo, 2004)
- *Franjevačka karizma u 26 slika* (Sarajevo, 2006)
- *Fratar i njegova Bosna* (Sarajevo, 2007)

Za svoj rad primio je mnoga društvena priznanja među kojima su:

- Zlatna plaketa Lige humanista
- Menschenrechtspreis njemačke zaklade Friedrich Ebert (1997)
- Priznanje od asocijacije Antonietta Labisi iz Italije (2000)
- Nagrada *Sloboda* Međunarodnog centra za mir iz Sarajeva za doprinos humanizmu, borbi za ljudska prava i slobodu u BiH, Europi i svijetu (2003)
- Šestoaprilska nagrada Grada Sarajeva (2004)
- Povelja Saveza logoraša BiH
- Orden Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske (koji mu je 2007. dodijelio predsjednik Republi-
- ke Hrvatske Stjepan Mesić)
- Nagrada Udruženja izdavača i knjižara BiH za najboljeg autora u 2007. godini

ANTO PRANJKIĆ

Anto Pranjkić je rođen 1972. u Štrepcima, Brčko, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završio je u Gornjem Zoviku, a srednju u Brčkom. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu magistrirao je filozofiju i teologiju. Usavršavao se u Beču, Zagrebu, Mostaru, Athensu (Georgia, USA), Strasbourgu (Francuska), Oslu (Norveška). Pripada krugu mlađih književnika koji su u kratkom periodu ostavili niz dijela u kojima se osjeća raspoloženje i okruženje, i u kojima se nalazio. Dobitnik je niza nagrada u novinarstvu, kojim se bavi od 1992. godine i književnosti, gdje valja istaknuti Prvu nagradu za knjigu *Poniznošću do uzvišenosti* od međunarodne udruge za promicanje svetoga života „Sveti Ivan Pavao Drugi“ sa sjedištem u Rimu 2024. godine. Pokretač je i utemeljitelj kao i prvi predsjednik Društveno-kulturne platforme za Bosansku Posavinu, a trenutno obnaša dužnost tajnika Književnog kluba Bosanske Posavine, a i član je Hrvatskog društva katoličkih novinara. Zaposlen je na Hrvatskoj radio televiziji u Programu za Hrvate izvan RH.

Do sada je objavio niz publicističkih djela: 1993. *Brčanski Hrvati*, Posavski glasnik, Zagreb-Orašje; 1995. *I procvjetat će ruža*, HKD „Napredak“ i Zaklada „Dr. Franjo Nevistić“, Zagreb; 2002. *Zovik zove ljepotom*, Glas Zovika, Zovik, BiH; 2002. *Sadašnjost i budućnost mladih Brčko distrikta*, *BiH*, Vlada Brčko distirkta, BiH; 2000. *Sreća u srcu*, HKD „Napredak“, Brčko distrikt, BiH; 2001. *Ipak, i pad je let*, Vlada Brčko distrikta BiH, Brčko, BiH; 2003. *Život piše romane*, HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2005. *Kovači zavjere*, HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2009. *Vesele boje tuge*, UG Essegg, Osijek; 2010. *Leptir Božo*, *Crveni triler*, *Sjaj i bijeda Brčko distrikta I* i *Sjaj i bijeda Brčko distrikta II*, UG Essegg, Osijek; 2011. *Smisao puteva i raskrižja*, UG Hrast, Gunja; 2012. *Bez muke nema uskrsnuća* i *Živjeti od ruže*, UG Essegg, Osijek; 2013. *Vrline i mane*, UG Bagrem, Gradište; 2014. *Misli za svaki dan*, HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2018. *Poniznošću do uzvišenosti*, UG Hrast, Gunja; 2018. *Kratki uvod u kršćansku mistiku*, Kerigma-Pia, Zagreb; 2018. *Leptir Božo*, Kerigma-Pia, Zagreb, (II. Izdanje); 2018. *Crveni triler*, Kerigma-Pia, Zagreb, (II. izdanje); 2018. *Vesele boje tuge*, Kerigma-Pia, Zagreb, (II. Izdanje); 2019. *Tadija i ja*, Kerigma-Pia, Zagreb; 2022. *Poniznošću do uzvišenosti*, vlastita naklada; 2026. *Narodni heroji*, *Brčanske sheme i dileme* i *Osvrti i kritike*, Književni klub Bosanske Posavine, Zagreb. Priredio: 2018. Ljubica Rogulj *Pjesme*; 2018. Barbara Borozan *Pjesme*; 2018. Mario Preden *Pjesme, Čežnja za ljubavlju*; 2018. Marko Leskovar *Stepinac mu je ime*; 2018. Ivana Pranjkić *Nebeska glazba*; 2019. Zorica Krajinović-Marinić *Prestali su krici, ali nisu duše*; 2020. Katarina Pejaković *Anđeo*; 2021. Katarina Pejaković *Upucao sam ga*; 2023. Stipo Rašić *Župa Cer Derventa*; 2023. Josip Ba-

rišić: *Pjesme* i 2023. Sanja Pažin: *Ljubav ti je ime*. Uredio: 2007. Napretkov kalendar za 2007., HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2008. Napretkov kalendar za 2008., HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2009. Napretkov kalendar za 2009., HKD „Napredak“, Brčko, BiH; 2012. *Bojna Gromovi*, Župa Zovik, BiH i 2014. *Zovik se sjeća*, Župa Zovik, BiH.

FRA JOSIP IKIĆ

Fra Josip je voditelj Franjevačkog duhovno-pastoralnog centra u Visokome gdje redovito vodi duhovne vježbe i seminare. Bogato iskustvo njegovog dosadašnjeg pastoralnog djelovanja suptilno je protkano u tekstovima koje redovno objavljuje u reviji „Svjetlo riječi“ i „Kalendaru sv. Ante“ od kojih je dio sadržan i u njegovom knjižnom prvijencu „Dah Duha“.

Knjiga „Dah Duha“ se sastoji od dva glavna dijela od kojih prvi govori o Duhu Svetomu, njegovim darovima i plodovima, a drugi dio o vjernicima i njihovu odnosu s Duhom Svetim, posebno o njihovoj duhovnoj borbi i životu u Kristu.

Čitajući i promišljajući o tekstovima sadržanim u ovoj knjizi „mogli bismo sebi učiniti uslugu i pronaći olakšanje, a i smjernice, kako svoj temeljni kršćanski poziv produbiti i svoj odnos sa Stvoriteljem svega svijeta ojačati.“ U Predgovoru knjige je napisala s. M. Sara Bošnjak, dok je prof. dr. sc. Mijo Nikić u Pogovoru knjige zaključio: „Sadržaj ove knjige ima svrhu i moć da proširi naše znanje o Duhu Svetom, da ojača našu vjeru i produbi našu ljubav prema Bogu i bližnjemu. Zato je ova knjiga dragocjeno blago koje će obogatiti sve one koji čeznu za zdravim naukom i poticajnom motivacijom da budu još bolji ljudi i savjesniji vjernici.“

ZORAN FILIPOVIĆ

Zoran Filipović (27. travnja 1959., Brčko), hrv.-bh. profesionalni fotograf i pisac. Zadnjih se godina bavi grafičkim i produkt dizajnom. Dok je surađivao s poznatom agencijom Magnum Photos, potpisivao se imenom ZORO, pod kojih je poznat u svijetu po fotografijama.

Profesionalnu karijeru je započeo u zagrebačkom magazinu „Start“ i tjedniku „Danas“. Dosad je objavio više autorskih knjiga, u kojima često kombinira svoje fotografsko i književno umijeće. Koautor je i na više skupnih knjiga. Knjige objavljuje u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i u inozemstvu. Bio je suradnik više uglednih svjetskih revija i magazina („Le Figaro Magazine“, „Paris Match“, „Life“, „Die Zeit“, „Frankfurter Allgemeine Magazin“, „Vogue/GQ“, „Photo“ i dr.). Izlagao je u najuglednijim svjetskim galerijama i muzejima (Stockholm, Kopenhagen, Beč, Prag, Bratislava, Frankfurt, Perpignan, Valencija, Sarajevo, Zagreb, Abu Dhabi, Kairo, New York, Teheran, Mexico City i dr.). O njemu i njegovu radu snimljeno je u inozemstvu više dokumentarnih filmova (npr. njemačke TV kuće ARD). Član je Zajednice umjetnika Hrvatske, Hrvatskog novinarskog društva i International Federation of Journalists. Od 1978. živi i radi u Zagrebu.

Objavio je više autorskih knjiga i koautor je više skupnih knjiga. Često kombinira svoje fotografsko i književno umijeće. Objavljena djela: *Međugorje* (monografija), GZH, Zagreb Svjetlost, Sarajevo, 1988. (hrvatski, njemački, engleski, talijanski); *Dan hrvatske smjene* (monografija), Danas, Zagreb, 1990.; *Adem demaçi* (Z. Filipović fotografije, F. Radončić tekst), Danas, Zagreb, 1990.; *Dnevnik smrti* (tekst i fotografija), skupina nakladnika hrvatsko izdanje, njemačko izdanje Deuticke Verlag, Beč, 1992.; *Izlet u pakao* (tekst), Durieux, Zagreb, 1993.; *Sezona pakla* – SARAJEVO ANNO DOMINI 1993. (tekst i fotografija), hrvatsko izdanje Zoro, Zagreb, 1994.; njemačko izdanje Deuticke Verlag, Beč, 1994.; slovensko izdanje Cankarjeva založba, Ljubljana, 1994.; *Capitales oubliees* (fotografija), Les Editions Du Demi-Circle, Paris, 1994. (francuski); *Papa u hrvata* (tekst i fotografija), Zoro, Zagreb, 1995.; *Entseeltes land* (tekst i fotografija), Herder Verlag, Freiburg, 1995. (njemački); *The pope among croats* (monografija), Zoro, Zagreb, 1997. (engleski); *Sveti otac Ivan Pavao II. u pastirskom pohodu 12. i 13. travnja 1997.*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina (monografija), Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski Sarajevo, Zoro, Zagreb Sarajevo, 1998.; *Sveti otac Ivan Pavao II. u pastirskom pohodu hrvatskoj 2. – 4. listopada 1998.*, Zagreb, Marija Bistrica, Split, Solin (monografija), Zoro, Zagreb – Sarajevo, 1999.; *Sveti otac Ivan Pavao II. u III. u pastirskom pohodu Hrvatskoj 5. – 9. VI. 2003.*, Dubrovnik, Osijek, Đakovo, Rijeka, Zadar (monografija), Zoro, Zagreb – Sarajevo – Znanje, Zagreb – HBK, Zagreb, 2003.; *Sveti otac Ivan Pavao II. u II. pastirskom pohodu Bosni i hercegovini, Banja Luka 22. lipnja 2003.* (monografija), Biskupski ordinarijat Banja Luka Naklada Zoro, Zagreb – Sarajevo, 2004.; *Dnevnik smrti 1991.* (tekst), Naklada Zoro, Zagreb – Sarajevo, 2006.; *Ajvatovica* (monografija), Naklada Zoro, Zagreb – Sarajevo, Muftijstvo travničko, Travnik, 2010.

Nagrade: Za svoj fotografski i književni rad više je puta nagrađivan. Njemačko izdanje njegove knjige *Ein Jahr in der Hölle* (Sezona pakla – Sarajevo Anno Domini 1993) proglašeno je u knjigom

mjeseca u Njemačkoj. Knjiga *Entseeltes Land*, koju je objavio Herder Verlag iz Freiburga, jedan od najuglednijih njemačkih nakladnika bila je pri vrhu njemačkih ljestvica najprodavanijih knjiga. Knjiga *Papa u Hrvata* nagrađena mu je brončanom plaketom SAPPI u konkurenciji najbolje tiskanih knjiga na svijetu svijeta za 1997. Knjiga *Papa u Sarajevu* nagrađena mu je srebrnom plaketom SAPPI u konkurenciji najbolje tiskanih knjiga na svijetu svijeta za 1998.

NIKO TUNJIĆ

Ravnatelj Salezijanske klasične gimnazije u Rijeci mr. don. Niko Tunjić primio je „Godišnju nagradu Ivan Filipović“, u dvorani „Dverce“ u Zagrebu, 30. travnja. Don Niko Tunjić posebno se istaknuo svojim radom s mladeži pokrenuvši niz djelatnosti: odbojkašku ekipu koju sam trenira, postigao je zapažene rezultate na Svjetskim igrama salezijanske mladeži diljem Europe, te je kao član Saveza za suzbijanje bolesti ovisnosti i unapređenja duševnoga zdravlja održao niz predavanja o borbi protiv ovisnosti. Don Tunjić također se istaknuo u ratnim godinama predvodeći riječki Caritas u svojoj župi sv. Josipa. Rođen je 16. travnja 1954. godine u selu Islamovac, općina Brčko u BiH. Nakon završene Salezijanske gimnazije u Rijeci te državne III. gimnazije u Zagrebu, upisuje Teologiju, a zatim studij matematike. Godine 1996. magistrirao je na Filozofskome fakultetu u Zagrebu i stekao titulu magistra društvenih, humanističkih i teoloških znanosti iz područja sociologije, na temu „Caritas i izbjeglice teološka i društvena uloga Caritasa u zbrinjavanju izbjeglica“. Nagradu za 1996. godinu, na području srednjega školstva, uručila mu je ministrica prosvjete i športa Ljilja Vokić. .

ANDRIJA TUNJIĆ

Andrija Tunjić (Dubravice Donje, Brčko, 1951.) nesuđeni je gospodarstvenik, s odslušanim studijem ekonomije, zatim i nesuđeni glumac s diplomom zagrebačke Akademije za kazalište i film te nekih desetak godina glumačkoga staža, sa zavidnim brojem ostvarenih kazališnih uloga u tako kratku vremenu. Imam osjećaj da je od početka ulaska u kazalište, buntovan i zainteresiran za teatar i mimo glumačke sudbine u kojoj se čeka neizvjesnost dodijeljene uloge, ušao u svijet novinarstva i kazališne kritike upravo stoga da se odupre usudu u kojemu nije podpuni gospodar vlastita života.

Naime, knjiga počinje tekstom znakovita naslova Umjetnost i kompromis, a to je zapravo Otvoreno pismo Marinu Cariću, umjetničkom rukovodiocu kazališta Marin Držić u Dubrovniku, iz 1989., čiji je glumac tada bio, čega se mi stariji sjećamo kao rijetkog i nadasve junačnog i prkosnog, nekompromisnog čina pobune protiv kazališnih kompromisa. Napisati „Kome pripisujete sadašnje uspjehe splitskog kazališta, sebi ili vašem odlasku“, značilo je zapravo „otiđite i odavde“, jer su ga postojeći kompromisi iznervirali. Nije riječ o redatelju, nego o kompromiseru ravnatelju, u Tunjićevu zaključku. Knjiga je sva u tom pristupu: bez kompromisa i bez pardona, to su istine iz osobna viđenja, znalački obrazložene. Na ovomu mjestu prigoda je ponovno pripomenuti kako objektivna kritika ne postoji, osim kod neukih ili neobaviještenih: objektivan je samo Svevišnji, a svaki kritik je ljudski subjekt i svako njegovo stajalište je subjektivno, a nepristranost, poštenje, istinoljubivost, znanje, mogućnosti poimanja i slično, sve to ovisno je o subjektu: Tunjić najčešće i nije nepristran, ali jest razložan i uvjerljiv u svojim stavovima i zaključcima.

Prvi dio knjige su „(P)ogledi“ pa nakon toga uvodnog i najavljujućeg, slijedi njih više od dvadeset, s naslovima koji su, vrlo često, i ključ za odključavanje napisanoga eseja ili kraće rasprave. Kada, primjerice, nakon nadnaslova Dubrovački ljetni prijepori čitamo naslov Tradicionalnost i revolucionarnost jednako (su) nezdravi, onda je to bitno za zaključak da su nužne promjene u tomu o čemu piše.

JURE ZEČEVIĆ

Rođen je 21. kolovoza 1958. godine u Gornjem Zoviku. Osnovnu školu završio je u Drenovcima 1972. godine, a Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zagrebu 1976. godine. Teologiju je studirao u Zagrebu i Beču, gdje je 1984. godine postigao magisterij iz duhovne teologije i 1989. godine doktorat iz ekumenske teologije. Prve redovničke zavjete polaže 1981. godine u Redu bosonogih karmelićana (OCD), a za svećenika je zaređen 1985. godine.

U Redu Jure Zečević obnaša dužnosti: prior Karmelićanskoga samostana Gospe od Karmela u Splitu (1987.-1993.); župnik župe Kamen u Splitu (1990.-1993.); provincijalni savjetnik (1993.-1996., 2002.-2008., 2017.-2019.); savjetnik u karmelićanskom samostanu u Remetama (1993.-2005. i 2008.-2016.); prefekt studija (1996.-2011.); tajnik Provincije (1996.-1999., 2008.-2011.); član „odgojne skupine“ (1993.-2016.); provincijalni delegat za klauzurne karmelićanke (1999.-2010. i 2013.-2014.); duhovni asistent Udruge samostana Bosonogih karmelićanki u Hrvatskoj i BiH (2002.-2015.); duhovni asistent

Zajednice karmelskih laika Božanskog srca Isusova (2005.-2009.), itd.

Predstojnik je Instituta za ekumensku teologiju i dijalog Juraj Križanić Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2000.-2019.); pročelnik Katedre za ekumensku teologiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2000.-2019.); voditelj specijalizacije u ekumenskoj teologiji na poslijediplomskom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2005.-2019.); član Vijeća Sustavnog studija duhovnosti (2006.-2016.); član Povjerenstva za nagrađivanje studenata Sustavnog studija duhovnosti u Zagrebu (2006.-2016.); tajnik Vijeća za ekumenizam i dijalog Hrvatske biskupske konferencije (1997.-2019.); predsjedatelj Ekumenskog koordinacijskog odbora Crkava u Hrvatskoj (1998.-2016.); koordinator Susreta visokih predstavnika vjerskih zajednica u RH (2001.-2016.); član izvršnog odbora Hrvatskog biblijskog društva (1999.-2019.); član „Europskog društva za katoličku teologiju“ (2006.-2019.) te član Predsjedništva Hrvatske sekcije istoga društva (2014.-2016.); član „Societas Oecumenica“ (2000.-2019.); tajnik Konferencije profesora teologije (1999.-2000.); tajnik međunarodnoga znanstvenog Simpozija profesora teologije (1999.-2008.); izvršni urednik časopisa „Poslušni Duhu“ Instituta za ekumensku teologiju i dijalog (2012.-2016.); član međunarodnog uredničkog savjeta revije „Edinost in dialog“ Instituta za ekumensku teologiju i međureligijski dijalog pri Teološkom fakultetu Univerziteta u Ljubljani (2014.-2016.); urednik Karmelskog vjesnika (1996.-1999.; 2008.-2011.); član uredništva časopisa „Otac Gerard“ (2009.-2012.); član uredništva (2004.-2016.), izvršni urednik (2010.-2011.) te glavni urednik (2011.-2016.) Karmelskih izdanja; sudjelovao u međunarodnom istraživačkom projektu „Aufbruch“; nagrađen nagradom „Bischof DDr. Stefan Laszló Preis“ (1990.); dodijeljeno mu je Priznanje Udruge za vjerske slobode „za naročiti doprinos promicanju pravednosti, mira, jedinstva i vjerske slobode u našem društvu“ (2007.) itd. .

. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i na Teološko-katehetskom Institutu u Splitu predavao je ekumensku teologiju i istočno bogoslovlje (1990.-1993.), iste predmete drži i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1993.-2019.), kao i istočnu liturgiku i ikonografiju (1997.-2018.), na Katehetskom institutu Katoličkog bogoslovnog fakulteta predaje ekumensku teologiju (1999.-2018.), na Institutu za kršćansku duhovnost Katoličkog bogoslovnog fakulteta duhovnost istočnih crkava (1991.-2004.), ekumensku teologiju (2003.-2005.), istočnokršćansku i protestantsku duhovnost (2004.-2005.) te na diplomskim i poslijediplomskim studijima Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu vodi niz predmeta, seminara, diplomskih, licencijatskih i doktorskih radova itd.

Predavao je i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu, Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu afiliranom Papinskom sveučilištu Gregoriani u Rimu, Teološkom fakultetu Matija Vlačić Ilirik, Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Katoličkom bogoslovnom fakultetu Westfalskog Sveučilišta u Münsteru itd. Autor više knjiga i suradnik u brojnim domaćim i stranim časopisima.

Objavljeni najvažniji znanstveni radovi: Jure ZEČEVIĆ, Nicolas Herman – *Leben und Werk*. Eine Studie über Bruder Lorenz von der Auferstehung, u: *Teresianum* (Roma), xxxv (1984), Fasc.I., 231-246; Jure ZEČEVIĆ, *Einwohnung Gottes bei Bruder Lorenz*, u: *Christliche Innerlichkeit* (Mariazell-Innsbruck-Wien), XXIV(1989), br. 1, 14-21; Jure ZEČEVIĆ, *Die Autokephalieerklärung der Makedonischen Orthodoxen Kirche*, Würzburg 1994; Jure ZEČEVIĆ, *Nastanak, povijest i smisao tjedna molitve za jedinstvo kršćana*, u: Bogoslovska smotra, br. 2/1995, 229-236; Jure ZEČEVIĆ, *Lik i djelo službenice Božje Marije Petković s ekumenskog motrišta*, u: *Marija Propetog Isusa Petković, službenica Božja (Zbornik),* Zagreb 1996, 102-127; Jure ZEČEVIĆ, *Multikonfesionalnost hrvatskoga društva i ekumenska nastojanja Katoličke Crkve u Hrvata do domovinskog rata*, u: *Ranjena Crkva u Hrvatskoj. Uništavanje sakralnih objekata u Hrvatskoj (1991.-1995.)*, Zagreb 1996, 17-30; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenska i dijaloška otvorenost Katoličke Crkve u Hrvata*, u: *F. Prcela (priredio) Dijalog*, Zagreb-Düsseldorf 1996, 289-308; Jure ZEČEVIĆ, *Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije*, u: *Bogoslovska smotra,* god. LXVIII(1997), br. 2-3, 359-373; Jure ZEČEVIĆ, *Oprost i pomirenje naša dužnost i naša potreba?!*, u: *Tražeći svjetla obnovna, Zbornik,* Đakovo 1999, 51-68; Jure ZEČEVIĆ, *Protestantizam u Hrvatskoj danas,* u: *Jean Boisset, Protestantizam,* Zagreb 1999, 195-201; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenizam, međureligijski dijalog i mirotvorstvo,* u: *Riječki teološki časopis (Ephemerides Theologicae Fluminenses),* god. VIII (2000), br. 1(15), str. 193-204; Jure ZEČEVIĆ, *Bogorodica u novijoj pravoslavnoj teologiji i pobožnosti*, u: Zbornik *Kačić*, god. XXXII.-XXXIII., Split, 2000.-2001., 329-348; Jure ZEČEVIĆ, *Svjedočiti zajedništvo s Kristom i međusobno*, u: *Posvećeni život. Prinosi redovničkoj obnovi,* Zagreb, br. 2(10) 2001., 11-22; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenizam u Hrvatskoj*, u: *P. Aračić (uredio), „Jeremija, što vidiš?“ (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Đakovo 2001., 205-223; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenska povelja za rast suradnje među crkvama u Europi – Charta oecumenica – Značaj europske ekumenske povelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2002; Jure ZEČEVIĆ, *Hrvatski katolički identitet zovičkog pučanstva u pluralnom konfesionalnom i religijskom okružju tijekom povijesti i danas*, u: *Zbornik radova. Simpozij povodom 26. obljetnice župe Zovik*, Zovik 2003.,

241-249; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenska teologija* (skripta), Zagreb, 2005; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenski doprinos Karmela u Somboru*, u: *Baština za budućnost. Karmel u Somboru 1904.-2004.*, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija, Zagreb Sombor, 2005., 237-261; Jure ZEČEVIĆ, Biblija – Temelj ekumenizma, u: *Biblija danas*, Zagreb, god. III. (X.) br. 4 (2005), 3-5; Jure ZEČEVIĆ, *Koncilski ekumenski zamah i današnja traženja*, u: *Bogoslovska smotra*, vol. 75 (2005.), br. 3, 855-873; Jure ZEČEVIĆ, *Otac Paulin od sv. Bartolomeja*, u: *Posvećeni život*, Zagreb, god. 11 (2006), br. 1-2 (19-20), 93-96.; Jure ZEČEVIĆ, *Biblijski i teološko-duhovni vid rada*, u: *Crkva u svijetu*, vol. 42 (2007.), br. 4, 567-588; Jure ZEČEVIĆ, *L'icona nel contesto liturgico e del culto*, u: *Ikon*, No. 1/2008, pp. 59-64. Jure ZEČEVIĆ, *Univerzalnost iskustva Boga kao element unutarkršćanskog i međureligijskog dijaloga i zajedništva*, u: The Experience of God today and carmelite Mysticism, Zagreb, 2009., 637-640; Jure ZEČEVIĆ, *„KS" i ekumensko gibanje na našim povijesnim prostorima*, u: A. TURČINOVIĆ (ur.), *Nastanak i razvitak Kršćanske sadašnjosti* (zbornik radova), Zagreb, 2010., 207-216; Jure ZEČEVIĆ, *Univerzalna, katolička i ekumenska dimenzija Vrbničkih misala*, u: *Poslušni Duhu* (Zagreb)*,* 6/2012, 165-166; Jure ZEČEVIĆ, *Međunarodna ekumenska izložba* „Teodorine ikone", u: *Nova Prisutnost* (Zagreb)*,* 2/2013, 330-333; Jure ZEČEVIĆ, *Die kleineren Religionsgemeinschaften in Kroatien*, u: *OST-WEST. Europäische Perspektiven* (Freising), 3/2013, 198-205; Jure ZEČEVIĆ, *Milanski edikt u kontekstu jedinstva crkve i društvenog suživota u svoje vrijeme i danas*, u: *Crkva u svijetu* (Split), 1/2014, 11-18; Jure ZEČEVIĆ – Marica SARAJLIĆ, Interkonfesionalna molitva u gradu Zagrebu 1984.-2001., u: *Kaže joj Isus: „Daj mi piti",* Zagreb 2015., 103-126; Jure ZEČEVIĆ – Terezita KALINIĆ, *Dragulji Karmela. Kratki životopisi karmelskih svetaca i blaženika*, Karmelska izdanja, Zagreb 2015; Jure ZEČEVIĆ, *Ekumenizam kao traženje jedinstva u različitosti*, u: *Pozvani naviještati silna djela Gospodnja*, Zagreb, 2015., 91-142; Jure ZEČEVIĆ, *Interkonfesionalna molitva u gradu Zagrebu 1984.-2001.*, u: *Kaže joj Isus: „Daj mi piti!"*, Zagreb 2015., 103-126; Jure ZEČEVIĆ, *Na koji je način koncilski ekumenizam prihvaćen i kako je zaživio u Hrvatskoj?*, u: Tonči MATULIĆ – Mario ČIFRAK Ružica RAZUM – Nenad MALOVIĆ – Andrea FILIĆ (ur.), *50. obljetnica svečanog otvaranja i početka Drugoga vatikanskog koncila*, Zbornik radova teološkog simpozija, Zagreb, 2015., 233-239; Jure ZEČEVIĆ, *Suradnja muslimana u okviru međureligijskih susreta visokih predstavnika vjerskih zajednica u Hrvatskoj*, u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije, 145 (2017), br. 9, 4-10.

MARIJA DEŽIĆ

Marija Dežić rođena je 25. veljače 1969. u mjestu Bijela kod Brčkog, gdje se školovala i gdje danas živi. Prve pjesme objavljivane su u joj u školskim i mjesnim novinama, a nisu izostali ni zapaženi rezultati u natjecanjima literarno-poetskog karaktera.

Do sada je objelodanila zbirke pjesama *Hoću živjeti dalje*, *Ispružene ruke* i *Krik u meni*, a poeziju je predstavljala u BiH i Hrvatskoj. Istaknuti književnik Žarko Milenić zapaža kako Dežić u stihu progovara o svakodnevnim proživljavanjima pritom izravno pišući o svojim radostima i tugama, dok su brojne njezine pjesme duboko prožete kršćanskim pogledom na svijet.

„Poeziju Marije Dežić u prvom redu odlikuje jednostavnost i izravnost u izrazu. Riječ je o pjesmama koje su razumljive svakom, a ipak nisu površne i ostavljaju dojam na čitatelja", zapisao je Milenić. „Na tolika pitanja koja se stavljaju na put, uz put, naprijed i nazad, čovjekova života, pjesnikinja odgovara katkada tiho, iz vjerničkog srca, srca koje kuca po tempu poslanom od njegova Stvoritelja s jedne strane, i po tempu kojeg šalje drugo stvorenje. I jedan i drugi tempo odražavaju zbilju postojanja", ocijenio je pišući o poeziji Marije Dežić fra Niko Josić, a Suvad Alagić u svojoj recenziji pišekako autorica rukom i srcem pravog vjernika i samouvjerenog pjesnika ispisuje možda i najtoplije i najiskrenije stihove u knjizi *Hoću živjeti dalje*.

A da brčanska pjesnikinja ponekad stvara prave molitve u stihu, uvjerit ćemo se ako pročitamo nekoliko njezinih poetskih kreacija.

MIJO NIKIĆ

Mijo Nikić, isusovac, rođen je 1953. u Gornjem Zoviku (BiH). Završio studij filozofije iteologije u Zagrebu. Magistrirao dubinsku psihologiju na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, a 2002. godine obranio je doktorsku disertaciju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu: „Slika Boga u novim religijskim pokretima". Od 1992. godine predaje psihologiju, psihologiju religije i povijest religija na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Na teološkom institutu DI (studij teologije) predaje eshatologiju. Objavio je više članaka u raznim časopisima. Sudjeluje na domaćim i međunarodnim simpozijima. Urednik je dvaju zbornika: *Novi religiozni pokreti* (1997) i *Reinkarnacija i/ili us-*

krsnuće (1998). Objavio je dvije knjige: *Slika Boga u vjerskim sljedbama i novim religijskim pokretima* (2003) i *Psihologija obitelji* (2004), te dvije knjižice: *Kako vjerom nadvladati strah* (2005) i *Krive i prave slike Boga* (2006). Održava duhovne vježbe za svećenike i časne sestre te psihološko-duhovne seminare za menadžere o ulozi duhovnosti u upravljanju stresom.

ŽARKO MILENIĆ

Žarko Milenić, (Brčko, 1961.), bosanskohercegovački je književnik, prevoditelj, novinar te književni i kazališni kritičar hrvatskog podrijetla. Osnovnu i glazbenu školu, te gimnaziju završio je u Brčkom. Kao gimnazijalac 1976. napisao prvu priču. Prvu priču objavljuje 1980. godine u časopisu *Zmaj* iz Beograda. Učlanjuje se 1981. godine u Književnom klubu Pablo Neruda u Brčkom u kome će biti tajnik od 1986. do 1988. Diplomirao je 1987. godine u Višoj ekonomskoj školi u Beogradu. Od 1988. do polovine 1997. godine živio u Bizovcu i Osijeku. Radio kao trgovac, fizički radnik i slobodni novinar. Od polovine 1997. do kraja 1998. godine živio u Brčkom, da bi od početka 1999. do listopada 2006. živio u Rijeci. Radio kao slobodni novinar, prevoditelj i književnik. Bio je izvršni urednik časopisa *Književna Rijeka* pri Društvu hrvatskih književnika – ogranak u Rijeci gdje je radio i kao tajnik i urednik prevedenih knjiga. Godine 2002. osniva Udrugu građana Orion koja se bavi izdavanjem knjiga i gdje djeluje kao urednik i predsjednik. Od listopada 2006. živi u Brčkom. U Književnom klubu Brčko distrikta BiH je isprva tajnik i urednik časopisa *Riječ*, elektronskog SF časopisa *Orion* i njihovih knjiga, a potom i predsjednik do 2016. Godine 2017. osniva Književni klub P. N. Brčko distrikt BiH. Sljedeće godine je magistrirao rusku i komparativnu književnosti u Nacionalnom istraživačkom sveučilištu u Moskvi i upisao se iste godine na doktorski studij iz ruske književnosti u istom sveučilištu.

Nagrađivan je za svoj književni i prevodilački rad u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji, Iraku i Kini. Sudjelovao je na književnim, prevodilačkim, kazališnim i znanstvenim manifestacijama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Bugarskoj, Rusiji, Kini, Armeniji i Iraku. Boravio kao pisac u rezidenciji 2012. u Šangaju, a 2013. u Velenju i Splitu te 2016. u Ližnjanu kod Pule.

S engleskog je preveo djela Henryja Jamesa, Olivera Goldsmithaa, J. M. Barrieja. S ruskog je preveo djela Lava Tolstoja, Antona Čehova i Leonida Andrejeva. Prevodi i s makedonskog, bugarskog, slovenskog i ukrajinskog jezika. Glavni je urednik časopisa za kazalište, književnost i kulturu, *Susreti* iz Brčkog, te urednik Biltena festivala Susreta kazališta u Brčkom. Živi u Brčkom i Moskvi i Subotici..

Djela: Romani: *Pojela ih kiša* (Zagreb, 1995.), *Preludij* (Zagreb, 1997, drugo izdanje pod naslovom *Djevojka lanene kose*, Osijek, 2009), *Zaboravljena planeta* (Rijeka, 1999, drugo izdanje pod naslovom *Vidilac s Gale*, Zagreb, 2008), *Adela* (Zagreb, 2001), *Ubojstvo za pisaćim stolom* (Zagreb, 2002), *Udvoje* (Rijeka, 2003; na makedonskom – Skopje, 2007), *Zmija s istoka* (Rijeka, 2004), *Leon, čarobnjakov učenik* (Rijeka, 2004, drugo izdanje – Tuzla, 2006), *Mrtvi kanal* (Rijeka, 2005), *Uljezi* (Zagreb, 2005), *Uskraćeni* (Rijeka, 2007), *Mačka* (Rijeka, 2007), *Premijera* (Zagreb, 2008), *Majka kamena* (Osijek, 2009), *Spomen* (Sarajevo, 2010), *Zaslužni građanin* (Rijeka, 2013), *Antador, Leonov učitelj* (Rijeka, 2015) (Nagrada Društva pisaca BiH – najbolja knjiga za djecu i mlade), *Čuvari mačaka* (Sarajevo, 2017); e-izdanje Novi Sad, 2016., *Moje vjenčanje* (Zagreb, 2019), *Prvi u gradu* (Tešanj, 2019), audio izdanje, Sarajevo, 2021., *Dulcinejina priča* (Sarajevo–Zagreb, 2025). Zbirke priča: *Nezavršene priče* (Sarajevo, 1988; drugo izdanje pod naslovom: *Raskrinkani bogovi*, Rijeka, 2005), *Od škole do kuće* (Rijeka, 2001), *Sve moje udovice* (Zagreb, 2001) i *Igre i ocjene* (Brčko, 2010); Zbirke pjesama: *Vrijeme velikog posta* (Brčko, 1987), *Velika Kola* (Rijeka, 2000), *Ponavljači* (Rijeka, 2007) i *Stara djeca* (Brčko, 2017). Književni prikazi: *Roman našega doba* (Rijeka, 2003) i *Roman našega podneblja* (Rijeka, 2007); Eseji: *Dodiri* (Brčko, 2013). Priredio: *Antologija hrvatske ZF priče* (Rijeka, 2005, na makedonskom – Skopje, 2008) *Ruka na Savi* (zbornik poezije Brčaka, Brčko, 2007) i *Veprinac kroz stoljeća – zbornik radova o Veprincu*, Opatija, 2007.